

SKĄD SIĘ BIORĄ CZYTELNICY?

pod redakcją naukową

Marty Ślusarek

i Wandy Bukowczan

SKĄD SIĘ BIORĄ
CZYTELNICY?

NOWE OGÓLNOPOLSKIE FORUM BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

SKĄD SIĘ BIORĄ CZYTELNICY?

POD REDAKCJĄ NAUKOWĄ
MARTY ŚLUSAREK
I WANDY BUKOWCZAN

Kraków 2025

© Copyright by Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
and individual authors, 2025

© Copyright by Księgarnia Akademicka

Recenzenci

dr Agnieszka Fluda-Krokos
prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak

Opracowanie redakcyjne

Anna Smutkiewicz

Projekt okładki i logo

Adrian Idzik

Fotografia na okładce

Pixabay

ISBN 978-83-8368-297-6 (druk)

ISBN 978-83-8368-298-3 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788383682983>

Publikacja sfinansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową

KSIĘGARNIA AKADEMICKA Sp. z o.o.

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Dagmara Kawoń-Noga, Nauczyciel od czytania... czyli kto?	13
Mariola Antczak, Monika Wachowicz, Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach	35
Krzysztof Piekut, Tekstualność gier fabularnych w multimedialnym świecie	55
Paweł Marchel, Co wspólnego mają marka biblioteki i marka osobista bibliotekarza? ...	73
Małgorzata Swędrowska, Książka jako przestrzeń spotkania, rozmowy i uważności. Wrażliwe czytanie tekstów literackich	81
Katarzyna Mojska, Książkary, BookTok i Bookstagram. Tematy literackie w sieci	97
Ewa Pronobis-Sosnowska, Sposób na czytelników, czyli promocja czytelnictwa w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy .	105
Maja Wilczewska, Wczytani w szkołę – sposób na czytelnika	115
Agnieszka Kownatka-Ruszkowska, Podcasty – sposób na promocję biblioteki	125
Klaudia Malinowska, Realizacja projektu „Zdolni z Pomorza” w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku	133
Agnieszka F. Handzel, Czy warto mieć patrona, czyli co Marian Rejewski zawdzięcza Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy?	143
Bogusława Jankowska, Realizacja projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus” na przykładzie Biblioteki Pedagogicznej w Zgierzu, Filia w Łęczycy	151
Sylvia Maśko, Anna Kruk-Gruca, Wpływ działalności klubów bibliotecznych na wzrost zainteresowania ofertą Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na przykładzie Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki”	163
Indeks nazwisk	177

Wstęp

Użytkownicy oczekują od bibliotek nie tylko dostarczania źródeł informacji, ale i wzmacniania roli owych instytucji jako ośrodków życia społecznego, stanowiących centrum dostępu do wiedzy, kultury, wypoczynku, zabawy, lokalnej integracji. Zaspokajanie potrzeb stricte czytelniczych to tylko jeden z wielu elementów pracy bibliotekarzy. Powszechny dostęp do cyfrowych źródeł wiedzy i obfitość propozycji dotyczących spędzania czasu wolnego sprawiły, że podstawowa rola bibliotek nie jest już wystarczająca. Jakimi działaniami zachęcać do częstego odwiedzania bibliotek, jak poszukiwać i kreować współczesnych czytelników? Jakich metod używać, jak skutecznie promować wielość bibliotecznych działań? Nad tym zastanawiali się uczestnicy VIII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych (NOFBP), które odbyło się w dniach 13-14 czerwca w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Z najnowszego badania przeprowadzonego przez Bibliotekę Narodową wynika, że czytelnictwo książek w Polsce ustabilizowało się na poziomie powyżej 40%. Najwięcej czyta młodzież w wieku 15-18 lat (54%), najmniej – osoby powyżej 70. roku życia (25%)¹.

Najczęstszym źródłem czytanych książek są zakupy, zarówno stacjonarne, jak i online. Natomiast z bibliotek korzystają głównie młode osoby, które uczą się, studiują. Mimo cyfryzacji nadal częściej sięgamy po książki w formie papierowej. Tylko co dwudziesty czytelnik wymienił co najmniej jedną książkę, z którą miał do czynienia na ekranie komputera lub urządzenia mobilnego.

¹ Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2024 roku, Biblioteka Narodowa, 14.04.2025, [online] <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/5611-stan-czytelnictwa-ksiazek-w-polsce-w-2024-roku.html> – 29 IV 2025.

Wstępny raport za 2024 rok wykazał również, że najbardziej popularną formą kontaktu z tekstem w każdej grupie wiekowej nie jest jednak czytanie książek, ale dłuższych tekstów, takich jak artykuły prasowe, hasła encyklopedyczne itp. na ekranach komputerów, tabletów i smartfonów².

Niniejszy tom wydany w serii „Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych” jest pokłosiem ósmej edycji corocznej konferencji, która gromadzi przedstawicieli środowisk naukowych oraz praktyków – bibliotekarzy, pracujących na co dzień z czytelnikami i jednocześnie kształtujących wizerunek bibliotek jako nowoczesnych miejsc upowszechniania informacji i edukacji.

W referacie otwierającym publikację pt. *Nauczyciel od czytania... czyli kto?* Dagmara Kawoń-Noga podjęła próbę poszukiwania optymalnych rozwiązań metodycznych mających na celu popularyzację czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Odwołała się do kwestii neurodydaktyki, oddziaływania lektury na ludzki mózg oraz korzyści płynących z czytania. Wskazała zadania szkoły dotyczące edukacji czytelniczej i świadomości literackiej. Zestawiła je z wynikami ogólnopolskich badań czytelnictwa. Poddała analizie rolę nauczyciela jako mentora czytania i czytelnictwa. Omówiła wybrane sposoby pracy z książką dostosowane do uczniów w różnym wieku. Zaprezentowała trzy przykłady takich postaw nauczycieli, które są adekwatne w procesie uczenia czytania i wdrażania do czytelnictwa. Zilustrowała je sylwetkami bohaterów filmów – Johna Keatinga (*Stowarzyszenie Umarłych Poetów*, reż. Peter Weir), LouAnne Johnson (*Młodzi gniewni*, reż. John N. Smith), Bernarda Villalobosa (*CODA*, reż. Sian Heder).

W dobie transformacji cyfrowej biblioteki coraz intensywniej wykorzystują serwisy społecznościowe jako narzędzia komunikacji z użytkownikami oraz do promocji swoich zasobów i usług. Mariola Antczak i Monika Wachowicz w wystąpieniu *Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach* zebrały i usystematyzowały zasady zarządzania mediami społecznościowymi, ponieważ zagadnienie nie zostało kompleksowo omówione w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Prelegentki zaproponowały autorski wykaz zasad pogrupowanych w pięć kluczowych obszarów: strategię, promocję profili bibliotecznych, uwzględnianie potrzeb odbiorców, budowanie ich zaangażowania oraz zarządzanie wizerunkiem biblioteki. Sformułowały też cztery wytyczne przeznaczone dla osób zarządzających placówką.

Na możliwy nowatorski aspekt działań bibliotecznych zwrócił uwagę Krzysztof Piekut w referacie *Tekstualność gier fabularnych w multimedialnym świecie*. Przedstawił gry jako środek służący przekazywaniu wartości i informacji, zasygnalizował wzrost ich znaczenia w badaniach nad kulturą. Omówił różne typy gier fabularnych jako istotne medium narracyjne – również dla bibliotek. Zwrócił uwagę na rozmaite aspekty tekstualności i narracyjności gier w odniesieniu do warunków społecznych i medialnych panujących we współczesnym świecie.

² R. Chymkowski, Z. Zasacka, *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2024 roku – komunikat*, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1744372368.pdf> – 29 IV 2025.

Nieprzecenioną rolę marki w kontekście społecznym omówił Paweł Marchel w tekście *Co wspólnego mają marka biblioteki i marka osobista bibliotekarza?*. Oba te pojęcia są silnie związane z budowaniem wizerunku instytucji. Często w działaniach marketingowych bibliotek można zauważyć jedynie dbanie o markę księżnicy. Zagadnienie marki osobistej bibliotekarza bywa marginalizowane. Tymczasem zakresy obu tych pojęć składają się na końcowy wizerunek biblioteki. Nie może on powstać w oderwaniu od działalności księżnicy, którą w głównej mierze kreują pracownicy. Dlatego uwaga kadry zarządzającej oraz samych bibliotekarzy powinna być kierowana na działania zmierzające do poszerzania obszaru wspólnego występowania marki biblioteki i marki osobistej bibliotekarza.

Jak rozkochać młodszych i starszych czytelników w książkach i zaprosić ich do świata literackiego, zastanawiała się Małgorzata Swędrowska w wystąpieniu zatytułowanym *Książka jako przestrzeń spotkania, rozmowy i uważności. Wrażliwość czytania tekstów literackich*. W koncepcji czytania wrażeniowego książka jest punktem wyjścia, który ma ją połączyć z realnym doświadczeniem i zainteresowaniami dzieci. To sprawia, że czytanie staje się bardziej angażujące, może rozwinąć większe zainteresowanie książkami i czytaniem. Dzięki głębszemu zrozumieniu staje się techniką umiejętności krytycznego myślenia i analizy. Na kanwie książki można się spotkać, by porozmawiać nie tylko o tekście literackim, ale też o sobie, o tym, jak postrzegamy otaczającą rzeczywistość, jak definiujemy słowa i w jaki sposób określamy konteksty. Czytanie wrażeniowe to metoda pomocna przy organizowaniu warsztatów czytelnicznych w bibliotekach, która jednocześnie ma na celu budowanie relacji z dziećmi.

Rolę mediów społecznościowych, ich wpływ na biblioteczną i książkową społeczność przedstawiła Katarzyna Mojska w artykule *Książkary, BookTok i Bookstagram. Tematy literackie w sieci*. Zaprezentowała grupę młodych czytelników działających w mediach społecznościowych. Wskazała trendy i motywy literackie popularne na TikToku i ich wpływ na rynek wydawniczy. Wyszczególniła zalety i wady książkowych mediów społecznościowych.

Tekst Ewy Pronobis-Sosnowskiej *Sposób na czytelników, czyli promocja czytelnictwa w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy* powstał z myślą o nauczycielach bibliotekarzach, którzy z zaangażowaniem i w różnorodny sposób promują czytelnictwo. W artykule przedstawiono projekty edukacyjne i programy własne nauczycieli bibliotekarzy zrealizowane w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy w celu promocji biblioteki i zachęcenia większego grona czytelników do korzystania z księgozbioru placówki. Wszystkie zaprezentowane działania okazały się bardzo skuteczne i przelożyły się na zwielokrotnienie liczby użytkowników biblioteki.

Maja Wilczewska przedstawiła projekt „Wczytani w szkołę”, realizowany przez autorkę w Szkole Podstawowej nr 11 im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Gorzowie Wielkopolskim. Jego celem jest wsparcie uczniów rozpoczynających szkolną przygodę poprzez wykorzystanie literatury oraz wyrobienie nawyków czytania dla przyjemności i korzystania z biblioteki. Jest to cykl comiesięcznych spotkań z różnorodnymi

gatunkami literackimi, formami opowiadania historii oraz książkami innymi niż popularne.

Agnieszka Kownatka-Ruszkowska w referacie *Podcasty – sposób na promocję biblioteki* omówiła doświadczenia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie dotyczące tworzenia audycji internetowych. Przedstawiła dane statystyczne obrazujące popularność tej formy przekazu w polskim społeczeństwie. Prezentowała techniczne i praktyczne wskazówki oraz udowodniła, że podcasty mogą być dobrym sposobem na promocję biblioteki pedagogicznej.

Działania podejmowane przez Pomorską Bibliotekę Pedagogiczną im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku w latach 2017-2023 w ramach projektu finansowanego ze środków europejskich zaprezentowała Klaudia Malinowska w wystąpieniu *Realizacja projektu „Zdolni z Pomorza” w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku*. Oferta skierowana była do uzdolnionej młodzieży z województwa pomorskiego w wieku 13-19 lat. Przedsięwzięcie obejmowało organizację siedmiu Pomorskich Uczniowskich Konferencji Naukowych, osiem spotkań autorskich, pięć różnych warsztatów tematycznych oraz trzynastę spotkań dyskusyjnego klubu filmowego.

W kolejnym artykule – *Czy warto mieć patrona, czyli co Marian Rejewski zawdzięcza Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy?* – Agnieszka F. Handzel omówiła działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy związaną z promowaniem postaci patrona oraz jego dokonań. W kontekście rosnącego znaczenia personal brandingu przedstawiła, jak odpowiednio zaplanowane działania mogą przyczynić się do budowania silnej i rozpoznawalnej marki instytucji w środowisku lokalnym. Zaprezentowała różnorodne zrealizowane inicjatywy, jak: wystawa, warsztaty, zajęcia edukacyjne, escape room, które pozwoliły na szeroką popularyzację postaci patrona i równocześnie biblioteki.

W referacie *Realizacja projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus” na przykładzie Biblioteki Pedagogicznej w Zgierzu, Filia w Łęczycy* Bogusława Jankowska dokonała analizy dwóch projektów realizowanych w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy ze szczególnym uwzględnieniem efektywności działań oraz zaangażowania społecznego. W latach 2020 i 2023 urzeczywistniono projekty: „Uważni w sieci... kształtowanie bezpiecznych zachowań w Internecie mieszkańców powiatu łęczyckiego” (2020) i „Rehabilitacja książką sposobem na radzenie sobie w życiu” (2023). Autorka omówiła realizację budżetu obywatelskiego w bibliotece, napisała o praktykach, które mogą być przydatne dla innych bibliotek planujących lub już prowadzących projekty w ramach budżetu obywatelskiego.

Problemem promowania instytucji zajęły się również Sylwia Maśko oraz Anna Kruk-Gruca w tekście *Wpływ działalności klubów bibliotecznych na wzrost zainteresowania ofertą Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na przykładzie Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki”*. Zaprezentowały w nim działalność klubu istniejącego przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Omówiły plany, podjęte inicjatywy wykorzystujące gry planszowe,

realizację założonych zadań oraz uzyskane efekty, dzięki którym wzrosło zainteresowanie ofertą placówki. Poruszyły temat działań rekomendujących instytucję w kontekście kształtowania wizerunku.

W czasie obrad VIII NOFBP padło wiele przykładów i pomysłów, które mogą inspirować nauczycieli bibliotekarzy do wypróbowania ich w swojej placówce. Zapraszamy do lektury przedstawionych referatów, a następnie do wdrażania sprawdzonych rozwiązań. Odwracając nieco dawne przysłowie – uczmy się nie tylko na błędach, ale przede wszystkim na dobrych przykładach, by współczesny człowiek odnajdywał drogę do biblioteki i odkrywał tam jej zasoby książkowe i inne różnorodne propozycje.

Redaktorki

DAGMARA KAWOŃ-NOGA

Uniwersytet WSB Merito Opole
Opolskie Centrum Edukacji – Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu

Nauczyciel od czytania... czyli kto?

Kultura czytelnicza¹, której głównym przejawem jest stały kontakt jednostki ze słowem drukowanym, przyczynia się niewątpliwie do wszechstronnego rozwoju osobowości i aktywnego działania w społeczeństwie. Badacze podkreślają duże znaczenie lektury w rozwoju psychicznym, społecznym i kulturalnym każdego człowieka. W kształtowaniu dojrzałości czytelniczej obserwujemy rozwój w obrębie dyspozycji motywacyjnych (czyli przekonanie o wartości lektury), zachowań czytelniczych (czyli aktywność czytelnicza, wybory czytelnicze czy recepcja lektury) oraz dyspozycji instrumentalnych (czyli kompetencji czytelniczych)². Na skuteczność w tym zakresie oddziałuje wczesna inicjacja lekturowa oraz dobra animacja czytelnicza. Inicjacja może tu oznaczać (sam) kontakt dziecka z książką (spontaniczny lub zamierzony)³, a animacja – różne metody i formy pracy z książką realizowane w sposób celowy i rozmyślny, w których dziecko aktywnie uczestniczy⁴. Nie bez znaczenia jest

¹ Pojęcie kultury czytelniczej opisywane jest m.in. w następujących publikacjach: *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, red. K. Wojciechowski, Wrocław 1986, s. 49; J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 2: *Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996, s. 27; M. Walentynowicz, *Podstawy czytelnictwa w szkole podstawowej*, Warszawa 1961, s. 42.

² B. Jachimczak, *Badania czytelnictwa czy kultury czytelniczej społeczeństwa?*, „Poradnik Bibliotekarza” 1990, nr 10, s. 17-19.

³ J. Papuzińska, *Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, Warszawa 1981, s. 8.

⁴ Eadem, *Książka, dzieci, biblioteka. Z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej*, Warszawa 1992, s. 41; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001, s. 5; *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje, doświadczenia, postulaty*, red. J. Papuzińska, G. Walczewska-Klimczak, Płock 2004, s. 9.

więc działanie „dorosłych pośredników”⁵, czyli rodziców, opiekunów lub bibliotekarzy. Autorka szczególną uwagę kieruje na nauczycieli w szkołach, zastrzegając, że każda z wymienionych kategorii społecznych ma istotne znaczenie w procesie aktywizacji czytelniczej dzieci i młodzieży i nie należy ani umniejszać, ani wyolbrzymiać znaczenia którejkolwiek z nich.

W aspekcie edukacyjnym umiejętność czytania jest prawdziwym wyzwaniem. To trudne do pojęcia dla każdego dorosłego sprawnie i dużo czytającego. Ale gdy ten dorosły przypomni sobie swoje osobiste zmagania z tą materią, kiedy dopiero uczył się czytania, to prawdopodobnie przyzna, że nie było to łatwe, wymagało czasu i systematycznych ćwiczeń. Neurodydaktyka wskazuje, że dla naszych mózgów czytanie jest czynnością nienaturalną. Niemiecki uczony Manfred Spitzer, autor książki pt. *Jak uczy się mózg*, twierdzi, że w mózgu człowieka nie ma specjalnej struktury odpowiedzialnej wyłącznie za czytanie, a więc w tym względzie nie różnimy się od innych niepiśmiennych organizmów. Wynika to najpewniej z tego, że w procesie ewolucji mózg człowieka zaczął się kształtować w warunkach życiowych zupełnie innych niż te współczesne. Przede wszystkim było to na długo przed pojawieniem się pisma⁶. W procesie kształtowania nawyków czytelniczych działamy na płaszczyźnie czysto technicznej, czyli uczenia (techniki, umiejętności) czytania oraz na płaszczyźnie psycho-społecznej i kulturalnej, w której skupiamy się na znaczeniu i korzyściach dla rozwoju czytającego. Wyselekcjonowane materiały piśmiennicze mogą oddziaływać na kształtującą się osobowość i postawę moralną, a także wyobraźnię i procesy poznawcze⁷. W opiniach Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej – systematyczne czytanie stanowi swoistą strategię wychowania i jednocześnie jest źródłem radości i przyjemności. Autorki poświęciły temu zagadnieniu publikacje zatytułowane: *Z dzieckiem w świat wartości*⁸ oraz *Wychowanie przez czytanie*⁹, w których zaakcentowały m.in., że czytanie: umożliwia budowanie poczucia własnej wartości, wzmacnia więzi między dzieckiem a dorosłym, kształtuje kompetencje językowe i umysłowe. Z kolei twórca popularnego poradnika *Jak zachęcać do czytania* – Kelly Gallagher – wyodrębnił 12 konkretnych korzyści płynących z czytania. Wśród tych pożytków wymienił np.: czytanie daje satysfakcję; czytanie rozwija dojrzałe słownictwo; dzięki czytaniu lepiej piszemy; czytanie jest trudne, a trudności są potrzebne; czytając, stajemy się mądrzejsi; czytanie przygotowuje do zaistnienia na rynku pracy; czytanie przynosi korzyści finansowe; czytanie otwiera drzwi do dalszej edukacji; czytanie broni nas przed wykluczeniem społecznym¹⁰.

⁵ A. Więk, *Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki*, „Biblioteka i Edukacja” 2016, nr 10, s. 1, [online] <https://web.archive.org/web/20200220160843/http://www.bg.up.krakow.pl:80/newbie/index.php/bie/article/download/157/156> – 21 III 2025.

⁶ M. Spitzer, *Jak uczy się mózg*, przeł. M. Guzowska-Dąbrowska, Warszawa 2012, s. 177.

⁷ A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983, s. 73-74.

⁸ I. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa 2014.

⁹ Eadem, *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2016.

¹⁰ K. Gallagher, *Jak zachęcać do czytania. Minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, przeł. M. Pagińska, Gdańsk 2007, s. 35.

O ile sprawa korzyści płynących z czytania jest raczej oczywista, o tyle kwestia uczenia czytania i wdrażania do czytelnictwa jest o wiele bardziej złożona, szczególnie jeśli idzie o zadania szkoły w tym zakresie. Zapisy dotyczące przygotowania czytelniczego pojawiają się już w podstawie programowej wychowania przedszkolnego. W zakresie rozwoju poznawczego dziecka przewiduje się, że będzie ono rozpoznawało litery oraz będzie zdolne do odczytania prostych wyrazów składających się z poznanych liter zapisanych w formie napisów drukowanych¹¹. Z kolei w preambule do podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej napisano, że: „Zadaniem szkoły podstawowej jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury”¹². W odniesieniu do tego szkoła podejmuje więc zarówno działania mające na celu opanowanie przez dziecko samej techniki czytania, jak i rozbudzenie u niego zamiłowania do czytania. Organizuje ona przestrzeń edukacyjną w taki sposób, by sprzyjała aktywności czytelniczej uczniów. Celem szkolnego wychowania jest kształtowanie postawy dojrzałego i odpowiedzialnego czytelnika, czyli kogoś przygotowanego do otwartego dialogu z dziełem literackim. W podstawie programowej zwraca się uwagę na to, że wysokie kompetencje czytelnicze pozytywnie wpływają nie tylko na osiągnięcia szkolne, ale również na funkcjonowanie w społeczności szkolnej. Zakłada się, że dzieci, które dużo czytają, mają bogate słownictwo, nie mają problemów w nawiązywaniu relacji rówieśniczych, nie sprawiają problemów wychowawczych. Czytanie traktowane jest jako jedna z najważniejszych umiejętności, jaką uczeń zdobywa w trakcie procesu kształcenia. W tym obszarze mieści się bowiem m.in. rozumienie, wykorzystywanie i refleksyjne przetwarzanie tekstów, w tym tekstów kultury. W szkole nawyk czytania wyrabiany jest m.in. poprzez stały kontakt z książką, włączając w to podręczniki szkolne i różne inne piśmiennicze materiały dydaktyczne, czytanie lektur oraz zajęcia czytelnicze organizowane w bibliotece szkolnej¹³. Warto zauważyć, że rozwój czytelniczy przebiega podobnie do rozwoju psychicznego. Wyróżnia się więc: wiek przedszkolny (do 7. roku życia), młodszy wiek szkolny (7-11 lat), średni wiek szkolny (12-13 lat), okres dorastania (14-18 lat). Pierwsze kontakty dziecka z książką polegają zazwyczaj na odkrywaniu ilustracji i jej interpretowaniu, a następnie na dostrzeganiu powiązania między obrazem i słowem. Do 5. roku życia dziecka szczególną rolę w kształtowaniu nawyków czytelniczych odgrywają rodzice¹⁴. Później – duże znaczenie mają również placówki oświatowe oraz nauczyciele i bibliotekarze. Wiek czytelnika koreluje (z natury rzeczy) z jego

¹¹ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, s. 8, [online] <https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/wychowanie-przedszkolne-i-edukacja-wczesnoszkolna.-pp-z-komentarzem.pdf> – 21 III 2025.

¹² *Ibidem*, s. 13.

¹³ *Ibidem*, s. 14.

¹⁴ A. Wajda, *op. cit.*, s. 75-77.

zainteresowaniami literaturowymi. I tak koncentracja wokół bajek i baśni trwa mniej więcej do 11. roku życia, później, tj. do około 14. roku życia, młody człowiek sięga najczęściej po książki przygodowe, przyrodnicze i historyczne, a wśród czytelników będących w okresie dojrzewania (14-16 lat) popularna jest zarówno literatura realistyczna, jak i fantastyczna¹⁵.

Programy edukacyjne oraz zdobywane przez uczniów kompetencje czytelnicze są przedmiotem badań i analiz. Elżbieta Szeffler na podstawie badań prowadzonych w początkowych klasach szkoły podstawowej wyodrębniła konkretne kategorie kompetencji czytelniczych, takie jak: opanowanie techniki czytania, umiejętność rozumienia czytanego tekstu, stosowanie różnych form pracy z tekstem, poznanie struktury dzieła literackiego, wykorzystanie umiejętności czytania w życiu codziennym, wiedza na temat budowy książki i jej powstawania, umiejętność wykorzystania książki jako źródła informacji, samodzielność w kontaktach z książką, umiejętność poszukiwania książek i dokonywania wyboru, przekonanie o wartości książki i lektury, rozwój zdolności poznawczych służących rozwojowi potrzeb, nawyków i zainteresowań czytelniczych, korzystanie z biblioteki i stała z nią współpraca, poznanie różnych sposobów czytania i posługiwanie się nimi¹⁶. Przygotowanie czytelnicze uczniów analizowała również Jadwiga Andrzejewska. W grupie kluczowych kompetencji czytelniczych wymieniła m.in.: umiejętność korzystania z biblioteki, posługiwanie się narzędziami informacji o książkach, korzystanie z książek i czasopism, opierając się na znajomości ich budowy, sprawne wyszukiwanie informacji w materiałach piśmienniczych, stosowanie różnych technik czytania, interpretowanie tekstów (w sensie dosłownym i w przenośni), umiejętność cichego czytania ze zrozumieniem, a także racjonalne organizowanie warsztatu pracy samokształceniowej¹⁷.

Interesujących danych dostarcza raport na temat czytelnictwa dzieci i młodzieży przygotowany w Pracowni Języka Polskiego Instytutu Badań Edukacyjnych¹⁸. Wynika z niego, że jedną z najskuteczniejszych metod socjalizacji do czytania jest głośne czytanie dzieciom w wieku przedszkolnym przez ich opiekunów (matki, ojców, dziadków). Praktyki czytania na głos przez rodziców i później wspólnego czytania z rodzicami w domu sprzyjają pogłębianiu więzi rodzinnych oraz początkom odnajdowania przyjemności w poznawaniu utworów literackich. Badania pokazują, że biografie czytelnicze nastolatków są budowane na momentach przełomowych rozwijających umiejętność czerpania radości z lektury. Mogą to być szczególne lektury szkolne (do takich należą np. *Opowieści z Narnii* – C.S. Lewisa). Analiza wyborów czytelniczych respondentów wskazuje, że szczególnym zainteresowaniem wśród młodzieży cieszy się literatura fantastyczna (wyjątkowo ceni się tu cykl powieści

¹⁵ *Ibidem*, s. 75-77.

¹⁶ E. Szeffler, *Kompetencje czytelnicze uczniów w młodszym wieku szkolnym*, t. 1: *Stan obecny*, Bydgoszcz 2003, s. 179, 182.

¹⁷ J. Andrzejewska, *op. cit.*, s. 36.

¹⁸ Z. Zasaćka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014.

o Harrym Potterze autorstwa Joanne K. Rowling, ale poczytne są też inne kolekcje tego gatunku). Młodzi ludzie w decyzjach dotyczących lektur kierują się opiniami swoich rówieśników. Chętnie czytają to, co jest polecane i modne, chociaż w rozwoju motywacji czytelniczych ważny też jest atrakcyjny temat zawarty w książce. Daje się zauważyć różnice w profilu wyborów czytelniczych między badanymi dziewczętami i chłopcami. Powszechne jest zjawisko polegające na skutecznym wypieraniu książki z życia młodych poprzez inne obowiązki szkolne i inne zajęcia w ramach spędzania czasu wolnego (szczególnie chodzi tu o oglądanie telewizji, oglądanie filmów, korzystanie z komputera/Internetu, granie w gry komputerowe, korzystanie z mediów społecznościowych, a także uprawianie sportu). Szczegółowa analiza danych wykazała, że jest pewna część młodych ludzi, która znajduje czas na czytanie pomimo systematycznej nauki i korzystania z atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego. Do tej grupy częściej należą dziewczynki, dzieci z dużych miast, dzieci rodziców z wyższym wykształceniem z bogatym księgozbiorem domowym. Czytelnicy aktywni to uczniowie czytający lektury szkolne oraz książki z własnego wyboru. Wśród uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej¹⁹ wyróżniono dwa typy takich czytelników: „czytelnicy aktywni” sięgający po lektury obowiązkowe i wybrane przez siebie książki oraz „czytelnicy systematycznie aktywni”, którzy jeszcze dodatkowo zadeklarowali, że co najmniej raz w tygodniu czytają książki w czasie wolnym. Ogólnie czytelnicy aktywni stanowią znakomitą większość w zbiorowości 12-latków (70%). Ta grupa badanych jest szczególnie zdyscyplinowana w zakresie czytania lektur szkolnych, bo aż 87% z nich deklaruje, że w ciągu dwóch miesięcy nauki przeczytało choćby we fragmentach co najmniej jedną książkę polecaną przez nauczyciela. W grupie nieco starszych, tj. wśród 15-latków²⁰, aktywnie czytających²¹ jest mniej, bo około 53%. Jeśli chodzi o czytanie wyłącznie lektur, to 76% z nich deklarowało, że czytało ostatnio przynajmniej jedną lekturę. Na podstawie badań czytelnictwa dzieci i młodzieży łatwo zaobserwować, że istnieje jedna publiczność aktywnie czytających oraz druga nie-czytelników. Niestety wraz z wiekiem poszerza się ta druga grupa²².

Należy stwierdzić, że edukacja czytelnicza i polonistyczna stanowi istotny element ogólnej edukacji szkolnej, ale działania szkoły w tym zakresie nie gwarantują utrzymania poziomu aktywności czytelniczej charakterystycznej dla okresu szkolnego wśród absolwentów szkół i dalej wśród dorosłej części populacji. Badania

¹⁹ Chodzi o szóstą klasę szkoły podstawowej, ponieważ badania były prowadzone w czasie obowiązywania struktury szkolnej opartej na 6-klasowej szkole podstawowej, 3-klasowym gimnazjum, 3-klasowym liceum / 4-klasowym technikum.

²⁰ Chodzi o uczniów trzeciej klasy gimnazjum, ponieważ badania były prowadzone w czasie obowiązywania struktury szkolnej opartej na 6-klasowej szkole podstawowej, 3-klasowym gimnazjum, 3-klasowym liceum / 4-klasowym technikum.

²¹ W wyodrębnionej kategorii czytelników aktywnych znaleźli się respondenci czytający książki w czasie wolnym w ciągu 10 miesięcy objętych badaniem i co najmniej jedną lekturę w ciągu dwóch miesięcy w danym roku szkolnym.

²² Z. Zasacka, *op. cit.*, s. 159-160.

prowadzone przez Bibliotekę Narodową potwierdzają raczej niski poziom czytelnictwa Polaków²³. W ciągu ostatniej dekady średnio tylko mniej więcej co trzeci respondent deklarował, że czyta przynajmniej jedną książkę rocznie. Z badań wynika, że tych, którzy czytają 7 i więcej książek w ciągu roku, jest tylko około 8%²⁴. Należy przyznać, że akurat ostatnio, tj. w 2023 roku, odnotowano wzrost odsetka czytających przynajmniej jedną książkę rocznie i wynosi on 43%, ale nie zmienia to faktu, że kontakt z pismem drukowanym w odniesieniu do większości populacji w Polsce jest bliżej nieokreślony²⁵. Analizując zapisy dotyczące nauki czytania i popularyzacji czytelnictwa zawarte w podstawach programowych i programach nauczania oraz porównując je z wynikami badań czytelnictwa – można odnieść wrażenie o pewnej „nieadekwatności”. To znaczy, że opisane w dokumentach oświatowych działania nie zawsze są skuteczne, bo, jak sądzi pisząca te słowa, ich celem jest nie tylko utrzymanie wysokiego poziomu zainteresowania książką wśród uczniów objętych w danym momencie obowiązkiem szkolnym, ale również, a może przede wszystkim – utrwalenie tych nawyków w okresie poszkolnym.

Warto przyrzeć się więc bliżej mechanizmom oddziaływania szkoły na ucznia. W tym celu można przywołać konkretne projekty kulturowe dla zilustrowania pewnych bolączek systemu szkolnego. Pierwszym z nich niech będzie obraz pt. *W szkole*, którego autorem jest Jean-Marc Côté lub Villemard²⁶. Obraz powstał na początku XX wieku i przedstawia wyobrażenie szkoły w roku 2000. Z perspektywy autora obrazu jest to idea szkoły w odległej przyszłości, a z perspektywy autorki niniejszego opracowania to po prostu szkoła współczesna (pomimo tego, że od roku 2000 minęło ćwierć wieku!). Na pierwszym planie widzimy specjalną maszynę do mielenia, do której nauczyciel wrzuca wybrane tytuły książek. Należy domniemywać, że są one odpowiednio przerabiane na gotowe informacje i trafiają wprost do umysłów uczniów. Rola nauczyciela sprowadza się w tym przypadku do administratora i cenzora decydującego o tym, jakie dokładnie informacje trafią do uczniów. Nauczyciel nie jest zainteresowany sposobem odbioru treści przez uczniów ani tym, jakie ewentualne wrażenia, przemyślenia czy wnioski pojawiają się u wychowanków. W tak zorganizowanej przestrzeni nie ma miejsca na dialog, wychowawca nie ma możliwości nawiązania kontaktu wzrokowego ze swoimi podopiecznymi, stoi, a właściwie siedzi – obok nich. Uczniowie w takiej wizji szkoły są biernymi, bezrefleksyjnymi, odrębnymi, w pewnym sensie odhumanizowanymi osobnikami.

²³ Z. Zasacka, R. Chymkowski, I. Koryś, *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2024, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1717404995.pdf> – 21 III 2025.

²⁴ *Ibidem*, s. 4.

²⁵ *Ibidem*, s. 5.

²⁶ Obraz *W szkole*, którego autorem jest Jean-Marc Côté lub Villemard, z 1901 lub 1910 roku można zobaczyć w domenie publicznej pod adresem: <https://histmag.org/Tak-wyobrazanosobie-rok-2000-na-przelomie-XIX-i-XX-wieku-Galeria-17123> – 21 III 2025.

Maszynka do mielenia symbolizuje skostniały i odczłowieczony system edukacji również w innym popkulturowym zamyśle. Chodzi o teledysk do piosenki pt. *Another brick in the wall*²⁷ znanej rockowej grupy Pink Floyd. Na klipie z 1979 roku nauczyciel przyjmuje karykaturalną, odstręczającą postać w mundurze z wielką głową, która w pewnym momencie zamienia się w młotek. Obserwujemy, jak z prawdziwą pasją wrzuca do maszyny mielącej (już nie tylko książki), a samych uczniów. Produktem takiego „wychowania” jest jednolita papka symbolizująca przyszłe pokolenie czy przyszłe społeczeństwo. Utwór szybko zyskał status tzw. „protest songu”, gdzie dziecięce głosy chórem wykrzykują, że nie chcą takiej edukacji, nie chcą takiej kontroli i nie chcą sarkastycznych uwag na lekcjach ze strony nauczycieli²⁸. Uczniowie na filmie maszerują w szkole niczym armia humanoidalnych robotów – równo i posłusznie. Otaczająca ich rzeczywistość jest surowa i chłodna, pełna obojętności i przemocy. Niech mi będzie wolno przy tej okazji zaprezentować autentyczny komentarz z portalu internetowego tekstowo.pl odnoszący się do tekstu piosenki *Another brick in the wall*, ponieważ w odczuciu autorki wpisuje się on w ramy omawianej problematyki, chociaż nie należy przypisywać mu wartości badawczej, a jedynie publicystyczną i w dodatku anonimową:

Albert Camus powiedział kiedyś, że „szkoła przygotowuje dzieci do życia w świecie, który nie istnieje”. Jednym z błędów obecnego systemu jest pomijanie w programie szkolnym tego, co w edukacji jest najważniejsze. Pomijanie tych umiejętności, które są kluczowe w życiu każdego człowieka. Nie znajdziemy w programie nauczania takich przedmiotów jak inteligencja emocjonalna, poczucie własnej wartości, asertywność, komunikacja interpersonalna, samodzielne myślenie, samodyscyplina czy planowanie przyszłości. To założenie również jest głęboko zakorzenione w systemie edukacji i posłuszeństwo wobec tego schematu jest wymagane na każdym kroku ścieżki edukacji dziecka – „Wpasuj się w nasz sposób myślenia albo zgin”. Najlepszym przykładem jest matura, na której uczeń musi idealnie wpasować się w określony klucz, który określa, jaka interpretacja zadania jest prawidłowa, a jaka nie. Wszelkie twórcze pomysły uczniów są z miejsca krytykowane przez nauczycieli, którzy sami tkwią od wielu lat w ścisłych schematach. Szkoła ma również tendencję do określania i wyodrębniania grupy talentów: plastyczny, muzyczny, matematyczny i pisarski. Nauczyciele zapominają o tym, jakie bogactwo tkwi włączeniu dyscyplin. Leonardo da Vinci był jednocześnie malarzem, architektem, filozofem, muzykiem, pisarzem, odkrywcą, matematykiem, mechanikiem, anatomem, wynalazcą i geologiem. Nie ma co zmieniać obecnego systemu edukacji, bo to polityczna walka z wiatrakami. Rewolucja powinna nastąpić oddolnie, nie odgórnie²⁹.

²⁷ Autorem tekstu jest Roger Waters. Teledysk dostępny jest na stronie internetowej pod adresem: https://www.tekstowo.pl/piosenka,pink_floyd,another_brick_in_the_wall__part_ii_-21_III_2025.

²⁸ W oryginalnym brzmieniu: „We don’t need no education/ We don’t need no thought control/ No dark sarcasm in the classroom”.

²⁹ Komentarz opublikowano pod loginem esti222 w dniu 16.07.2024 r. o godz. 17:03, [online] https://www.tekstowo.pl/piosenka,pink_floyd,another_brick_in_the_wall__part_ii_.html_-21_III_2025.

Oczywiście, że nie o taką szkołę nam chodzi i nie takich rezultatów oddziaływania szkoły oczekujemy. W odniesieniu do omawianego tutaj zagadnienia oddziaływania szkoły na zachowania czytelnicze wydaje się, że wskazane mechanizmy mogą okazać się nieskuteczne (badania pokazują, że w istocie nie są skuteczne) oraz, co jest równie ważne, odbiegają od deklarowanych demokratycznych standardów kierowania szkołami. A więc co robimy w szkole nie tak, skoro powstają tak duże rozbieżności pomiędzy nakładami, jakie angażujemy w uczenie i promowanie czytania, a rzeczywistym stanem kultury czytania w Polsce? Uczestnicy społeczności szkolnej, czyli nauczyciele, uczniowie i rodzice – pytani o to wprost zarówno podczas przygodnych rozmów prowadzonych przez autorkę, jak i w sondażach organizowanych w ośrodkach badawczych – wskazali, że strategia wdrażania do czytania realizowana w szkole nie jest do końca dobrze przemyślana, ponieważ powiela się w niej nieskuteczne metody pracy z książką. Krytycznie odniesiono się na przykład do czytania na głos przed klasą, kanonu lektur i sposobu omawiania lektur. Ktoś kiedyś powiedział, że „szaleństwem jest powtarzanie tych samych czynności w oczekiwaniu innych rezultatów”³⁰. Odpowiedzialny pedagog nie może być obojętny wobec takich praktyk szkolnych, które wymagają poprawy czy zmiany. Trzeba pilnie je zdefiniować i dookreślić, a następnie zaproponować nowe rozwiązania.

Nie ma sensu dłużej ukrywać tego, że omawianie literatury pięknej na lekcjach języka polskiego przebiega zazwyczaj rutynowo. Nauczyciel sprawdza znajomość treści czytanych tekstów, ale brakuje czasu i przestrzeni albo na pobudzenie zainteresowania omawianymi tekstami, albo na swobodne wypowiedzi uczniów. Brak czasu i przestrzeni jest niekorzystny zarówno dla nieczytających, jak i czytających uczniów. W przypadku tych pierwszych – bez odpowiedniego wzmocnienia wewnętrznej potrzeby czytania będą się oni kierowali na lekcjach języka polskiego wyłącznie motywacją zewnętrzną, wynikającą z obowiązku szkolnego polegającego na „zaliczeniu” znajomości lektury. Ten rodzaj motywacji jest słabszy, nie gwarantuje pojawienia się zamiłowania do czytania i tym bardziej utrwalenia nawyku czytania. Z kolei ci uczniowie, którzy chętnie uczestniczą w lekcjach z literatury, najwyżej oceniają właśnie takie zajęcia, podczas których jest dodatkowy czas na swobodne wypowiedzi i dyskusje na temat przeczytanych lektur. Istnieje obawa, że jeśli będą tej możliwości pozbawieni, to z czasem ich entuzjazm i zapał do książek przygaśnie.

Inne zagadnienie to tematyka książek objętych kanonem szkolnym. Z perspektywy większości uczniów lektury szkolne powinny budzić zaciekawienie poprzez atrakcyjną i wartką fabułę dotyczącą takiej rzeczywistości, która koresponduje z ich doświadczeniami. Problem ten jest jednak bardziej złożony, bo z badań wynika też, że:

³⁰ Nie ma pewności co do źródła tego cytatu. Autorstwo tej specyficznej definicji „szaleństwa” przypisuje się kilku osobom (Albert Einstein, Ben Franklin i Mark Twain). Podobny cytat można też znaleźć w powieści *Sudden Death* (Nagła śmierć) Rity Mae Brown – R.M. Brown, *Sudden Death*, New York 1983.

[c]hoć uczniowie, opiniując lektury szkolne, twierdzą, że nie chcą czytać książek opisujących świat odległy od znanej im współczesności, dobrze sobie radzą ze złożonymi powieściami fantastycznymi, gdzie świat przedstawiony bardzo odbiega od ich codziennego doświadczenia. I takie właśnie książki najchętniej czytaliby na lekcjach języka polskiego³¹.

Pomimo tych rozbieżności w deklaracjach wykaz lektur raczej nie spełnia warunku dostosowania ich do potrzeb i zainteresowań czytelniczych uczniów. Problemem jest też przystępność językowa. Młodych zniechęca do czytania trudny, niezrozumiały język. Narzekają na to również aktywnie i dużo czytający. I w końcu przyczyną częstej niechęci do czytania lektur szkolnych jest przymus, tzn. obowiązek, a nie samodzielny wybór³². Uczniowie nie rozumieją, dlaczego warto przeczytać wskazany w podstawie programowej tytuł. Nieświadomi tego, często sięgają wyłącznie do fragmentów, opracowań lub streszczeń lektur.

Aktywność czytelnicza dzieci i młodzieży wymaga permanentnego stymulowania, nie tylko w ramach nauczania początkowego czy na lekcjach języka polskiego. Szkoły „uczą się” tego i poszukują inspiracji w różnych źródłach, takich jak literatura przedmiotu czy Internet i media społeczne³³. Nadto „podglądają”, jak robią to inni,

³¹ Z. Zasacka, *op. cit.*, s. 161.

³² *Ibidem*, s. 159-162.

³³ M. Gęborska, *Biblioteka aktywnie promująca książkę dziecięcą*, Warszawa 2018; B. Celler, *Blogi bibliotek pedagogicznych i szkolnych narzędziem kształtowania kultury czytelniczej dzieci i młodzieży. Przegląd inicjatyw*, [w:] *Czytelnicy – zasoby informacji i wiedzy. Tradycja i przemiany w czasach kultury cyfrowej*, red. nauk. A. Dymmel, S.D. Kotuła, Lublin 2017, s. 327-340; A. Kopacz, *Co zrobić, by uczniowie czytali? Refleksje polimedialnej polonistki*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 102-113; M. Wróblewski, A. Zatora, *Czytania jak na lekarstwo. Możliwa recepta na niski poziom czytelnictwa wśród nastoletnich chłopców. Refleksja wokół projektu „Boys Reading”*, [w:] *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? O tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia*, red. nauk. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska, Łódź–Warszawa 2017, s. 121-138; *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia*, red. nauk. M. Antczak, Łódź–Warszawa 2017; D. Borowski, *Jak w nowych mediach promuje się czytelnictwo wśród dzieci i młodzieży? Wybrane przykłady*, [w:] *Sztuka dziecięca i młodzieżowa a nowe media*, red. M. Wróblewski, E. Kruszyńska, A. Szwagrzyk, Toruń 2015, s. 63-73; J. Sobolewska, *Książka o czytaniu*, Warszawa 2016; D. Sieroń-Galusek, *O szkolnej i pozaszkolnej odpowiedzialności za edukację czytelniczą*, [w:] *Polonistyka dziś – kształcenie dla jutra*, t. 2, red. K. Biedrzycki, W. Bobiński, A. Janus-Sitarz, R. Przybylska, współpr. red. A. Kania, E. Strawa, Kraków 2014, s. 271-279; A. Kulig, *Od gry komputerowej do lektury – nowoczesne metody motywowania gimnazjalistów do czytania*, [w:] *Trudne lekcje języka polskiego. Ku rozwiązaniom praktycznym*, red. A. Janus-Sitarz, A. Handzel, A. Kania, A. Kulig, Kraków 2015, s. 103-121; E. Dunaj, *Od „Poczytaj mi, mamo” do „Cała Polska czyta dzieciom (codziennie)” – jak sprawić, by nie zanikła sztuka czytania książek*, [w:] *Jestem – więc czytam. Między pragmatyzmem a wolnością*, red. G. Tomaszewska, B. Kapela-Bagińska, Z. Pomirska, Gdańsk 2012, s. 55-63; J. Raczkowska, *„Otwarta nauka” a promocja czytelnictwa. Studium przypadku Otwórz Książkę*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej...*, s. 75-90; M. Nadolna-Tłuczykont, *Polskie blogi o literaturze dla młodego odbiorcy*

i wzorują się na krajach, w których osiąga się wysokie wyniki aktywności czytelnictwa (np. kraje skandynawskie)³⁴. Biorą też udział w rozlicznych akcjach, kampaniach i projektach realizowanych w szerszej perspektywie oświatowo-kulturalnej. Do najbardziej rozpoznawalnych należą „Cała Polska czyta dzieciom”, „Narodowe czytanie”, „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa”, „Czytam sobie” i inne. Z ogólnego przeglądu tych działań dokonanego przez Karolinę Galant wynika, że charakteryzują się one różnorodnością środków przekazu i form organizacji, a obok szkół, bibliotek i księgarni coraz częściej obejmują całą przestrzeń publiczną i sieć globalną³⁵. Autorka stwierdza, że (duża) liczba programów tego typu dobitnie świadczy o kilku rzeczach. Po pierwsze, że w świadomości społecznej czytelnictwo jest ważne, po drugie, że niski stan tego czytelnictwa budzi niepokój, po trzecie, że nie można bagatelizować tego problemu, i po czwarte, że trzeba reagować. Badaczka podkreśla, że sens takich akcji zakrojonych na szeroką skalę tkwi w (oddolnej) zmianie nastawienia społeczeństwa do książki³⁶.

Zgodnie z tym nowe praktyki oddziaływania szkolnego (być może nie tylko w obszarze czytelnictwa) należy oprzeć nie tyle na korygowaniu czy zmianie metod pracy, ile na modyfikacji postaw społecznych, w tym oczywiście nauczycieli. Chodzi o coś więcej niż tylko uświadomienie, że gdy dziecko uczy się czytać, nie można go poprawiać, oceniać, krytykować i porównywać z innymi. Warto zabiegać o zmianę przestrzeni komunikowania się nauczycieli i uczniów. W nowej perspektywie program nauczania mógłby być pretekstem dla zaistnienia właściwej relacji nauczyciel–uczeń,

(na wybranych przykładach), [w:] *Czytelnicy – zasoby informacji i wiedzy...*, s. 309-326; M. Wójcik, *Strony internetowe bibliotek szkolnych jako narzędzie wspierające rozwijanie zainteresowań czytelniczych dzieci. Porównanie wyników badań z lat 2012 i 2014*, [w:] *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, red. nauk. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska, Łódź-Warszawa 2015, s. 77-87; M. Centner-Guz, *U progu czytelnictwa. Zainteresowania książką i przygotowanie czytelnicze dzieci sześciolletnich w ujęciu temporalnym*, Lublin 2017; L. Ippoldt, *Z książką w dziecięcą Krainę Nieczytania, czyli kilka sposobów zachęcania dzieci do czytania*, [w:] *Czytelnictwo – nowa jakość*, red. nauk. B. Janik, W. Bukowczan, Kraków 2017, s. 77-84.

³⁴ M. Chacińska, *Czytelnictwo i jego promocja w krajach skandynawskich na przykładzie Szwecji*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej...*, s. 36-46; B. Żołędowska-Król, *Programy promujące czytelnictwo na świecie (analiza bibliograficzna)*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej...*, s. 12-24; R. Ciesielska-Kruczek, *Projekty wspierające rozwój czytelnictwa w Polsce i na świecie*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej...*, s. 25-35; A. Erlands-son, *Sztuka zainteresowania czytaniem – wybrane przykłady projektów czytelniczych w Szwecji*, [w:] *Czytanie, czytelnictwo, czytelnik*, red. A. Żbikowska-Migoń, współudz. A. Łuszek, Wrocław 2011, s. 147-158; *Szwecja czyta. Polska czyta*, red. K. Tubylewicz, A. Diduszkó-Zyglewska, Warszawa 2015; M. Chacińska, *Szwedzkie i norweskie dzieci w świecie książki. Wspieranie czytelnictwa – inicjatywy państwowe i oddolne*, [w:] *Biblioteki i książki w życiu nastolatków...*, s. 167-181; B. Janik, *Jak zachęcać do czytania? Formy promocji czytelnictwa na przykładzie działalności bibliotek i szkół za granicą*, [w:] *Czytelnictwo – nowa jakość...*, s. 49-60.

³⁵ K. Galant, *Charakterystyka i przegląd akcji promujących czytelnictwo*, „Zarządzanie Biblioteką” 2020, nr 1, s. 65-84.

³⁶ *Ibidem*, s. 84.

a nie sensem samym w sobie. W takiej relacji dochodzi do spotkania życzliwego mentora i jego podopiecznego (podopiecznych) w procesie uczenia się, dojrzewania i rozwoju. Mentor nie jest tu wszechwiedzącym omnibusem, a uczeń „przedmiotem” bezrefleksyjnie pochłaniającym podawane treści. Nauczyciel nie musi i nie powinien być dyktującym i narzucającym tematy, a uczeń – posłusznym wykonawcą instrukcji. A co, gdyby tak (przynajmniej na chwilę) nauczyciel aktywnie słuchał, a uczeń bez skrępowania przemówił, np. o przeczytanej ostatnio książce? W wielu szkołach tak można i tak się dzieje na co dzień, ale w wielu ośrodkach systemu edukacji trzeba wskazywać konkretne przykłady, w jaki sposób pobudzać postawy zaangażowania, aktywnego działania i kreatywności w uczestnikach społeczności szkolnej. Przykłady można mnożyć, ale nie sposób nie wspomnieć o trzech tekstach kultury, które być może i samemu Czytelnikowi przychodzą teraz do głowy. Mowa o trzech znanych filmach: *Stowarzyszenie Umarłych Poetów*, *Młodzi gniewni* i *CODA*. W każdym z tych obrazów występuje osoba nauczyciela. Pedagog wyraźnie wyróżnia się w rzeczywistości szkolnej, silnie oddziałuje na losy bohaterów, czyli uczniów, i odznacza się wyjątkową charyzmą, odwagą i empatią.

Stowarzyszenie Umarłych Poetów to amerykański dramat filmowy z 1989 roku w reżyserii Petera Weira (fot. 1). Na podstawie scenariusza tego filmu Nancy H. Kleinbaum napisała książkę o takim samym tytule. Rzecz dzieje się jesienią roku 1959. W Akademii Weltona – szkole z dużymi tradycjami – rozpoczyna pracę nowy nauczyciel języka angielskiego John Keating. Pod jego opiekę trafia grupa młodzieńców. Keating dobrze zna realia, jakie panują w nowym miejscu zatrudnienia, ponieważ, tak się składa, że jest absolwentem tej szacownej instytucji. Akademii przyświecają cztery złote zasady: tradycja, honor, dyscyplina i doskonałość, będące zarazem synonimem panującego tam bezdusznego systemu edukacji. Niespodziewanie ekscentryczny profesor, który podczas lekcji chodzi po ławkach szkolnych, wnosi w szacowne mury ekskluzywnej uczelni ducha poezji, miłości życia i, co najważniejsze, niechętnie tu widzianą umiejętność samodzielnego myślenia. Zainspirowani przez niego chłopcy odnawiają sekretny związek (*Stowarzyszenie Umarłych Poetów*), w którym odkrywają piękno zapomnianych utworów, a jakby przy okazji – prawo do marzeń, wolności i buntu.

Szybko się okazuje, że zasada „carpe diem” – chwytaj dzień, chwytaj chwilę – zaczyna rządzić życiem młodych bohaterów zrywających z podwładną rolą nieśmiałych dzieci swoich rodziców. Zaczynają realizować swoje marzenia i pragnienia. Jeden z nich – Neil – przeżywa absolutną fascynację teatrem i pragnie zostać aktorem. Pomimo zakazu ojca występuje w sztuce Szekspira *Sen nocy letniej*. Gdy ojciec się o tym dowiaduje, zamierza usunąć go z Weltona i zapisać do Akademii Wojskowej. Chłopak nie może pogodzić się z myślą o zmianie szkoły, rozstaniu z przyjaciółmi, zerwaniu kontaktów ze stowarzyszeniem i utracie swej dojrzewającej tożsamości. Dramat wisi w powietrzu. Chłopak popełnia samobójstwo. Na skutek tego Keating zostaje oskarżony przez dyrekcję szkoły o to, że bezpośrednio przyczynił się do tej tragedii, i wydalony z pracy. Pomimo nieszczęścia uczniowie oddają swojemu niezwykłemu

Fot. 1. Kadr z filmu *Stowarzyszenie Umarłych Poetów*.

Źródło: <https://pieknoumyslu.com/stowarzyszenie-umarlych-poetow-najlepsze-cytaty/> – 21 III 2025.

nauczycielowi należyta cześć, żegnają go słowami zaczerpniętymi z wiersza Walta Whitmana *O Captain! My Captain!*. Nauczyciel, choć szkalowany i ostatecznie wydany ze środowiska, na zawsze pozostanie w pamięci swoich podopiecznych jako ten, który odmienił ich życie poprzez literaturę.

Kolejny film przedstawiający niekonwencjonalną postawę nauczyciela to dramat z 1995 roku *Młodzi gniewni* w reżyserii Johna N. Smitha (fot. 2). Obraz powstał na podstawie powieści LouAnne Johnson *My Posse Don't Do Homework*, opartej na autentycznej historii. LouAnne Johnson, po zrezygnowaniu z pracy w wojsku, postanawia objąć posadę w jednej ze szkół średnich w Los Angeles. Zostaje przydzielona przez dyrektora szkoły do wyjątkowo trudnej klasy – pełnej młodzieży pochodzenia afroamerykańskiego i meksykańskiego, z rodzin niewydolnych wychowawczo, często też członków gangów ulicznych. Na początku uczniowie traktują nową nauczycielkę jak wroga i starają się jej pozbyć, tak jak jej poprzedniczki.

LouAnne z biegiem czasu zyskuje jednak ich zaufanie. Skłaniają do tego nie tylko nietypowe metody nauczania literatury, ale przede wszystkim jej otwarta postawa i empatia. Nauczycielka autentycznie angażuje się w sprawy swoich uczniów, stara się im pomóc w rozwiązywaniu problemów szkolnych i osobistych. Jest uważną słuchaczką i nie ocenia. W codziennych kontaktach i w sytuacjach kryzysowych staje się czułą powierniczką sekretów młodzieży, wspierającą opiekunką, mądrą propagatorką dialogu w relacjach międzyludzkich. Dzięki nowej nauczycielce uczniowie zyskują wiarę w swoje możliwości na płaszczyźnie edukacyjnej i szerzej, w całym rozwoju osobistym i życiowym.

Tytuł filmu w reżyserii Sian Heder – *CODA* (*child of deaf adult* – dziecko głuche-go dorosłego) stanowi akronim określający osobę płynnie poruszającą się między

Fot. 2. Kadr z filmu *Młodzi gniewni*.

Źródło: <https://wyborcza.pl/7,90535,21003701,program-tv-mlodzi-gniewni-pogromcy-duchow-pakt-2-20-11-16.html> – 21 III 2025.

językiem migowym a fonicznym, najczęściej funkcjonującą na granicy świata ciszy i świata dźwięków (fot. 3). Tytuł odnosi się bezpośrednio do sytuacji głównej bohaterki, 17-letniej Ruby, która jako jedyna w rodzinie jest osobą w pełni zdrową – słyszy i mówi. Jej matka, ojciec i starszy brat są osobami głuchoniemymi. Bohaterka stara się pogodzić licealne życie z codziennym pomaganiem ojcu i bratu w rybołówstwie, a w wolnych chwilach słucha muzyki i śpiewa. Gdy w ostatniej klasie postanawia zapisać się do szkolnego chóru, spotyka charyzmatycznego nauczyciela. Bernardo Villalobos musi sprawdzić, czy dziewczyna ma talent i autentyczną pasję do śpiewania, czy może to tylko chwilowy kaprys, który szybko minie. Na jednej z prób wokalnych prosi dziewczynę, by opisała, co dokładnie czuje, gdy śpiewa. Dziewczyna odpowiada, ale to, co mówi, nie przekonuje go, więc szansa na dostanie się do chóru jest coraz mniejsza. Wtedy Ruby zaczyna „mówić” w języku migowym. To dość ryzykowne, bo nauczyciel nie zna tego języka. Ale dla niej to język naturalny, bo tylko w taki sposób porozumiewa się z bliskimi i właśnie tak najlepiej wyraża emocje. Nauczyciel jest jednak zaciekawiony i otwarty.

Aura, która wytworzyła się wokół Ruby – ruch, gest i mimika – staje się tak sugestywna, że nauczyciel szybko nabiera głębokiego przekonania o tym, że pasja uczennicy jest prawdziwa. Muzyk nie tylko przyjmuje ją do chóru, ale proponuje korepetycje po szkole, namawia, by zdawała egzamin do prestiżowej uczelni muzycznej w stolicy stanu i nawiązuje kontakt z jej rodzicami, by wspólnie z nimi wspierać rozwój młodego talentu. W całej historii uwagę widza zwraca intuicja i wrażliwość

Fot. 3. Kadr z filmu *CODA*.

Źródło: <https://natemat.pl/403037,coda-triumfowala-na-gali-recenzja-najlepszego-filmu-na-oscarach> – 21 III 2025.

nauczyciela. Kluczowa dla sprawy jest postawa „pana od muzyki” rozumiejącego, że czasami dziecko trafniej opisuje swoje uczucia w języku, którego dorośli nie rozumie.

Z przytoczonych przykładów wynikają pewne wskazówki dla mentalności i pragmatyki nauczycielskiej oraz dydaktyki szkolnej. Mają one charakter uniwersalny i mogą być stosowane przez różnych pedagogów, na różnych lekcjach i na różnym szczeblu struktury szkolnej. Próbkę relacji między nauczycielami i uczniami wskazują na złożoność procesu wychowania. Wyzwania postawione przed pedagogami były sprawdzianem dla kompetencji zawodowych, w tym nastawienia do pracy, a także umiejętności tworzenia kultury szkoły, w której bez przerwy splatają się losy ludzi. We wszystkich obrazach szczególnie akcent położono na postawę otwartości, empatii i zrozumienia, a rozwiązanie problemu za każdym razem wymagało wysokich umiejętności w obszarze diagnozy potrzeb podopiecznych, kształtowania ich motywacji w warunkach niesprzyjających, indywidualizacji nauczania, stosowania aktywizujących metod nauczania oraz włączania do współpracy środowiska rodzinnego i ewentualnie innych instytucji wspomagających naukę i rozwój dziecka.

Na tej podstawie rysują się też konkretne zalecenia dla „nauczycieli od czytania”. Na pierwszy plan wysuwa się formowanie motywacji do lektury. Rozsądne byłoby uwzględnianie autentycznych zainteresowań i potrzeb lekturowych uczniów. Warto zważyć, że podstawa programowa daje nauczycielowi pewną swobodę w doborze tekstów omawianych na lekcji. Wiedza na temat preferencji lekturowych uczniów

stanowi niezbędny warunek w procesie kształtowania głębokiej motywacji do czytania. Nauczyciel od czytania po prostu musi wiedzieć, co czytają jego podopieczni i dlaczego w swoich spontanicznych wyborach sięgają po konkretne tytuły. O skuteczności takiego działania może świadczyć to, że gdy w kanonie lektur pojawiają się propozycje z zakresu lubianej przez dzieci i młodzież literatury fantastycznej, to są one chętnie czytane. Z badań preferencji czytelniczych uczniów wynika, że *Hobbit* i *Opowieści z Narnii* biją rekordy popularności i oceniane są przez młodych czytelników jako najbardziej interesujące lektury. Może więc warto rozważyć zmianę jakościową w kanonie lektur, ustalenie nowych proporcji i potraktowanie gatunków poczytnych jako bardziej powszechne, a nie poboczne.

Należy mieć świadomość, że nie istnieje kanon idealny, czyli taki, który w stu procentach zaspokaja potrzeby czytelnicze wszystkich uczniów. Opory względem czytania mogą się pojawić zawsze. Chodzi o zminimalizowanie tego zjawiska, bo nieczytanie lektur wiąże się z niekorzystnymi skutkami w bliskiej i dalekiej perspektywie rozwoju. Uniemożliwia, po pierwsze, osiągnięcie efektów uczenia się w trakcie nauki szkolnej i, po drugie – wyrobienie nawyku czytania w przyszłości. Zadaniem nauczyciela jest skutecznie przełamywać ewentualną niechęć do czytania w procesie dydaktycznym. Dobry nauczyciel nie obawia się tego oporu, zna i wykorzystuje narzędzia, które nie tylko niwelują taką postawę, ale też „odwracają” nastawienie do lektury. Chyba każdy nauczyciel wie, że nie wystarczy zadać tekst do przeczytania i sprawdzić, czy zadanie zostało wykonane. Prawie każdy wie, że uczniowie nie czytają, bo tekst jest za trudny i/lub nudny. Więc wyzwaniem powinno być przekonanie do lektury pomimo dezaprobaty. Zachęcanie do lektury nie powinno być realizowane poprzez przymuszanie, lepsze wydaje się w tej sytuacji – aktywizowanie. Można na przykład zaprezentować najciekawsze fragmenty tekstów, stworzyć swobodną atmosferę zabawy i rozrywki. W przypadku szczególnie trudnego utworu można zaproponować dodatkowe ćwiczenia ułatwiające jego zrozumienie. We wnioskach i zaleceniach dla dydaktyki polonistycznej sformułowanych na podstawie badań czytelnictwa dzieci i młodzieży (przywołanych już w niniejszym opracowaniu) podano, że nauczyciel mierzący się z wyzwaniem, jakim jest opór przed czytaniem, powinien szczególnie skupić się na wzbudzeniu zaciekawienia czytany utworem. Nauczyciel powinien podać powody, dla których warto przeczytać dany utwór, dlaczego może on być dla ucznia ważny, interesujący, kształcący. Nieodzowne wydaje się wskazywanie odniesienia do osobistych doświadczeń uczniów, ich potrzeb, zainteresowań i fascynacji³⁷.

W ogóle wydaje się, że nauczyciel, któremu nie są obojętne sprawy czytelnictwa dzieci i młodzieży, powinien być zaznajomiony z aktualnymi wynikami badań na ten temat. Konkluzje płynące z takich raportów i wytyczne w owych raportach zawarte mogą być bardzo przydatne. Na przykład informacje dotyczące komponentów postaw czytelniczych i tego, co różnicuje te postawy, można zastosować

³⁷ Z. Zasacka, *op. cit.*, s. 164.

w projektowaniu indywidualnego podejścia do czytania poszczególnych uczniów w klasie. Najbardziej charakterystyczne w tym zakresie są odmienne motywy lekturowe dziewczynek i chłopców. Płeć, na co wskazano wcześniej, może determinować zarówno zachowania i nawyki dotyczące aktu czytania, jak i same preferencje, czyli wskazania poszczególnych typów lub wręcz tytułów książek. Świadomy nauczyciel wykorzysta tę wiedzę i w doborze lektury uwzględni potrzeby i zainteresowania obu płci. Będzie też pamiętał o tym, by działania promocyjne kierować szczególnie do chłopców, na ogół mniej czytających i mających mniejszą motywację niż dziewczynki. W planowaniu procesu dydaktycznego w zakresie czytelnictwa należy także zwrócić uwagę na momenty krytyczne polegające na (masowym) odchodzeniu od książek w ostatnich klasach szkoły podstawowej (kiedyś okres gimnazjalny). Przyczyn tego stanu rzeczy dopatruje się w naturalnej dla tego wieku „rewizji hierarchii wartości”³⁸. Środkiem zaradczym może być otwarty dialog z uczniem/uczniami na tematy trudne, nurtujące, nieoczywiste i jednocześnie życzliwe podpowiedzi co do ciekawej lektury (ale ciekawej dla ucznia, a nie dla nauczyciela).

W działaniach promujących czytelnictwo w szkole nie należy pomijać domu rodzinnego dziecka. Należy ustalić program współpracy z rodzicami/opiekunami w tym zakresie. Na pewno nie będzie to łatwe, ale nie niemożliwe. Trzeba pamiętać, że nawyki czytelnicze kształtują się od najwcześniejszych lat życia dziecka, a ich zarzewiem jest właśnie dom rodzinny. Szkoła czy bezpośrednio wychowawca dziecka powinien pobudzać świadomość rodziców na temat funkcji domu rodzinnego w rozwijaniu zachowań czytelniczych. Rodzic powinien wiedzieć, że najbardziej sprzyjające warunki dla rozwoju czytającego dziecka obejmują posiadanie domowego księgozbioru, czytanie dziecku w domu oraz możliwość obserwowania przez dziecko czytających domowników. Szeroko pojęta pedagogizacja rodziców musi uwzględniać propagowanie tradycji domowej, która miałaby polegać na rozmawianiu w domu o książkach. Można to realizować poprzez tworzenie specjalnych akcji promocyjnych skierowanych do uczniów i ich rodzin.

Każdy nauczyciel ma realną szansę pełnienia funkcji ambasadora kultury czytania w szkole, ale wydaje się, że szczególna odpowiedzialność spoczywa na opiekunach bibliotek szkolnych. Tworzą oni wizerunek biblioteki i bibliotekarza. Książnica szkolna powinna być miejscem uniwersalnym, neutralnym i przyjaznym. Z jednej strony to przestrzeń do kreatywnej nauki, aktywnych działań grupowych i rozwoju osobistego, ale z drugiej – schronienie dla uczniów preferujących spokój i szukających wytchnienia od szkolnego gwaru. Nauczyciel bibliotekarz powinien więc być znawcą literatury dziecięcej i młodzieżowej, przewodnikiem i doradcą w zakresie różnych przedmiotów nauczanych w szkole, ale również życzliwym, otwartym i empatycznym człowiekiem, który potrafi stworzyć bezpieczną przestrzeń dla każdego. Warto włączyć uczniów do akcji realizowanych w szkolnych bibliotekach. Poczucie sprawstwa,

³⁸ *Ibidem*.

szczególnie gdy uczniowie mogą sami zdecydować o zakupach nowości wydawniczych, sprzyja popularności biblioteki oraz podnosi wyniki czytelnictwa w szkole. Szkoda, że w środowisku branżowym relatywnie rzadko mówi się o tym, albo nie mówi w ogóle, że czytelnictwo uczniów mogłoby być wzmocnione, gdyby spotykali oni w szkole czytających nauczycieli, swoich wychowawców, mentorów, mistrzów. To mogłoby być ciekawe dla ucznia móc wejść w relację z nauczycielem, ekspertem w konkretnej dziedzinie, w sytuacji nieformalnej, bez stresu, że zostanie odpytany, i bez obawy, że jest oceniany. Biblioteka szkolna byłaby odpowiednim miejscem dla tego typu spotkań, tymczasem nauczyciele najczęściej albo odbywają dyżury na korytarzach, albo „chowają się” w pokojach nauczycielskich – są niby blisko, ale tak naprawdę daleko, niedostępni dla ucznia.

Przenikanie do szerokiego obiegu czytelniczego różnych materiałów piśmienniczych może się też odbywać w warunkach szkolnych poprzez wykorzystanie Internetu i nowoczesnych technologii. Może to okazać się skuteczne, ponieważ obecnie naturalne środowisko dla rozwoju sieci kontaktów młodych ludzi to właśnie przestrzeń wirtualna. Nauczyciel mógłby stać się autorytetem w obszarze promocji czytelnictwa poprzez wskazywanie bibliotek cyfrowych, instruowanie, jak z nich korzystać, pokazywanie linków wartościowych portali internetowych poświęconych literaturze. Szkoła może i powinna inspirować do pracy twórczej poprzez na przykład wspieranie autorskich działań w mediach społecznościowych czy na blogach, gdzie uczniowie mogą swobodnie wypowiadać się na temat przeczytanych książek, pisać recenzje, eseje czy tworzyć quizy i testy z treści lektur szkolnych.

Promocja książki i czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży kreśli się jako istotny element procesu wychowania i pragmatyki szkolnej. To dziedzina nienowa, ale być może trochę zaniedbana, wymagająca ciągłej troski nie tylko ze strony pojedynczych nauczycieli czy bibliotekarzy, ale całej szkoły czy raczej wszystkich szkół. Składają się na nią konkretne zasoby w postaci wiedzy i umiejętności nauczycieli, a także systemowych rozwiązań i fizycznych narzędzi, którymi dysponują placówki oświatowe (biblioteki, książki, czasopisma itp.). Wydaje się jednak, że w przedstawionej tu próbie poszukiwania optymalnych rozwiązań metodycznych największe znaczenie dla wychowania czytającej młodzieży ma postawa i nastawienie nauczyciela, poparte autentycznym zaangażowaniem i otwartym dialogiem z uczniem, w którym książka, w zależności od poziomu dojrzałości czytelniczej ucznia, będzie albo wiodącym tematem w wymianie myśli, albo wątkiem pobocznym, umiejętnie „przemycanym” przez nauczyciela do głównego nurtu dyskursu.

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejewska J., *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 2: *Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996.
- Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje, doświadczenia, postulaty*, red. J. Papuzińska, G. Walczewska-Klimczak, Płock 2004.
- Borowski D., *Jak w nowych mediach promuje się czytelnictwo wśród dzieci i młodzieży? Wybrane przykłady*, [w:] *Sztuka dziecięca i młodzieżowa a nowe media*, red. M. Wróblewski, E. Kruszyńska, A. Szwagrzyk, Toruń 2015, s. 63-73.
- Brown R.M., *Sudden Death*, New York 1983.
- Celer B., *Blogi bibliotek pedagogicznych i szkolnych narzędziem kształtowania kultury czytelniczej dzieci i młodzieży. Przegląd inicjatyw*, [w:] *Czytelnicy – zasoby informacji i wiedzy. Tradycja i przemiany w czasach kultury cyfrowej*, red. nauk. A. Dymmel, S.D. Kotuła, Lublin 2017, s. 327-340.
- Centner-Guz M., *U progu czytelnictwa. Zainteresowania książką i przygotowanie czytelnicze dzieci sześciolletnich w ujęciu temporalnym*, Lublin 2017.
- Chacińska M., *Czytelnictwo i jego promocja w krajach skandynawskich na przykładzie Szwecji*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 36-46.
- Chacińska M., *Szwedzkie i norweskie dzieci w świecie książki. Wspieranie czytelnictwa – inicjatywy państwowe i oddolne*, [w:] *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, red. nauk. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska, Łódź–Warszawa 2015, s. 167-181.
- Ciesielska-Kruczek R., *Projekty wspierające rozwój czytelnictwa w Polsce i na świecie*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 25-35.
- Dunaj E., *Od „Poczytaj mi, mamo” do „Cała Polska czyta dzieciom (codziennie)” – jak sprawić, by nie zanikła sztuka czytania książek*, [w:] *Jestem – więc czytam. Między pragmatyzmem a wolnością*, red. G. Tomaszewska, B. Kapela-Bagińska, Z. Pomirska, Gdańsk 2012, s. 55-63.
- Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, red. K. Wojciechowski, Wrocław 1986.
- Erlandsson A., *Sztuka zainteresowania czytaniem. Wybrane przykłady projektów czytelniczych w Szwecji*, [w:] *Czytanie, czytelnictwo, czytelnik*, red. A. Żbikowska-Migoń, współudz. A. Łuszek, Wrocław 2011, s. 147-158.
- Galant K., *Charakterystyka i przegląd akcji promujących czytelnictwo*, „Zarządzanie Biblioteką” 2020, nr 1, s. 65-84.
- Gallagher K., *Jak zachęcać do czytania. Minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, przeł. M. Pagińska, Gdańsk 2007.
- Gęborska M., *Biblioteka aktywnie promująca książkę dziecięcą*, Warszawa 2018.
- Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia*, red. nauk. M. Antczak, Łódź–Warszawa 2017.
- Ippoldt L., *Z książką w dziecięcą Krainę Nieczytania, czyli kilka sposobów zachęcania dzieci do czytania*, [w:] *Czytelnictwo – nowa jakość*, red. nauk. B. Janik, W. Bukowczan, Kraków 2017, s. 77-84.
- Jachimczak B., *Badania czytelnictwa czy kultury czytelniczej społeczeństwa?*, „Poradnik Bibliotekarza” 1990, nr 10, s. 17-19.
- Janik B., *Jak zachęcać do czytania? Formy promocji czytelnictwa na przykładzie działalności bibliotek i szkół za granicą*, [w:] *Czytelnictwo – nowa jakość*, red. nauk. B. Janik, W. Bukowczan, Kraków 2017, s. 49-60.

- Komentarz pod loginem esti222, Tekstowo.pl, 16.07.2024, godz. 17:03, [online] https://www.tekstowo.pl/piosenka,pink_floyd,another_brick_in_the_wall_part_ii_.html.
- Kopacz A., *Co zrobić, by uczniowie czytali? Refleksje polimedialnej polonistki*, [w:] *Czytelnicstwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 102-113.
- Koźmińska I., Olszewska E., *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2016.
- Koźmińska I., Olszewska E., *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa 2014.
- Kulig A., *Od gry komputerowej do lektury – nowoczesne metody motywowania gimnazjalistów do czytania*, [w:] *Trudne lekcje języka polskiego. Ku rozwiązaniom praktycznym*, red. A. Janus-Sitarz, A. Handzel, A. Kania, A. Kulig, Kraków 2015, s. 103-121.
- Nadolna-Tłuczykont M., *Polskie blogi o literaturze dla młodego odbiorcy (na wybranych przykładach)*, [w:] *Czytelnicy – zasoby informacji i wiedzy. Tradycja i przemiany w czasach kultury cyfrowej*, red. nauk. A. Dymmel, S.D. Kotuła, Lublin 2017, s. 309-326.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001.
- Papuzińska J., *Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, Warszawa 1981.
- Papuzińska J., *Książki, dzieci, biblioteka. Z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej*, Warszawa 1992.
- Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej*, [online] <https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/wychowanie-przedszkolne-i-edukacja-wczesnoszkolna.-pp-z-komentarzem.pdf>.
- Raczkowska J., „Otwarta nauka” a promocja czytelnictwa. Studium przypadku Otwórz Książkę, [w:] *Czytelnicstwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 75-90.
- Sieroń-Galusek D., *O szkolnej i pozaszkolnej odpowiedzialności za edukację czytelniczną*, [w:] *Polonistyka dziś – kształcenie dla jutra*, t. 2, red. K. Biedrzycki, W. Bobiński, A. Janus-Sitarz, R. Przybylska, współpr. red. A. Kania, E. Strawa, Kraków 2014, s. 271-279.
- Sobolewska J., *Książka o czytaniu*, Warszawa 2016.
- Spitzer M., *Jak uczy się mózg*, przeł. M. Guzowska-Dąbrowska, Warszawa 2012.
- Szeffler E., *Kompetencje czytelnicze uczniów w młodszy wieku szkolnym*, t. 1: *Stan obecny*, Bydgoszcz 2003.
- Szwecja czyta. Polska czyta, red. K. Tubylewicz, A. Diduszko-Zyglewska, Warszawa 2015.
- Wajda A., *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983.
- Walentyłowicz M., *Podstawy czytelnictwa w szkole podstawowej*, Warszawa 1961.
- Więk A., *Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki*, „Biblioteka i Edukacja” 2016, nr 10, s. 1-13, [online] <https://web.archive.org/web/20200220160843/http://www.bg.up.krakow.pl:80/newbie/index.php/bie/article/download/157/156>.
- Wójcik M., *Strony internetowe bibliotek szkolnych jako narzędzie wspierające rozwijanie zainteresowań czytelniczych dzieci. Porównanie wyników badań z lat 2012 i 2014*, [w:] *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, red. nauk. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska, Łódź–Warszawa 2015, s. 77-87.
- Wróblewski M., Zatora A., *Czytania jak na lekarstwo: możliwa recepta na niski poziom czytelnictwa wśród nastoletnich chłopców. Refleksja wokół projektu „Boys Reading”*, [w:] *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? O tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia*, red. nauk. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska, Łódź–Warszawa 2017, s. 121-138.
- Zasacka Z., *Czytelnicstwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014.

- Zasacka Z., Chymkowski R., Koryś I., *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2024, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1717404995.pdf>.
- Żołędowska-Król B., *Programy promujące czytelnictwo na świecie (analiza bibliograficzna)*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2015, s. 12-24.

SPIS ILUSTRACJI

1. Kadr z filmu *Stowarzyszenie Umarłych Poetów*
2. Kadr z filmu *Młodzi gniewni*
3. Kadr z filmu *CODA*

ABSTRAKT

Opracowanie stanowi próbę poszukiwania optymalnych rozwiązań metodycznych mających na celu popularyzację czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. We wstępie autorka odwołuje się do kwestii neurodydaktyki, oddziaływania lektury na ludzki mózg oraz korzyści płynących z czytania. Wskazuje zadania szkoły dotyczące edukacji czytelniczej i świadomości literackiej (wynikające z podstawy programowej) i zestawia je z wynikami ogólnopolskich badań dotyczących czytelnictwa. Poddaje analizie rolę nauczyciela jako (ewentualnego) ambasadora czytania i czytelnictwa, który skutecznie oddziałuje na zachowania i nawyki uczniów w tym zakresie. Prezentuje wybrane sposoby pracy z książką dostosowane do uczniów w różnym wieku. Konkluzją jest jednak modyfikacja nie tyle metod pracy edukacyjnej, ile postaw samych edukatorów. Autorka prezentuje trzy przykłady takich postaw nauczycieli, które w jej opinii są adekwatne w procesie uczenia czytania i wdrażania do czytelnictwa. Ilustracją prezentowanych postaw są przykłady bohaterów filmów – John Keating (*Stowarzyszenie Umarłych Poetów*, reż. Peter Weir), LouAnne Johnson (*Młodzi gniewni*, reż. John N. Smith), Bernardo Villalobos (*CODA*, reż. Sian Heder).

Słowa kluczowe: czytelnictwo dzieci i młodzieży, promocja czytelnictwa, badania czytelnicze, nauczyciel, szkoła, biblioteka, neurodydaktyka

ABSTRACT

Teachers of Reading: What Are They Exactly?

The article attempts to find optimal teaching methods to promote reading among children and teenagers. Starting with the concepts of neurodidactics, the impact of reading on the human brain, and the benefits of reading, the author indicates the tasks school has regarding reader education and literary awareness (based on the teaching curricula) and compares them with the results of national studies of readership. She analyzes the teacher's role as a potential ambassador of reading who can effectively influence the behaviors and habits of students of every age. The conclusion is not so much the need to modify the teaching meth-

ods as the attitudes of the educators themselves. The author presents three approaches that she deems relevant to the process of teaching to read and to promoting the habit of reading and she illustrates them with three film heroes: John Keating (*Dead Poets Society*, directed by Peter Weir), LouAnne Johnson (*Dangerous Minds*, directed by John N. Smith), and Bernardo Villalobos (*CODA*, directed by Sian Heder).

Keywords: reading among children and teenagers, reading promotion, studies of reading habits, teacher, school, library, neurodidactics

MARIOLA ANTCHAK

Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki

MONIKA WACHOWICZ

Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki

Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach

Nowoczesna komunikacja bibliotek z użytkownikami wiąże się nieodzownie z zarządzaniem serwisami społecznościowymi. Dzięki mediom instytucje te mogą docierać do szerokiego kręgu odbiorców, angażować użytkowników, budować społeczność wokół siebie i swojej działalności oraz oczywiście promować swoje zasoby i usługi. W tym kontekście ważne jest przestrzeganie określonych zasad zarządzania nimi. Ponieważ w literaturze przedmiotu nie zostały one zebrane i omówione w sposób kompleksowy¹, celem autorek tego artykułu było, chociażby w pewnym zakresie, wykonanie tego zadania.

W początkowym etapie podjętych prac opracowano autorską tabelę, w której zamieszczono zasady zarządzania portalami społecznościowymi przez biblioteki, grupując je w pięć obszarów, do których zaliczono: 1) strategię, 2) promocję profili biblioteki, 3) uwzględnianie potrzeb odbiorców, 4) budowanie ich zaangażowania, 5) zarządzanie wizerunkiem biblioteki. Na koniec sformułowano cztery zasady dla osób zarządzających placówką, czyli np. jej kierowników lub dyrektorów (por. tab. 1).

¹ Częściowo na ten temat: M. Antczak, M. Wachowicz, *Zarządzanie serwisami społecznościowymi przez biblioteki w świetle badań własnych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2024, 22, s. 359-382.

Zasady są wynikiem analizy literatury przedmiotu, w tym różnego rodzaju poradników, ale również własnych przemyśleń i obserwacji autorek.

Tab. 1. Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach

Grupy zasad	Zasady
Strategia	1) opracowywanie planu działań zgodnego z wizją i misją biblioteki 2) wyznaczanie celów skorelowanych z konkretnym serwisem 3) monitoring rezultatów – kontrola 4) systematyczna analiza efektów działań i wdrażanie działań naprawczych 5) benchmarking – śledzenie „konkurencji”
Promocja profili biblioteki	6) zamieszczanie informacji o prowadzonych serwisach na stronach internetowych biblioteki 7) zamieszczanie w bibliotece kodów QR, umożliwiających zalogowanie się do serwisu 8) podawanie hasztagów i ich przemyślany dobór 9) dostosowywanie nazwy konta do nazwy biblioteki
Uwzględnianie potrzeb odbiorców	10) dostosowywanie długości postów do serwisu i targetu odbiorców 11) dostosowywanie serwisu do sprofilowanych odbiorców 12) dostosowywanie języka do targetu odbiorców 13) dywersyfikowanie treści w zależności od serwisu i potrzeb odbiorców
Interaktywność – budowanie zaangażowania odbiorców	14) regularność zamieszczania informacji 15) uwzględnianie przycisku CTA 16) organizacja konkursów z wykorzystaniem mediów społecznościowych w serwisachp
Zarządzanie wizerunkiem	17) podawanie podstawowych informacji o bibliotece, jej działalności oraz kadrze 18) odnoszenie się do doniesień o nieprawidłowościach dotyczących serwisów 19) odnoszenie się do niepochlebnych komentarzy 20) dbałość o wizualną spójność zamieszczanych informacji 21) przestrzeganie praw autorskich
W odniesieniu do kadry zarządzającej placówką	22) wyznaczanie osób odpowiedzialnych za administrowanie kontami biblioteki 23) wyznaczanie osób odpowiedzialnych za opracowywanie statystyk i sprawozdań z prowadzenia kont w serwisach oraz analizujących zebrane dane 24) dbałość o podnoszenie kwalifikacji w zakresie wiedzy i umiejętności osób prowadzących serwisy 25) dbałość o nawiązywanie współpracy z użytkownikami/wolontariuszami w zakresie prowadzenia serwisów przez administratorów kont

Źródło: opracowanie autorskie inspirowane wybraną literaturą przedmiotu.

W dalszej części wywodu krótko scharakteryzowano działania przyporządkowane do poszczególnych obszarów.

STRATEGIA

Na temat strategii marketingowych bibliotek pisano wielokrotnie². Strategią wyrażane są długoterminowe cele biblioteki, odpowiadające jej głównym kierunkom działania. W strategii uwzględniane są również zasoby niezbędne do realizacji przyjętych zadań³.

Strategia biblioteki powinna koncentrować się na czterech podstawowych czynnikach: zasięgu działań, metodach dystrybucji usług, wyróżniających kompetencjach oraz na synergii, a więc sposobie, w jaki różne dziedziny działalności biblioteki uzupełniają się lub wspomagają⁴. Innymi słowy, to szeroki program wytyczania i osiągania celów instytucji, ale też jej reakcja na oddziaływanie otoczenia.

Strategia odnosząca się do działań marketingowych biblioteki – strategia marketingowa – rozumiana będzie jako zespół określonych działań i zasad postępowania, które biblioteka musi realizować, aby efektywnie prowadzić swoją działalność i osiągnąć maksymalny zysk, w postaci wzrastającej liczby aktywnych i zadowolonych z niej użytkowników⁵.

Strategie marketingowe rozumiane są jako kompleksowy plan osiągnięcia celów, w którym:

[...] uwzględniono i zdefiniowano ich rolę i miejsce w społeczeństwie; zdefiniowano ich misję; zdefiniowano ich cele i sposoby ich realizacji; rozpisano konkretne za-

² Por. m.in.: M. Antczak, *Marketing biblioteczny*, [w:] *Zarządzanie biblioteką*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2019, s. 521-540; Eadem, *Strategie marketingowe bibliotek*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 195-209, [online] <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cac4c5cb-de78-4968-915e-5ac21e0861dc/content> – 21 III 2025; M. Antczak, M. Wachowicz, *Zarządzanie serwisami społecznościowymi...*, s. 359-382; Eadem, *Serwisy społecznościowe polskich wojewódzkich bibliotek publicznych w świetle badań ilościowych (2004-2023)*, „Przegląd Biblioteczny” 2024, z. 2, s. 231-251; W. Babik, *Od marketingu tradycyjnego do marketingu internetowego: biblioteka otwarta i aktywne bibliotekarstwo internetowe*, [w:] *Zarządzanie marketingowe biblioteką*, red. M. Pigla, Poznań 2008, s. 9-18; M. Bacon, *How Libraries Use Social Media*, 22.12.2017, [online] <https://blog.techsoup.org/posts/how-libraries-use-social-media> – 21 III 2025; O. Kowalczyk, *How Libraries Are Using Social Media (Infographic)*, 21.09.2023, [online] <https://ebookfriendly.com/how-libraries-use-social-media-infographic/> – 21 III 2025; K. Machcińska, *Media społecznościowe w bibliotece – rodzaje, funkcje, strategia działania*, [w:] *Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie. Gliwice, 24-25 października 2013 r.*, red. M. Odlanicka-Poczobutt, K. Zioło, Gliwice 2014, s. 267-276.

³ *Strategia*, [w:] *Encyklopedia Zarządzania*, [online] <https://mfiles.pl/pl/index.php/Strategia> – 21 III 2025; *Strategy*, [w:] *Merriam-Webster.com dictionary*, [online] <https://www.merriam-webster.com/dictionary/strategy> – 21 III 2025.

⁴ J. Wojciechowski, *Marketing w bibliotece*, Warszawa 1993.

⁵ P. Hingston, *Wielka księga marketingu*, przeł. M. Perek, Kraków 1992, cyt. za: M. Antczak, *Strategie marketingowe bibliotek...*, s. 207.

dania mające umożliwić realizację wyznaczonych celów z podaniem dat lub okresów przypadających na ich wykonanie; określono środki służące realizacji zadań; wskazano narzędzia i metody komunikacji z otoczeniem⁶.

Celem nadrzędnym bibliotek powinien być wzrost liczby (usatysfakcjonowanych) klientów, co „można osiągnąć dzięki wysokiej jakości usług, szerokiej i dostosowanej do potrzeb użytkowników ofercie oraz jej skutecznej promocji”⁷.

Strategia biblioteki powinna być skorelowana z jej strategią opracowaną w zakresie zarządzania serwisami, na których ma swoje konta. Jak podała Katarzyna Machcińska, „planując strategię działań w mediach społecznościowych, należy wziąć pod uwagę etapy charakterystyczne dla planowania biznesowego, tj. analizę wstępną, właściwą strategię działań, wdrożenie planu oraz podsumowanie efektów”⁸. Autorka postulowała m.in. wnikliwe rozpatrzenie sytuacji komunikacyjnej biblioteki, wyznaczenie celów jej obecności w mediach społecznościowych oraz sposobów ich realizacji (konkretnych „pomysłów” działań), określenie grupy docelowej, wybór właściwego medium, stworzenie harmonogramu działań, mechanizmów kontroli realizacji strategii (monitoring), a także ocenę działalności społecznościowej ksiąźnicy⁹. Katarzyna Machcińska podkreśliła wartość zaangażowania w realizację strategii pracowników ksiąźnicy, ponieważ „mogą oni okazać się pośrednikami w przekazie informacji płynącej do społeczności, której prywatnie są już członkami”¹⁰.

Zdaniem Michała Pałasa treści zamieszczane w mediach społecznościowych należy skorelować z celami obecności instytucji w danym medium, które z kolei powinny być „poparte głęboką analizą oraz opracowaniem strategii promocji i komunikacji [...], powinny brać pod uwagę portfel funkcji, w jakich można wykorzystać dane medium społecznościowe. Oraz to, jakich funkcji pełnić ono nie może”¹¹.

Monitorowanie i kontrolowanie posiadanych mediów społecznościowych powinno być dla bibliotek procesem ciągłym i niezbędnym dla realizacji przyjętych przez nie celów i strategii. Uzyskanie odpowiednich wskaźników w tym zakresie ułatwiają płatne i bezpłatne narzędzia do analizy mediów społecznościowych¹².

⁶ M. Antczak, *Strategie marketingowe bibliotek...*, s. 207.

⁷ *Ibidem*; zob. też: R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, przeł. M. Rusiński, Warszawa 2004, s. 244-245.

⁸ K. Machcińska, *op. cit.*, s. 270.

⁹ Mierniki realizacji celu; *ibidem*, s. 270-271.

¹⁰ *Ibidem*, s. 272.

¹¹ M. Pałasz, *Media społecznościowe – własne media instytucji kultury. Projektowanie treści*, [w:] *Przemysły Kreatywne 2.0.12*, red. R. Ulatowska, Kraków 2013, s. 113.

¹² Np. Buffer, HootSuite, Google Analytics; zob. też B. Radniecki, *16 darmowych narzędzi do analizy social media*, Bartek Radniecki – Laboratorium Marketingu Cyfrowego, 19.07.2016, [online] <https://bartek-radniecki.com/16-darmowych-narzedzi-do-analizy-social-media/> – 21 III 2025; W. Skibiński, *Najlepsze narzędzia do analizy social mediów w 2025 roku*, NapoleonCat, 13.11.2024, [online] <https://napoleoncat.com/pl/blog/narzedzia-do-analizy-social-media/> – 21 III 2025.

Korzystanie z narzędzi analitycznych (Buffer, HootSuite, Google Analytics, Buzz Sumo, Klout, Sum All, Cyfe, Quintly, Wolfram Alfa, Followerwonk, My Top Tweet, Tweet Reach, Iconsquare, Tallwind) oferowanych przez platformy społecznościowe pozwala śledzić efektywność publikacji, zasięg, zaangażowanie i demografię użytkowników. Na podstawie zebranych danych można dostosować strategię komunikacyjną, zmieniać godziny publikacji, modyfikować rodzaje treści oraz poprawiać jakość interakcji z użytkownikami. Treści publikowane w mediach społecznościowych powinny być koherentne z misją biblioteki, wartościami edukacyjnymi, kulturalnymi i społecznymi, a także podkreślać jej rolę w lokalnej społeczności. Biblioteki powinny promować wartości równości, dostępności i otwartości w swojej działalności online, zarówno w treści, jak i w sposobie komunikacji z odbiorcami.

W przypadku bibliotek proces marketingu strategicznego może składać się z następujących etapów: planowania (uwzględniającego analizę); implementacji, czyli wdrażania zaplanowanego postępowania oraz wprowadzania bieżących korekt; ewaluacji, czyli oceny dokonanej za pomocą opracowanych i zaplanowanych do tego celu wskaźników. Ocena trafności analiz i wyciąganie wniosków z uwzględnieniem wyników z oceny oraz wprowadzanie planów naprawczych lub przyjęcie kontynuacji wcześniejszej strategii na następny okres stają się niezbędne w procesie organizacji i zarządzania planami instytucji w kontekście promocji jej działalności za pomocą serwisów społecznościowych¹³. W procesie tym warto uwzględnić systematyczne śledzenie działań innych bibliotek w tym zakresie, aby podpatrywać dobre praktyki i wdrażać – ocenione jako skuteczne – działania. Zgodnie z zapisami zawartymi w *Leksykonie terminów medialnych* „benchmarking” to metoda badawcza polegająca na zestawieniu i porównaniu działalności danego podmiotu z konkurencją. „Benchmarking wspomaga proces ustalania zależności przyczynowo-skutkowych w zakresie podejmowanych działań i ich efektów”¹⁴.

W 2011 roku podczas tworzenia i „optymalizacji” fanpage’a Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu w szczególności przeanalizowano dostępną ówczesnie literaturę przedmiotu, zapoznano się ze stronami fanowskimi czterech amerykańskich bibliotek (The New York Public Library, The Library of Congress, The Seattle Public Library, Boston Public Library), opracowano cele optymalizacji strony społecznościowej toruńskiej księgarni akademickiej oraz wybrano skład osobowy zespołu zajmującego się facebookowym fanpage’em biblioteki¹⁵. Podobnymi działaniami wykazali się pracownicy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy

¹³ *Marketing strategiczny – o co chodzi?*, Hostclub, [online] <https://hostclub.pl/marketing-strategiczny/> – 21 III 2025.

¹⁴ D. Tworzydło, *Benchmarking*, [w:] *Leksykon terminów medialnych A-L*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 83.

¹⁵ D.M. Piotrowski, *Marketing w mediach społecznych na przykładzie strony społecznościowej Biblioteki Uniwersyteckiej w serwisie Facebook*, „Folia Toruniensia” 2011, t. 11, s. 138-139, [online] <https://apcz.umk.pl/FT/article/download/FT.2011.012/11443> – 21 III 2025.

w Katowicach, którzy na etapie projektowania fanpage'a ksiąźnicy również czerpali wzorce z istniejących stron bibliotecznych w serwisie Facebook¹⁶. Jak wspomniała Anna Marcol, członkini zespołu odpowiedzialnego za media społecznościowe katowickiej ksiąźnicy, od 2017 roku fanpage biblioteki przeszedł znaczną metamorfozę. Jak stwierdziła: „jasno określiliśmy strategię i formę naszej obecności na Facebooku oraz powołaliśmy nowy zespół odpowiedzialny za jego redakcję. Ustaliliśmy, do kogo adresujemy komunikaty oraz sprecyzowaliśmy dobór i częstotliwość publikowanych materiałów”¹⁷.

PROMOCJA PROFILI BIBLIOTEK

Ważnym elementem właściwej realizacji strategii działań ksiąźnicy w mediach jest promowanie bibliotecznych mediów społecznościowych. Zdaniem K. Machcińskiej nieodzowne jest „umieszczenie widżetu (ikony) na stronie internetowej instytucji”¹⁸. Obecność odnośników do prowadzonych mediów społecznościowych na oficjalnej stronie biblioteki umożliwia jednoznaczną identyfikację liczby i rodzajów prowadzonych przez nią mediów społecznościowych. Jest to zgodne z koncepcją funkcjonowania oficjalnej strony internetowej biblioteki jako wizytówki, od której „użytkownicy rozpoczynają poszukiwania wszelkiej informacji na interesujące ich tematy”¹⁹. Brak tychże odnośników może z kolei utrudniać dostęp użytkowników do społecznościowych treści zamieszczanych przez ksiąźnicę. W takim przypadku są oni bowiem zobligowani do ich poszukiwania przy użyciu wyszukiwarek „wbudowanych” w serwisy społecznościowe, np. „wpisując kolejno całe nazwy bibliotek, ich skrócone nazwy (utworzone od pierwszych liter poszczególnych wyrazów)”²⁰. Katarzyna Machcińska postulowała zamieszczanie odnośnika do profili społecznościowych w korespondencji elektronicznej biblioteki i przyłączanie się profilu biblioteki do obecnych w mediach społecznościowych dyskusji związanych z problematyką ksiąźki i czytelnictwa²¹.

Kolejnym sposobem promowania profili bibliotecznych jest możliwość wykorzystania kodów QR. Ich przydatność w odniesieniu do prezentacji danych teleadresowych, wskazówek dojazdu do biblioteki, godzin jej otwarcia została doceniona już

¹⁶ A. Marcol, *Nasz pomysł na „Fejsa”. O stronie fanowskiej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2018, nr 7, s. 6, [online] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/bnb_2018_7.pdf – 21 III 2025.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ K. Machcińska, *op. cit.*, s. 271.

¹⁹ A. Wałek, *Strony www bibliotek jako element promocji i narzędzie komunikacji z użytkownikiem*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2014, nr 1, s. 110.

²⁰ M. Antczak, M. Wachowicz, *Serwisy społecznościowe...*, s. 238.

²¹ K. Machcińska, *op. cit.*, s. 271-272.

ponad dekadę temu przez Małgorzatę Omilian-Mucharską i Piotra Krajewskiego, którzy omawiając 20 darmowych aplikacji przydatnych dla bibliotekarzy, zaprezentowali przykładowy generator kodów²². Iwona Cichoń i Iwona Mielczarek uznały, że „kody QR stały się łącznikiem pomiędzy promocją offline a interaktywnymi treściami online”²³. Zaproponowały wykorzystanie kodów QR w marketingu biblioteki, np. zamieszczanie w tej postaci odnośnika do jej strony internetowej, automatycznego połączenia telefonicznego z księżnicą lub zapisania za ich pomocą wizytówki w kontaktach czy dodania wydarzenia do kalendarza²⁴. Natalia Jeszke i Łukasz Jeszke wymienili i omówili system wykorzystania kodów QR w Bibliotece Wydziału Fizyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu²⁵. Warto podkreślić, że przywołana przez nich strategia funkcjonowania kodów QR jako „punktów informacyjnych w bibliotece” uwzględniła wiele czynników, m.in. grupy docelowych użytkowników, zróżnicowanie fizycznych nośników kodów (plakaty, etykiety na regałach, plansze informacyjne, zakładki do książek), oraz zaangażowała biblioteczne media społecznościowe, ponieważ „wszelkie materiały informacyjne opatrzone kodem QR prowadzącym do profilu biblioteki na Facebooku”²⁶. Jeszcze dalej w swoich rozważaniach posunęła się Edyta Kołodziejczyk, która zaprezentowała przykłady wykorzystania kodów zarówno w postaci cyfrowej, jak i tradycyjnej (umieszczane w budynku księżnicy, jak i poza nim). Jak wynika z zawartego w jej publikacji wywodu, fotokoddy, niezależnie od ich fizycznej postaci, są znakomitym środkiem promocji usług i zasobów społecznościowych księżnic²⁷. Role kodów QR docenili np. pracownicy Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu, którzy informowali o umieszczonym w holu Biblioteki plakacie „z informacjami o portalach społecznościowych z zachętą do polubienia i dołączenia. Dla ułatwienia dostępu stworzono kody QR, które są umieszczone pod nazwą serwisu (dzięki temu użytkownik nie musi wpisywać długiego adresu strony)”²⁸.

²² P. Krajewski, M. Omilian-Mucharska, *Praca bibliotekarza w erze cyfrowej. 20 darmowych programów i aplikacji do wykorzystania w bibliotece*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2013, R. 6, nr 2, s. 286.

²³ I. Cichoń, I. Mielczarek, *Marketing internetowy bibliotek szkół wyższych*, [w:] *Sfera kultury, sfera nauki. Współczesny obraz biblioteki*, red. M. Wojciechowska, Gdańsk 2014, s. 35.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Ł. Jeszke, N. Jeszke, *Kody QR jako punkty informacyjne w bibliotece*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 7, s. 1-8, [online] <https://ebiboj.s.pl/index.php/ebib/article/view/345/344> – 21 III 2025.

²⁶ *Ibidem*, s. 3.

²⁷ E. Kołodziejczyk, *Kody QR i rzeczywistość rozszerzona (AR) – przykłady nowych rozwiązań technologicznych w bibliotekach szkół wyższych*, „Biuletyn EBIB” 2013, nr 8, s. 4, [online] <https://ebiboj.s.pl/index.php/ebib/article/view/421/423> – 21 III 2025.

²⁸ A. Nałazek, *Kreowanie wizerunku Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu w sieci poprzez zarządzanie social media*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2018, nr 7, s. 11, [online] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/bnb_2018_7.pdf – 21 III 2025.

Skutecznym sposobem promowania bibliotecznych mediów społecznościowych są hasztagi²⁹. Taką samą praktykę przyjęto w *Leksykonie terminów medialnych* wydany w 2024 roku, w którym jako wyraz hasłowy (definiendum) zamieszczono spolszczoną formę wyrazu, a anglojęzyczny termin uczyniono odsyłaczem. Zgodnie z definicją zawartą w cytowanym leksykonie „hasztagi” to znaczniki zbudowane „z określonego słowa, skrótu lub frazy zbudowanej z kilku słów pisanych bez użycia spacji, poprzedzonych symbolem # (ang. *hash*)”³⁰. Hasztagi w informatyce funkcjonowały od lat 70. XX wieku, natomiast popularność zyskały dzięki mediom społecznościowym, w szczególności Twitterowi (X), chociaż są obecne także np. w serwisach Facebook czy Instagram³¹. Autorzy publikujący artykuły na temat hasztagów zachęcali do ich użycia, odwoływali się do ich historii, definiowali je oraz charakteryzowali ich budowę³². Piotr Milc postulował konieczność opatrywania hasztagami zdjęć zamieszczanych w serwisie Instagram. Jak stwierdził, „[c]iekawe zdjęcie to jednak dopiero połowa sukcesu. Ważne jest, aby było on[o] też właściwie opisane”³³. Zdaniem Beaty Demby to właśnie umiejętne użycie hasztagów odgrywa decydującą rolę w zachęcaniu użytkowników do wyświetlania treści zamieszczanych przez książnicę, dawania im polubień (like’ów) oraz do pozyskiwania nowych obserwatorów³⁴. Jak wskazała, w sieci funkcjonują poradniki, „jak stworzyć chwytliwego taga”, oraz listy najpopularniejszych hasztagów³⁵. Wspomniała także o optymalnej liczbie hasztagów (11-15) oraz o konieczności zadbania o formę ich zapisu, poprawność językową czy umiędzynarodowienie³⁶. Zdaniem Weroniki Kortas hasztagi przestały być wyłącznie słowami kluczami, które pozwalają na dotarcie do określonego wątku tematycznego. Zyskały znaczenie symboliczne, bo „użytkownicy, którzy tego danego hasła używają, rozumieją je i wiedzą, jakie informacje się za nim kryją”³⁷. Weronika Kortas wymieniła najpopularniejsze polskie i anglojęzyczne hasztagi związane z książką i czytelnictwem funkcjonujące w serwisie Instagram, np.: #książka, #book, #książkoholizm, #bookstagram, #bookworm, #booklover³⁸.

²⁹ W publikacji zdecydowano się na spolszczoną wersję anglojęzycznego terminu „hashtag”, ponieważ jest ona powszechnie przyjęta w praktyce językowej.

³⁰ J. Czopek, *Hashtag*, [w:] *Leksykon terminów medialnych A-L...*, s. 277.

³¹ *Ibidem*.

³² B. Demby, *#biblioteque. Francuskie biblioteki na Instagramie*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 1, s. 1-15, [online] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/84/85> – 21 III 2025; P. Milc, *Polskie biblioteki akademickie w Instagramie*, „Biblioteka i Edukacja” 2018, nr 13, s. 1-8; W. Kortas, *#Hashtag musi być!*, [w:] *Kreatywność językowa w przekazach internetowych*, red. K. Bur-ska, B. Cieśla, Łódź 2019, s. 167-180.

³³ P. Milc, *op. cit.*, s. 4.

³⁴ B. Demby, *op. cit.*, s. 2.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, s. 2-4.

³⁷ W. Kortas, *op. cit.*, s. 170.

³⁸ *Ibidem*, s. 175-177.

UWZGLĘDNIANIE POTRZEB ODBIORCÓW

Dywersyfikowanie treści w zależności od serwisu społecznościowego i rodzaju odbiorców polega na dostosowywaniu formy, stylu i rodzaju publikowanych materiałów do specyfiki i oczekiwań użytkowników poszczególnych platform. Każdy serwis społecznościowy ma swoje unikalne cechy, algorytmy i preferencje użytkowników, dlatego skuteczna strategia komunikacyjna wymaga, aby treści były różne w zależności od tego, gdzie są publikowane. Oto kilka aspektów, na które zwraca się uwagę przy dywersyfikowaniu treści. Jak podano w *Leksykonie terminów medialnych*, posty mogą mieć charakter wielokodowy i wielomodalny. W zależności od medium społecznościowego i preferencji jego użytkowników przyjmują różną formę i treści³⁹.

Najpierw zostaną omówione te, które dotyczą formatu. Można zauważyć pewne prawidłowości, np. Instagram preferuje zdjęcia i krótkie wideo, często wzbogacone o hasztagi i lokalizacje. Na Facebooku dobrze sprawdzają się zarówno posty tekstowe, jak i dłuższe artykuły, zdjęcia, filmy oraz wydarzenia. Twitter charakteryzuje się krótkimi, zwięzłymi postami, często wzbogaconymi o hasztagi, linki i grafiki. LinkedIn skupia się na profesjonalnym, merytorycznym przekazie takich tekstów, jak artykuły branżowe, raporty i informacje o wydarzeniach zawodowych.

Język i styl wypowiedzi powinny być dopasowane do typu medium społecznościowego, w którym zostaje ona zamieszczona. Zdaniem Przemysława Krysińskiego do serwisów społecznościowych o charakterze ogólnym, takich jak Facebook, Instagram, Twitter [X] czy TikTok, powinny trafiać materiały w różnej formie (np. teksty, grafika, filmy), zawierające treści dostosowane do odbiorcy, podane w lekkim, niezobowiązującym, a nawet potocznym stylu. Podobnie powinny wyglądać wypowiedzi zamieszczane w serwisach społecznościowych specjalnych, takich jak YouTube, Flickr, SlideShare⁴⁰. Jak stwierdziła K. Machcińska, „[j]ako, że działanie w mediach społecznościowych bazuje na stosunkach międzyludzkich, użytkownicy doceniają zachowanie »ludzkiej twarzy«. Nieoficjalny profil organizacji jest dla nich często bardziej atrakcyjny niż strona internetowa, którą traktują jak bezosobową wizytówkę”⁴¹. Na LinkedIn często używa się formalnego, profesjonalnego języka, z kolei na TikToku czy Snapchacie komunikacja jest „luźna” i ma charakter rozrywkowy, skierowana jest też do młodszej grupy odbiorców.

Jak podkreślił M. Pałasz, jednym z kluczowych warunków efektywnego zarządzania posiadanymi mediami społecznościowymi jest „zrozumienie sytuacji i potrzeb odbiorcy komunikacji”⁴². Podobne przekonanie wyraziła Małgorzata Fedorowicz-

³⁹ A. Całek, *Post*, [w:] *Leksykon terminów medialnych M-Z*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 204.

⁴⁰ P. Krysiński, *Social media marketing w bibliotece*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej...*, s. 765-768.

⁴¹ K. Machcińska, *op. cit.*, s. 272-273.

⁴² M. Pałasz, *op. cit.*, s. 109-110.

-Kruszewska, która omówiła problematykę potrzeb użytkowników ksiąźnic w kontekście marketingu bibliotecznego. Zwróciła szczególną uwagę na kwestie związane z dostępnością cyfrową kanałów komunikacji z biblioteką oraz respektowanie możliwości i ograniczeń ich odbiorców. Podkreśliła, że „komunikowanie się z aktualnymi i potencjalnymi użytkownikami bibliotek uwzględnia nie tylko strony internetowe, ale także media społecznościowe”⁴³. Jako przykład dobrej praktyki w tym zakresie podała działania Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, który wzbogaca materiały ikonograficzne postów publikowanych w serwisie Facebook o audiodeskrypcję⁴⁴.

Media społecznościowe są przedmiotem badań wielu naukowców i praktyków, wpływają bowiem na skuteczne zarządzanie w sferze biznesu, polityki, ale nie tylko. W związku z tym przygotowany przez Gemius Polskie Badania Internetu i IAB Polska raport *Social Media 2023* jest podstawą do opracowywania odpowiednich strategii firm, organizacji i innych zainteresowanych. Wspomniał również o tym Robert Sadowski w panelu Newspoint, w którym powołując się na najnowsze badania, zaprezentował charakterystykę użytkowników mediów społecznościowych w kontekście ich preferencji i nawyków. Przedstawił również porównanie witryn internetowych i wskazał te najpopularniejsze⁴⁵. Największą grupę użytkowników na Facebooku stanowią według raportu osoby w wieku 55+ (26,4%) oraz 35-44 lata (24,3%), dominują kobiety. Z kolei na Instagramie największą grupę użytkowników stanowią osoby w wieku 55+ (26,5%) i 35-44 lata (22,3%), dominują kobiety⁴⁶. Najwyższy zasięg YouTube osiąga w grupie wiekowej 15-24 lata (94,6%), a udział kobiet jest zauważalny (49,7%). TikTok przede wszystkim dociera do grup wiekowych 7-14 lat (41,7%) i 15-24 lata (36,6%), a dominują młodzi mężczyźni (52,6%). Na LinkedIn największą grupą użytkowników są osoby w wieku 25-34 lata (31,6%) oraz 35-44 lata (24,6%), a udział mężczyzn jest nieznacznie większy (51,5%). Twitch skierowany jest do osób w wieku 15-24 lata (54,8%) i 25-34 lata (28,7%) i dominują tam mężczyźni (71,5%). Twitter to przestrzeń głównie dla osób w wieku 25-34 lata (33,7%) oraz 35-44 lata (26,3%), a udział kobiet jest nieznacznie większy (50,8%). Na Pinterście przeważają użytkownicy w wieku od 55 do 75 lat. Jednakże, jeśli popatrzeć na zasięg platformy, przedział wiekowy osób, do których dociera, jest porównywalny z innymi. Snapchat to platforma zdominowana przez użytkowników w wieku 7-24 lata, którzy spędzają na niej najwięcej czasu. Są to głównie uczniowie i studenci. Dla nich Snapchat to źródło rozrywki i narzędzie do kontaktu z rówieśnikami⁴⁷.

⁴³ M. Fedorowicz-Kruszewska, *Zróżnicowanie potrzeb odbiorców działań marketingowych bibliotek*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznego...*, s. 318.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ R. Sadowski, *Social Media 2023: Analiza Gemius, PBI i IAB Polska o przyszłości mediów społecznościowych*, Newspoint, 3.07.2023, [online] <https://www.newspoint.pl/blog/social-media-2023-analiza-gemius-pbi-i-iab-polska-o-przyszlosci-mediow-spolesnosciowych> – 21 III 2025.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

Odpowiedzi na komentarze, zadawanie pytań, organizowanie konkursów czy sondy to świetne sposoby na angażowanie społeczności. Regularne reagowanie na interakcje użytkowników buduje pozytywne relacje z odbiorcami. Aby utrzymać zainteresowanie i aktywność użytkowników, warto stosować różnorodne formy treści, takie jak quizy, ankiety, konkursy czy wyzwania. Instagram i TikTok zachęcają do angażowania się w treści w postaci polubień, komentarzy, reakcji na stories itp. TikTok jest platformą, która ogrywa całą swoją konkurencję w kategorii najdłuższego utrzymywania uwagi użytkowników. Ani Facebook, ani Instagram, ani nawet YouTube nie potrafią sprawić, by użytkownicy poświęcali im równie dużą część swojego życia⁴⁸. Na Twitterze istotne są interakcje w postaci retweetów, cytowania tweetów i odpowiedzi, z kolei na Instagramie mogą to być filtry, stories, reels, a na TikToku – popularne wyzwania, efekty wideo i krótkie formy⁴⁹.

INTERAKTYWNOŚĆ – BUDOWANIE ZAANGAŻOWANIA ODBIORCÓW

Warunkiem koniecznym rozwoju bibliotecznych kont społecznościowych jest regularne zamieszczanie nowych materiałów. Jak zauważył M. Pałasz, liczba i pora dodawanych materiałów powinna być zależna od charakteru wybranego medium i uwzględniać jego główne cechy, a mianowicie „prenumeratywność” i „nośną funkcję interakcji”⁵⁰. Jego zdaniem

[...] zbyt częste publikowanie komunikatów [...] jest zwykłym zaśmiecaniem strumieni subskrypcji osób prenumerujących publikowane przez nadawcę treści. Strumienie okazują się pełne wpisów pochodzących od jednego tylko nadawcy, przerywanych z rzadka wpisami pozostałych [...] relacja ze zbyt często publikującym nadawcą zostanie zerwana. Z drugiej strony, komunikaty nie mogą być zbyt rzadkie, aby mogły spełniać cele nadawcy [...]⁵¹.

Głównym zadaniem przycisków CTA (od ang. *call to action*) jest zachęcanie do podjęcia działań, wykonania konkretnej akcji, „kliknięcia”. Z tej przyczyny powinny być wyraźnie widoczne i funkcjonalne⁵².

Przeprowadzanie konkursów z wykorzystaniem bibliotecznych mediów społecznościowych nie tylko sprzyja szybkiemu upowszechnianiu informacji o danej inicjatywie, ale też jest skutecznym sposobem na uzyskanie „zaangażowania” społeczności.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ M. Pałasz, *op. cit.*, s. 110-111.

⁵¹ *Ibidem*, s. 110.

⁵² P. Krysiński, *Niewłaściwe wykorzystywanie mediów społecznościowych jako narzędzi zarządzania wizerunkiem instytucji sektora GLAM. Casus Facebooka i Instagrama*, „Zarządzanie Biblioteką” 2019, nr 1, s. 17-18.

Diana Chmiel, zachęcając biblioteki do zakładania profili w serwisie Instagram, wymieniła m.in. „zabawy: quizy, wyzwania, maratony czytelnicze, listy książek, które warto przeczytać, konkursy i rozdania, kalambury, zabawy typu »to czy to«, zgadnij okładkę, zamień słowo w tytule i wiele, wiele innych”⁵³.

ZARZĄDZANIE WIZERUNKIEM BIBLIOTEKI

Podawanie podstawowych informacji o bibliotece, jej działalności oraz kadrze nie tylko na stronach tych instytucji, ale również przy wykorzystaniu serwisów społecznościowych, na których biblioteka zakłada swoje konta, jest ważne z powodów wizerunkowych. Transparentność i zaufanie do instytucji, jej rozpoznawalność, buduje podanie jej dokładnej nazwy, adresu, numeru telefonu, ale także misji, dzięki czemu odbiorcy mają pewność, że biblioteka jest organizacją profesjonalną i wiarygodną, służącą dobru społecznemu. Natomiast informacje o kadrze ułatwiają jej późniejszy kontakt z odbiorcami mediów społecznościowych i wpływają na jej popularność. Czytelników może interesować wykształcenie personelu, jego doświadczenie zawodowe, osiągnięcia (w tym nagrody), zakres obowiązków, zainteresowania. Ułatwia to zrozumienie, „kto stoi” za działalnością biblioteki. Szczegółowe dane kontaktowe, godziny pracy oraz informacje o dostępności instytucji ułatwią użytkownikom planowanie wizyty.

Podsumowując, podawanie takich informacji nie tylko zwiększa dostępność usług bibliotecznych, ale także przyczynia się do budowania silniejszego wizerunku instytucji, zwiększania jej zaangażowania w życie społeczności oraz poprawy jakości świadczonych usług.

Jak podała Maja Wojciechowska, biblioteka powinna dbać o swój wizerunek i przeciwdziałać skutkom „wynikający[m] z plotek, pomówień czy nieporozumień, które odbiły się echem w opinii publicznej”⁵⁴. W szczególności reakcji wymagają niepochlebne opinie czy zgłaszane nieprawidłowości o działalności księżnicy, których negatywny wydźwięk należy zmniejszać poprzez poinformowanie o podjętych przez bibliotekę środkach zaradczych, „np. udzielenie informacji o przeprowadzonych szkoleniach, wymianie sprzętu”⁵⁵. Jak stwierdziła M. Wojciechowska, „biblioteka jako instytucja działająca na rzecz dobra społecznego powinna cechować się szczerością przekazów i otwartością względem swoich użytkowników oraz innych grup otoczenia”⁵⁶.

⁵³ D. Chmiel, *Biblioteki na Instagramie*, „Biuletyn EBIB” 2021, nr 6, s. 1-5, [online] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/668643> – 21 III 2025.

⁵⁴ M. Wojciechowska, *Public relations jako forma nawiązywania przez bibliotekę relacji z otoczeniem zewnętrznym*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej...*, s. 529.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 529-530.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 530.

Dużym nietaktem rzutującym na wizerunek biblioteki w mediach społecznościowych jest brak dialogu z użytkownikami profilu w postaci ignorowania ich komentarzy lub prywatnych wiadomości, bierność w dyskusji z nimi, co może z kolei „doprowadzić do utraty zaufania, a w konsekwencji odpływu osób obserwujących stronę”⁵⁷.

Zarządzający bibliotecznymi serwisami społecznościowymi mogą się także spotkać z różnymi przejawami internetowego hejtu. Wybrane sposoby radzenia sobie z „hejterami”, „trollami” i „flamerami” omówiła Marlena Gęborska, która skoncentrowała się na problematyce promocji polskich bibliotek publicznych „w mediach społecznościowych, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z otoczenia zewnętrznego”⁵⁸. Zaproponowała m.in. udzielanie żartobliwych odpowiedzi na nienawistne komentarze hejterów oraz ucinanie wypowiedzi trolli poprzez krótkie komunikaty w stylu „nie”, „nie jest to prawda”⁵⁹.

Biblioteki powinny przestrzegać przepisów związanych z ochroną danych osobowych, zwłaszcza w kontekście organizowania konkursów czy zbierania informacji kontaktowych użytkowników. Ważne jest, aby użytkownicy wiedzieli, jak ich dane będą przetwarzane oraz jakie mają prawa w tym zakresie. Wyrazem dostosowania się księżnic do obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych⁶⁰ było m.in. wdrożenie odpowiednich bibliotecznych procedur upoważnień do przetwarzania danych, umów powierzenia, zapewnienie środków bezpieczeństwa w zakresie przetwarzania danych osobowych, przeprowadzenie szkoleń w tym zakresie dla pracowników i użytkowników⁶¹. Każda biblioteka została zobligowana do opracowania i upublicznienia stosownych klauzul informacyjnych⁶².

Przekonanie o tym, że księżnice pełnią istotną funkcję na rzecz dobra społecznego, wiąże się z koniecznością poszanowania prawa autorskiego i cudzej własności intelektualnej. Uchybienia w tym zakresie to straty wizerunkowe i finansowe, na które żadna biblioteka nie może sobie pozwolić. Podstawowe przesłanki ochrony prawnej utworów, tj. każdego przejawu działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalonych w dowolnej postaci, niezależnie od ich wartości, przeznaczenia czy sposobu wyrażenia, zostały zawarte w Ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim

⁵⁷ P. Krysiński, *Niewłaściwe wykorzystywanie...*, s. 17.

⁵⁸ M. Gęborska, *Promocja instytucji kultury w rzeczywistości hybrydalnej na przykładzie bibliotek publicznych*, „Przegląd Biblioteczny” 2024, z. 2, s. 208.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz.Urz. UE L 119/1 z 4.05.2016 r.).

⁶¹ B. Konieczny-Rozenfeld, *Nie takie RODO straszne. Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony danych osobowych w bibliotece*, [w:] *Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Materiały z konferencji jubileuszowej z okazji 50-lecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia, Białystok, 15-16 listopada 2018 r.*, red. P. Chomik, H. Kościuch, J. Żochowska, Białystok 2019, s. 95-96.

⁶² *Ibidem*, s. 96.

i prawach pokrewnych⁶³. W świetle zacytowanej ustawy ochroną prawną objęte są zarówno osobiste, jak i majątkowe prawa autorskie. Osobiste prawa autorskie przysługują każdemu twórcy, są nieograniczone w czasie, nie podlegają zrzeczeniu się lub zbyciu. Stanowią o nierozdzielnej więzi łączącej twórcę z utworem przejawiającej się m.in. w prawie do autorstwa utworu, oznaczenia go swoim imieniem i nazwiskiem, pseudonimem albo udostępniania go w sposób anonimowy. Majątkowe prawa autorskie są zbywalne, podlegają ograniczeniu w czasie. Twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu⁶⁴.

Treści publikowane w mediach społecznościowych powinny być spójne z wizerunkiem biblioteki. Używanie identyfikacji wizualnej (np. logo, kolory, czcionki) i konsekwentne trzymanie się tematyki związanej z działalnością biblioteki zwiększa jej profesjonalny wizerunek.

Zdaniem Agnieszki Marzędy „właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wykorzystywany system identyfikacji wizualnej [...] należy do najefektywniejszych narzędzi marketingowych”⁶⁵. Pozwala on na budowanie „tożsamości wizualnej” biblioteki, która obejmuje zarówno przestrzeń fizyczną, jak i wirtualną (np. w budynku biblioteki, materiałach promocyjnych takich jak plakaty, bannery, na stronie internetowej ksiąźnicy, w serwisach społecznościowych⁶⁶.

W odniesieniu do kadry zarządzającej placówką dodano jeszcze cztery punkty: wyznaczanie osób odpowiedzialnych za administrowanie kontami biblioteki; wyznaczanie osób odpowiedzialnych za opracowywanie statystyk i sprawozdań z prowadzenia kont w serwisach oraz analizujących zebrane dane; dbałość o podnoszenie kwalifikacji w zakresie wiedzy i umiejętności osób prowadzących serwisy i o nawiązywanie współpracy z użytkownikami/wolontariuszami w zakresie prowadzenia serwisów przez administratorów kont.

Katarzyna Machcińska postulowała wyznaczenie jednej osoby odpowiedzialnej za prowadzenie profili w różnych serwisach ksiąźnicy. Taka osoba powinna się cieszyć zaufaniem dyirekcji, która winna umożliwić jej „wypowiadanie się w imieniu biblioteki oraz swobodne budowanie relacji z użytkownikami”⁶⁷. Do zadań osoby zarządzającej bibliotecznymi mediami społecznymi powinno należeć „dbanie o wizerunek biblioteki i stan relacji społecznych, pobudzanie zaangażowania użytkowników, wsłuchiwanie się i reagowanie na opinie oraz proponowanie i dopasowywanie usług”⁶⁸. Katarzyna Machcińska zakładała także udział innych pracow-

⁶³ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jednolity (Dz.U. z 2025 r. poz. 24).

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ A. Marzęda, *Kreowanie wizerunku biblioteki i jej komunikacja z otoczeniem*, „Zarządzanie Biblioteką” 2022, nr 1, s. 21.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ K. Machcińska, *op. cit.*, s. 272.

⁶⁸ *Ibidem*.

ników ksiąźnicy w tworzeniu treści społecznościowych, gdyż jej zdaniem stanowi to gwarancję różnorodności obecnego w nich przekazu. Podkreśliła przy tym, że ich twórcy powinni zadbać o to, by zredagowany przez nich komunikat charakteryzował się umiarem, właściwym stylem, taktem oraz szacunkiem wobec odbiorców. Wartości te sprawiają, że biblioteka stanie się zaufanym członkiem internetowej społeczności⁶⁹. Dobrym pomysłem na pozyskanie autorów treści do bibliotecznych profili jest wykorzystanie potencjału twórczego wolontariuszy, sympatyków ksiąźnicy i uczestników praktyk bibliotecznych. Przykładem tego rodzaju działalności są m.in. dostępne na facebookowym profilu Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi posty z cyklu „Biblioterapia w praktyce”, do których tworzenia zapraszano goszczących w ksiąźnicy praktykantów⁷⁰. Ze względów praktycznych, zdaniem autorek, warto jest wyznaczyć pracowników, którzy będą wspierać osobę zarządzającą bibliotecznymi mediami w planowaniu harmonogramu publikowania postów oraz monitorowaniu realizacji celów obecności ksiąźnicy w mediach społecznościowych. Z tej przyczyny zasadne wydaje się wyznaczanie osób odpowiedzialnych za opracowywanie statystyk i sprawozdań z prowadzenia kont w serwisach oraz analizujących zebrane dane. O kwestiach związanych z planowaniem dni i godzin publikacji postów wspominała m.in. M. Gęborska, która stwierdziła, że na ustalenie harmonogramu oraz przedstawiane przez bibliotekę treści powinny mieć wpływ „statystyki największej aktywności użytkowników” oraz „framing, czyli ramowanie komunikatów”, tj. umieszczanie ich w odpowiedniej kolejności, gdyż „na odbiór wiadomości ma wpływ nie tylko jej treść, ale również informacja, która bezpośrednio ją poprzedza oraz informacja, która następuje po komunikacie”⁷¹. Bibliotekarze odpowiedzialni za prowadzenie kont społecznościowych powinni stale doskonalić swoją wiedzę i umiejętności w tym zakresie. Dla przykładu pracownicy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach podejmowali różne formy kształcenia w zakresie public relations (studia podyplomowe, kursy, szkolenia) oraz zgłębiali publikacje „na temat redagowania mediów społecznościowych i tekstów promocyjnych”⁷², a następnie polecali je innym bibliotekarzom⁷³.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ M. Wachowicz, K. Figurska, *Działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi w czasie pandemii*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 2021, nr 2, s. 58.

⁷¹ M. Gęborska, *op. cit.*, s. 222.

⁷² A. Marcol, *Nasz pomysł na „Fejsa”...*

⁷³ A. Marcol opublikowała np. recenzje dwóch publikacji Artura Jabłońskiego, które zalecała jako lekturę przydatną „autorom artykułów oraz redaktorom stron internetowych i szeroko pojętych mediów społecznościowych” – A. Marcol, *Jak przyciągnąć uwagę czytelnika? Porady dla redaktorów mediów społecznościowych (i nie tylko)*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2018, nr 7, s. 34-36, [online] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/bnb_2018_7.pdf – 21 III 2025.

W ostatnich latach odbyło się wiele konferencji i szkoleń, które w głównej mierze lub po części dotyczyły tego zagadnienia. Niektóre z nich, np. kolejne edycje konferencji Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych, od wielu lat integrują przedstawicieli środowiska naukowego i praktyków zainteresowanych możliwymi kierunkami rozwoju działalności bibliotek. Dla przykładu w programie VIII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych odbywającego się pod hasłem „Skąd się biorą czytelnicy?” (13-14 czerwca 2024) problematyka serwisów społecznościowych została omówiona m.in. w referatach: *Podcasty – sposób na promocję biblioteki* Agnieszki Kownatki-Ruszkowskiej z Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie, *Książkary, BookTok i Bookstagram. Tematy literackie w sieci* Katarzyny Mojskiej z Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, *Podcasty True crime jako narzędzia promocji książek i bibliotek* Marioli Antczak i Moniki Wachowicz⁷⁴. Wybrane księżnice, np. Miejska Biblioteka Publiczna w Nowym Targu, pozyskiwały fundusze na doskonalenie pracowników w zakresie prowadzenia mediów społecznościowych. W 2019 roku otrzymała na ten cel środki od Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Partnerstwo dla Książki”⁷⁵.

Warto podkreślić, że przedstawiony przez autorki zbiór zasad zarządzania mediami społecznościowymi jest katalogiem otwartym. Liczba zawartych w nim reguł może się zmieniać w czasie, być związana z rozwojem nowych technologii i nie poddaje się prostemu uszeregowaniu (hierarchizacji). Z tego powodu należy potraktować zawarte w nim wskazówki jako „niezbędnik”, którego zadaniem jest zebrać dotychczasowy dorobek badaczy i fachowców w tym zakresie oraz zachęcić przedstawicieli nauki i środowiska bibliotekarskiego do dalszej dyskusji.

BIBLIOGRAFIA

- Antczak M., *Marketing biblioteczny*, [w:] *Zarządzanie biblioteką*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2019, s. 521-540.
- Antczak M., *Strategie marketingowe bibliotek*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 195-209, [online] <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cac4c5cb-de78-4968-915e-5ac21e0861dc/content>.
- Antczak M., Wachowicz M., *Serwisy społecznościowe polskich wojewódzkich bibliotek publicznych w świetle badań ilościowych (2004-2023)*, „Przegląd Biblioteczny” 2024, z. 2, s. 231-251, <https://doi.org/10.36702/pb.1124>.
- Antczak M., Wachowicz M., *Zarządzanie serwisami społecznościowymi przez biblioteki w świetle badań własnych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad

⁷⁴ *Sprawozdanie z VIII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, [online] <https://www.pbw.edu.pl/8-nofbp-sprawozdanie> – 21 III 2025.

⁷⁵ M. Antczak, M. Wachowicz, *Serwisy społecznościowe...*, s. 246-247.

- Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2024, 22, s. 359-382, <https://doi.org/10.24917/20811861.22.21>.
- Babik W., *Od marketingu tradycyjnego do marketingu internetowego: biblioteka otwarta i aktywne bibliotekarstwo internetowe*, [w:] *Zarządzanie marketingowe biblioteką*, red. M. Pięła, Poznań 2008, s. 9-18.
- Bacon M., *How Libraries Use Social Media*, 22.12.2017, [online] <https://blog.techsoup.org/posts/how-libraries-use-social-media>.
- Całek A., *Post*, [w:] *Leksykon terminów medialnych M-Z*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 204.
- Chmiel D., *Biblioteki na Instagramie*, „Biuletyn EBIB” 2021, nr 6, s. 1-5, [online] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/668643>.
- Cichoń I., Mielczarek I., *Marketing internetowy bibliotek szkół wyższych*, [w:] *Sfera kultury, sfera nauki. Współczesny obraz biblioteki*, red. M. Wojciechowska, Gdańsk 2014, s. 29-36.
- Czopek J., *Hashtag*, [w:] *Leksykon terminów medialnych A-L*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 277.
- Demby B., *#biblioteque. Francuskie biblioteki na Instagramie*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 1, s. 1-15, [online] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/84/85>.
- Fedorowicz-Kruszewska M., *Zróżnicowanie potrzeb odbiorców działań marketingowych bibliotek*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 307-328, [online] <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cac4c5cb-de78-4968-915e-5ac21e0861dc/content>.
- Gęborska M., *Promocja instytucji kultury w rzeczywistości hybrydalnej na przykładzie bibliotek publicznych*, „Przegląd Biblioteczny” 2024, z. 2, s. 198-230, <https://doi.org/10.36702/pb.1123>.
- Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, przeł. M. Rusiński, Warszawa 2004.
- Hashtag*, [w:] Wikipedia. Wolna Encyklopedia, 14.12.2024, [online] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Hashtag>.
- Hingston P., *Wielka księga marketingu*, przeł. M. Perek, Kraków 1992.
- Jesze Ł., Jesze N., *Kody QR jako punkty informacyjne w bibliotece*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 7, s. 1-8, [online] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/345/344>.
- Kołodziejczyk E., *Kody QR i rzeczywistość rozszerzona (AR) – przykłady nowych rozwiązań technologicznych w bibliotekach szkół wyższych*, „Biuletyn EBIB” 2013, nr 8, s. 1-11, [online] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/421/423>.
- Konieczny-Rozenfeld B., *Nie takie RODO straszne. Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony danych osobowych w bibliotece*, [w:] *Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Materiały z konferencji jubileuszowej z okazji 50-lecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia, Białystok, 15-16 listopada 2018 r.*, red. P. Chomik, H. Kościuch, J. Żochowska, Białystok 2019, s. 93-103.
- Kortas W., *#Hashtag musi być!*, [w:] *Kreatywność językowa w przekazach internetowych*, red. K. Burska, B. Cieśla, Łódź 2019, s. 167-180, <https://doi.org/10.18778/8142-461-5.13>.
- Kowalczyk O., *How Libraries Are Using Social Media (Infographic)*, 21.09.2023, [online] <https://ebookfriendly.com/how-libraries-use-social-media-infographic/>.
- Krajewski P., Omilian-Mucharska M., *Praca bibliotekarza w erze cyfrowej. 20 darmowych programów i aplikacji do wykorzystania w bibliotece*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2013, R. 6, nr 2, s. 277-291.
- Krysiński P., *Niewłaściwe wykorzystywanie mediów społecznościowych jako narzędzi zarządzania wizerunkiem instytucji sektora GLAM. Casus Facebooka i Instagrama*, „Zarządzanie Biblioteką” 2019, nr 1, s. 9-27.

- Krysiński P., *Social media marketing w bibliotece*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 758-782, [online] <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cac4c5cb-de78-4968-915e-5ac21e0861dc/content>.
- Leksykon terminów medialnych A-L*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024.
- Leksykon terminów medialnych M-Z*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024.
- Machcińska K., *Media społecznościowe w bibliotece – rodzaje, funkcje, strategia działania*, [w:] *Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie*. Gliwice, 24-25 października 2013 r., red. M. Odlanicka-Poczobutt, K. Ziolo, Gliwice 2014, s. 267-276.
- Marcol A., *Jak przyciągnąć uwagę czytelnika? Porady dla redaktorów mediów społecznościowych (i nie tylko)*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2018, nr 7, s. 34-36, [online] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/bnb_2018_7.pdf.
- Marcol A., *Nasz pomysł na „Fejsa”. O stronie fanowskiej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2018, nr 7, s. 5-10, [online] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/bnb_2018_7.pdf.
- Marketing strategiczny – o co chodzi?*, Hostclub, [online] <https://hostclub.pl/marketing-strategiczny/>.
- Marzęda A., *Kreowanie wizerunku biblioteki i jej komunikacja z otoczeniem*, „Zarządzanie Biblioteką” 2022, nr 1, s. 19-33.
- Milc P., *Polskie biblioteki akademickie w Instagramie*, „Biblioteka i Edukacja” 2018, nr 13, s. 1-8, <https://doi.org/10.24917/2299565X.13.4>.
- Nalazek A., *Kreowanie wizerunku Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu w sieci poprzez zarządzanie social media*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2018, nr 7, s. 11-15, [online] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/bnb_2018_7.pdf.
- Pałasz M., *Media społecznościowe – własne media instytucji kultury. Projektowanie treści*, [w:] *Przemysły Kreatywne 2.0.12*, red. R. Ulatowska, Kraków 2013, s. 108-115.
- Piotrowski D.M., *Marketing w mediach społecznych na przykładzie strony społecznościowej Biblioteki Uniwersyteckiej w serwisie Facebook*, „Folia Toruniensia” 2011, t. 11, s. 135-144, [online] <https://apcz.umk.pl/FT/article/download/FT.2011.012/11443>.
- Radniecki B., *16 darmowych narzędzi do analizy social media*, Bartek Radniecki – Laboratorium Marketingu Cyfrowego, 19.07.2016, [online] <https://bartek-radniecki.com/16-darmowych-narzedzi-do-analizy-social-media/>.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz.Urz. UE L 119/1 z 4.05.2016 r.).
- Sadowski R., *Social Media 2023: Analiza Gemius, PBI i IAB Polska o przyszłości mediów społecznościowych*, Newspoint, 3.07.2023, [online] <https://www.newspoint.pl/blog/social-media-2023-analiza-gemius-pbi-i-iab-polska-o-przyszlosci-mediow-spolesnoscioowych>.
- Skibiński W., *Najlepsze narzędzia do analizy social mediów w 2025 roku*, NapoleonCat, 13.11.2024, [online] <https://napoleoncat.com/pl/blog/narzedzia-do-analizy-social-media/>.
- Sprawozdanie z VIII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, [online] <https://www.pbw.edu.pl/8-nofbp-sprawozdanie>.
- Strategia*, [w:] *Encyklopedia Zarządzania*, [online] <https://mfiles.pl/pl/index.php/Strategia>.
- Strategy*, [w:] *Merriam-Webster.com dictionary*, [online] <https://www.merriam-webster.com/dictionary/strategy>.

- Tworzydło D., *Benchmarking*, [w:] *Leksykon terminów medialnych A-L*, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 83.
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jednolity (Dz.U. z 2025 r. poz. 24).
- Wachowicz M., Figurska K., *Działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi w czasie pandemii*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum” 2021, nr 2, s. 51-63.
- Wałek A., *Strony www bibliotek jako element promocji i narzędzie komunikacji z użytkownikami*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2014, nr 1, s. 109-118.
- Wojciechowska M., *Public relations jako forma nawiązywania przez bibliotekę relacji z otoczeniem zewnętrznym*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 517-533, [online] <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cac4c5cb-de78-4968-915e-5ac21e0861dc/content>.
- Wojciechowski J., *Marketing w bibliotece*, Warszawa 1993.

SPIS TABEL

1. Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach

ABSTRAKT

W dobie transformacji cyfrowej biblioteki coraz intensywniej wykorzystują serwisy społecznościowe jako narzędzia komunikacji z użytkownikami oraz do promocji swoich zasobów i usług. Celem podjętej pracy było zebranie i usystematyzowanie zasad zarządzania mediami społecznościowymi, co – jak ustalono – dotychczas nie zostało kompleksowo omówione w literaturze przedmiotu. W ramach badań autorki dokonały analizy literatury, a także wniosły własne obserwacje i przemyślenia, które posłużyły do opracowania autorskiego wykazu zasad. Pogrupowano je w pięć kluczowych obszarów: strategię, promocję profili bibliotecznych, uwzględnianie potrzeb odbiorców, budowanie ich zaangażowania oraz zarządzanie wizerunkiem biblioteki. Ponadto sformułowano cztery wytyczne przeznaczone dla osób zarządzających placówką. W toku badań wykorzystano metody: bibliograficzną, analizy i krytyki piśmiennictwa, heurystyczną, analizy zawartości portali społecznościowych bibliotek.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, portale społecznościowe, biblioteki, zasady zarządzania mediami społecznościowymi

ABSTRACT

The Rules of Social Networking Services Management in Libraries

In the age of the digital transformation, it is becoming more and more common for libraries to use internet social platforms as tools of communication with their users and of promoting

their resources and services. The aim of the study was to gather and systematize the rules of social networking services management, which has not been discussed comprehensively in the literature so far. The authors made a review of the relevant literature as well as incorporating their own observations and insights that helped to formulate their original set of rules. The rules fall into five major categories: strategy, promotion of library profiles, considering the needs of clients, building their commitment, and the management of the public image of the library. On top of that, four directives for the library management staff were created. The research was based on the bibliographical method, review and critique of the literature, the heuristic method, and an analysis of the content of the library profiles in social media.

Keywords: social media, social platforms, libraries, rules of social media management

KRZYSZTOF PIEKUT

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Tekstualność gier fabularnych w multimedialnym świecie

WSTĘP

Gra jest dość charakterystycznym przeżyciem, które wywołuje rodzaj zaangażowania odmienny od wszystkiego. Znamienne jest to, że elementy gier można odnaleźć w rozmaitych aspektach życia, niemających z zabawą niczego wspólnego. A jednak – przestrzegamy pewnych konwencji lub z nimi flirtujemy, ustalamy prawa i zasady dobrego współżycia, wyznajemy religie, u podstaw których leżą misteria nie tak odległe od zabaw, uprawiamy sztukę. Ba! człowiek jest istotą uczącą się praktyki poprzez naśladownictwo i symulację – a więc formę zabawy. Warto zatem, być może, mieć gry i zabawy na uwadze – tym bardziej że w ostatnich latach popularna stała się tzw. grywalizacja.

Niniejszy artykuł nie odnosi się jednak dokładniej do tego, jak gry można pożytecznie wykorzystać. Przedstawia on bowiem punkt widzenia, wedle którego gry są pożyteczne same w sobie, nie tylko jako odmiana rekreacji, ale przede wszystkim jako nieformalne przekazywanie wiedzy i doświadczenia, platformy społecznych interakcji oraz teksty kultury. Poddaje on rozważaniom kwestię gier w odniesieniu do zajmujących się nimi dyscyplin, jak również teorii dotyczących współczesności, mediów i szeroko pojętej działalności człowieka.

POLITYKA I KRYZYS

Zdaniem współczesnych humanistów żyjemy w epoce nazywanej ponowoczesnością (albo „drugą nowoczesnością”, „późną nowoczesnością”, „płynną nowoczesnością”; błędnie określaną również „postmodernizmem”). Wynika to ze zmian politycznych, obyczajowych i gospodarczych zachodzących na świecie w ostatnich kilku dziesięcioleciach, których rezultatem okazała się rewizja myślenia o społeczeństwie, kulturze i nauce „naszych czasów” (tj. drugiej połowy XX wieku i pierwszego trzydziestolecia XXI wieku). Uważa się przeto, że nowoczesność, porzuciwszy wartości feudalno-stanowe, nie zastąpiła ich niczym stałym, co świadczyć ma o trwaniu przez nią w nieustającym kryzysie. Innymi słowy, wskazuje się na to, że ponowoczesność jest okresem przejściowym w historii ludzkości pomiędzy nowoczesnością przedwojenną (społeczeństwem industrialnym) a stanem, który dopiero nastąpi, lub że jest ona schyłkowym etapem nowoczesności jeszcze niedokończonej jako całościowy projekt¹.

Nie oznacza to jednak, że ponowoczesność, kontynuująca jeszcze pewne siedemnastowieczne wątki, nie wyróżnia się w żaden sposób na tle pozostałych epok. Współczesne społeczeństwo charakteryzuje m.in. pewna przygodność stosunków międzyludzkich przy jednoczesnym zachowaniu fluktuującego podziału na klasy i emocjonalne wspólnoty². Towarzyszy temu potrzeba autokreacji, za czym podąża czynne zaangażowanie w życie publiczne (aktywizm), postępująca laicyzacja oraz wyjątkowo silne poczucie indywidualizmu³. Lansowany na Zachodzie postmodernizm, u podstaw którego legła neomarksistowska filozofia, nie tylko wszedł na dobre do dyskursu akademickiego, ale jego elementy zostały przejęte również przez debatę publiczną, czego zauważalnym efektem są medialne spory wokół ideologizacji, zaangażowania sztuki w życie polityczne, relacji podmiotu z władzą czy tożsamości płciowej jednostki. Zmienił się przy tym ogólny stosunek do nauki samych naukowców, którzy nie tylko przestali traktować wiedzę jako *status quo* i wartość kumulatywną, ale za sprawą teorii paradygmatów Thomasa Kuhna uznali ją sami za własność upolitycznioną – instytucjonalną, ograniczoną czasowo i/lub terytorialnie. Świat utracił swoją integralność i uległ fragmentyzacji, a w szeroko otwartym i zglobalizowanym społeczeństwie zakwestionowano dotychczasowy dorobek intelektualny oparty niegdyś na fundamencie wiary, a później rozumu i doświadczenia, przez co część ludzi utraciła pewność względem wartości takich jak prawda i obiektywizm⁴. Ludzkość

¹ Z. Bauman, *Ponowoczesność*, [w:] *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Kraków 2004, s. 902-914.

² M. Maffesoli, *Czas plemion. Schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, przeł. M. Bucholc, Warszawa 2008, s. 11-13.

³ Z. Bauman, *op. cit.*

⁴ R. Fudala, *Płynna nowoczesność. Czas zabawy i karnawału*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2014, t. 4, s. 122-123.

spolaryzowała się tedy, spluralizowała i przywiązała do różnych ideologii (choć właściwie była taka od zawsze, reprezentowała jedynie mniejszy wachlarz poglądów).

Wysiłkiem humanistów XX wieku było przekazanie oglądu świata, w ramach którego człowiek dzierży własną podmiotowość. Terminami o fundamentalnym znaczeniu dla językoznawstwa i nauk pokrewnych stały się „podmiot”, „znak” oraz „tekst”, wykraczające poza swój pierwotny zakres pojęciowy. Dzięki podstawom, jakie podała swego czasu semiologia, uznano rolę odbiorców w kształtowaniu znaczenia tekstów⁵, a samą kulturę przepełnioną tymiż tekstami uważa się dziś za makrokosmos wzajemnych odniesień⁶. Za sprawą m.in. przedstawicieli tartusko-moskiewskiej szkoły semiotyki wszelkie nieprzypadkowe wytwory niebędące tekstami *per se* uchodzą za komunikaty umożliwiające interpretację, przez co określa się je „tekstami kultury”⁷. Odpowiedzialne jest za to na przykład szerokie ujęcie kultury typowe dla antropologii – czyli pogląd, zgodnie z którym stanowi ona całość ludzkiej działalności bez względu na wartość⁸. Również na tej podstawie od kilkudziesięciu lat w różnych ośrodkach akademickich inicjuje się studia kulturowe, które redefiniują dorobek tradycyjnej krytyki oraz badań, łącząc w sobie wiele dyscyplin w zakresie nauk o człowieku i komunikacji. Także za sprawą tego podejścia zapoczątkowano nowe paradygmaty badań literackich, które rewidują założenia klasycznej komparatystyki. Tak oto komparatystyka interdyscyplinarna i komparatystyka kulturowa nadają wspólnie czynności porównywania ludzkich wytworów bardziej polityczno-etyczny wymiar⁹, czym wpisują się w nurty myślenia właściwe omawianej tutaj w sposób najogólniejszy ponowoczesności i funkcjonującemu w jej ramach postmodernizmowi.

CZYTELNICTWO W DOBIE AUDIOWIZUALNOŚCI I CYFRYZACJI

Jedną z konsekwencji rozwoju jest upowszechnienie umiejętności czytania, pisanie i liczenia. Niemniej jednak społeczeństwo informacyjne w sposób niekwestionowany komplikuje możliwość badania czytelnictwa. Technologie informacyjne ewoluują nieustannie, przez co dają użytkownikom coraz więcej okazji i sposobów na spędzanie wolnego czasu, a jednocześnie piętrzą wyzwania natury technicznej,

⁵ R. Barthes, *Śmierć autora*, przeł. M.P. Markowski, „Teksty Drugie” 1999, nr 1/2, s. 247-251.

⁶ M. Głowiński, *O intertekstualności*, [w:] *Nowe problemy metodologiczne literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków 1992, s. 194-195.

⁷ M. Rygielska, *O „tekście kultury”*, „Zeszyty Etnologii Wrocławskiej” 2015, nr 1, s. 27-43.

⁸ Przykładem tekstu kultury mogą być spodnie dżinsowe, które w odmiennych aranżacjach stają się atrybutem danego stylu. Styl natomiast służy za narzędzie wyrażające emancypację, tożsamości i postulaty światopoglądowe – J. Fiske, *Zrozumieć kulturę popularną*, przeł. K. Sawicka, Kraków 2010, s. 1-22.

⁹ A. Hejmej, *Nowa komparatystyka i comparatisme quand meme*, „Rocznik Komparatystyczny” 2015, t. 6, s. 91-106.

poznawczej, estetycznej i etycznej. W dobie kultury uczestnictwa¹⁰ oraz Internetu nie tylko zmienił się charakter relacji między twórcami treści i odbiorcami, ale występuje również istotny kłopot z określaniem ram, w których poruszają się czytelnicy, i ścieżek, którymi podążają.

Rzecz jasna z perspektywy bibliotekarza należy czytelnika definiować jako aktywnego użytkownika biblioteki, który korzysta z oferowanych przez nią usług¹¹. Czytelnik nie jest jednakże tylko daną statystyczną, lecz osobą o pewnych zainteresowaniach, uwikłaną w rozmaite warunki społeczno-gospodarcze. Sprawia to, że hipotetyczny czytelnik może:

- 1) nie mieć potrzeby korzystania z zasobów biblioteki (np. ze względu na wystarczające zasoby własne);
- 2) nie mieć możliwości korzystania z biblioteki (np. w związku z wykluczeniem komunikacyjnym);
- 3) nie należeć do docelowej grupy odbiorców uwzględnianych przez bibliotekę (np. z powodu precyzyjnego profilu biblioteki lub z uwagi na niszowe zainteresowania samego czytelnika).

W związku z tym od co najmniej kilku lat można zaobserwować transformację bibliotek z tradycyjnych księżnic gromadzących i udostępniających źródła wiedzy w tzw. trzecie miejsca, czyli publiczne miejsca wypoczynku. By choć częściowo zapobiec odpływowi czytelników, biblioteki publiczne przekształcają się w multimedialne centra kultury, których misją jest integracja lokalnej społeczności, popularyzacja nauki, kształtowanie postaw prospołecznych oraz dostarczanie rozrywki. Zważywszy zatem na historię i utrwalone wokół bibliotek stereotypy, instytucje te stoją przed koniecznością przystosowania się do trudnych warunków rynkowych gospodarki kapitalistycznej, a rozwój ich działalności jest niezbędny, by stały się konkurencyjne dla innych przestrzeni neutralnych, takich jak chociażby kawiarnie¹². Taka zmiana atmosfery i pełnionych obowiązków jest konieczna, tym bardziej że wielu współczesnych czytelników ma dość środków, by nie czuć chęci korzystania ze standardowych usług bibliotek. Technologia komputerowa oferuje wszakże wiele udogodnień – od źródeł informacji, przez formy cyfrowego współżycia, po szereg innych zajmujących i popularnych rozrywek.

Wokół tego problemu orbituje jeszcze jeden, nie mniej istotny. Frapuje bowiem postępujący zwrot ku komunikacji wizualnej napędzany bezpośrednio przez nowe media. Nadziei w tej sytuacji przysparza jednak fakt, że o ile ponad użytkownikami mediów społecznościowych unosi się widmo wtórnego analfabetyzmu, o tyle sieć

¹⁰ A. Całek, *Opowieść transmedialna. Teoria, użytkowanie, badania*, Kraków 2019, s. 91-112.

¹¹ *Statystyka biblioteczna i badania efektywności bibliotek. Projekty krajowe, międzynarodowe i dokumenty normalizacyjne*, red. L. Derfert-Wolf, E. Górska, Warszawa 2013, s. 64.

¹² J. Jędrzych, *Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca*, „Warsztaty Bibliotekarskie” 2015, nr 1 [online] <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca/> – 21 III 2025.

oferuje też niezliczoną ilość pożytecznych atrakcji opracowanych i zamieszczonych w formie pisanej. Internet umożliwia odbiorcom dostęp nie tylko do materiałów audio-video, ale otwiera drzwi do treści archiwalnych, do cyfrowej prasy, do źródeł rozwoju osobistego i zawodowego, a także daje przestrzeń do wyrażania siebie w sposób kreatywny. Przynajmniej na razie umiejętności czytania i pisania pozwalają korzystać szerzej z zasobów Internetu – przypuszczalnie więc zachodnie społeczeństwo czyta w mniej lub bardziej zaawansowanym stopniu i czysto praktycznie ma interes w tym, by tę umiejętność utrzymać i odpowiednio dla swych potrzeb rozwijać.

Ostatecznie należy pamiętać, że czytelnicy w czasach globalnego kapitalizmu są w głównej mierze konsumentami – a coraz częściej prosumentami – którzy kupują lub współwytwarzają produkty i usługi na użytek własny¹³. Z tego powodu należy otworzyć się na ich perspektywę – perspektywę multimedialnych uczestników życia lokalnego i globalnego zarazem, na których to opierają oni swoją tożsamość, użytkując zróżnicowane treści mające dla nich wartość funkcjonalną¹⁴.

LUDUS, CZYLI GRA JAKO CZYNNIK KULTUROTWÓRCZY

Jedną z częstokroć bagatelizowanych ludzkich aktywności są gry przybierające rozmaite formy. Holenderski historyk Johan Huizinga twierdził jednak, że zabawa i gry są prawdopodobnie starsze niż sama kultura oraz że każda ludzka aktywność – od wypoczynku przez sztukę po religijne obrzędy – stanowi pewien wyraz uniwersalnej potrzeby zabawy, która przenika do najważniejszych dziedzin życia.

Huizinga ujął definicję zabawy w następujących słowach:

Z uwagi na formę można [...] nazwać zabawę czynnością swobodną, którą odczuwa się jako „nie tak pomyślaną” i pozostającą poza zwykłym życiem, a która mimo to może całkowicie zaabsorbować grającego; czynnością, z którą nie łączy się żaden interes materialny, przez którą żadnej nie można osiągnąć korzyści, która dokonuje się w obrębie własnego określonego czasu i własnej określonej przestrzeni; czynnością przebiegającą w pewnym porządku według określonych reguł i powołującą do życia związki społeczne, które ze swej strony chętnie otaczają się tajemnicą lub za pomocą przebrania uwydatniają swoją inność wobec zwyczajnego świata¹⁵.

Francuski intelektualista Roger Caillois, zajmujący podobne stanowisko do J. Huizingi, wyraził przekonanie, że gry i zabawy to „jeden z podstawowych impulsów

¹³ E. Szul, *Prosumpcja jako aktywność współczesnych konsumentów – uwarunkowania i przejawy*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2013, nr 31, s. 347-358.

¹⁴ W. Jakubowski, *Media i kultura popularna jako obszar studiów nad edukacją*, „Studia Edukacyjne” 2014, nr 30, s. 97-98.

¹⁵ J. Huizinga, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, przeł. M. Kurecka, W. Wirpsza, Warszawa 2007, s. 29.

do kształtowania postawy moralnej oraz postępu intelektualnego”, które „dają świadectwo wartościom intelektualnym i moralnym danej kultury, przyczyniając się ponadto do ich precyzowania i rozwijania”¹⁶. Krytyk ten określił również sześć cech gier i zabaw, do których należą: dobrowolność, wyodrębnienie w czasie i przestrzeni, częściowa nieprzewidywalność, bezproduktywność, poddanie regułom oraz wtórność względem rzeczywistości (czyli pewna fikcyjność). Wyróżnił ponadto dwie typologie gier. Pierwsza obejmowała takie typy jak *paidia* (spontaniczną rozrywkę) i *ludus* (współzawodnictwo podległe zasadom). Druga uwzględniała zaś podział na: *agon* (gry kompetetywne), *alea* (gry losowe), *mimicry* (gry oparte na odgrywaniu roli; mające cechy widowiska) oraz *ilinx* (gry wywołujące oszołomienie)¹⁷.

Opinie te wydają się trafne, zważywszy na fakt, że gry w pewnym sensie towarzyszą człowiekowi od zarania dziejów, czego dowodzą nam nie tylko świadectwa mówiące o starożytnych świętach albo tradycje igrzysk sportowych i występów scenicznych, ale również takie artefakty jak „Królewska gra z Ur”, egipski „Mehen”¹⁸ czy zwierzęce astragale służące naszym praprzodkom m.in. za kości do rzucania¹⁹. Wiadomo dziś, także z piśmiennictwa, że gry były platformą społecznych interakcji od wieków i wypełniały czas nie tylko ludziom pochodzącym z nizin społecznych, ale także dostojnikom. Dla przykładu sam rzymski cesarz Klaudiusz bez względu na własną reputację miłował grę w kości i – jak podał Swetoniusz – napisał o niej nawet własną książkę²⁰.

Gry służyły nie tylko zabawie, ale także były nośnikiem wartości. Gra „Szachy”, wywodząca się od indyjskiej gry „Chaturanga”, stanowiła nieodzowny element wykształcenia perskich monarchów. Na Półwyspy Apeniński i Iberyjski przyniesiona została około VIII wieku drogą ekspansji arabskiej, skąd migrowała dalej, w głąb kontynentu europejskiego. Tam, przetworzona już wcześniej przez kulturę muzułmańską, stanowiła podstawę dla nowszych zasad europejskiej gry w szachy²¹. Co więcej, bierki szachowe uznano za alegoryczny model społeczeństwa średniowiecznej Europy, a na ten temat powstał jeden z najpopularniejszych średniowiecznych moralitetów autorstwa dominikanina, niejakiego Jacoba de Cessolisa, pod tytułem *Liber de moribus hominum ac officiis nobilium sive super ludo scaccorum*. W książce tej duchowny opisywał tytułową grę jako rozrywkę ku powszechnemu pożytkowi, legitymizując ład społeczny panujący w średnio-

¹⁶ R. Caillois, *Gry i ludzie*, przeł. A. Tatarkiewicz, M. Żurowska, Warszawa 1997, s. 5-6, 33.

¹⁷ W. Sikora, *Fenomenologia gry wideo w perspektywie ontologii dzieła sztuki Romana Ingardena*, Kraków 2023, s. 52-57.

¹⁸ T. Depaulis, *Board Game before Ur?*, „Board Game Studies Journal” 2020, Vol. 14, No. 1, s. 127-144.

¹⁹ *Magia gry – sztuka rywalizacji*, red. A. Stempin, Poznań 2012, s. 17-21.

²⁰ Swetoniusz, *Żywoty cesarów*, przeł. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1965, s. 288, 315.

²¹ *Geniusz Europy*, red. A. Stempin, Poznań 2019, s. 18.

wieczu²². Sama partia szachowa pojawiała się też jako motyw w ikonografii. Za sprawą średniowiecznego malowidła Albertusa Pictora nabrała eschatologicznego znaczenia, wpisując się w topos *memento mori*²³, co w drugiej połowie XX wieku uświadomił szerokiej publiczności Ingmar Bergman, reżyserując refleksyjny film nazwany *Siódmą pieczęcią*.

Ponadto gry miały historycznie wiele zastosowań. Egipska gra „Senet”²⁴ czy indyjskie „Gyan Chaupar” (przekształcona przez Brytyjczyków w dydaktyczne „Węże i drabiny”)²⁵ służyły medytacji i rozważaniom religijnym. Rodzimy „Assarmot” autorstwa Klementyny Hoffmanowej z Tańskich był popularną pomocą w dydaktyce historii i wychowaniu patriotycznym²⁶. Nie mniej interesująca była pruska gra „Kriegspiel”²⁷, którą pierwotnie zastosowano do szkolenia strategicznego zawodowych oficerów wojskowych. Co więcej, istnieją gry, którym do dziś przypisuje się mistyczne właściwości. W ten sposób tarot jest potępiony przez Kościół katolicki i wbrew swemu pierwotnemu zastosowaniu – ściśle rozrywkowemu i niemającemu związku z wróżbiarstwem – kojarzy się powszechnie z ezoteryką lub nawet okultyzmem²⁸.

Podane powyżej przykłady to zaledwie część możliwych do przedstawienia gier. Ich historia jest znacznie bogatsza, jak zresztą częstokroć ignorowane lub marginalizowane dziedzictwo. W swojej strukturze formalnej gry i zabawy mają wiele wspólnego z rozbudowanymi rytuałami²⁹ i wbrew próbom zamknięcia ich tylko i wyłącznie w ramach ostatnich igraszek mają one ogromną wartość kulturotwórczą. Nie tylko wiele znaczą dla naszej współczesności, ale także nie ujmują powadze historii poprzez swój wpływ zarówno na sferę *profanum*, jak również *sacrum* wielu cywilizacji.

²² M. Sołtysiak, *Archeologia szachów. Przyczynek do badania zmian kulturowych dotyczących pozycji kobiet w średniowieczu na przykładzie transformacji figury wezyra w królową*, „Homo Ludens” 2014, nr 1, s. 158-160.

²³ Albertus Pictor, *Death Playing Chess* [zdjęcie], Europeana, [online] https://www.europeana.eu/pl/item/2063602/SWE_280_001 – 21 III 2025.

²⁴ W. Crist, *Passing from the Middle to the New Kingdom: A „Senet” Board in the Rosicrucian Egyptian Museum*, „The Journal of Egyptian Archaeology” 2019, Vol. 105, No. 1, s. 107-108.

²⁵ S. Mukherjee, *eReading Karma in Snakes and Ladders: Two South Asian Game Boards in the British Library Collections*, Asian and African studies blog, 11.09.2020, [online] <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2020/09/ereading-karma-in-snakes-and-ladders-two-game-boards-in-the-british-library-collections.html> – 21 III 2025.

²⁶ K. Hoffmanowa, *Assarmot. Zabawa historyczna*, Wilno 1861, [online] <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/6286/edition/5834?language=pl0> – 21 III 2025..

²⁷ T.Z. Majkowski, *Gra, czyli świat*, „Znak” 2015, nr 725, s. 102-105.

²⁸ D. Parlett, *Tarot game*, Britannica, [online] <https://www.britannica.com/topic/tarot-game> – 21 III 2025.

²⁹ S. Sztajer, *Udawanie i zabawa jako formy zaangażowania religijnego*, „Humaniora. Czasopismo Internetowe” 2021, t. 34, nr 2, s. 48-50.

LUDYCZNE NISZE: RPG, LARP-Y I GRY TEKSTOWE

Potocznie mówienie o „grze” implikuje zarówno wykonywanie jakiejś czynności lub ogółu czynności składających się na jakąś sytuację ludyczną, jak również pewien materialny rekwizyt umożliwiający ich zaistnienie (taki jak książka, zestaw kart, kości, program umieszczony na płycie DVD itd.). Rodzimy wyraz „gra”, pochodzący prawdopodobnie od prasłowiańskiego **jъgra* oznaczającego ‘tańce lub igrzyska’³⁰, współcześnie jest jednak polisemiczny i funkcjonuje jako synonim wyrazów „zabawa” czy „rozrywka”³¹. Dla kontrastu język angielski niuansuje te wyrazy, rozróżniając *game* oraz *play*³². *Game* odwołuje się do gry jako systemu określonych zasad stwarzających okoliczności do osiągnięcia jakiegoś zabawowego celu, natomiast *play* odnosi się do aspektu performatywnego gry – nastroju towarzyszącego grającym i/lub ich obserwatorom. Angielski rzeczownik *play*, jak również „gra” w języku polskim, odnosi się także do zabaw dramatycznych. Nie jest to zatem gra *sensu stricto*, a raczej pewna dyspozycja psychiczna człowieka do odgrywania ról. Gra [*play*], mam wrażenie, odbywa się głównie na płaszczyźnie percepcyjnej, oddziałując raczej na wyobraźnię, emocje i zaangażowanie, nie jest to tylko strategiczne postępowanie gracza względem ustalonych wcześniej praw i współuczestników gry³³. W tym kontekście szczególnie przykłady gier [*games*], w których najsilniej rezonuje pierwiastek gry-zabawy [*play*], są gry fabularne.

Istnieją bowiem gry, które szeroko określa się erpegami (RPG, ang. *role-playing game*, ‘fabularna gra narracyjna’). Ich wyczerpującą definicję na gruncie polskim sformułował niegdyś Augustyn Surdyk, który napisał, że jest to:

[...] rodzaj gier towarzyskich z elementami zabawy, opartych na narracji, niejednokrotnie wymagających od uczestników zdolności aktorskich, rozgrywanych podczas spotkań zwanych sesjami. Biorą w nich udział przynajmniej dwie osoby, z których jedna, najczęściej nazywana mistrzem gry, pełni rolę prowadzącego, narratora i arbitra, a pozostałe, zwane graczami, odgrywają role postaci, zwanych bohaterami, aktywnie współtworząc z prowadzącym fabułę przygody, która jest treścią gry. Autorem ramowego planu fabuły, zwanego scenariuszem, jest prowadzący. Uczestnicy, używając swej wyobraźni, poruszają się w umownym, fikcyjnym świecie.

³⁰ Gra, [w:] *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, [online] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/2847/gra – 21 III 2025.

³¹ *Słownik synonimów polskich*, red. Z. Kurzowa, Warszawa 2004, s. 121, 483.

³² Play or game?, Cambridge Dictionary, [online] <https://dictionary.cambridge.org/pl/grammar/british-grammar/play-or-game> – 21 III 2025.

³³ Ciekawą pogłębioną analizę różnic pomiędzy wyrazami *game* oraz *play* przeprowadził w swoim artykule Bo Kampmann Walther. Stwierdził on, że każde z nich charakteryzuje się odrębną dynamiką, mają inny rozkład w czasie i przestrzeni oraz inny stopień złożoności, co przekłada się na odmienną *praxis* (praktykę) uczestników – B.K. Walther, *Playing and Gaming: Reflection and Classification*, „Game Studies” 2003, Vol. 3, Iss. 1, [online] <https://www.gamestudies.org/0301/walther/> – 21 III 2025.

cie, przedstawionym w podręczniku lub serii podręczników [...], przy respektowaniu zasad w nich zawartych [...], często z użyciem pomocniczych akcesoriów i przy uwzględnieniu czynnika losowego w postaci kostek do gry. W trakcie rozwoju fabuły bohaterowie mogą ze sobą współpracować bądź współzawodniczyć, napotykać inne postacie i istoty odgrywane przez prowadzącego zwane bohaterami/postaciami niezależnymi [...] lub wrogami. Wygrana w grze najczęściej polega na pomyślnym ukończeniu przygody, osiągnięciu przez postać lub drużynę postaci jej celu i nagradzana jest przez prowadzącego przydzieleniem uczestnikom tzw. punktów doświadczenia umożliwiających rozwój ich postaci. Rozróżnia się szereg rodzajów gier fabularnych [...]³⁴.

Co istotne, wiele elementów RPG mniej lub bardziej dokładnie określa specjalny podręcznik. Podręcznik w formie książki – rzadziej broszury – zarysowuje lub kompleksowo opisuje fikcyjny świat, a także reguły samej rozgrywki, co w pewnym zakresie porządkuje wspólne wyobrażenie grupy. Jest to prawdziwa encyklopedia poświęcona fikcjonalnemu światu, która konsoliduje wiedzę uczestników i poznawczo osadza ich w intersubiektywnej wyobrażonej rzeczywistości, dając tym samym podstawę dalszym interakcjom grających i narratora oraz wspólnie wytwarzanej przez nich opowieści.

Do najpopularniejszych erpegów zalicza się niewątpliwie prekursorską grę *fantasy* „Dungeons & Dragons” Ernesta Gary’ego Gygaxa i Davida Arnesona³⁵. Jest ona wznawiana po dziś dzień, jak również modyfikowana i rozbudowywana. Niemniej warto pamiętać, że poszczególne gry narracyjne oferują wiele oryginalnych systemów i mechanik, a także przygody nieograniczające się tylko do światów fantastycznych. Interesującego przykładu dostarcza w tym wypadku polska gra o nazwie „Dzikie Pola” odwołująca się do neosarmackich sentymentów i osadzona w realiach historycznych Rzeczypospolitej Obojga Narodów³⁶.

Nieco odmienną formą gier fabularnych, nie mniej ciekawą i spokrewnioną z RPG, są LARP-y (ang. *life action role-play* ‘teatralna gra fabularna’). Według definicji polskiego ludologa Michała Mochockiego LARP to: „gra zespołowa, której uczestnicy (na ogół podzieleni na rywalizujące grupy/frakcje) wcielają się w postaci uwikłane w fabularne i społeczne konflikty w fikcyjnym świecie”³⁷. Charakterystyczne dla LARP-ów jest znaczące podobieństwo do widowiska teatralnego wykorzystującego elementy scenografii i funkcjonalne rekwizyty. Zdaniem antropolożki Celiny

³⁴ A. Surdyk, *Od Tolkiena do glottodydaktyki, czyli o technice gier fabularnych w dydaktyce języków obcych i gustach literackich studentów*, [w:] *Kulturotwórcza funkcja gier. Gra jako medium, tekst i rytuał*, t. 1, red. i dem, Poznań 2007, s. 95.

³⁵ W.L. Hosch, *Dungeons & Dragons (D&D)*, Britannica, [online] <https://www.britannica.com/topic/Dungeons-and-Dragons> – 21 III 2025.

³⁶ M. Mochocki, *Sarmackie dziedzictwo kulturowe w grze fabularnej Dzikie Pola*, „Homo Ludens” 2011, nr 1, s. 139-154.

³⁷ Idem, *Teatralne gry fabularne (LARP-y) na lekcjach historii – raport z badań*, „Homo Ludens” 2012, nr 1, s. 149-171.

Strzeleckiej LARP-y budową przypominają rytuały przejścia (*rite de passage*) – z tą różnicą, że jako forma ludyczna są dobrowolne, nie przynoszą uczestnikom realnych korzyści oraz nie oddziałują w żaden sposób na faktyczną równowagę społeczną³⁸. Korzystając z teorii zaczerpniętej od Victora Turnera, na przykładzie gry „Old Town” C. Strzelecka wykazuje, że LARP jest wydarzeniem *liminoidalnym* (tzn. zabawowym odpowiednikiem przedindustrialnych rytuałów plemiennych), które wytwarza między swoimi uczestnikami tymczasową wspólnotę *communitas*, alternatywną względem znormalizowanych społeczności (tzw. *societas*). LARP, podobnie jak RPG, ma swój ramowy scenariusz, z tym że jego uczestnicy nie odgrywają go jedynie głosem, jak w przypadku gier narracyjnych, lecz całą swoją osobą, i stają się niejako aktorami w nieformalnym improwizowanym spektaklu.

Dobrym przykładem LARP-u jest „LARP Gothic” rozgrywany od kilku lat dzięki organizacji Silesian Games. Wydarzenie to opiera się na niemieckiej serii gier komputerowych „Gothic” studia Piranha Bytes³⁹, a zgromadzeni w trakcie imprezy wielbiciele marki odgrywają *prequel*⁴⁰ do wydarzeń znanych z pierwszej części sagi. Jak można przeczytać na stronie internetowej LARP-u, zakłada on ciągłość fabularną, a rozgrywane przez uczestników postacie i wątki mogą być kontynuowane przy okazji kolejnych edycji⁴¹. Organizatorzy, chcąc zapewnić jak najlepsze warunki gry, udzielają potrzebnych instrukcji, przeprowadzają casting pośród zainteresowanych oraz projektują scenariusz i aktywności mające zbudować spójną i wiarygodną atmosferę oraz jak najlepiej włączyć przyjezdnych w rozgrywkę.

Jeszcze innym typem gier fabularnych są gry tekstowe, takie jak np. „Smok Wawelski” na komputer ZX Spectrum⁴². Gry takie zwane są także fikcją interaktywną (IF, od ang. *interactive fiction*). Gry tekstowe wymyślono w latach 80. XX wieku, w czasach świetności papierowych RPG, takich jak wspomniana wcześniej „Dungeons & Dragons”. Miały one umożliwić podobne doświadczenia za pomocą komputera, który zastępował ludzkiego Mistrza Gry. W głównej mierze opierają się na eksploracji świata przedstawionego i rozwiązywaniu zagadek w formie rozbudowanych opisów wyrażonych tekstem. Gracz sprawuje w nich kontrolę poprzez wprowadzanie odpowiednich komend do terminala danych, czym wywołuje działanie postaci, którą kieruje. W grach tego typu panuje narracja drugoosobowa w liczbie pojedynczej i czasie teraźniejszym, co w założeniu ma nadawać poczucie sprawczości i mental-

³⁸ C. Strzelecka, *Jak stworzyliśmy zagładę? Inscenizacja postapokaliptycznego świata w LARP-ie*, [w:] *Gry fabularne. Kultura – praktyki – konteksty*, red. R. Dudziński, A. Wróblewska, Wrocław 2016, s. 71–93.

³⁹ *Gothic* [PC], Egmont Interactive, 2002.

⁴⁰ „*Prequel* – [...] całość artystyczna, opowiadająca historię wcześniejszą niż wydarzenia przedstawione w dziele, do którego nawiązuje” – *Prequel*, [w:] *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, [online] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/52162/prequel> – 21 III 2025.

⁴¹ LARP Gothic [oficjalna strona internetowa wydarzenia], [online] <https://larpgothic.pl/> – 21 III 2025.

⁴² *Smok Wawelski* [ZX Spectrum], Krajowe Wydawnictwo Czasopism, 1987.

nie umieścić grającego w roli głównego bohatera⁴³. Interaktywne fikcje należą do gatunku gier przygodowych, a ich akcja osadzona jest najczęściej w światach *fantasy*, *science fiction* lub w realiach opowieści sensacyjnych. Są przy tym, w swojej interaktywnej istocie, jednym z gatunków literatury cyfrowej.

O ile więc gry tekstowe nie budzą większych wątpliwości – są bowiem w pewnym stopniu przedłużeniem możliwości epiki przy zastosowaniu technologii informatycznej – o tyle gry teatralne i narracyjne urozmaicają kulturowy krajobraz, będąc raczej tekstualnymi precedensami. Są one efemeryczną treścią kultur fanowskich, która spaja grupy ludzi o podobnych zainteresowaniach. W tych wypadkach wyobrażenia i zaaranżowana przestrzeń rzeczywista stają się katalizatorem interakcji międzyludzkich wytwarzających narrację. Ten sposób opowiadania, prowokujący kontakt bezpośredni, jest w pewnym sensie kontynuacją tradycji opowieści oralnej.

SKOMPLIKOWANY PRZYPADEK GIER WIDEO

Istnieją także cRPG (ang. *computer role-playing games*, ‘fabularne gry komputerowe’) o rozmaitych formach i stopniach złożoności. Oferują one doświadczenie jeszcze innego typu. Gry komputerowe wyróżnia możliwość przebywania gracza w rzeczywistości wirtualnej, zbudowanej ze zbioru elementów wchodzących ze sobą w pewne określone związki. Są to elementy służebne jednocześnie wobec nadrzędnych funkcji gry – ludycznej i narracyjnej. Gry wideo można bowiem uznać tak za medium rozrywkowe, jak i narracyjne, ponieważ w ujęciu kognitywnym narracja nie jest jedynie formą lub treścią przekazu językowego, a raczej stanowi pewną konsekwencję komunikacji – wynik przyswajania informacji, który wpływa na konstrukty myślowe odbiorcy⁴⁴. W odniesieniu do tego postklasycznego sposobu rozumienia narracji istotnym punktem w refleksji nad grami komputerowymi są możliwe sposoby zaangażowania w nie i postrzegania ich.

Kluczowym pojęciem w tym kontekście jest definiowana rozmaicie przez badaczy gier immersja (ang. *immersion*, ‘zanurzenie’), którą najprościej można określić dostrojeniem poznawczym do tego, co prezentuje dana gra oraz tymczasowym zawieszeniem niewiary w jej konstrukt⁴⁵. Komputerowe gry fabularne bardziej niż inne gatunki gier wideo prowokują właśnie narratystyczny (nastawiony na poznawanie opowieści zawartej w grze) lub immersjonistyczny (nastawiony na utożsamianie się

⁴³ M. Pisarski, *Tekstowe gry przygodowe*, Techsty, 24.07.2022, [online] <https://techsty.art.pl/hipertekst/gry/gryprzygod.htm> – 21 III 2025.

⁴⁴ A. Grzegorek, *Narracja jako forma strukturyzująca doświadczenie*, [w:] *Doświadczenie indywidualne. Szczególny rodzaj poznania i wyróżniona postać pamięci*, red. K. Krzyżewski, Kraków 2003, s. 212–213.

⁴⁵ M. Petrowicz, *Zasady przeciw immersji. Zaangażowanie w narrację i zaangażowanie w system formalny gry*, „Replay. The Polish Journal of Game Studies” 2015, nr 2, s. 36–38.

przez gracza z kierowanym awatarem) styl odbioru⁴⁶, za co w znacznym stopniu odpowiada zjawisko nazwane *storyworld* – wyrażone po polsku przez Piotra Kubińskiego neologizmem „światoopowieść”.

Światoopowieść to koncepcja odmienna od tradycyjnego pojęcia świata przedstawionego, wiążąca się z opisanym przez Henry’ego Jenkinsa zjawiskiem konwergencji mediów (wzajemnego przenikania mediów), która przekłada się na fakt powstawania współczesnych opowieści transmedialnych (tj. takich, w których opowieść jest rozproszona w przestrzeni mediów i dopełniana poprzez jej różne realizacje składające się w jedną spójną narrację o określonym uniwersum)⁴⁷. Jak wskazuje P. Kubiński, powołując się na słowa Marie-Laure Ryan, na światoopowieść składają się takie elementy, jak: bohaterowie, obiekty kluczowe dla fabuły, przestrzeń, prawa fizyki, reguły społeczne oraz wydarzenia⁴⁸. Światoopowieści są ponadto otwarte na dopowiadanie, interpretację oraz twórczą aktywność (również fanowską) i, jak tłumaczy P. Kubiński, jest to „dynamiczny model zmieniających się sytuacji, podczas gdy jego reprezentacja w umyśle odbiorcy jest symulacją zmian wywołanych przez zdarzenia fabularne”⁴⁹.

Przywołana tu koncepcja światoopowieści jest o tyle kluczowa, że to właśnie świat, po którym porusza się gracz, stanowi najistotniejszą część projektu gry komputerowej. Zwłaszcza twórcy RPG dają odbiorcom swoich utworów pewną dozę swobody, oferując większą niż w przypadku innych gatunków liczbę afordancji⁵⁰ – a zatem większą liczbę możliwych konkretyzacji scenariusza rozgrywki i skryptu narracyjnego. Wpływ na to mają zresztą otwarte lub półotwarte konstrukcje otoczenia, które pozwalają na skrupulatną eksplorację, a także struktura fabularna o wariantywniej budowie. Rzecz jasna nie każda cRPG toczy się w rozległym świecie pełnym fakultatywnych aktywności, a nie wszystkie gry z otwartymi światami powinny uchodzić za pełnoprawne RPG. Warto więc rozróżnić, co mieści się w tej przepastnej kategorii, co znajduje się na jej obrzeżach, a co wykracza poza jej ramy.

Odwołując się bezpośrednio do genealogii, należałoby założyć, że cechy gatunkowe typowe dla RPG w największym stopniu spełniają cyfrowe adaptacje syste-

⁴⁶ Szerzej aspekty ludonarracyjne gier wideo opisuje w swoim artykule Jakub Alejski – *Strategie ludonarracyjne wobec struktury otwartego świata w grach wideo*, [w:] *50 twarzy popkultury*, red. K. Olkusz, Kraków 2017, s. 175-191.

⁴⁷ H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, przeł. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007, s. 35; zob. A. Całek, *Opowieść transmedialna oraz kontekst medialny, społeczny i kulturowy jej funkcjonowania*, [w:] eadem, *Opowieść transmedialna. Teoria, użytkowanie, badania*, Kraków 2019, s. 11-67.

⁴⁸ P. Kubiński, *Gry wideo w świetle narratologii transmedialnej oraz koncepcji światoopowieści (storyworld)*, „Tekstualia” 2015, nr 4, s. 29-30.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 30.

⁵⁰ Afordancją (ang. *affordance*) określa się możliwości oddziaływania na dany obiekt, przy czym w grach wideo kwestią przemyślanego projektowania jest odpowiednie zakomunikowanie graczowi tych możliwości – M. Filimowicz, *Affordances, Game Dynamics, Gameplay & Core Loops*, Medium, 4.01.2023, [online] <https://medium.com/narrative-and-new-media/affordances-game-dynamics-gameplay-core-loops-282af6969a40> – 21 III 2025.

mów wydawanych pierwotnie w formie papierowej oraz ich naśladowców, takich jak serie „Baldur’s Gate”⁵¹ czy „Pillars of Eternity”⁵². Faktem jest jednak, że zarówno specjaliści, jak również gracze erpegami określają znacznie szerszą pulę gier różnego autoramentu. Jak jednak napisała Maria Garda, pewną odpowiedzią na wątpliwości mnożące się w związku z próbą klasyfikacji przynosi założenie, że fundamentalnymi cechami cRPG są:

a) odgrywanie roli:

- postęp gry warunkowany przez opowiadaną historię (*story-driven*),
- wybory przynoszące odpowiednie konsekwencje na dalszych etapach rozgrywki,
- wybór klasy postaci;

b) rozwój postaci:

- zdobywanie poziomów doświadczenia (*leveling up*),
- gromadzenie łupów (*loot*),
- wytwarzanie nowych przedmiotów (*crafting*),
- dostosowywanie przez użytkownika wyposażenia postaci (*customization*)⁵³.

Podążając tropem tych spostrzeżeń, można stwierdzić, że niezależnie od części przejawianych przez grę cech – cRPG polega na kierowaniu protagonistą, którego sprawczość nie ogranicza się do doboru i realizacji strategii na polu bitwy. Awatar w fabularnych grach komputerowych, niezależnie od tego, czy jest predeterminowany, jak Arthur Morgan w „Red Dead Redemption 2”⁵⁴, czy też stanowi niezapisaną tablicę, jak Zmatowieniec z gry „Elden Ring”⁵⁵, pozwala na dowolny rozwój cech, oddziaływanie na zmieniający się świat gry oraz na fabułę – nawet jeśli odbywa się to w bardzo ograniczonym stopniu. cRPG stanowią zatem dość szeroką kategorię, w której o przynależności decyduje względna swoboda narracyjna, a czynnikami decydującymi o bliskości danego tytułu do jej centralnego punktu są rozwiązania mechaniczne i strategię narracyjne zaplanowane przez twórców.

To napisawszy, należy dodać, że omawiane zjawisko jest dość wyjątkowe na tle pozostałych, które wymieniono w tym tekście. Nie jest bowiem podobne do lektury książki, interpretacji dzieła plastycznego czy odbioru dzieła filmowego. Wywołuje zupełnie inne doświadczenie – bardzo intymne. Gra wideo, zwłaszcza fabularna, jest tekstem wielowarstwowym wyższego rzędu. Jest multimodalna i aktywizuje odbiorcę na wielu płaszczyznach, umożliwiając m.in.: zapośredniczony, ale czynny udział w prezentowanych wydarzeniach, obejrzenie filmu, przeczytanie miniatury literackiej, wysłuchanie utworu muzycznego. To kompleksowa kompozycja świata

⁵¹ *Baldur’s Gate* [PC], Interplay Entertainment, 1999; *Baldur’s Gate II: Shadows of Amn* [PC], Interplay Entertainment, 2000; *Baldur’s Gate III* [PC, Play Station 5, Xbox Series X/S], Larian Studios, 2023.

⁵² *Pillars of Eternity* [PC], Versus Evil, 2015.

⁵³ M.B. Garda, *Interaktywne fantasy. Gatunek w grach cyfrowych*, Łódź 2016, s. 94-101.

⁵⁴ *Red Dead Redemption 2* [Play Station 4, Xbox One], Rockstar Games, 2018.

⁵⁵ *Elden Ring* [PC, Play Station 4, Xbox One, Play Station 5, Xbox Series X/S], Bandai Namco Entertainment, 2022.

fikcyjnego nakłaniającego do osobistej wędrówki, wywołująca emocje, przekazująca wartości i dająca możliwość interpretacji.

PODSUMOWANIE

Temat VIII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych brzmiał: „Skąd się biorą czytelnicy?”. Na to pytanie we właściwy dla siebie sposób – być może nadmiernie uzasadniający – starałem się udzielić odpowiedzi. Rzecz jasna wielu czytelników tego artykułu owa odpowiedź nie zadowoli, ponieważ przedstawia opis jedynie wąskiego fragmentu znacznie większego spektrum zjawisk, a ponadto z wyjątkiem odniesień do literatury naukowej, specjalistycznej i popularnej nie przedstawia żadnych wniosków popartych empirycznymi badaniami.

Być może jednak znajdą się osoby, które udało mi się jakkolwiek zainteresować problematyką badania gier oraz ich kulturotwórczego wpływu. Temat ten uważam bowiem za godny refleksji i analiz, a za cel niniejszego tekstu obrałem jedynie uświadomienie, że gry fabularne (i nie tylko) w różnych formach biorą udział w przepływie informacji i są znaczące dla kształtowania tożsamości ich odbiorców.

Nie bez przyczyny na początku wprowadziłem kontekst ponowoczesności, wymieniając jej wybrane aspekty. Wyjaśniając, jak bardzo współczesne społeczeństwo różni się od tego, które żyło sto, pięćdziesiąt, dwadzieścia pięć lub nawet dziesięć lat temu, pragnąłem wskazać, że zmianie ulegają nie tylko nasze *modi*, ale i pragnienia. Gry bowiem, podobnie jak literatura, prasa, radio czy telewizja, pomagają niektórym ludziom odnaleźć miejsce w społeczeństwie i wyrażać swoją osobowość, o czym świadczą jaskrawe przykłady pasjonatów gromadzących się rokrocznie na rozlicznych konwentach i festiwalach. Nie oznacza to również, że wybierając gry, rezygnuje się z innych tekstów kultury, ponieważ praktyka medialna fandomów (grup fanowskich) dowodzi, że niezależnie od medium, jakie się konsumuje, najważniejsze jest pozyskanie wiadomości o uniwersum konstytuującym daną grupę odbiorczą – nierzadko bardzo kreatywną⁵⁶. Ignorowanie faktu istnienia gier i spychanie ich na odległy plan, tak by nie pojawiały się w naszej perspektywie, nie sprawi zatem, że to zjawisko zniknie.

Tym samym uważam gry za szansę dla dalszego rozwoju bibliotek – za możliwość przyciągnięcia nowych grup czytelników (konsumentów), którzy ukrywają się w zaciszu własnych pokoi, na serwerach gier wieloosobowych, postulujących swoje racje w mediach społecznościowych za pomocą telefonu lub komputera, rozmawiających w grupach rówieśniczych w galeriach handlowych, w parkach, na korytarzach szkolnych i uczelnianych lub przy kawiarnianych stolikach. Gry otwierają bowiem,

⁵⁶ M. Lisowska-Magdziarz, *Fandom dla początkujących*, cz. 1: *Spółeczność i wiedza*, Kraków 2017, s. 17-32.

jako teksty kultury, możliwość dyskusji na temat otaczającej nas rzeczywistości. Dają podstawę do polemiki z tradycją, a ponadto mogą posłużyć promocji pożądanych społecznie wartości – również w ramach lekcji bibliotecznych. Fikcje interaktywne oraz fabularne gry komputerowe w zestawieniu z literaturą i innymi mediami mogą więc stanowić probierz aktualności lub adekwatności znaczeń zawartych w rozmaitych utworach. Gry narracyjne i teatralne natomiast okażą się interesującym przedsięwzięciem rozwijającym ideę dramatycznych metod nauczania, obecnych w dydaktyce już teraz.

Ostatecznie na pytanie „Skąd się biorą czytelnicy?” udzieliłbym następującej odpowiedzi: „Czytelnicy nie biorą się skądś. Są wszędzie. Porozmawiajmy lepiej o tym, co ciekawego ostatnio przeczytałeś, czego wysłuchałeś, co obejrzałeś lub w co zagrałeś”.

BIBLIOGRAFIA

- Alejski J., *Strategie ludonarracyjne wobec struktury otwartego świata w grach wideo*, [w:] *50 twarzy popkultury*, red. K. Olkusz, Kraków 2017, s. 175-191.
- Barthes R., *Śmierć autora*, przeł. M.P. Markowski, „Teksty Drugie” 1999, nr 1/2, s. 247-251.
- Bauman Z., *Ponowoczesność*, [w:] *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Kraków 2004, s. 902-914.
- Caillois R., *Gry i ludzie*, przeł. A. Tatarkiewicz, M. Żurowska, Warszawa 1997.
- Całek A., *Opowieść transmedialna. Teoria, użytkowanie, badania*, Kraków 2019.
- Całek A., *Opowieść transmedialna oraz kontekst medialny, społeczny i kulturowy jej funkcjonowania*, [w:] A. Całek, *Opowieść transmedialna. Teoria, użytkowanie, badania*, Kraków 2019, s. 11-67.
- Crist W., *Passing from the Middle to the New Kingdom: A „Senet” Board in the Rosicrucian Egyptian Museum*, „The Journal of Egyptian Archaeology” 2019, Vol. 105, No. 1, s. 107-113.
- Depaulis T., *Board Game before Ur?*, „Board Game Studies Journal” 2020, Vol. 14, No. 1, s. 127-144, <https://doi.org/10.2478/bgs-2020-0007>.
- Fiske J., *Zrozumieć kulturę popularną*, przeł. K. Sawicka, Kraków 2010.
- Fudala R., *Phynna nowoczesność. Czas zabawy i karnawału*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2014, t. 4, s. 121-127.
- Garda M.B., *Interaktywne fantasy. Gatunek w grach cyfrowych*, Łódź 2016.
- Geniusz Europy, red. A. Stempin, Poznań 2019.
- Głowiński M., *O intertekstualności*, [w:] *Nowe problemy metodologiczne literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków 1992, s. 185-212.
- Grzegorek A., *Narracja jako forma strukturyzująca doświadczenie*, [w:] *Doświadczenie indywidualne. Szczególny rodzaj poznania i wyróżniona postać pamięci*, red. K. Krzyżewski, Kraków 2003, s. 209-225.
- Hejmej A., *Nowa komparatystyka i comparatisme quand meme*, „Rocznik Komparatystyczny” 2015, t. 6, s. 91-106, <https://www.doi.org/10.18276/rk.2015.6-05>.
- Hoffmanowa K., *Assarmot. Zabawa historyczna*, Wilno 1861, [online] <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/6286/edition/5834?language=pl>.
- Huizinga J., *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, przeł. M. Kurecka, W. Wirpsza, Warszawa 2007.

- Jakubowski W., *Media i kultura popularna jako obszar studiów nad edukacją*, „Studia Edukacyjne” 2014, nr 30, s. 91-107, <https://doi.org/10.14746/se.2014.30.5>.
- Jenkins H., *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, przeł. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007.
- Kubiński P., *Gry wideo w świetle narratologii transmedialnej oraz koncepcji światoopowieści (storyworld)*, „Tekstualia” 2015, nr 4, s. 23-36.
- Lisowska-Magdziarz M., *Fandom dla początkujących*, cz. 1: *Społeczność i wiedza*, Kraków 2017.
- Maffesoli M., *Czas plemion. Schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, przeł. M. Bucholc, Warszawa 2008.
- Magia gry – sztuka rywalizacji*, red. A. Stempin, Poznań 2012.
- Majkowski T.Z., *Gra, czyli świat*, „Znak” 2015, nr 725, s. 102-110.
- Mochocki M., *Sarmackie dziedzictwo kulturowe w grze fabularnej* Dzikie Pola, „Homo Ludens” 2011, nr 1, s. 139-154.
- Mochocki M., *Teatralne gry fabularne (LARP-y) na lekcjach historii – raport z badań*, „Homo Ludens” 2012, nr 1, s. 149-171.
- Petrowicz M., *Zasady przeciw immersji. Zaangażowanie w narrację i zaangażowanie w system formalny gry*, „Replay. The Polish Journal of Game Studies” 2015, nr 2, s. 35-49, <https://doi.org/10.18778/2391-8551.02.03>.
- Rygielska M., *O „tekście kultury”*, „Zeszyty Etnologii Wrocławskiej” 2015, nr 1, s. 27-43.
- Sikora W., *Fenomenologia gry wideo w perspektywie ontologii dzieła sztuki Romana Ingardena*, Kraków 2023.
- Słownik synonimów polskich*, red. Z. Kurzowa, Warszawa 2004.
- Sołtysiak M., *Archeologia szachów. Przyczynek do badania zmian kulturowych dotyczących pozycji kobiet w średniowieczu na przykładzie transformacji figury wezyra w królową*, „Homo Ludens” 2014, nr 1, s. 153-170.
- Statystyka biblioteczna i badania efektywności bibliotek. Projekty krajowe, międzynarodowe i dokumenty normalizacyjne*, red. L. Derfert-Wolf, E. Górską, Warszawa 2013.
- Strzelecka C., *Jak stworzyliśmy zagładę? Inscenizacja postapokaliptycznego świata w LARP-ie*, [w:] *Gry fabularne. Kultura – praktyki – konteksty*, red. R. Dudziński, A. Wróblewska, Wrocław 2016, s. 71-93, <https://doi.org/10.5281/zenodo.7482709>.
- Surdyk A., *Od Tolkiena do glottodydaktyki, czyli o technice gier fabularnych w dydaktyce języków obcych i gustach literackich studentów*, [w:] *Kulturotwórcza funkcja gier. Gra jako medium, tekst i rytuał*, t. 1, red. A. Surdyk, Poznań 2007, s. 91-98.
- Sztajer S., *Udawanie i zabawa jako formy zaangażowania religijnego*, „Humaniora. Czasopismo Internetowe” 2021, t. 34, nr 2, s. 47-59, <https://doi.org/10.14746/h.2021.2.3>.
- Szul E., *Prosumpcja jako aktywność współczesnych konsumentów – uwarunkowania i przejawy*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2013, nr 31, s. 347-358.
- Swetoniusz, *Żywoty cesarzy*, przeł. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1965.

NETOGRAFIA

- Albertus Pictor, *Death Playing Chess* [zdjęcie], Europeana, [online] https://www.europeana.eu/pl/item/2063602/SWE_280_001.
- Filimowicz M., *Affordances, Game Dynamics, Gameplay & Core Loops*, Medium, 4.01.2023, [online] <https://medium.com/narrative-and-new-media/affordances-game-dynamics-gameplay-core-loops-282af6969a40>.

- Gra, [w:] *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, [online] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/2847/gra.
- Hosch W.L., *Dungeons & Dragons (D&D)*, Britannica, [online] <https://www.britannica.com/topic/Dungeons-and-Dragons>.
- Jędrych J., *Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca*, „Warsztaty Bibliotekarskie” 2015, nr 1, [online] <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca/>.
- LARP Gothic [oficjalna strona internetowa wydarzenia], [online] <https://larpgothic.pl/>.
- Mukherjee S., *eReading Karma in Snakes and Ladders: Two South Asian Game Boards in the British Library Collections*, Asian and African studies blog, 11.09.2020, [online] <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2020/09/ereading-karma-in-snakes-and-ladders-two-game-boards-in-the-british-library-collections.html>.
- Parlett D., *Tarot Game*, Britannica, [online] <https://www.britannica.com/topic/tarot-game>.
- Pisarski M., *Tekstowe gry przygodowe*, Techsty, 24.07.2022, [online] <https://techsty.art.pl/hipertekst/gry/gryprzygod.htm>.
- Play or game?, Cambridge Dictionary, [online] <https://dictionary.cambridge.org/pl/grammar/british-grammar/play-or-game>.
- Prequel, [w:] *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, [online] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/52162/prequel>.
- Walther B.K., *Playing and Gaming: Reflection and Classification*, „Game Studies” 2003, Vol. 3, Iss. 1, [online] <https://www.gamestudies.org/0301/walther/>.

LUDOGRAFIA

- Baldur's Gate* [PC], Interplay Entertainment, 1999.
- Baldur's Gate II: Shadows of Amn* [PC], Interplay Entertainment, 2000.
- Baldur's Gate III* [PC, Play Station 5, Xbox Series X/S], Larian Studios, 2023.
- Elden Ring* [PC, Play Station 4, Xbox One, Play Station 5, Xbox Series X/S], Bandai Namco Entertainment, 2022.
- Gothic* [PC], Egmont Interactive, 2002.
- Pillars of Eternity* [PC], Versus Evil, 2015.
- Red Dead Redemption 2* [Play Station 4, Xbox One], Rockstar Games, 2018.
- Smok Wawelski* [ZX Spectrum], Krajowe Wydawnictwo Czasopism, 1987.

ABSTRAKT

Gry są medium dość dynamicznie zyskującym na popularności wśród odbiorców kultury masowej. Wydaje się jednak, że za wzrostem zainteresowania zwykłych konsumentów nie idzie prestiż w odniesieniu do innych form wyrazu artystycznego czy wzrost znaczenia gier jako przedmiotu w badaniach nad kulturą. Celem niniejszego artykułu jest więc przedstawienie gier w ogóle jako środka służącego przekazywaniu wartości i informacji, a także omówienie różnych typów gier fabularnych jako istotnego medium narracyjnego – również dla bibliotek. Autor zwraca w tekście uwagę na różne aspekty tekstualności

i narracyjności gier w odniesieniu do warunków społecznych i medialnych panujących we współczesnym świecie.

Słowa kluczowe: gry fabularne, zabawa, tekstualność, narracyjność

ABSTRACT

Textuality of Narrative Games in the Multimedia World

Games are a medium that appears to rapidly gain in popularity among the recipients of mass-culture. It seems, however, that the increase of interest in them by the average consumer does not result in heightening their status within other forms of artistic expression or in a more pronounced position of games as a subject of cultural studies. Therefore, the article aims at presenting games as a means of value- and information-transfer in general and discusses various types of narrative games as a significant narrative medium, relevant to libraries as well. The author brings attention to diverse aspects of textuality and narratives of games as related to social and media realities of the contemporary world.

Keywords: narrative games, play, textuality, narrative quality

Co wspólnego mają marka biblioteki i marka osobista bibliotekarza?

Tematem przewodnim VIII edycji Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych było hasło: „Skąd biorą się czytelnicy”. Bez wątpienia jest wiele aspektów przyciągających ludzi do biblioteki. Każdy z nich będzie można przypisać do dwóch kluczowych kategorii. Pierwszy jest związany z samą biblioteką jako instytucją, budynkiem, przestrzenią. Drugi to czynniki związane z ludźmi, a przede wszystkim pracownikami książnicy.

Kategorię odnoszącą się do ludzi warto potraktować szeroko i nie mówić wyłącznie o bibliotekarzach. Tym bardziej że współczesne biblioteki to miejsca, gdzie organizowane są różnorodne działania skupiające ekspertów z różnych dziedzin. Promocja czytelnictwa, zwłaszcza wśród młodych osób, będzie tak samo skuteczna, gdy o książkach będą mówić bibliotekarze lub np. osoby znane ze świata Internetu. Ważne, by były to postaci, z których zdaniem liczą się ich fani.

Takie połączenie, w którym bibliotekarz korzysta z potencjału współpracy z wpływowymi ludźmi w różnych kategoriach wiekowych będzie istotnym kierunkiem, w którym powinny podążać książnice. Zwłaszcza te zamierzające kreować swoją markę jako instytucji będącej blisko odbiorców (zarówno czytających, jak i nieczytających). W ten sposób biblioteki staną się przestrzeniami inkluzywnymi, gdzie znajdzie się miejsce dla szerokiego grona potencjalnych odbiorców.

MARKA BIBLIOTEKARZA I MARKA BIBLIOTEKI

Rozważania na temat marki należy rozpocząć od definicji tego pojęcia. Najczęściej możemy spotkać się z nim w świecie szeroko rozumianego marketingu. Dlatego nikogo nie dziwi, że najbardziej popularna definicja pojęcia marki wywodzi się z Amerykańskiego Stowarzyszenia Marketingu. Specjaliści z tej organizacji twierdzą, że marka to „nazwa, termin, symbol, wzór lub ich kombinacja, stworzona celem identyfikacji dóbr lub usług sprzedawcy lub ich grup i wyróżnienia ich spośród konkurencji”¹. Taka też definicja cytowana jest w wielu opracowaniach naukowych prezentujących to zagadnienie.

Takie pojmowanie marki będzie oznaczało, że w przypadku biblioteki marką będzie nie tyle sama nazwa biblioteka, ile konkretna ksiąznica. Postrzeganie marki biblioteki będzie więc obejmowało bibliotekę, jej rodzaj i miejsce (miejscowość), w którym się znajduje. Dopiero kombinacja tych elementów będzie określała konkretne miejsce. Tak będziemy mówić o Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bornem Sulinowie, Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy czy bibliotece szkolnej Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie.

Tak jak marka biblioteki budowana jest wokół miejscowości, w której znajduje się ksiąznica, tak marka osobista bibliotekarza zawsze, zwłaszcza na początku drogi ze świadomym jej kształtowaniem, będzie skoncentrowana wokół imienia i nazwiska bibliotekarza. Musimy być tego świadomi, że część użytkowników bibliotek korzysta z ich oferty wybiórczo, a zaangażowanie i aktywny udział wdrażać w obszarze konkretnych działań. Często jest to związane z osobą prowadzącą takie działania. Jej charyzma, sposób bycia, poczucie humoru, pasja i zaangażowanie są wyczuwane przez odbiorców i doceniane wysoką frekwencją podczas zajęć. Zbudowane na bazie tych cech zaufanie wdrażać w sytuacji, gdy bibliotekarz prowadzący zajęcia jest dłużej nieobecny w pracy, np. z powodu choroby. Pozostałym członkom zespołu trudno go zastąpić, a część uczestników rezygnuje z udziału w zajęciach. Wraz z powrotem bibliotekarza powracają także dawni uczestnicy zajęć.

Innym kierunkiem działania w obszarze budowania marki osobistej bibliotekarza jest kreowanie jej za pomocą specjalnie utworzonej nazwy. Dobrym przykładem są tu „Panie z biblioteki”. Justyna Rudomina i Monika Jabłuszewska, bo o nich mowa, to bibliotekarki, które swoje działania prowadzone w bibliotece szkolnej Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie promują pod tworzoną przez siebie marką „Pań z biblioteki”. W środowisku bibliotek, nie tylko tych szkolnych, znane są aktywności podejmowane przez te panie, a ich kreatywność i zaangażowanie są doceniane nie tylko przez uczniów, ale także przez środowisko biblioteczne. Znajduje to odzwierciedlenie w licznych wyróżnieniach, w ogólnopolskich konkursach. Na czele z tymi najważniejszymi, jak Mistrz Promocji Czytelnictwa czy Bibliotekarz Roku.

¹ M.K. Witek-Hajduk, *Pojęcie i atrybuty silnej marki*, [w:] *Zarządzanie silną marką*, red. nauk. eadem, Warszawa 2023, s. 28.

MARKA JAKO SKRÓT MYŚLOWY

Kreowanie silnych marek – bez względu na to, czy będzie to marka biblioteki, czy bibliotekarza – jest długim procesem. Z jednej strony prowadzonym przez zainteresowane podmioty, z drugiej tworzoną w świadomości odbiorców. Dotyczy to zarówno tych osób, które korzystają z usług czy produktów oferowanych przez instytucje kreujące markę, jak i potencjalnych odbiorców, w głowach których dopiero rodzi się pomysł zbudowania relacji z biblioteką czy bibliotekarzem.

Kluczowym aspektem w procesie brandingu – budowania marki – jest zwrócenie uwagi, iż nigdy nie będzie to działanie w pełni odpowiadające rzeczywistości. Wiąże się to z faktem, iż każda osoba odbierająca komunikaty wysyłane przez bibliotekę może to robić na własny, wysoce subiektywny i zindywidualizowany sposób. Tym bardziej że nie wszystkie informacje docierające do odbiorcy końcowego pochodzą bezpośrednio od podmiotu wysyłającego komunikat. Część z nich pochodzi z innych źródeł, np. opinii zasłyszanych od innych osób².

We współczesnym świecie biblioteki i bibliotekarze mają szereg zróżnicowanych sposobów docierania z komunikatem do odbiorców. Wiele spośród docierających komunikatów jest nie do końca prawdziwych. W konsekwencji wielokrotnie zniekształcony obraz (często nieświadomie) jest punktem wyjścia do tworzenia wizerunku biblioteki i bibliotekarza. Wizerunku, który prowadzi do powstania heurystyk, czyli uproszczonych reguł wnioskowania³. Powodują one, że na podstawie wcześniejszych doświadczeń, informacji i komunikatów tworzymy swój własny obraz.

Co równie istotne, na końcowy obraz konkretnej biblioteki mają także wpływ informacje dotyczące innych bibliotek. Kilkukrotnie zasłyszana informacja dotycząca interesującej działalności bibliotek, zwłaszcza gdy będzie dotyczyła księżnic z różnych stron Polski, może wpłynąć na bardziej pozytywny odbiór działalności rodzimej biblioteki. Podobnie jest w przypadku działalności bibliotekarzy. Często jedno negatywne doświadczenie potrafi zepsuć wysiłek wielu pracowników księżnic. Dziecko, ale także osoba dorosła, która zostanie potraktowana przez bibliotekarza w niekulturalny sposób, może wpłynąć na negatywny odbiór całego środowiska. Szczególnie gdy taka sytuacja się powtórzy.

Tak działają skróty myślowe związane z tworzeniem się obrazu biblioteki i bibliotekarza w umysłach odbiorców bibliotecznej oferty. Biblioteka proponuje ciekawe zajęcia dla dzieci. Rodzice okazują zaufanie księżnicy. Dziecko wraca do domu i potwierdza, iż zajęcia były interesujące. W trakcie wakacji sytuacja się powtarza. Ponownie, wzięwszy udział w proponowanej przez bibliotekę aktywności, dziecko opowiada swoje pozytywne wrażenia. Gdy taka osoba zmieni miejsce zamieszkania,

² J. Dzieńdziora, M. Grzesiak, M. Wróbel, *Marka osobista w kształtowaniu kariery zawodowej kadry menedżerskiej*, Warszawa 2020, s. 12.

³ D. Kahneman, *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, przeł. P. Szymczak, Poznań 2012, s. 15.

zdecydowanie łatwiej zaufa ofercie biblioteki niż działaniom proponowanym przez inne podmioty. W taki sposób budowana jest nie tylko marka jednej biblioteki, ale całego bibliotecznego środowiska.

MARKA OSOBISTA BIBLIOTEKARZA A STEREOTYPY

W budowaniu silnej marki osobistej bibliotekarze ciągle jeszcze muszą mierzyć się ze stereotypowym myśleniem. Zamyka się ono w powielanych zdaniach, w których to bibliotekarze, a przeważnie bibliotekarki, są osobami zasiadającymi w wygodnych fotelach i czytającymi książki.

Ciekawy dowód na potwierdzenie występowania stereotypowego myślenia stanowi eksperyment, w którym uczestnikom badania przedstawiono następujący opis: „Steve jest bardzo nieśmiały i wycofany. Zawsze chętny do pomocy, ale nie interesuje się zbyt ludźmi ani rzeczywistością. Jest człowiekiem porządnym i potulnym, ma potrzebę porządku i jasno określonej struktury, jest bardzo dbały o szczegóły”⁴.

Po przedstawieniu powyższego opisu badanym zostało zadane jedno pytanie dotyczące prawdopodobieństwa tego, czy Steve jest rolnikiem czy bibliotekarzem. Cechy takie, jak potrzeba porządku, chęć niesienia pomocy, niskie zainteresowanie ludźmi, potrzeba jasno określonej struktury – to wszystko doskonale pasuje do stereotypowego obrazu bibliotekarza. Tak też odpowiadała większość badanych. Jednak pytanie dotyczyło czegoś innego. Chodziło o prawdopodobieństwo. Gdybyśmy odrzucili stereotypowe myślenie oraz myślenie skrótowe, to zwrócilibyśmy uwagę na kluczowy fakt. Praktycznie w każdym kraju na świecie jest zdecydowanie więcej rolników niż bibliotekarzy. Oznacza to, że zdecydowanie większe jest prawdopodobieństwo, że opisana osoba będzie rolnikiem niż bibliotekarzem.

Stereotypowe myślenie w połączeniu z myśleniem skrótowym sprawia, że bibliotekarze chcący dbać o silną markę osobistą muszą zmierzyć się z barierą osądów wydawanych na podstawie wizerunku sprzed kilkudziesięciu lat. Obecnie bowiem bibliotekarze to bardzo kreatywni ludzie, którzy specjalizują się nie tylko w znajomości świata literatury, ale także w wielu dziedzinach pokrewnych, a także tych wykraczających daleko poza świat literatury. Tylko konsekwentne działania podejmowane w dłuższej perspektywie czasowej mogą zmienić ten wizerunek. Dobra informacja dla każdego bibliotekarza jest taka, że ten proces już się toczy. Coraz więcej osób odbiera działalność bibliotek jako atrakcyjną ofertę stanowiącą ważny element na kulturalnej i rozrywkowej mapie miejscowości.

Coraz częściej marka osobista bibliotekarza kreującą ofertę zajęć, prowadzącego różnorodne aktywności, aktywnie promującego czytelnictwo łamie stereotyp. Społeczność lokalna, która jest pierwszym punktem styku takiego bibliotekarza z ludź-

⁴ *Ibidem*, s. 14.

mi, dostrzega to i zmienia swój sposób postrzegania tego zawodu. To z kolei wpływa na budowanie silnej marki biblioteki jako ważnego ośrodka lokalnej aktywności.

MARKA BIBLIOTEKI CZY MARKA BIBLIOTEKARZA – KTÓRA JEST WAŻNIEJSZA?

Budując silną pozycję biblioteki zarówno w środowisku lokalnym, jak i w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej, musimy patrzeć na możliwości, jakie daje i budowanie marki biblioteki, i kreowanie silnej marki osobistej bibliotekarza. Bardzo ważne jest, by działania prowadzone na obu tych polach wzajemnie się uzupełniały. Nie może być tak, że kadra kierownicza dba wyłącznie o markę i wizerunek księżnicy, nie zwracając uwagi na rolę pracowników w tym procesie.

Wiedza, kompetencje i umiejętności pracowników (już nie tylko bibliotekarzy) są kluczowe w budowaniu przewagi konkurencyjnej. Mówiąc o marce osobistej pracownika biblioteki, w pierwszej kolejności będziemy zwracać uwagę na te osoby, które mają bezpośredni kontakt z odbiorcami. To one w głównej mierze wpływają na odbiór księżnicy⁵. Pierwsze wrażenie daje ogromne pole do budowania pozytywnego wizerunku całej księżnicy.

Podobne zależności możemy zauważyć, gdy spojrzymy w odwrotnym kierunku. Widząc różnorodne działania w ofercie biblioteki, osoba odwiedzi księżnicę. Będzie mogła sprawdzić, czy zasłyszane opinie są rzeczywiście zgodne z prawdą. Istotne jest, by w przypadku takiej osoby zaprezentować bibliotekę nie tylko jako miejsce realizacji atrakcyjnych zajęć, ale też, patrząc szerzej, jako doskonałą przestrzeń do spędzenia czasu. W zintegrowanych działaniach zmierzających do budowania silnej pozycji biblioteki powinniśmy dążyć do tego, aby obszar wspólny budowania marki biblioteki i kreowania marki osobistej bibliotekarza był jak największy. Nie rozpatrywać ich jako konkurencyjnych bytów. Wręcz przeciwnie. Patrzeć na nie jak na równorzędne obszary, z których każdy jest potencjalnym punktem styku z marką biblioteki dla różnych grup odbiorców.

Mówiąc o marce biblioteki i marce osobistej bibliotekarza, nie możemy zapomnieć o ważnym zjawisku, jakim jest migracja reputacji. To zagadnienie wiąże się z faktem, iż działalność bibliotekarza nigdy nie będzie oderwana od działalności biblioteki⁶. Podobnie jest w przypadku działalności księżnicy, której działania w głównej mierze opierają się na działaniach pracujących w niej osób.

Przeważnie to właśnie w księżnicy bibliotekarz będzie znajdował pierwsze miejsce do testowania swoich pomysłów. To tu będzie zdobywał cenne doświadczenie,

⁵ P. Marchel, *Jak stworzyć autentyczną markę osobistą bibliotekarza?*, [w:] *Biblioteka pedagogiczna przyszłości. Niekonwencjonalne zasoby i użytkownicy jutra*, red. nauk. M. Ślusarek, W. Bukowczan, Kraków 2024, s. 43.

⁶ P. Marchel, *Marka osobista bibliotekarza*, „Bibliotekarz” 2024, nr 1, s. 12.

które będzie mógł później wykorzystać w innych działaniach. Jednocześnie biblioteka jako swoisty poligon doświadczalny będzie poszerzała swoją ofertę. Dzięki zaangażowaniu i pomysłowości bibliotekarza będzie zdobywała informacje o potrzebach i oczekiwaniach społeczności lokalnej. Tym samym inni pracownicy biblioteki będą w stanie kreować zajęcia adekwatne do oczekiwań, a przez to poszerzy się grono odbiorców. Jest to idealna sytuacja, która pokazuje, że działania w obszarze budowania silnej marki osobistej bibliotekarza przyczyniają się do budowania silniejszej i bardziej stabilnej pozycji biblioteki.

JAK WZMOCNIĆ MARKĘ BIBLIOTEKI I MARKĘ OSOBISTĄ BIBLIOTEKARZA?

Gdy myślimy o działaniach wzmacniających markę biblioteki oraz markę osobistą bibliotekarza, możemy zwrócić uwagę na wiele różnorodnych form. W pierwszej kolejności powinny to być działania skupione na społeczności lokalnej. Warto, by w kampaniach promujących konkretne wydarzenia biblioteczne pojawiała się nazwisko osoby odpowiedzialnej za jego przygotowanie. Będzie to okazja nie tylko do budowania marki osobistej bibliotekarza, ale także możliwość docenienia jego wkładu w pracę. Doskonale widać to na przykładzie zajęć, które są prowadzone w bibliotekach przez zewnętrzne podmioty. Zapraszając na przedstawienie teatralne, wskazujemy, jaka grupa je przygotowuje. Spotkanie autorskie również promuje się nazwiskiem autora. Dlaczego działania własne księżnic nie mogą być sygnowane nazwiskiem ich pomysłodawcy czy głównego realizatora?

Innym ciekawym działaniem będzie zachęcanie pracowników do udziału w branżowych wydarzeniach. Zarówno w formule biernego udziału, jak i aktywnego zaangażowania i dzielenia się dobrymi praktykami. Takie wydarzenie również powinno być szeroko promowane. Samo pokazanie certyfikatu uczestnictwa w szkoleniu, konferencji czy sympozjum jest już sygnałem dla społeczności lokalnej (w tym także lokalnych władz), że pracownicy księżnicy cały czas się rozwijają, poszerzają swoje kompetencje, by świadczyć usługi na jeszcze wyższym poziomie.

Biblioteka może także być organizatorem branżowych wydarzeń. Przygotowanie spotkania dla przedstawicieli innych księżnic to doskonała okazja do zaprezentowania biblioteki. Nie tylko jako doskonałego organizatora, ale także do pokazania bibliotecznej przestrzeni, działalności czy każdej innej specyficznej formy współpracy ze środowiskiem lokalnym. Działania w obszarze organizowania wydarzeń bibliotecznych nie są tylko domeną dużych bibliotek wojewódzkich. Warto pomyśleć, czy któraś z dziedzin naszej działalności nie jest tą, z której jesteśmy szczególnie dumni. Wokół niej warto zbudować markę księżnicy.

PODSUMOWANIE

Wracając do pytania postawionego w tytule tego artykułu, należy powiedzieć, że marka biblioteki i marka osobista bibliotekarza mają ze sobą bardzo dużo wspólnego. Budowanie każdej z nich przyczynia się do wzrostu znaczenia biblioteki i jej silniejszej pozycji. Każda z nich ma swoje grono odbiorców, które ma ogromny potencjał przyciągania nowych użytkowników. Czasami tylko okazjonalnie, na konkretne wydarzenia. Budowanie każdej z nich ma także kluczowe znaczenie w obszarze komunikacji. Umożliwia bowiem dotarcie do osób niebędących użytkownikami biblioteki, a silna marka pozwala także zaistnieć i utrzymać znaczącą pozycję na lokalnym rynku kultury – zarówno instytucji, jak i osób kreujących ofertę kulturalną. Tym samym stanowią punkt wyjścia do pokazywania działalności księżnicy w środowisku fachowców podczas specjalistycznych konferencji, sympozjów czy forów. Dlatego w zintegrowanych działaniach promocyjnych warto – a w XXI wieku jest to praktycznie konieczność – zwracać uwagę na markę osobistą bibliotekarza i markę biblioteki.

BIBLIOGRAFIA

- Chimkowska A., *Autentyczny personal branding, czyli silna marka osobista w praktyce*, Warszawa 2022.
- Dziendziura J., Grzesiak M., Wróbel M., *Marka osobista w kształtowaniu kariery zawodowej kadry menedżerskiej*, Warszawa 2020.
- Grabowska-Maciejewska H., *Budowanie marki biblioteki*, [w:] *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 390-404.
- Grzesiak M., *Personal branding, czyli jak skutecznie zbudować autentyczną markę osobistą*, Gliwice 2020.
- Kahneman D., *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, przeł. P. Szymczak, Poznań 2012.
- Kotler P., *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, red. M. Belka, Warszawa 1999.
- Marchel P., *Jak stworzyć autentyczną markę osobistą bibliotekarza?*, [w:] *Biblioteka pedagogiczna przyszłości. Niekonwencjonalne zasoby i użytkownicy jutra*, red. nauk. M. Ślusarek, W. Bukowczan, Kraków 2024, s. 39-48, <https://doi.org/10.12797/9788383681139.04>.
- Marchel P., *Marka osobista bibliotekarza*, „Bibliotekarz” 2024, nr 1, s. 10-13.
- Piotrowski P., *Świadomość wizerunku. Klucz do personal brandingu*, Kraków 2020.
- Stępowski R., *Personal branding. Praktyczny poziom marki osobistej*, Rawa Mazowiecka 2017.
- Witek-Hajduk M.K., *Pojęcie i atrybuty silnej marki*, [w:] *Zarządzanie silną marką*, red. nauk. M.K. Witek-Hajduk, Warszawa 2023, s. 17-57.

ABSTRAKT

W artykule przedstawione zostało zagadnienie marki biblioteki oraz marki osobistej bibliotekarza. Oba te pojęcia są silnie związane z budowaniem wizerunku biblioteki. W działaniach marketingowych bibliotek często jednak można zauważyć jedynie dbanie o markę książki. Zagadnienie marki osobistej bibliotekarza jest marginalizowane. Tymczasem zakresy obu tych pojęć składają się na końcowy wizerunek biblioteki. Nie może on powstać w oderwaniu od działalności książki, którą w głównej mierze kreują pracownicy. Dlatego uwaga kadry zarządzającej oraz samych bibliotekarzy powinna być kierowana na działania zmierzające do poszerzania obszaru wspólnego występowania marki biblioteki i marki osobistej bibliotekarza. Wzmocnienie każdego z nich będzie prowadziło do budowania silnej pozycji biblioteki.

Słowa kluczowe: marka, marka biblioteki, marka osobista bibliotekarza, personal brand, skróty myślowe, wzmacnianie marki

ABSTRACT

The Intersection of the Library Brand and the Librarian Personal Brand

The article presents the concepts of the library brand and the personal brand of the librarian. Both are closely connected with building the public image of the library. However, the marketing efforts of libraries often focus exclusively on the brand of the institution, while the sphere of the personal brand of librarians is sidetracked. In reality, though, the actual public image of the library is made of both of these. It cannot emerge separately from the activities of the institution, which are shaped mainly by its staff. Therefore, the library management and librarians themselves should try to emphasize the intersection of the library brand and the librarian personal brand. Enhancing both will help to build a strong position of the library.

Keywords: brand, library brand, personal brand, librarian personal brand, heuristics, brand strengthening

MAŁGORZATA SWĘDROWSKA

Katedralna Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna w Poznaniu

Książka jako przestrzeń spotkania, rozmowy i uważności

Wrazeniowe czytanie tekstów literackich

Dorośli uważają jedne książki za dobre, pożyteczne, inne za szkodliwe. Ja wszystko pozwalałam czytać, zresztą inaczej nie mogę. [...] Czasem, im bardziej bez sensu, tym bardziej się podoba. I powoli – po latach – coraz rozważniej, coraz ostrożniej, z wyborem, i to właśnie, co naprawdę piękne. I z uśmiechem pobłażliwym mówi o książce, która mu się dawniej podobała. Zdobył kapitał na całe życie. Najcenniejsza zdolność: czytanie¹.

Janusz Korczak

Pomysł na innowacyjny model czytania z dziećmi i dzieciom zrodził się z obserwacji małych czytelników i z reakcji na ich potrzeby. „Czytanie wrazeniowe” można rozpatrywać w dwóch ujęciach. Ujęcie wąskie, to sam akt czytania z dziećmi, który polega na aktywnym słuchaniu, obrazowaniu emocji i wplataniu w czytane słowa ruchu, gestów². Natomiast szerokie ujęcie „czytania wrazeniowego to stworzenie przestrzeni do spotkania człowieka – dorosłego, pośrednika”³, oraz dzieci – początkowych

¹ J. Korczak, *Zdolność*, [w:] idem, *Prawidła życia. Publicystyka dla dzieci*, Warszawa 2003, s. 505-506.

² J. Cieślowski, *Słowo – obraz – gest, czyli o intersemiotycznej naturze tekstów dziecięcych*, [w:] idem, *Literatura osobna*, Warszawa 1985; J. Bałachowicz, *Szkoła jako przestrzeń budowania przyszłości*, [w:] J. Bałachowicz, A. Korwin-Szymanowska, E. Lewandowska, A. Witkowska-Tomaszewska, *Zrozumieć uczenie się. Zmienić wczesną edukację*, Warszawa 2017, s. 18.

³ J. Papużńska, *Misja biblioteki dziecięcej*, [w:] *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje, doświadczenia, postulaty*, red. J. Papużńska, G. Walczewska-Klimczak, Płock 2004, s. 15.

adeptów odszyfrowywania przekazów świata literackiego, ale równocześnie osób bogatych w swoje doświadczenia i otwartych na przeżycia związane z odbiorem dzieła literackiego. W tym ujęciu kładę nacisk na wspólnotowe czytanie i doświadczanie.

Czytanie⁴ jest wszechstronną aktywnością człowieka i wpływa na wiele elementów jego rozwoju. Rozwija dziecięcą wyobraźnię, wzbogaca słownictwo, uczy nazywania emocji, postaw i relacji. To, co wydarzy się w dzieciństwie, jakie doświadczenia z czytania książek wyniesie dziecko z domu rodzinnego, ze żłobka, z przedszkola i ze szkoły, ma swoje przełożenie na późniejsze lata i dorosłość. Dużo zależy od mądrego dorosłego, który w atrakcyjny dla dzieci sposób pokaże niezwykle świat, zamknięty na kartach książki⁵. Każdy bibliotekarz ma swoje nawyki i przyzwyczajenia. Czyta w inny sposób. Czasami traktuje czytanie jak rytuał, a czasami jak obowiązek. Czytanie z dziećmi nie może być jednak jedynie przymusem, zewnętrznym nakazem czy powinnością. Obowiązek wymusza na człowieku pewną sztywność, schemat postępowania, podążanie utartym szlakiem. Natomiast traktowanie czytania w kategoriach przyjemności i zabawy dopuszcza dowolność, prawo do błędu oraz nieszablonowość. W ten sposób czytanie staje się spotkaniem i przestrzenią do rozmowy.

Model czytania wrażeniowego wytycza kierunek działań, jakie warto podjąć, by zapewnić dzieciom optymalne środowisko do wszechstronnego rozwoju i otworzyć na świat przeżyć związanych z obcowaniem w świecie literackim. Jednak każda grupa dzieci reprezentuje swoiste spektrum interakcji i rozmaitych oddziaływań. Każda książka czy tekst literacki⁶ niesie ze sobą niepowtarzalny ładunek emocji, wrażeń, doświadczeń językowych itp. A spotkanie grupy dzieci i konkretnego tekstu literackiego za każdym razem jest inne, niepowtarzalne, wyjątkowe.

Przygotowując więc zajęcia z wykorzystaniem czytania wrażeniowego, konieczne należy pamiętać o tym, by nie scenariusz, ale dzieci i książka stanowiły jej istotę. Nastawienie na pajdocentryzm⁷, a nie didaskalocentryzm⁸ stawia przed dorosłym zadanie, by stworzyć odpowiednie warunki do ujawnienia twórczej aktywności małych czytelników, która w kontakcie z tekstem literackim zaowocuje pogłębioną analizą dzieła literackiego, znacznym wzrostem wiedzy i umiejętności dzieci oraz spotęgowaniem wrażeń, emocji i postaw wobec czytania i książek.

⁴ M. Cackowska, *Nauka czytania i pisanie w klasach przedszkolnych*, Warszawa 1984; J. Cieszyńska, *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.

⁵ A. Baluch, *Rola czytelnika*, [w:] eadem, *Książka jest światem. O literaturze dla dzieci małych oraz dla dzieci starszych i nastolatków*, Kraków 2005, s. 65-66.

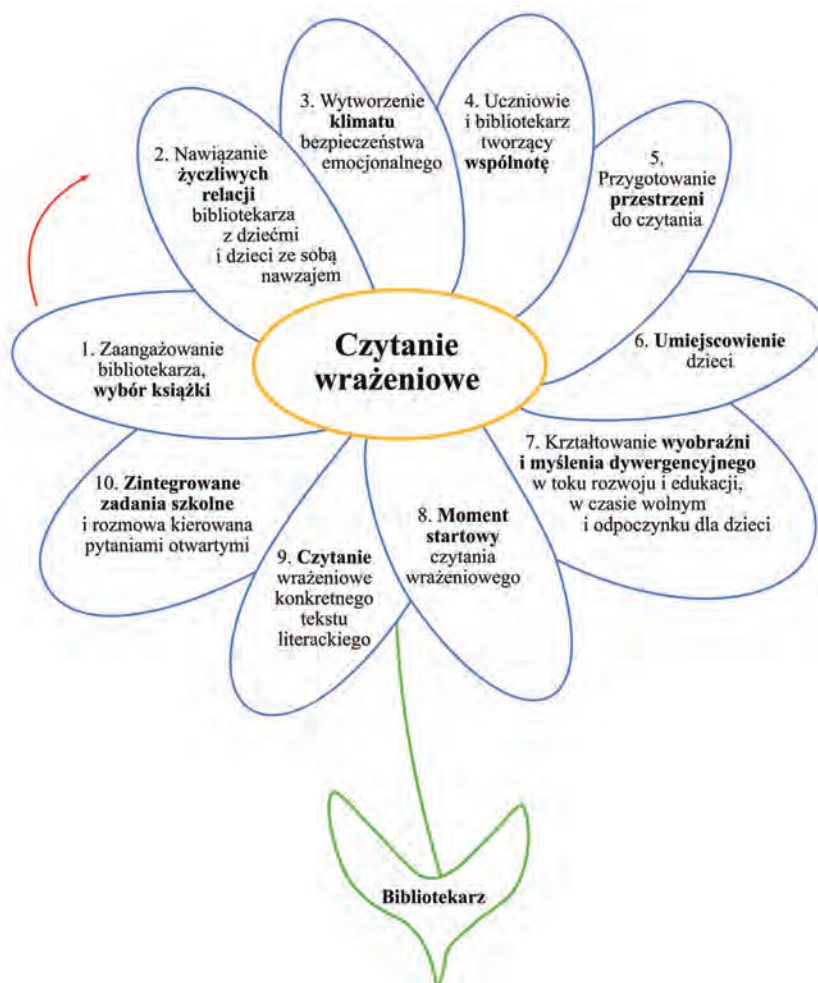
⁶ *Noosfera literacka. Problemy wychowania i terapii poprzez literaturę dla dzieci*, red. M. Chrobak, A. Ungeheuer-Gołąb, Rzeszów 2012.

⁷ B. Milerski, B. Śliwerski, *Pajdocentryzm*, [w:] *Pedagogika. Leksykon*, red. eadem, Warszawa 2000, s. 143.

⁸ E. Rodziewicz, *O metaforze „pais-ago” i przemieszczaniu jej znaczeń*, [w:] *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki. Wymiary teoretyczny i praktyczny*, red. R. Włodarczyk, W. Żłobicki, Kraków 2011, s. 13.

Poniżej przedstawiam model czytania wraźniowego ujęty w graficzną formę niezapominajki (rys. 1). Kielich niezapominajki wznosi się na łodydze z napisem „bibliotekarz”, co oznacza, że realizacja programu jest możliwa dzięki twórcemu, zaangażowanemu i oddanemu dzieciom dorosłemu, który pasjonuje się światem literackim, a spotkanie z książką traktuje nie jak zadanie, ale jako kompetencję życiową, klucz otwierający furtkę poznania otaczającej rzeczywistości i aktywnego włączenia się w jej tworzenie⁹.

Rys. 1. Model czytania wraźniowego – ujęcie graficzne.

Źródło: opracowanie własne.

⁹ S. Jabłoński, J. Wojciechowska, *Wizja szkoły XXI wieku. Kluczowe kompetencje nauczyciela a nowa funkcja edukacji*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 27, s. 43-63.

1. ZAANGAŻOWANIE BIBLIOTEKARZA I WYBÓR KSIĄŻKI DO GRUPOWEGO, WSPÓLNOTOWEGO CZYTANIA

Bibliotekarz, który przygotowuje się do zajęć czytelniczych, zakłada cel i szkicuje pewien szkielet dla poszczególnych działań. Taki wstępny scenariusz przypomina krosno, do tkania na nim zaproszone są dzieci ze swoją wiedzą, umiejętnościami i potencjałem całej swej osoby.

Zajęcia z wykorzystaniem czytania wrażliwego powinny mieć charakter spotkania¹⁰, podczas którego dzieci autentycznie mogą przeżywać wszystkie swoje emocje, mówić o nich, wyrażać swoje opinie, obojętnie, jak bardzo różnią się od sądów, zdania i emocji dorosłego. Przygotowanie dorosłego do wspólnego czytania musi więc zacząć się od wewnętrznych przemyśleń i osobistych założeń, z których wynika, iż bibliotekarz nie tylko w scenariuszu zajęć, ale w swym głębokim przekonaniu ma je zinterioryzowane.

Oprócz wewnętrznych, konstytutywnych zasad i zamysłów bibliotekarz może swoją aparycją, zewnętrznym strojem, charakterystycznym elementem ubioru, wysłać dzieciom sygnał, że czytanie nie sprowadza się tylko do przedmiotu książki, ale jest odkodowaniem znaków pisma i tego, co znaczą w procesie zdobywania wiedzy o otaczającym świecie i o sobie samym. Bibliotekarz w przebraniu korespondującym z treścią utworu, bibliotekarz z fantazyjnym nakryciem głowy, w oryginalnych, bajkowych okularach, w zaskakującym stroju, innym niż codzienny, to przewodnik, który jest żywą bramą do świata literackiego i dowodzi, że książki wykraczają poza papier i swój format.

Bibliotekarz posiada rozmaite zdolności, np. aktorskie, które w sytuacji czytania wrażliwego może wykorzystać. Należy jednak pamiętać, by nie była to gra jednego aktora, ale interaktywny sposób na zaproszenie dzieci do dialogu z książką¹¹.

Do czytania wrażliwego najczęściej tekst wybiera dorosły, ale swoją propozycję mogą też wysnuć dzieci i to dzieje się okazjonalnie. Książka do grupowego, wspólnotowego czytania powinna nieść ze sobą pewną tajemnicę do odkrycia. Ta niespodzianka może znajdować się w ciekawej typografii, być zawarta w nietuzinkowych ilustracjach czy kolorystyce lub oczywiście mieścić się w przestrzeniach tekstu. Taka książka musi mieć odpowiedni format, by dzieci miały rzeczywisty kontakt z otwartymi w ich kierunku kolejnymi rozkładówkami. Obecnie coraz więcej dzieci odrzuca przejaśkrawione, pełne kolorów ilustracje na rzecz bardziej stonowanych, pastelowych barw. To odrzucenie widoczne jest w postawie dzieci, które zamykają

¹⁰ D. Waloszek, *Czy szkoła może być miejscem wzajemności porozumienia się nauczycieli–rodziców–uczniów?*, [w:] *Współprzestrzenie edukacji. Szkoła, rodzina, społeczeństwo, kultura*, red. M. Nyczaj-Draż, M. Głazewski, Kraków 2005, s. 129-141.

¹¹ A. Kamińska, *Dialog w polskich placówkach szkolnych – istotny problem edukacji i pedagogiki (na podstawie badań własnych)*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2019, t. 22, nr 1, s. 127-147.

oczy, przysłaniają je dłońmi i mówią: „ta książka mnie razi”, „widzę za dużo kolorów”, „kręci mi się od tego patrzenia w głowie”.

Podsumowując, dobra książka do czytania wrażeniowego to krótka, intrygująco zilustrowana opowieść, którą dorosły może przeczytać, opowiedzieć albo przeplatać czytanie z opowiadaniem niektórych fragmentów. Świetnie nadają się do tego książki obrazkowe/obrazowe (picturebooki), w których mała ilość tekstu nasycona bogactwem treści, symboli i niejednoznaczności wciąga czytelnika, zaciekawia, skłania do refleksji, otwiera na przeżycia, dostarcza wielu wrażeń.

Przykładowe i wybrane tytuły książek:

- ▶ R. Aliaga, A. Cimatoribus, *O żółwiu, który chciał spać*, przeł. B. Haniec, Wydawnictwo Tako, Toruń 2021.

Opowieść o prezentach, które znajdują się w nas samych. Narracja utrzymana jest w powtarzalnym rytmie, który wzmaga uczucie senności, a opowieść ma kilka przesłań. Oprócz odkrycia, że nie trzeba mieć pieniędzy i talentów, by stać się dla kogoś największym prezentem, mali czytelnicy przeczytają o lwie, który nie zachowywał się jak król, oraz o żółwiu, który był niezwykle uprzejmy mimo powtarzającej się sytuacji, w której zwierzęta przeszkadzały mu w spaniu.

- ▶ S. Bohlmann, K. Schoene, *Historia małej popielicy, która nie mogła zasnąć*, przeł. J. Maksymowicz-Hamann, Mamania, Warszawa 2020.

Co zrobić, gdy najwyższy czas na spanie, a sen nie chce nadejść? Z pomocą tytułowej bohaterce przychodzą zwierzęta, podają rozmaite pomysły na zasypianie, choć to dopiero wyobraźnia usypia małą popielicę.

- ▶ M. Broda, K. Hyla, *Jesteś kimś wyjątkowym. Relaksacje dla dzieci*, Mamania, Warszawa 2020.

Zbiór kilkunastu opowiadań, które wyciszają, odprężają, wprowadzają w błogi stan harmonii nie tylko dziecko, ale i dorosłego, który czyta młodemu czytelnikowi.

- ▶ E. Kidacka, *12 ważnych emocji. Polscy autorzy o tym, co czujemy*, Centrum Edukacji Dziecięcej, Poznań 2020.

W dwunastu opowiadaniach dziewczynki i chłopcy – główni bohaterowie przeżywają emocje, a ich reakcje mogą być pretekstem do rodzinnych rozmów o tym, że wszystkie emocje są potrzebne, bo nas o czymś informują, strach ostrzega przed niebezpieczeństwem, smutek mówi, że tracimy coś, co jest dla nas ważne, gdy coś dzieje się nie po naszej myśli itp.

- ▶ M. Piquemal, *Bajki filozoficzne. Jak żyć razem?*, przeł. M. Braunstein, M. Krasicki, A. Malmon, Muchomor, Warszawa 2012.

Krótkie, przeniknięte treścią – w myśl Sofoklesa „mało słów, dużo treści” – historie z różnych stron świata. We wstępie autora przeczytamy, że przed dorosłymi trudne zadanie, wychować dzieci – przyszłych obywateli, nauczyć słuchania siebie nawzajem, konstruktywnego krytycyzmu i fundamentalnych wartości wspólnotowych.

- S. Isern, R. Bonilla, *Wielka księga supermocy*, przeł. J. Maksymowicz-Hamann, Mamania, Warszawa 2020.

Elena snuje opowieści, Marka cechuje optymizm, Nora jest odważna, supermocą Mariny jest muzyka. Każdy ma w sobie coś doskonałego, czym może dzielić się z innymi, co pomaga w trudniejszych chwilach życia. Nikt nie ma wszystkiego, dlatego tak fascynujące jest poznawanie siebie i dzielenie się swymi talentami, zdolnościami, stanem ducha.

- A. Lind, K. Digman, seria *Piaskowy Wilk*, przeł. A. Stróżyk, Zakamarki, Poznań 2002.

Co zrobić, gdy rodzice nie mają czasu na zabawy i odpowiadanie na najważniejsze pytania na świecie? Wtedy pojawia się przyjaciel, który ma sierść w kolorze księżycowego blasku. Piaskowy Wilk spędza z Karusią, główną bohaterką książki, wiele godzin na plaży przy domu, w którym mieszka dziewczynka. Razem znajdują wyjście z każdej trudnej sytuacji: jak nauczyć się jeździć na rowerze? Co zrobić, by nie mówić wierszyka przed gośćmi na urodzinach mamy? Dlaczego tata musi czytać gazetę, a nie bawi się z dzieckiem?

- M. Koren, A. Dudek, *Ugotuj mi bajkę*, przeł. M. Biedrzycki, Ezop, Warszawa 2017. Królik Serduszko grymasił przy posiłkach, pewnego dnia zażądał, by mama ugotowała mu... bajkę! Po kilku próbach mamie udało się stworzyć taką „potrawę”, którą bohater zjadł ze smakiem.
- J.B. Del Amo, P. Martin, *Tak jak ty*, przeł. P. Łapiński, Wydawnictwo Entliczek, Warszawa 2019.

Spokojna w warstwie wyrazu i obrazu opowieść o świecie ludzi i zwierząt, podobieństwa radości i smutków. Pastelowe barwy, oszczędność słów i ważna tematyka mogą być pretekstem do rodzinnej rozmowy o empatii wobec zwierząt.

- A. Loth-Ignaciuk, B. Ignaciuk, *Marek Kamiński. Jak zdobyć bieguny ziemi... w rok*, Wydawnictwo Druganoga, Warszawa 2020.

„Ruszyłem w drogę, aby zdobyć bieguna, a odkryłem samego siebie i zrozumiałem, że prawdziwy biegun jest we mnie”, napisał autor jako motto książki. Oprócz niezwykle ciekawostek o wyprawie, biegunach, trudach i sukcesach książka dostarcza filozoficznych odpowiedzi na pytania, co w życiu jest najważniejsze, dlaczego warto ruszać w drogę, a nie stać w miejscu i jak odkrywać siebie.

- M. Michalak, K. Sadowska, *Opowieści o tym, co w życiu ważne*, Wydawnictwo Ibis, Konin 2022.

Uniwersalne, humanistyczne wartości zostały wpisane w dialog rodzeństwa, Julki i Miłosa, którzy w otoczeniu swej rodziny prowadzą dialog i tłumaczą ważne, choć często trudne, słowa, takie jak: wolność, wdzięczność, szacunek, empatia, godność, odpoczynek, patriotyzm, nauka i wiedza itp. Każdy rozdział okraszony jest tematycznymi cytatami oraz próbą zdefiniowania danej wartości i postawy. To świetny materiał do pracy z lekturą.

- ▶ I. Chmielewska, *Cztery zwykłe miski*, Format, Wrocław 2016.
Książka ma swoje ważne i głębokie przesłanie ukryte w ilustracjach: gdy jedni mają za dużo, a inni za mało, to wystarczy pomyśleć i podzielić się (czymś z kimś). Równocześnie każda ilustracja stworzona jest z czterech półkul wyciętych z szarego papieru, a to zaprasza czytelników do podobnej zabawy – wymyślania obrazów złożonych z półkul.
- ▶ I. Chmielewska, *Kłopot*, Wydawnictwo Wytwórnia, Warszawa 2012.
Ta książka jest dla mnie osobiście fenomenem połączenia opowieści, obrazu i przesłania. Zabawa kształtem, który kojarzy się z płamą na tkaninie po rozgrzanym żelazku, jest wpleciona w ważną historię, pokazującą kolejne etapy w życiu dziecka, które chcąc zrobić dobrze, przypaliło pamiątkowy obrus. Czytamy tu o zaprzeczeniu, zrzucaeniu winy na kogoś innego, zapomnieniu, wymazaniu z pamięci tego faktu, by ostatecznie się przyznać. Najbardziej zaskakujące w tej prostej opowieści jest zachowanie osoby dorosłej, mamy, której reakcja jest swoistą lekcją dla wszystkich rodziców, w jaki sposób budować relacje z dzieckiem i uczyć odnajdowania wyjścia z trudnych sytuacji.
- ▶ C. Doerrfeld, *A królik słuchał*, przeł. Z. Raczek, Mamania, Warszawa 2018.
Kiedy człowiek ma plan, cierpliwie i wytrwale go realizuje, patrzy dumnie na efekt swej pracy, a potem w jednej sekundzie zupełnie niespodziewanie wszystko się wali, to potrzebuje... no właśnie, czego? W słowach i gestach zwierząt, które przybiegają na pomoc małemu Taylorowi, głównemu bohaterowi, dorosły odnaleźć może swoje sposoby na reagowanie w podobnych codziennych sytuacjach wziętych z rodzinnego życia. A dla dziecka czytanie tej książki będzie swoistym literackim przewodnikiem po emocjach i sposobach radzenia sobie w trudnej sytuacji.
- ▶ M. Widmark, E. Dziubak, *Dom, który się przebudził*, przeł. M. Dybula, Mamania, Warszawa 2017.
- ▶ M. Widmark, *Tyczka w Krainie Szczęścia*, przeł. M. Dybula, Mamania, Warszawa 2017.
- ▶ M. Widmark, E. Dziubak, *Długa wędrówka*, przeł. M. Dybula, Mamania, Warszawa 2018.
Wszystkie trzy książki, choć stanowią odrębne historie, łączy magiczny świat wyrazu i obrazu, w którym poruszane są ważne i poważne sprawy dzieci i dorosłych. Ilustracje odgrywają tu rolę doniosłą i wypełniającą tekst. Są tak przestrzenne, trójwymiarowe, jednocześnie magiczne i rzeczywiste, że czytelnik od razu, nawet mimochodem znajduje się w środku opowieści o tym, że ważne jest, by mieć się o co troszczyć, o przyjaźni, która ma zarówno smutne, jak i radosne oblicze, o poszukiwaniu zaginionego brata...
- ▶ T. Samojlik, *Pikotek chce być odkryty*, Wydawnictwo Widnokrąg, Piaseczno 2016.
Ośmiometrowa, złożona w harmonijkę, ilustrowana opowieść o małym czerwonym stworzeniu, które zamieszkuje puszcę (może Białowieską?), a w środku ani

jednego słowa, tylko piktogramy i szczegółowe ilustracje oraz kilkanaście historii, które odnaleźć można w pojedynkę, ale najlepiej całą rodziną albo całą grupą przedszkolną czy szkolną. To od pomysłowości czytelnika i od poziomu jego wiedzy przyrodniczej zależy, jak potoczą się losy tytułowego Pikotka. Fenomenem jest złożenie książki w leporello, czyli wachlarz, harmonijkę.

- P. Spier, *Ludzie*, przeł. K. Radziwiłł, Muchomor, Warszawa 2017.

Obrazkowa opowieść o tym, jak pięknie i kolorowo różnimy się od siebie, jakie zwyczaje, zabawy, rytuały panują w różnych kulturach. O tym, jak wiele mamy wspólnego, oraz co najważniejsze, o tym, że wszyscy razem tworzymy ludzkość. Gdy się nie znamy, możemy wydawać się sobie dziwni, ale jeśli się choć trochę poznamy, to możemy się tolerować, akceptować, a nawet przyjaźnić.

Najlepsza nawet książka jest jedynie przedmiotem. Stanie się ona drzwiami do świata literackiego za sprawą świadomego dorosłego, który nie tylko chce zapoznać dzieci z jej treścią, ale przede wszystkim uwrażliwić je na oddziaływanie słowa, współbrzmiające z budowaniem ich osobowości. Jest to tym bardziej możliwe, im głębsze, trwalsze i rzeczywiste są relacje między bibliotekarzem a dziećmi.

2. NAWIĄZANIE ŻYCZLIWYCH¹² RELACJI BIBLIOTEKARZA Z DZIEĆMI I DZIECI MIĘDZY SOBĄ

Budowanie relacji dorosłego z dziećmi rozpoczyna się od pierwszego spojrzenia i spotkania. W klimacie zaufania, bezpieczeństwa emocjonalnego dzieci z większą ochotą wypowiadają swoje zdanie, potrafią kulturalnie dyskutować, bronić swoich racji, wysłuchiwać odmiennych poglądów drugiej osoby.

Przed spotkaniem z książką warto o tym dzieciom głośno przypomnieć: będziemy słuchać jednej opowieści, oglądać jedną książkę, ale każdy z nas może mieć inne spojrzenie na niektóre treści w niej zawarte. Po przeczytaniu tekstu porozmawiamy o tym, co zostało w naszej pamięci, co najbardziej utkwiło nam w głowie. I każda wypowiedź będzie ważna, tak jak każdy z nas jest ważny, potrzebny, nie do zastąpienia...

Tuż przed otwarciem książki można doświadczyć radości ze wspólnie przeżywanej zabawy, która w naturalny sposób zniweluje napięcia, zrelaksuje dzieci i wyzwoli pogodę ducha, wprawi w dobrostan. Najlepiej sprawdzają się w tym miejscu integracyjne tańce w kręgu¹³ lub na siedząco albo proste zabawy z pokazywaniem, odmia-

¹² Wasył Suchomliński, pedagog, nauczyciel, dyrektor szkoły w Pawłyszach, autor ponad 1500 bajek dla dzieci, twórca idei pedagogiki serca na Ukrainie, pozostawał pod ogromnym wpływem Janusza Korczaka, zob. B.A. Сухомлинский, *Сердце отдаю детям*, Киев 1985, s. 29.

¹³ B.D. Weiser, *Tańce i zabawy dla grupy*, przeł. P. Rajca, Lublin 1995.

ny znanych dzieciom zabaw, w których znajdują się słowa zapraszające do kontaktu z książką, np. znana dzieciom z przedszkola „Głowa, ramiona, kolana, pięty” nabiera charakteru inicjacji literackiej, gdy uwzględnimy takie słowa: „Głowa ramiona, kolana pięty(a), jestem dzisiaj uśmiechnięty(a). Głowa, ramiona, kolana nos – oddajemy książkom głos!”

Dzieci lubią uczyć się w przyjaznym środowisku¹⁴, doświadczać przyjemności i zadowolenia. Bibliotekarz powinien pamiętać o tym przed kolejnymi zadaniami, które stawia dzieciom do wykonania. Słuchanie i czytanie mogą stanowić dla niejednego dziecka trudność, a więc przed otwarciem książki należy zadbać o pozytywne nastawienie naszych wychowanków (i oczywiście nas samych też).

3. WYTWORZENIE KLIMATU BEZPIECZEŃSTWA EMOCJONALNEGO

Zadbanie o dziecięce emocje¹⁵ wiąże się z nawiązywaniem relacji. Umieściłam to działanie w osobnym punkcie, by tym bardziej podkreślić doniosłą rolę emocjonalnego wsparcia, jakie nauczyciel daje dzieciom, a potem one same sobie nawzajem. Grupa rówieśnicza, w której nikt nie boi się opowiadać o swoich przeżyciach, bo wie, że nie będzie wyśmiany, ale wysłuchany, to grupa nie tylko empatyczna, ale taka, w której wszyscy jej członkowie wykazują się syntonią, czyli zarówno umiejętnością wczucia się w położenie drugiej osoby, jak i sprawczością – tworzeniem przyjaznego klimatu do rozmowy, działania i dzielenia się swoimi myślami i odczuciami.

4. TWORZENIE WSPÓLNOTY DZIECI I DOROSŁEGO

Podczas wspólnego wrazeniowego czytania tekstów wszystkie dzieci mogą doświadczyć radości¹⁶ i dumy z wykonywanego zadania, bo nie liczy się tu jedynie pojedyncza odpowiedź, ale ten konkretny głos jest częścią całości i każdy może dołożyć tu swoje zdanie. Czasami mali czytelnicy odpowiadają pozornie nie na temat przeczytanego tekstu, tzn. ich wypowiedź nie zawiera się w treści utworu, ale skojarzeniami wykracza poza format literackiej opowieści.

¹⁴ A. Jaroszevska, *Budowanie przyjaznego środowiska wspierającego efektywną naukę języków obcych. Poradnik nie tylko dla nauczycieli. Publikacja przygotowana w ramach projektu „Podnoszenie jakości nauczania języków obcych na I, II i III etapie edukacyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów defaworyzowanych”*, Warszawa 2014.

¹⁵ P. Harris, *Zrozumieć emocje*, [w:] *Psychologia emocji*, red. M. Lewis, M.J. Haviland-Jones, przeł. M. Ślósarska, A. Tabaczyńska, Gdańsk 2005.

¹⁶ A. Carr, *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu i ludzkich siłach*, przeł. Z.A. Królicki, Poznań 2009; B.L. Fredrickson, *Pozytywność. Naukowe podejście do emocji, które pomaga zmienić jakość życia*, przeł. J. Gilewicz, Poznań 2011.

Setki spotkań z dziećmi nauczyły mnie, że gdy mały człowiek wypowiada się nie na temat, to wtedy mówi na „sвій temat” i bardzo często przekazuje w ten sposób informacje o tym, co przeżywa, co wspomina, co go boli, co mu dolega, jaki jest szczęśliwy lub nieszczęśliwy. Jeśli zatem na pytanie związane z treścią np. baśni o Calineczce: „Co utkwiło ci w pamięci?”, odpowiedź ucznia brzmi „babcia”, nauczyciel nie powinien od razu przekreślić tej wypowiedzi, choć w utworze o żadnej postaci babci nie ma mowy, ale zadać kolejne pytanie: „O, to jest zaskakujące! A skąd takie skojarzenie?”. Wtedy może usłyszeć dywagację: „Moja babcia mi często czytała baśnie Andersena i mówiła, że Calineczka jest jej ulubioną, dlatego gdy dzisiaj czytaliśmy tę baśń, przypominała mi się babcia”.

Drugi przykład dotyczy sytuacji trudniejszej, gdy dziecko, zamiast słuchać w skupieniu, głośno komentuje treść utworu, odwraca uwagę innych, wypowiada się nie na temat, a nawet używa niewyszukanych słów. Przyczyn takiego zachowania może być wiele, np. sama treść utworu może wyzwać w dziecku społecznie nieakceptowane zachowania, bo słyszy opowiadanie o mamie i tacie, a właśnie w tym momencie jego życia jego rodzice się rozwodzą i dziecko znajduje się w sytuacji destabilizacji rozwojowej. Jego zachowanie nie jest zatem wynikiem braku skupienia czy chęci współpracy z dorosłym, ale wołaniem o pomoc. Dzieci zawsze mówią na swój temat, nie zawsze werbalnie, najczęściej poprzez swoje zachowanie i wyrażanie emocji¹⁷. W grupie, w której zbudowana jest wspólnota, i dodatkowo również podczas grupowego czytania istnieje duża szansa na właściwe odczytywanie komunikatów, jakie wysyłają dzieci.

5. PRZYGOTOWANIE PRZESTRZENI DO CZYTANIA

Oprócz doskonałej książki i zadbania o przestrzeń emocjonalną dzieci warto zwrócić uwagę na otoczenie¹⁸ materialne i za pomocą niewielkich inspiratorów ożywić to miejsce, by poprzez stworzenie optymalnych warunków do czytania spotęgować ciekawość dzieci i rozbudzić ich wyobraźnię.

Z moich obserwacji i doświadczeń wynika, że bazową czynnością jest po prostu wywietrzenie sali, a następnie zaaranżowanie miejsca do czytania w myśl zasady, że im mniej scenografii, tym więcej impulsów do otworzenia wyobraźni uczniów. Tak więc na dywanie w sali może być położony list od głównego bohatera książki, zapraszający do jej otwarcia. Albo do korkowej tablicy można przykleić kartkę z charakterystycznym dla tekstu literackiego krajobrazem, przedmiotem czy nawet kolorem,

¹⁷ A. Błaszczak, *Od szczęścia do nienawiści. Leksykon emocjonalny u dzieci w młodszych wiekach szkolnym i młodzieży kończącej szkołę podstawową*, „Logopedia” 2021, t. 50, nr 1, s. 253-270.

¹⁸ A. Pacewicz, *Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w naszej szkole?*, [online] <https://pomagajsiueuczyc.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/09/Przestrzen-w-ktorej-dobrze-sie-uczy-A.-Pacewicz.pdf> – 21 III 2025.

który najczęściej pojawia się w ilustracjach. Czy też z sufitu mogą zwisać piórka, płatki śniegu, liście, kolorowe skrawki bibuły, w zależności od tego, czy tekst dotyczyć będzie historii ptaków, opowieści o zimie, opisu jesieni czy wiersza o karnawale. Do sali mogą też prowadzić tajemnicze drzwi – przyczepiony do ościeżnicy kawałek lekkiej tkaniny w kolorach czy kształtach współgrających z treścią utworu, który wspólnie czytany będzie na zajęciach.

Podsumowując, do biblioteki znanej czytelnikom z codziennych doświadczeń warto wnieść element nowości¹⁹, jak pozostawione na dywanie kolorowe piórka, naklejka na oknie czy przyczepiona do lampy wstęga. Jednak im przedmiot będzie prostszy, tym bardziej zaintryguje i rozbudzi zaciekanie i wewnętrzną motywację do dalszych działań, jakimi są słuchanie i wspólne czytanie.

6. UMIEJSCOWIENIE DZIECI

Biblioteka ma swoje ograniczenia metrażowe, ale zawsze można ją tak zaaranżować, by stała się przestrzenią przyjazną wspólnemu czytaniu. Najbardziej sprawdza się umiejscowienie dzieci na poduszkach bądź dywanie. Dzieci siedzą w półokręgach, przodem do prowadzącego, który stoi i trzyma otwartą w ich kierunku książkę. W takim układzie dorosły potrafi nawiązać kontakt wzrokowy z każdym dzieckiem, co wiąże się z ich podmiotowym traktowaniem i indywidualnym podejściem. Wszystko zaczyna się od porozumiewawczego spojrzenia. Dzieci wypełnione pełnym akceptacji i otwartości spojrzeniem odczuwają, że są zauważone, a co za tym idzie, nie-anonimowe, nieobojętne dorosłemu. Mają poczucie własnej wartości również dzięki sygnałom wysyłanym w ich kierunku przez osobę znaczącą, jaką jest bibliotekarz.

Czasami zasadne wydaje się umiejscowienie dzieci przy stolikach. To dobry pomysł, gdy dzieci słuchają tekstu literackiego i równocześnie rysują, malują lub wykonują notatki wizualne²⁰. Ważne, by dorosły pamiętał, że przestrzeń biblioteki może być sprzymierzeńcem lub konkurentem w budowaniu skupienia uwagi i skoncentrowaniu się dzieci na przeżyciach wpływających z kontaktu z książką. A sposób umiejscowienia dzieci, inny niż na co dzień, może w naturalny sposób pozytywnie nastroić dziecko do czytania, zanim jeszcze ono się faktycznie rozpocznie.

¹⁹ W. Jamrożek, *Edukacja i myśl pedagogiczna w Drugiej Rzeczypospolitej. W stuletnią rocznicę odzyskania niepodległości*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” 2020, t. 11, nr 2, s. 96-105.

²⁰ M. Sieńczewska, D. Sobierańska, M. Radwańska, *Edukacja artystyczna w edukacji najmłodszych uczniów szkoły podstawowej*, Warszawa 2015.

7. KSZTAŁTOWANIE WYOBRAŹNI I MYŚLENIA DYWERGENCYJNEGO. CZAS WOLNY

W czytaniu wrażeniowym naczelne miejsce zajmuje własna twórcza aktywność. Ważne, by bibliotekarz w wielu momentach zajęć sam inspirował albo pozostawiał dzieciom przestrzeń do rozwijania ich wyobraźni i myślenia dywergencyjnego. Dzieje się to, gdy mali czytelnicy dociekają, co robi na ich dywanie niecodzienny przedmiot, np. ptasie piórko, albo gdy dzieci zadają pytania, dlaczego prowadzący właśnie dzisiaj, w środku zimy, przyszedł do klasy w sandałach i okularach przeciwsłonecznych.

Poza tym dzieci pielęgnują wrodzone zdolności twórcze²¹ w rozmowach otwartych, jakie podczas zajęć rozpoczynających czytanie wrażeniowe bibliotekarz z nimi przeprowadza. Sam akt czytania wrażeniowego poprzez założenie aktywnego uczestnictwa dzieci – dopowiadanie słów, wyrażanie emocji, budzenie skojarzeń – zakłada bazowanie na twórczym myśleniu. Po przeczytaniu książki rozmowa kierowana pytaniami otwartymi jest kolejnym wyzwalaczem dziecięcej twórczości i swobodnej aktywności.

8. MOMENT STARTOWY CZYTANIA WRAŻENIOWEGO – HASŁO OTWIERAJĄCE KSIĄŻKĘ

Czytanie wrażeniowe konkretnego tekstu literackiego poprzedzone jest wieloma zabiegami o charakterze zewnętrznym, organizacyjnym, jak i wewnętrznym, związanym z przygotowaniem dzieci do odbioru książki. Wspólne otworzenie książki za pomocą razem wypowiedzianych słów rymowanki daje dzieciom wyraźny znak, że oto od tej chwili zaczyna się koncentrowanie na opowieści. Proste słowa okraszone ruchem są kluczem, za pomocą którego otwiera się brama świata literackiego²². „Baju-baju, dziwi-dziwy, to nie dzieje się na niby, drzwi się w książce otwierają, w świat niezwykły zapraszają”²³.

9. CZYTANIE WRAŻENIOWE TEKSTU LITERACKIEGO

Ile tekstów, tyle możliwości na ich ożywanie. Spośród wielu propozycji, jakie można zaoferować dzieciom, najwięcej zaangażowania przejawiają one, gdy mogą zo-

²¹ M. Kaczmarzyk, *Jak neurodydaktyka może odmienić uczenie (się)*, EduAkcja, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=dUYt-v9MX1g> – 21 III 2025.

²² A. Ungeheuer-Gołąb, *Wzorce ruchowe utworów dla dzieci. O literaturze dziecięcej jako wędrówce, walce, tajemnicy, bezpiecznym miejscu i zabawie*, Rzeszów 2009.

²³ Słowa M. Swędrowska.

brazować emocje, które pojawiają się w nich pod wpływem czytanego/słuchanego wspólnie tekstu. Dzieci lubią też dopowiadać słowa, wymyślać, jak historia potoczyła się dalej.

10. ROZMOWA KIEROWANA PYTANIAMI OTWARTYMI

W przygotowaniu zajęć z wykorzystaniem czytania wrażliwego istotne jest właściwe przeprowadzenie rozmowy z dziećmi po przeczytaniu określonego tekstu. Najlepiej zacząć od pytań otwartych, w których dzieci mogą odnaleźć swoje przeżycia i w odpowiedziach sformułować swoje opinie, wyrazić własne zdanie, odwołać się do osobistych doświadczeń.

ZAKOŃCZENIE

Czytanie wrażliwe w największym skrócie polega na zbudowaniu spotkania w klimacie literackim, czyli takim, w którym słowo drukowane przeplata się z zabawą, ruchem oraz niespodziankami poznawczymi i w ten sposób zaczyna „żyć” w świadomości dzieci. W praktyce wygląda to tak, że uczniowie słuchają wiersza lub opowiadania i są aktywnymi współtwórcami wypowiedzianych przez nauczyciela zdań opowieści. Dopowiadają słowa, wykonują określone gesty, wyrażają emocje swoją mimiką.

Kiedy dzieci uczą się czytać, otwiera się przed nimi wielki świat, zarówno literacki, jak i ten otaczający, w którym liczą się umiejętności interpersonalne, współpracy i współdziałania, logicznego myślenia i wnioskowania, wyobraźnia serca zorientowana na odczytywanie sygnałów wysyłanych przez mowę niewerbalną ludzi oraz wyobraźnia życiowa przejawiająca się m.in. w przewidywaniu skutków swych poczynań. Już w przedszkolu, a potem w czasie edukacji wczesnoszkolnej dzieci zdobywają podwaliny pod wyżej wymienione umiejętności, a wiele z nich kształtuje się pod wpływem kontaktu dzieci z dobrze napisanym tekstem literackim, czyli takim, który „wchodzi w dialog ze sposobem myślenia dziecka, umożliwia mu włączenie własnych mechanizmów rozumowania”²⁴.

Współczesna książka dla dzieci to dzieło integralne, wielowymiarowe i polisensoryczne, w którym przeplatają się ze sobą słowo, obraz, dźwięk i architektura²⁵. Czytanie i przeżywanie tekstów literackich to poznawanie otaczającej rzeczywistości, ale i jej tworzenie. „Każdy młody człowiek poprzez lekturę zdobywa świat zewnętr-

²⁴ J. Papużyńska, *Dziecięce spotkania z literaturą*, Warszawa 2007, s. 23.

²⁵ A. Maroń, *Nowe formy książki na polskim rynku wydawniczym i księgarskim*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży*, t. 5, red. K. Tałuć, Katowice 2017, s. 287-309.

ny, porządkuje doświadczenia i wyznacza nowy ich zasięg. Kreuje też świat osobny, autonomiczny”²⁶.

A biblioteka jest właściwym i wyjątkowym miejscem do takich przeżyć.

Artykuł powstał na bazie niepublikowanej jeszcze rozprawy doktorskiej „Czytanie wrażeń jako aktywna metoda w programie edukacji wczesnoszkolnej”.

BIBLIOGRAFIA

- Baluch A., *Rola czytelnika*, [w:] A. Baluch, *Książka jest światem. O literaturze dla dzieci małych oraz dla dzieci starszych i nastolatków*, Kraków 2005, s. 65-67.
- Baluch A., *Samodzielna lektura – własne odkrycia świata*, [w:] A. Baluch, *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Warszawa 1987, s. 52-57.
- Bałachowicz J., *Szkoła jako przestrzeń budowania przyszłości*, [w:] J. Bałachowicz, A. Korwin-Szymanowska, E. Lewandowska, A. Witkowska-Tomaszewska, *Zrozumieć uczenie się. Zmienić wczesną edukację*, Warszawa 2017, s. 11-95.
- Błaszczak A., *Od szczęścia do nienawiści. Leksykon emocjonalny u dzieci w młodszym wieku szkolnym i młodzieży kończącej szkołę podstawową*, „Logopedia” 2021, t. 50, nr 1, s. 253-270.
- Cackowska M., *Nauka czytania i pisanie w klasach przedszkolnych*, Warszawa 1984.
- Carr A., *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu i ludzkich siłach*, przeł. Z.A. Królicki, Poznań 2009.
- Cieszyńska J., *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.
- Cieślowski J., *Słowo – obraz – gest, czyli o intersemiotycznej naturze tekstów dziecięcych*, [w:] J. Cieślowski, *Literatura osobna*, Warszawa 1985, s. 171-179.
- Fredrickson B.L., *Pozytywność. Naukowe podejście do emocji, które pomaga zmienić jakość życia*, przeł. J. Gilewicz, Poznań 2011.
- Harris P., *Zrozumieć emocje*, [w:] *Psychologia emocji*, red. M. Lewis, M.J. Haviland-Jones, przeł. M. Ślósarska, A. Tabaczyńska, Gdańsk 2005, s. 361-375.
- Jabłoński S., Wojciechowska J., *Wizja szkoły XXI wieku. Kluczowe kompetencje nauczyciela a nowa funkcja edukacji*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 27, s. 43-63.
- Jamrożek W., *Edukacja i myśl pedagogiczna w Drugiej Rzeczypospolitej. W stuletnią rocznicę odzyskania niepodległości*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” 2020, t. 11, nr 2, s. 96-105, <https://doi.org/10.18778/2450-4491.11.08>.
- Jaroszewska A., *Budowanie przyjaznego środowiska wspierającego efektywną naukę języków obcych. Poradnik nie tylko dla nauczycieli. Publikacja przygotowana w ramach projektu „Podnoszenie jakości nauczania języków obcych na I, II i III etapie edukacyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów defaworyzowanych”*, Warszawa 2014.
- Kaczmarzyk M., *Jak neurodydaktyka może odmienić uczenie (się)*, EduAkcja, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=dUYt-v9MX1g>.

²⁶ A. Baluch, *Samodzielna lektura – własne odkrycia świata*, [w:] ead., *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Warszawa 1987, s. 55; J. Nikitorowicz, *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańsk 2005, s. 218.

- Kamińska A., *Dialog w polskich placówkach szkolnych – istotny problem edukacji i pedagogiki (na podstawie badań własnych)*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2019, t. 22, nr 1, s. 127-147, <https://doi.org/10.12775/10.12775/SPI.2019.1.007>.
- Korczak J., *Zdolność*, [w:] J. Korczak, *Prawidła życia. Publicystyka dla dzieci*, Warszawa 2003, s. 505-506.
- Maroń A., *Nowe formy książki na polskim rynku wydawniczym i księgarskim*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży*, t. 5, red. K. Tałuc, Katowice 2017, s. 287-309.
- Milerski B., Śliwerski B., *Pajdocentryzm*, [w:] *Pedagogika. Leksykon*, red. B. Milerski, B. Śliwerski, Warszawa 2000, s. 143.
- Nikitorowicz J., *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańsk 2005.
- Noosfera literacka. *Problemy wychowania i terapii poprzez literaturę dla dzieci*, red. M. Chrobak, A. Ungeheuer-Gołąb, Rzeszów 2012.
- Pacewicz A., *Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w naszej szkole?*, [online] <https://pomagajsieuczyc.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/09/Przestrzen-w-ktorej-dobrze-sie-uczy-A.-Pacewicz.pdf>.
- Papuzińska J., *Dziecięce spotkania z literaturą*, Warszawa 2007.
- Papuzińska J., *Misja biblioteki dziecięcej*, [w:] *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje, doświadczenia, postulaty*, red. J. Papuzińska, G. Walczewska-Klimczak, Płock 2004, s. 13-22.
- Rodziewicz E., *O metaforze „pais-ago” i przemieszczaniu jej znaczeń dzisiaj*, [w:] *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki. Wymiary teoretyczny i praktyczny*, red. R. Włodarczyk, W. Żłobicki, Kraków 2011, s. 13-34.
- Sieńczywska M., Sobierańska D., Radwańska M., *Edukacja artystyczna w edukacji najmłodszych uczniów szkoły podstawowej*, Warszawa 2015.
- Ungeheuer-Gołąb A., *Wzorce ruchowe utworów dla dzieci. O literaturze dziecięcej jako wędrówce, walce, tajemnicy, bezpiecznym miejscu i zabawie*, Rzeszów 2009.
- Waloszek D., *Czy szkoła może być miejscem wzajemności porozumienia się nauczycieli-rodziców-uczników?*, [w:] *Współprzestrzenie edukacji. Szkoła, rodzina, społeczeństwo, kultura*, red. M. Nyczaj-Draż, M. Głazewski, Kraków 2005, s. 129-141.
- Weiser B.D., *Tańce i zabawy dla grupy*, przeł. P. Rajca, Lublin 1995.
- Сухомлинский В.А., *Сердце отдаю детям*, Киев 1985.

ABSTRAKT

Czytanie wrażeńiowe jest jednym ze sposobów budowania relacji z dziećmi. Na kanwie książki możemy się spotkać, by porozmawiać nie tylko o tekście literackim, ale przede wszystkim o sobie, o tym, jak postrzegamy otaczającą rzeczywistość, o tym, jak definiujemy słowa oraz w jaki sposób dostrzegamy konteksty. Czytanie wrażeńiowe jest metodą pomocną przy organizowaniu warsztatów czytelniczych w bibliotekach, by rozkochar młodszych i starszych czytelników w książkach i zaprosić ich do świata literackiego.

Słowa kluczowe: czytanie wrażeńiowe, czytanie wspólnotowe, książki obrazkowe, picture-book

ABSTRACT

A Book as a Space of Encounter, Conversation and Mindfulness: Impressionistic Reading of Literary Texts

Impressionistic reading is one of the ways of connecting with children. A book may be an opportunity for an encounter, allowing one to talk about oneself on top of the literary text, discuss how we perceive the world around us, how we define words, and how we notice contexts. Impressionistic reading is a helpful method in running reading workshops that serves to warm the hearts of readers, both young and old, to books and invite them to enter the world of literature.

Keywords: impressionistic reading, communal reading, picture books

KATARZYNA MOJSKA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Książkary, BookTok i Bookstagram

Tematy literackie w sieci

WSTĘP

Wielu bibliotekarzy i nauczycieli zastanawia się, jak zachęcić młodzież do czytania. Wydaje się to dużym wyzwaniem, jednak według badań¹ Biblioteki Narodowej to właśnie w grupie 15-18 lat najwięcej jest osób czytających (68%, a odsetek czytelników co najmniej siedmiu książek jest tu prawie dwukrotnie wyższy niż w całej populacji – 15%). Wynika to oczywiście z obowiązku czytania lektur, ale nie oznacza, że czytanie nie sprawia przyjemności. Niestety właśnie po zakończonej nauce obserwujemy największy spadek czytelnictwa². Wśród osób, które przyznały, że w ciągu minionego roku nie przeczytały żadnej książki, aż 60% stanowią te, które twierdzą, że dawniej czytały, ale robiły to tylko w szkole lub na studiach. Kluczowe wydaje się zachęcenie młodych osób do czytania dla przyjemności, aby ten nawyk utrzymał się jak najdłużej. W osiągnięciu tego celu mogą pomóc sami zainteresowani i promowanie czytelnictwa na TikToku i w innych mediach społecznościowych. Czytanie ma wymiar społeczny, wiele czynników ma wpływ na to, czy będzie się to robić, czy nie, i jest doświadczeniem, którym chętnie się dzielimy. Może też budować poczucie wspólnoty.

¹ Z. Zasacka, R. Chymkowski, I. Koryś, *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2024, [online] <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2023> – 21 III 2025.

² *Ibidem*, s. 5.

W tym samym badaniu stwierdzono, że zdecydowanie częściej po książki sięgają kobiety (50% i 36%)³, również 53% kobiet deklaruje, że lubi czytać, w przypadku mężczyzn zaś odsetek ten wynosi 36%. Tę tendencję widać również w książkowych mediach społecznościowych, gdzie zdecydowanie przeważają kobiety. Stąd nawet pojawiło się określenie „książkary”, czyli dziewczyny, które czytają i mówią o książkach głównie na TikToku i w innych mediach społecznościowych (podobnie jak jesieniarzy, czyli osoby kochające jesień).

YOUTUBE

Recenzje i opinie czytelników pojawiły się w sieci wraz z powstaniem blogosfery. Bardzo kiedyś popularne blogi książkowe straciły na znaczeniu – młodszy użytkownicy Internetu do mówienia o książkach wykorzystują media społecznościowe.

YouTube to platforma umożliwiająca bezpłatne udostępnianie, edycję, nadawanie na żywo i komentowanie filmów⁴. Powstał w 2005 roku i jest drugim pod względem popularności medium społecznościowym na świecie. Pozwala na prowadzenie wideoblogów i tworzenie własnych kanałów z filmami. Powstało wiele kanałów poświęconych książkom i czytaniu. Są to m.in.:

- ▶ Wielki Buk – kanał książkowy Olgi Kowalskiej, jest subskrybowany przez 44 tysiące osób. Prowadząca kanał zajmuje się recenzowaniem książek od 2012 roku; zaczynała, pisząc bloga. Kanał skierowany jest głównie do wielbicieli takich gatunków jak horror i thriller;
- ▶ Bestselerki – kanał prowadzony wspólnie przez Martę Gajewską i Annę Bartłomiejczyk, liczący prawie 50 tysięcy subskrybentów. Kanał skupiony jest głównie wokół fantastyki i książek młodzieżowych. Prowadzące są również autorkami serii książek.

Format YouTube’a pozwala na długie i szczegółowe omówienie tematu, filmy trwają pół godziny lub nawet dłużej. Prowadzenie kanału z recenzjami wymaga sporego zaangażowania. Należy zainwestować w odpowiedni sprzęt i dobrze się przygotować do wypowiedzi i stworzenia recenzji. YouTube książkowy, określany jako BookTube, korzysta z popularnych formatów występujących już na platformie. Powstają zatem filmy z tzw. haulami (z ang. *haul*) zakupowymi czy też unboxing, czyli otwieranie paczek (z książkami), oraz tagi książkowe (odpowiadanie na pytania). Zostały też wypracowane charakterystyczne dla BookTube’a formaty, które potem przeszły na inne platformy, m.in. TBR (to be read), czyli plany czytelnicze, i Wrap up, czyli podsumowanie miesiąca lub roku.

³ *Ibidem*, s. 10.

⁴ K. Maciejak, *YouTube w edukacji. Strategie nadawcze wideoblogerów*, Kraków 2018, s. 49.

INSTAGRAM

Wraz z rosnącą popularnością Instagrama pojawiało się tam coraz więcej kont poświęconych czytaniu i książkom, tzw. bookstagram. Część booktuberów (osób posiadających kanały książkowe na YouTube) przeniosła swoją działalność na Instagram, pojawili się też młodszy użytkownicy, którzy zdecydowanie preferują tę formę, np.:

- @come.book – profil książkowy i lifestylowy prowadzony przez Karolinę, skupiony głównie wokół książek młodzieżowych i romansów;
- @talkincloud – ciekawy profil prowadzony przez Łukasza Chmarę, redaktora wydawnictwa YA!;
- @bardziejlubieksiazki – Diana Chmiel, autorka profilu jest obserwowana przez 25 tysięcy osób;
- @ladymargotpl – profil Małgorzaty Tinc, prezentujący głównie literaturę popularną. Ma aż 100 tysięcy obserwujących.

Charakterystyczne dla tej platformy są estetyczne zdjęcia okładek i krótki opis oraz ocena treści. Instagram umożliwia także nagrywanie krótkich filmików, reelsów, które mają format podobny do TikToka. Wyszukiwanie odbywa się za pomocą hasztagów. Hashtag bookstagram ma 115 milionów postów.

Instagram jest aplikacją dostępną na telefony używaną przez ponad 12 milionów ludzi w Polsce. Dostarcza szybko treści prosto na urządzenie użytkownika – z tego powodu jest to potężne narzędzie do promowania czytelnictwa. Na Instagramie można znaleźć wiele kont wydawnictw, jak i samych autorów, którzy wykorzystują to narzędzie, żeby kontaktować się bezpośrednio ze swoimi czytelnikami.

TIKTOK

Najpopularniejszym w tej chwili medium społecznościowym wśród młodych ludzi jest z pewnością TikTok. To tam znajdziemy najwięcej młodych czytelników – odbiorcami TikToka są głównie nastolatki i młodzi dorośli. Trudno tam znaleźć kogoś po 30. roku życia. Tworzą społeczność zwaną BookTokiem. Popularność BookToka przekłada się na realny wzrost czytelnictwa wśród młodzieży. Jest to przydatne narzędzie do promowania książek i czytania, co jest wykorzystywane przez biblioteki, wydawnictwa czy nawet samych autorów, którzy mocno promują swoje książki na tej platformie. Za granicą jest już około miliarda filmików książkowych. Popularne booktokowe konta to m.in.:

- mrukbooki – konto z 267 tysiącami obserwujących. Prowadzi je Emilia Jachimczak, która oprócz czytania i nagrywania TikToków napisała dwie książki młodzieżowe;
- Culturomaniaczka – profil obserwuje 338 tysięcy osób. Prowadzi go Nela Mańkowska, która zdobyła tytuł Człowieka Książki 2023 roku;

- Rosa_with_books – profil książkowy obserwowany przez 121 tysięcy użytkowników. Krótkie filmiki dotyczące głównie kupowania książek i emocji towarzyszących przy czytaniu.

TikTok jest aplikacją umożliwiającą wstawianie krótkich filmików, trwających zazwyczaj do 3 minut, a najczęściej krótszych. W przeciwieństwie do innych platform ma stosunkowo niski próg wejścia. Nie wymaga robienia estetycznych zdjęć, jak Instagram, ani kupowania sprzętu i uczenia się montażu, jak YouTube. Żeby zacząć publikować, wystarczy smartfon i edytor wideo w aplikacji. Format tiktokowych filmików opiera się na powielaniu istniejących trendów i korzystaniu z bazy gotowych dźwięków. Można nagrać kolejne wideo, które nie będzie się różniło od innych podpiętych pod ten sam hasztag, albo wykorzystać znany podkład muzyczny i nadać mu nowy kontekst.

Mimo wielu lat obecności książkosfery w Internecie to właśnie BookTok odpowiada za realny wpływ na rynek czytelniczy. Bardzo szybki rozwój BookToka i liczba użytkowników sprawił, że wydawcy zaczęli zauważać jego potencjał i dostosowywać swoją ofertę do potrzeb młodych czytelników. W związku z tym tzw. literatura Young Adult jest obecnie jednym z popularniejszych gatunków wydawanych również na polskim rynku⁵.

Cieszące się największym zainteresowaniem konta na BookToku pochodzą z USA, co sprawia, że młodzi czytelnicy naciskają na polskich wydawców, żeby jak najszybciej otrzymać książki czytane za granicą. Bardzo popularne stało się pozostawianie angielskich tytułów w polskich wydaniach, żeby jak najbardziej upodobnić wydanie do oryginału. Zauważalny jest też trend nadawania angielskich tytułów książkom piśnianym przez polskich autorów, co możemy zauważyć, śledząc np. bestsellery Empiku. W księgarni Barnes & Noble w USA są wystawki stworzone specjalnie pod BookToka, można tam znaleźć półkę z podpisem „BookTok kazał mi to przeczytać”. Jest też specjalna zakładka na ich stronie internetowej.

Również na polskich książkach pojawiają się naklejki „Hit BookToka!”.

Ze społecznością BookToka wiąże się zauważalny wzrost popularności tematyki LGBT na polskim rynku wydawniczym, co pokazuje raport przygotowany przez Bibliotekę Narodową⁶. Wynika to prawdopodobnie z wielkiej zalety BookToka jako społeczności przyjaznej i bezpiecznej, nieoceniającej wyborów czytelniczych i traktującej czytanie jako przyjemność. Stoi to niejako w kontrze do bardziej snobistycznego świata ludzi dorosłych czytających bardzo ambitną literaturę.

BookTok ma też wady. Z racji tego, że filmiki są krótkie, trudno jest nagrać prawdziwą recenzję książki. Dominuje raczej szybkie pokazywanie okładek bądź nowości książkowych. Emocje osoby czytającej są ważniejsze niż prawdziwa dyskusja. Na

⁵ „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2024, t. 77: *2023 książki*, oprac. O. Dawidowicz-Chymkowska, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1716983811.pdf> – 21 III 2025.

⁶ *Ibidem*, s. 48.

przykład: *Książka, która mnie zniszczyła*, *Którego książkowego męża wolę*, *Ja po kupieniu książek, które złamią mi serce i sprawią, że będę ryczał jak bóbr* – to niektóre tytuły popularnych filmików znanych booktokerów.

Można też odnieść wrażenie, że BookTok cechuje bardzo konsumpcyjna kultura czytania, w której książki należy przede wszystkim kupować, a dopiero potem czytać. Jest wiele nagrań z wizyt w księgarniach, chwalenia się stosami zakupów i rozpakowywania kolejnych paczek. W dobrym tonie jest narzekanie na rosnący stos TBR (to be read – do przeczytania) i jego nieustanne powiększanie. Dodatkowe punkty można uzyskać za nagranie na tle biblioteczki z książkami ustawionymi kolorami. Estetyka nie gra tu takiej roli jak na Instagramie, ale warto pokazać, ile ma się książek i jak ładne.

TEMATY LITERACKIE

Jako że BookTok jest medium ludzi młodych, dotyczy głównie literatury Young Adult (książki młodzieżowe, o nastolatkach i dla nastolatków) i to ona króluje tam niepodzielnie. Pula książek, które przewijają się najczęściej, jest ograniczona i właściwie wszyscy czytają to samo.

W roku 2023 do Biblioteki Narodowej przesłano 548 książek dla młodzieży. To największa liczba, jaką odnotowano w przypadku tej kategorii w ciągu dekady badań⁷.

Oprócz Young Adult popularna jest jeszcze stosunkowo nowa kategoria, czyli New Adult (książki o nowych dorosłych, studentach). Dużym zainteresowaniem cieszy się literatura fantasy i romans. Charakterystyczne dla BookToka jest to, że książki są tagowane i polecane za pomocą haseł i bardzo konkretnych motywów. Czytelnicy chcą z góry wiedzieć, jaki motyw będzie obecny w książce, i szukają poleceń swoich ulubionych tropów. Niektóre z nich są zaczerpnięte z romansów czy komedii romantycznych i rozpoznawane od dawna, np. fake dating (udawany związek) czy nadal bardzo popularny trójkąt miłosny. Współczesny BookTok wypromował wiele mini-motywów, których czytelnicy szukają w książkach, np. grumpy sunshine (ponurak i optymistka), brother's best friend (przyjaciół brata), one bed (jedno łóżko), lub jeszcze bardziej szczegółowych, jak who did this to you? (kto ci to zrobił?), dotyczący książek, w których uczucie między bohaterami ujawnia się poprzez zadanie pytania: kto ci to zrobił? (jakaś krzywdę). Nawet na polskim BookToku motywy te są najczęściej wyszukiwane po angielsku i często nie mają polskich odpowiedników, co pokazuje dużą amerykanizację kultury czytelniczej młodych ludzi. Autorzy książek dla młodzieży również używają tych motywów do promocji swoich książek, nawet zanim one powstaną.

⁷ Ibidem, s. 47.

Należy też wspomnieć o zjawisku, które jest ściśle związane z BookTokiem, a mianowicie o wzroście popularności literatury erotycznej bądź dużej liczby scen erotycznych w książkach z gatunku Young Adult. Czytelniczki i czytelnicy często wręcz wywierają presję na autorów i wydawców, żeby takie sceny znalazły się w książkach. Wynika to po części z popularności takich platform jak Wattpad, gdzie można publikować swoją twórczość. Zainteresowania te przenoszą się później na BookToka, gdzie użytkownicy polecają sobie nawzajem książki, które zaczynały jako historie z Wattpada.

BookTok ma też duży udział w promowaniu pisarzy, którzy wywodzą się z Wattpada, i niekiedy bywa przepustką do pisarskiej kariery, jak to miało miejsce w przypadku Katarzyny Barlińskiej vel Pizgacz, autorki trylogii Hell (jej książki są bardzo często wspominane na polskim BookToku).

ZAKOŃCZENIE

Można spotkać się z głosami, że przedstawiony przegląd popularnych książek dla młodzieży sprowadza się do romansów i mało wartościowej, prostej literatury dla bardzo niewymagającego odbiorcy. Jest to prawda, ale niekiedy pojawiają się ambitniejsze pozycje, a najważniejszy wydaje się nawyk czytania i to, by utrzymał się on jak najdłużej. W końcu użytkownicy BookToka wyrosną z okresu młodzieńczego i takich lektur, a przynajmniej część z nich sięgnie po coś ambitniejszego.

BIBLIOGRAFIA

- Instagram, [online] <https://www.instagram.com/>.
Maciejak K., *YouTUBE w edukacji. Strategie nadawcze wideoblogerów*, Kraków 2018.
„Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2024, t. 77: 2023 książki, oprac. O. Dawidowicz-Chymkowska, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1716983811.pdf>.
TikTok, [online] <https://www.tiktok.com/pl-PL/>.
YouTube, [online] <https://www.youtube.com/>.
Zasacka Z., Chymkowski R., Koryś I., *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2024, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1717404995.pdf>.

ABSTRAKT

Artykuł omawia grupę młodych czytelników w mediach społecznościowych. Przedstawia także trendy i motywy literackie popularne na TikToku i ich wpływ na rynek wydawniczy. Prezentuje zalety i wady książkowych mediów społecznościowych.

Słowa kluczowe: Bookstagram, BookTok, motywy literackie, literatura młodzieżowa, czytelnicy

ABSTRACT

Książkary (Bookgirls), BookTok and Bookstagram: Literary Themes in the Web

The article discusses a group of young readers active in social media as well as the trends and literary themes popular in TikTok and their impact on the book market. The author presents the advantages and drawbacks of social media.

Keywords: Bookstagram, BookTok, literary themes, YA literature, readers

EWA PRONOBIS-SOSNOWSKA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy

Sposób na czytelników,

czyli promocja czytelnictwa w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej
im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy

WSTĘP

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy wykorzystuje wiele kanałów do kontaktu z użytkownikami. Najważniejszy z nich to strona www.pbw.bydgoszcz.pl, która oferuje dostęp online do katalogu biblioteki oraz do informacji o aktualnych wydarzeniach i ofercie edukacyjnej placówki. Jak zauważa Małgorzata Bykowska, „[w]arto zwrócić uwagę na siłę mediów społecznościowych, zwłaszcza jeśli chodzi o działania związane z docieraniem do nowych pokoleń potencjalnych czytelników. Media społecznościowe są bowiem często śledzone przez młodych użytkowników”¹. W związku z tym biblioteka promuje się również na portalu społecznościowym, na którym posiada cztery profile: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, Klub Enigma – escape room, Medioteka Języka Niemieckiego, Muzeum Oświaty w Bydgoszczy. Placówka prowadzi także trzy dodatkowe własne strony internetowe, m.in. dla wydziału gromadzącego kolekcje i eksponaty dokumentujące historię szkolnictwa w regionie, pn. Muzeum Oświaty w Bydgoszczy, oraz dla stowarzyszenia założonego przez nauczycieli bibliotekarzy w 2014 roku w celu pozyskiwania środków pozabudżetowych na wsparcie działalności biblioteki, pn. Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty.

¹ M. Bykowska, M. Celuch, I. Gawrych, A. Góra, A. Kiełczewska, M. Kusion, M. Lipka, P. Marchel, B. Sikora, E. Stanicka, E. Wasiak, *Nauka, zabawa i spotkania w bibliotece. Sprawdzone sposoby, jak przyciągnąć Czytelnika w różnym wieku*, Warszawa 2022, s. 11.

Istnieje również strona Marian Rejewski Pogromca Enigmy, której celem jest popularyzacja patrona biblioteki, jego zasług i dokonań oraz dokumentowanie wszystkich uhonorowań kryptologa w Polsce i na świecie. Biblioteka organizuje pracę redakcyjną edukacyjnego portalu informacyjnego Edupolis, tym samym promując swoją ofertę i usługi na tym portalu. Instytucja od 2019 roku bierze udział w tworzeniu zasobu Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej, dzięki czemu część zbiorów jest dostępna cyfrowo. Włączyła się również do regionalnego projektu województwa kujawsko-pomorskiego „Kultura w zasięgu 2.0”. Projekt umożliwił digitalizację części zbiorów bibliotecznych i ich udostępnienie na platformie Wirtualnego Przewodnictwa i Wirtualnego Muzeum 360°. Podjęcie wszystkich tych działań miało na celu dotarcie do jak najszerszego grona odbiorców i promowanie bogatej oferty wśród jak największej liczby użytkowników.

Promocję czytelnictwa wspiera nowoczesny system komputerowej obsługi bibliotek Prolib, który umożliwia zarządzanie wszystkimi procesami bibliotecznymi. Całość zbiorów jest wprowadzona do elektronicznej bazy danych w systemie Prolib i dostępna w katalogu INTEGRO z poziomu strony www.pbw.bydgoszcz.pl. Na bieżąco czytelnicy otrzymują informację o nowościach, jak również wpływie kolejnego numeru czasopisma. Użytkownik ma zdalny dostęp do własnego konta, może książki zamawiać, rezerwować i przedłużać termin ich wypożyczenia. Dodatkowo w systemie opracowywana jest bibliografia zawartości czasopism dla potrzeb nauczycieli. Aktualnie placówka oferuje w katalogu INTEGRO, oprócz bazy danych o zbiorach, dostęp do Bibliografii zagadnień pedagogicznych i bibliotek wirtualnych, m.in. takich jak: Polona, Wolne Lektury, ebookpoint BIBLIO, Legimi, Arianta, Academica, Biblioteka Nauki oraz dodatkowo Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa. W 2019 roku biblioteka została włączona do konsorcjum samorządowych bibliotek publicznych pn. Kujawsko-Pomorski Zasób Biblioteczny IBUK Libra, dzięki czemu czytelnicy otrzymują bezpłatny dostęp do kilku tysięcy publikacji z wszystkich dziedzin wiedzy w największej internetowej wypożyczalni online w Polsce.

KONKURSY CZYTELNICZE

Sprawdzonym i atrakcyjnym sposobem promocji biblioteki w środowisku są organizowane od 2011 roku konkursy dla uczniów. Dzięki nim placówka stała się rozpoznawalną marką dla szerszego grona odbiorców. Pod względem liczby uczestników sprawdziły się wszystkie konkursy internetowe, tym bardziej że na laureatów czekały liczne i wartościowe nagrody pozyskane od sponsorów. W latach 2011-2024 prawie wszystkie konkursy wojewódzkie dla uczniów zorganizowano pod patronatami Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Kujawsko-Pomorskiego Kuratora Oświaty i Prezydenta Bydgoszczy, po złożeniu odpowiednich wniosków. Zwiększyło to prestiż proponowanych przedsięwzięć, a także ułatwiło pozyskanie nagród dla laureatów. Najczęściej organizowany i systematycznie powtarzany był konkurs wie-

dzy o patronie biblioteki Marianie Rejewskim. Do innych przykładów wykorzystania gotowych formularzy internetowych należą m.in. takie konkursy jak: „Serfujesz po sieci? Rób to z głową!”, mający m.in. na celu promowanie bezpiecznych zachowań w Internecie, oraz „Życie, choćby i długie, zawsze będzie krótkie – Wisława Szymborska w życiu i poezji”, popularyzujący twórczość noblistki w 100. rocznicę jej urodzin, czy „Harry Potter”, z okazji dwudziestolecia wydania książki *Harry Potter i kamień filozoficzny*. Konkursy internetowe miały bardzo szeroki odbiór, co przełożyło się na wysoką liczbę respondentów.

Biblioteka podjęła również próby popularyzacji czytelnictwa metodą booktalkingu. W 2017 roku po raz pierwszy zaproponowano wykorzystanie tej metody podczas organizacji konkursu wojewódzkiego pt. „Niech połączy nas książka. Książka, którą polecam mojemu uczniowi. Książka, którą polecam mojemu nauczycielowi”. Celem przedsięwzięcia było promowanie booktalkingu w środowisku. Komisja konkursowa brała pod uwagę przede wszystkim zgodność prezentacji z zasadami tej metody, a ponadto kreatywność, ekspresję, poprawność językową i oryginalność prezentacji. Następnym tego typu projektem był w 2018 roku konkurs pt. „Wybrałem(łam), przeczytałem(łam), polecam, czyli gawęda o jednej książce” – na film promujący czytelnictwo. Zadaniem uczniów było nagranie filmu z wykorzystaniem zasad booktalkingu. Jednocześnie książka wybrana przez uczestnika powinna pochodzić spośród publikacji zakupionych przez bibliotekę w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa. Konkurs ten został powtórzony w 2023 roku w związku z realizacją Priorytetu 3 Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025. Nagrodzeni uczniowie otrzymali książki i upominki, a laureat pierwszego miejsca – okolicznościowy puchar ufundowany przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy.

Przykładem przedsięwzięć przyciągających dużą liczbę uczestników mogą być konkursy plastyczne. W 2022 roku zorganizowano konkurs plastyczny pt. „Wszechświat – kosmos i planety w mojej wyobraźni” w ramach obchodów 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w województwie kujawsko-pomorskim, na który wpłynęło ponad 400 prac plastycznych z 58 placówek edukacyjnych z regionu. Placówka wykorzystuje różnego typu okazje do organizacji konkursów, np. promuje inicjatywy samorządu województwa kujawsko-pomorskiego. W związku z Rokiem Ludwika Rydygiera w województwie w 2020 roku zorganizowano konkurs literacki „Być jak Rydygier, czyli o łączeniu lekarskiej, wojskowej i wolnościowej pasji w życiu jednego człowieka”.

W każdym roku biblioteka organizuje konkursy związane z patronami danego roku. Przykładem mogą być konkursy zorganizowane w 2021 roku. Pierwszy konkurs, pt. „Fantastyka nie jest mi obca”, zainicjowano w związku z Rokiem Stanisława Lema. Drugi, zatytułowany „O wielu pasjach w życiu jednego człowieka, czyli Cyprian Kamil Norwid znany i nieznany”, zorganizowano w związku z Rokiem Cypriana Kamila Norwida. Miał on zasięg ogólnopolski i odbył się pod honorowym patronatem Marszałek Sejmu RP Elżbiety Witek, która ufundowała nagrodę dla laureata pierwszego miejsca.

PROJEKT EDUKACYJNY PN. „WSZYSTKO, CO NAJWAŻNIEJSZE, CZYLI POCZYTAJMY I POROZMAWIAJMY O WARTOŚCIACH”

Zgodnie z ustawą o prawie oświatowym² minister edukacji narodowej ogłasza podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa na każdy rok szkolny. W związku z realizacją polityki oświatowej państwa w 2016 roku w bibliotece, z inicjatywy nauczycieli bibliotekarzy, powstał projekt zajęć edukacyjnych dla uczniów pn. „Wszystko, co najważniejsze, czyli poczytajmy i porozmawiajmy o wartościach”, który był zgodny z jednym z kierunków polityki oświatowej w roku szkolnym 2016/2017 – „Kształtowanie postaw. Wychowanie do wartości”. Nauczyciele opracowali scenariusze lekcji na podstawie wybranych tekstów literackich ilustrujących wartości, które sprzyjały rozmowom o tym, czym są wartości w ujęciu materialnym, pozamaterialnym i moralnym. Wybrana lektura, wykorzystana podczas zajęć, miała na celu wzmocnienie motywacji uczniów do praktykowania wartości moralnych w życiu. Tematykę zajęć opracowano dla wszystkich poziomów kształcenia. Poruszane były tematy dotyczące przyjaźni, dobroci, szacunku wobec siebie i innych, miłości.

W roku szkolnym 2020/2021 został ogłoszony przez ministra edukacji kierunek dotyczący pracy wychowawczej szkół pn. „Działania wychowawcze szkoły. Wychowanie do wartości, kształtowanie postaw i respektowanie norm społecznych”. W celu wspomagania oddziaływań wychowawczych szkół w tym obszarze, biblioteka kontynuowała opracowany przez nauczycieli bibliotekarzy projekt pn. „Wszystko, co najważniejsze, czyli poczytajmy i porozmawiajmy o wartościach”. W związku z zainteresowaniem nauczycieli i uczniów projekt kontynuowany jest w każdym kolejnym roku szkolnym.

INNOWACJE PEDAGOGICZNE

Nowe regulacje prawne dotyczące działalności innowacyjnej szkoły przeniesiono na poziom ustawy o prawie oświatowym³. Działalność innowacyjna stała się integralnym elementem funkcjonowania szkół i placówek oświatowych. Wdrażanie innowacji zostało uproszczone:

- ▶ zniesiono konieczność zgłaszania innowacji pedagogicznej kuratorowi oświaty i organowi prowadzącemu,
- ▶ zniesiono wymagania formalne warunkujące rozpoczęcie działalności innowacyjnej.

W bydgoskiej bibliotece pedagogicznej od 2019 roku nauczyciele wdrażają innowacje pedagogiczne według określonej procedury wewnętrznej. Dobra atmosfera,

² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 737).

³ Ibidem.

sprzyjająca innowacjom pedagogicznym, pozytywnie wpływa na rozwijanie kreatywności i nowatorskich rozwiązań w pracy placówki. Dzięki zaangażowaniu nauczycieli bibliotekarzy wdrożono kilka innowacji pedagogicznych, w tym: „Patroni roku – wybitni Polacy. Poznajemy i odkrywamy multimedialnie” (2021), „Nowa przestrzeń czytelnicza i informacyjna dla użytkowników PBW jako forma promocji zbiorów bibliotecznych i usług informacyjnych” (2022), „Czytam, lubię i szanuję – z książką w krainę wartości” (2022), „O czym szumi Brda – edukacja regionalna w PBW w Bydgoszczy” (2022).

Innowacja pedagogiczna pn. „Nowa przestrzeń czytelnicza i informacyjna dla użytkowników Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy jako forma promocji zbiorów bibliotecznych i usług” została zrealizowana w roku szkolnym 2022/2023. Jej przedmiotem była edukacja czytelnicza, a adresatami innowacji – użytkownicy biblioteki, szczególnie studenci kierunków pedagogicznych i psychologicznych, rodzice uczniów z problemami szkolnymi, zaburzeniami zachowania, nauczyciele wszystkich przedmiotów. Innowacja wiązała się ze zmianami organizacyjnymi w bibliotece w 2022 roku. Czytelnicy otrzymali w wolnym dostępie książki o tematyce psychologicznej, pedagogicznej i socjologicznej, czasopisma fachowe, jak również najnowsze książki dla dzieci i młodzieży. Wśród owych zbiorów znalazły się poradniki dla rodziców, w tym pozycje dotyczące dysleksji, depresji, uzależnień od ekranów lub technologii, problemów wychowawczych, zaburzeń zachowania, jak również książki o tematyce terapeutycznej. W tej przestrzeni nauczyciel bibliotekarz pełni funkcję doradcy, osoby umiejącej słuchać, otwartej, elastycznej, kierującej się empatią w kontaktach z czytelnikami. Innowacja miała na celu szerzenie idei dobrej organizacji pracy biblioteki oraz promowania ciekawych, wartościowych książek i czasopism z zakresu psychologii i pedagogiki, a także książek dla dzieci i młodzieży, beletrystyki i gier planszowych z księgozbioru PBW. Była odpowiedzią na potrzeby współczesnego społeczeństwa. Wychodziła naprzeciw podstawowym kierunkom polityki oświatowej państwa przyjętym do realizacji w roku szkolnym 2021/2022 w zakresie: „Podnoszenie jakości edukacji poprzez działania uwzględniające zróżnicowane potrzeby rozwojowe i edukacyjne wszystkich uczniów, zapewnienie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, [...] w celu zapewnienia dodatkowej opieki i pomocy, wzmacniającej pozytywny klimat szkoły oraz poczucie bezpieczeństwa. Roztropne korzystanie w procesie kształcenia z narzędzi i zasobów cyfrowych oraz metod kształcenia wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne”. Głównym celem innowacji była zmiana organizacji pracy biblioteki. Cele szczegółowe to m.in. poprawa obsługi czytelników poprzez umożliwienie im bezpośredniego dostępu do półek, zachęcanie do samodzielnego wyboru książek, zbudowanie relacji z czytelnikiem, zwiększenie efektywności obsługi czytelników. Nowa przestrzeń stała się dobrze działającym centrum edukacyjnym i kulturalnym biblioteki. Efektem innowacji było większe ukierunkowanie działań na czytelnika, zwiększenie liczby użytkowników, podniesienie świadomości czytelniczej wśród odbiorców.

W roku szkolnym 2021/2022 w bibliotece została wdrożona przez dwie nauczycielki bibliotekarki innowacja pedagogiczna o charakterze metodycznym pt. „Czytam, lubię i szanuję – z książką w krainę wartości”. W opisie innowacji autorki podkreśliły, że jest ona ich odpowiedzią na potrzeby współczesnego społeczeństwa, a także wychodzi naprzeciw podstawowym kierunkom polityki oświatowej państwa przyjętym do realizacji w roku szkolnym 2021/2022 w zakresie: „Wychowanie do wrażliwości na prawdę i dobro. Kształtowanie właściwych postaw szlachetności, zaangażowania społecznego i dbałości o zdrowie”. W założeniu miała służyć poprawie relacji między uczniami. Innowacja adresowana była do nauczycieli nauczania początkowego oraz uczniów klas 1-3 szkół podstawowych i obejmowała obszar edukacji czytelniczej. Zajęcia polegały na głośnym czytaniu wybranych fragmentów tekstów literackich. Następnie prowadzono rozmowy kierowane z dziećmi na temat przeczytanych utworów, które dawały im możliwość wyrażenia swoich emocji. W ramach każdego zajęcia uczestnicy wykonywali pracę plastyczną lub inne zadania związane z ich tematem, m.in. ilustracje lub zakładki do książek, plakaty, kartki okolicznościowe. W trakcie zajęć wykorzystywano księgozbiór biblioteki. Głównym celem innowacji było wprowadzenie dzieci w świat najważniejszych wartości i rozwijanie zamiłowania do literatury. Poruszano tematy dotyczące poczucia bezpieczeństwa i przynależności, przyjaźni, życzliwości, szacunku wobec siebie i innych, miłości, solidarności. Efektem wspólnej całorocznej pracy były plakaty na temat wartości. Na zakończenie innowacji nauczycielki zorganizowały spotkanie zatytułowane „Rok w krainie wartości”. Wzięły w nim udział wszystkie klasy wraz z wychowawcami uczestniczące w projekcie. W podsumowaniu autorki wskazały, że uczniowie mieli możliwość poszerzenia wiedzy na temat kompetencji społecznych, w szczególności:

- ▶ poznali świat najważniejszych wartości poprzez dobre przykłady z literatury polskiej i światowej;
- ▶ dowiedzieli się, jak wykorzystywać umiejętności społeczne w codziennych sytuacjach;
- ▶ nauczyli się wzajemnego szacunku.

Zostały wskazane korzyści dla nauczycieli, takie jak udoskonalenie swojej wiedzy na temat kompetencji społecznych, które odgrywają szczególną rolę w edukacji oraz mają wpływ na osiągnięcia uczniów. Autorki wskazały korzyści dla biblioteki, na pierwszym miejscu wymieniając fakt, że oferta edukacyjna została poszerzona o wartościowe i atrakcyjne zajęcia edukacyjne, co miało pozytywny wpływ na promocję placówki wśród uczniów, nauczycieli, rodziców. Wyniki przeprowadzonej ewaluacji potwierdziły, że uczniowie i nauczyciele byli zadowoleni z możliwości udziału w lekcjach i chwalili przyjazną atmosferę. Podejmowane przez autorki działania pokazały, że czytanie nie tylko zapewnia emocjonalny rozwój, poszerza wiedzę czy ułatwia naukę, ale też ma bardzo duży wpływ na kształtowanie osobowości dziecka.

Działania biblioteki podejmowane na rzecz promocji czytelnictwa w projekcie pn. „Dziecięca Akademia Czytania Bajek”, realizowanym od 2011 roku, oraz podjęte w ramach projektu „Czytam, lubię i szanuję – z książką w krainę wartości” zostały

zauważone. W roku szkolnym 2021/2022 biblioteka zdobyła wyróżnienie w ogólnopolskim konkursie na najlepiej przeprowadzoną kampanię „Cała Polska Czyta Dzieciom”. Jury doceniło działalność Dziecięcej Akademii Czytania Bajek, wielkie zaangażowanie nauczycieli, ich wytrwałość i wkład pracy w propagowanie czytelnictwa wśród najmłodszych.

KONFERENCJE I SEMINARIA DLA NAUCZYCIELI JAKO FORMA PROMOCJI CZYTELNICTWA

W związku z nowymi zadaniami bibliotek pedagogicznych⁴ od 2013 roku biblioteka prowadzi sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli bibliotekarzy jako płaszczyznę wymiany doświadczeń i dobrych praktyk. W latach 2021-2024 w ramach wspomagania nauczycieli bibliotek szkolnych zorganizowano seminaria: „Kontynuacje, zmiany, innowacje, czyli co słyszać w bibliotece szkolnej?” (2022), „Od przedszkola do biblioteki” (2021), „Regionalizm w bibliotece, biblioteka w regionie” (2023), „Marka nauczyciela bibliotekarza marką biblioteki szkolnej i pedagogicznej” (2024). Biblioteka już wcześniej organizowała wspomaganie nauczycieli bibliotekarzy poprzez realizację konferencji metodycznych dla tej grupy odbiorców: „Sieci współpracy i samokształcenia” w Starostwie Powiatowym w Tucholi (2016), „Bibliotekarz – współpraca – cyberprzestrzeń” (2017) w Bibliotece Miejskiej im. Jana Kasprówicza w Inowrocławiu. Zostały zorganizowane również wojewódzkie konferencje dla nauczycieli bibliotekarzy: „Biblioteka – środowisko – różnorodność działań” (2018), „Nauczyciel bibliotekarz – praca – rozwój” (2019). Celem wszystkich konferencji była prezentacja osiągnięć nauczycieli bibliotekarzy bibliotek szkolnych, a także bydgoskiej biblioteki pedagogicznej. Systematyczne spotkania stały się okazją do prezentacji dobrych praktyk z zakresu promocji czytelnictwa w poszczególnych placówkach. Nauczyciele dzielili się wiedzą, doświadczeniem i efektami swojej pracy na polu popularyzacji książek i czytania wśród dzieci i młodzieży.

JĘZYKI OBCE W BIBLIOTECE

Biblioteka od 2015 roku posiada bogate zbiory językowe, przejęte w związku z likwidacją Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Bydgoszczy. Z uwagi na fakt, że są to bardzo wartościowe zbiory w językach angielskim, niemieckim, hiszpańskim i francuskim, utrzymywana jest systematyczna współpraca z nauczycielami języków obcych. Przejmując zbiory kolegium, biblioteka podjęła również współpracę

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczególnych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).

z Goethe-Institut w Warszawie. Dzięki porozumieniu obydwu instytucji zbiory niemieckie są co roku aktualizowane i dostosowywane do potrzeb nauczycieli języka niemieckiego. Ten fragment księgozbioru funkcjonuje pn. „Mediateka Języka Niemieckiego”. Składają się na niego materiały metodyczne do nauki języka niemieckiego dla nauczycieli i uczniów, w tym gry, puzzle itp. W ramach współpracy z Goethe-Institut zorganizowano warsztaty dla nauczycieli z udziałem doradcy metodycznego. Współpraca z Goethe-Institut oraz Polskim Stowarzyszeniem Nauczycieli Języka Niemieckiego zaowocowała zorganizowaniem w bibliotece wielu konkursów dla uczniów, w tym m.in. etapu regionalnego ogólnopolskiego konkursu „Turbolandeskunde. Wędrowka po krajach niemieckiego obszaru językowego”.

REFLEKSJA NAD CZYTELNICTWEM W PBW W BYDGOSZCZY

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy ze swoim bogatym i różnorodnym księgozbiorem jest nowoczesnym centrum gromadzenia, przetwarzania i upowszechniania informacji pedagogicznej, skierowanej do szeroko pojętego środowiska edukacyjnego w regionie. Specyfika zbiorów powoduje, iż biblioteka ma zawężoną grupę odbiorców. Nauczyciele bibliotekarze pracujący przez wiele lat w placówce zaobserwowali zmiany w natężeniu korzystania ze zbiorów biblioteki pedagogicznej. Ostatnie zainteresowanie zbiorami, które można określić jako bardzo duże, obserwowano w czasie, gdy weszły w życie przepisy w sprawie awansu zawodowego nauczycieli. Nauczyciele chętnie i licznie korzystali ze zbiorów biblioteki, realizując ścieżkę awansu zawodowego w celu uzyskania kolejnego stopnia. Aktualnie najliczniejsze grono odbiorców stanowią studenci, w szczególności piszący prace licencjackie lub magisterskie. W związku z tym, że w większości księgozbiór stanowią książki naukowe i popularnonaukowe z dziedziny pedagogiki, psychologii i nauk pokrewnych, trudno zachęcić potencjalnych użytkowników do korzystania z zasobów. Dopiero przed kilkoma laty zasób został rozszerzony o beletrystykę oraz książki dla dzieci i młodzieży, szczególnie ze środków z Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0. Dzięki inicjatywom nauczycieli bibliotekarzy oraz planowanej i konsekwentnie realizowanej strategii rozwoju biblioteka zbudowała markę placówki skutecznie wspomagającej szkoły, zgodnie z kierunkami polityki oświatowej państwa.

BIBLIOGRAFIA

- Bykowska M., Celuch M., Gawrych I., Góra A., Kielczewska A., Kusion M., Lipka M., Marchel P., Sikora B., Stanicka E., Wasiak E., *Nauka, zabawa i spotkania w bibliotece. Sprawdzone sposoby, jak przyciągnąć Czytelnika w różnym wieku*, Warszawa 2022.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online]
<https://pbw.bydgoszcz.pl/>.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 737).

ABSTRAKT

Tekst powstał z myślą o nauczycielach bibliotekarzach, którzy z zaangażowaniem i w różnorodny sposób promują czytelnictwo w celu zwiększenia liczby użytkowników bibliotek pedagogicznych. W artykule przedstawione zostały projekty edukacyjne i programy własne nauczycieli bibliotekarzy zrealizowane w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy w celu promocji biblioteki i zachęcenia większej liczby czytelników do korzystania z księgozbioru placówki. Wszystkie przedstawione działania mają na celu prezentację takich sposobów popularyzacji czytelnictwa, które najbardziej przekładają się na liczbę użytkowników biblioteki.

Słowa kluczowe: czytelnictwo, innowacje pedagogiczne, konkursy dla uczniów

ABSTRACT

The Trick to Gain Readers, or the Promotion of Reading in the Marian Rejewski Provincial Pedagogical Library in Bydgoszcz

The article is meant for librarians and teachers who make diverse wholehearted efforts to promote reading in order to increase the number of users of pedagogical libraries. It presents educational projects and original programs developed by librarians and teachers and carried out in the Marian Rejewski Provincial Pedagogical Library in Bydgoszcz in order to promote the institution and encourage more readers to use its resources. All activities described aim at showing the most effective ways of promoting reading in terms of gaining more library users.

Keywords: reading, teaching innovations, student competitions

MAJA WILCZEWSKA

Zespół Szkół Mistrzostwa Sportowego
Szkoła Podstawowa nr 11 im. K.K. Baczyńskiego
w Gorzowie Wielkopolskim

Wczytani w szkołę – sposób na czytelnika

Młody człowiek, lat siedem, z początkiem września po raz pierwszy przekracza próg szkoły i w tym momencie jego świat czytania zmienia się diametralnie. „Byliśmy jego księgą, staliśmy się jego księgowym”¹, który pilnie liczy, jak szybko zaczyna czytać, czy dobrze czyta na głos i czy przypadkiem Kuba albo Ania nie robią tego lepiej. Dorosły z przewodnika po świecie baśni, bajek i opowieści staje się dorosłym, który rozlicza z mechanicznej umiejętności czytania i zmusza do czytania kolejnej lektury.

Jak wiele prawdy kryje się w pierwszych zdaniach książki Daniela Pennaca *Jak powieść*:

Czasownik „czytać” nie znosi trybu rozkazującego. Niechęć tę dzieli z kilkoma innymi: z czasownikiem „kochać”, z czasownikiem „marzyć”...

Rzecz jasna, zawsze można spróbować. Proszę bardzo: „Kochaj mnie!”, „Marz!”, „Czytaj!”, „Czytaj! No, czytajżeż, na litość boską, rozkazuję ci czytać”.

– Idź na górę do swojego pokoju i czytaj!²

Wspaniałe hasło kampanii „Mała książka – wielki człowiek” z okazji Dnia Matki brzmiało „Mama – pierwsza przewodniczka po świecie książek”... – aż ciśnie się na usta, żeby dodać – do czasu, kiedy nie pójdzie do szkoły! Jak często pada rodzicielskie pytanie: „Czy ma pani książki, które zaczniesz czytać sam/a? Niech już zaczniesz!”. Jakby wiązało się to ze zrzuceniem okowów wspólnego czytania i długo wyczekiwanej jutrzemką swobody. Jak wielu rodziców w tym momencie kończy swoją przygodę z czytaniem jakichkolwiek książek.

¹ D. Pennac, *Jak powieść*, przeł. K. Bieńkowska, Warszawa 2007, s. 51.

² *Ibidem*, s. 11.

„Mama nie pozwoliła mi wypożyczyć kolejnej, bo nie ma czasu na czytanie” (uczenica zwracająca książkę, odpowiadając na propozycję wypożyczenia kolejnej); „Nie czytam, bo to nudne”; „Nie mam czasu na czytanie” (uczeń klasy pierwszej); „Nie umiem czytać, a rodzice pracują”; „Oszałeli, żeby kazać dzieciom czytać takie długie książki” (babcia wypożyczająca z wnuczką *Dzieci z Bullerbyn*). Słyszając takie i podobne zdania, postanowiłam zadać moim uczniom jedno krótkie pytanie: „Czy czytasz codziennie z rodzicami?”. Czy to takie dziwne pytanie? Przecież to już uczniowie, przecież powinni czytać sami. Niekoniecznie... Autorki poradnika *Supermoc książek. #Tata Też Czyta*, Maria Deskur, Edyta Plich i Joanna Rusinek, prezentując rady w przedziale wiekowym 6-8, piszą: „Zapewnij dziecku możliwość ćwiczenia samodzielnego czytania na książkach do tego przygotowanych”. Ale „nadal czytaj głośno dziecku, codziennie, książki bardziej skomplikowane, których dziecko samo jeszcze nie przeczyta, za to doceni”. Kontynuując w kolejnym przedziale 9-10 lat: „Nadal czytajcie razem na głos... Wspólne czytanie to wspólne sprawy i okazje do rozmowy... Jeśli czytamy z nim razem i rozmawiamy – potęgujemy siłę jego kompetencji społecznych”³. Oto wyniki, jakie uzyskałam. Na 175 uczniów klas I-III wspólnie z rodzicami czyta 47. 128 uczniów nie czyta z rodzicami, bo „nie czytają wcale”, „nie mają czasu”, „czytają sami”, „grają”, „oglądają bajki” – stwierdzenia, które słyszałam przy wrzucaniu odpowiedzi do słoika. To niecałe 27% dzieci, które nadal spędza codziennie czas ze swoimi rodzicami na wspólnej rozrywce, jaką jest czytanie.

Jakby tego było mało, kaganek oświaty niesiony przez nauczycieli może przypalać przyjemność, dowolność i dobrowolność czytania. Porażający stres związany z koniecznością czytania na głos przed całą klasą. Gonitwa za realizowanymi kolejnymi tematami z podstawy programowej okraszana czytankami wątpliwej wartości literackiej. Przyzwyczajenie do sztamowego, wręcz z góry narzuconego przez budowę danego podręcznika, sposobu omawiania w cyklu trzyletnim tej samej lektury. Nieustający nakaz czytania! W klasie nie ma miejsca i czasu na zachwyt i pasję czytania.

Biblioteka, mieszcząca się poza budynkiem szkoły, z zamkniętym dostępem do półek oraz brakiem jakiegokolwiek układu zbiorów z podziałem na działy czy regały. Budynek stanowiący swoisty magazyn lektur i podręczników, w którym odnaleźć można było jedną książkę wspomagającą naukę czytania z serii „Czytam Sobie” wydawnictwa HarperCollins Polska. Miejsce, które ma pod opieką aż trzy szkoły wchodzące w skład Zespołu Szkół Mistrzostwa Sportowego w Gorzowie Wielkopolskim: VII Liceum Ogólnokształcące Mistrzostwa Sportowego, Szkołę Podstawową Mistrzostwa Sportowego nr 3 z Oddziałami Sportowymi oraz Szkołę Podstawową nr 11 im. K.K. Baczyńskiego.

To świat, do którego trafiłam po ponad 10 latach pracy w Bibliotece Pedagogicznej WOM w Gorzowie Wielkopolskim. Po latach prowadzenia warsztatów dla nauczycieli bibliotekarzy, wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego, których ce-

³ M. Deskur, E. Plich, J. Rusinek, *Supermoc książek. #Tata Też Czyta*, Warszawa 2023, s. 12-17.

lem było zachęcanie ich do wykorzystywania jak największej liczby metod i technik promujących lub animujących czytanie. Świat, w którym stanęłam przed pytaniem: „Czytanie, tego uczą w szkole. Miłości czytania natomiast...?”⁴. Skąd się biorą czytelnicy, którzy kochają i pożerają kolejne tomy ukochanych książek?

WYCHOWAĆ SOBIE CZYTELNIKA

Sięgnąwszy pamięcią do swojej czytelniczej przeszłości i wszystkich wypowiedzianych wzniosłych haseł w trakcie własnych szkoleń, szybko odpowiedziałam na to pytanie – „Muszę ich sobie wychować w bibliotece!”. Gdy stanęłam w jej drzwiach, chciałam, aby stała się miejscem w świadomości uczniów magicznym, bezpiecznym i dostępnym dla każdego. Pełnym książek, które uczeń może czytać dla przyjemności i z zachwytem, a nie jako przykry obowiązek lekturowy. Miejscem wyciszenia, gdzie czas płynie inaczej.

W roku szkolnym 2021/2022, aby pierwszoklasiści od pierwszego dnia postrzegali bibliotekę jako miejsce przyjemności, podjęłam współpracę z Wydawnictwem HarperCollins Polska, które było pomysłodawcą i prowadzącym ogólnopolską akcję „Czytam sobie. Pierwsza klasa!”. Akcja zakończyła się rok wcześniej i już nie została wznowiona w takim kształcie jak wcześniej. Mimo to wydawnictwo objęło naszą szkołę wsparciem i przekazało dyplomy dla pierwszoklasistów, karty czytelnika oraz kilka egzemplarzy książeczek z serii „Czytam Sobie”, które stały się załącznikiem bibliotecznej kolekcji. Książeczki, wskazówki metodyczne oraz scenariusze zajęć umieszczone na platformie czytamsobie.pl⁵ pozwoliły mi rozpocząć przygodę z czytaniem dla przyjemności. Nie były to jednak zajęcia systematyczne, a realizacja warsztatów – pomimo dostosowywania ich przeze mnie – zajmowała więcej niż jedną lekcję. Nie wszyscy wychowawcy klas pierwszych wyrażali na to zgodę. Mimo wszystko, nawet dzięki niesystematycznym spotkaniom, dzieci zaczęły pytać o prezentowane historie i poszukiwać ich w bibliotece. Bibliotekarz natomiast zaczął być kojarzony z przyjemnością i zaciekawieniem. Również rodzice naszych uczniów odpowiedzieli licznie na apel o przekazywanie bibliotece w darze książeczek z serii „Czytam Sobie”. Z końcem roku szkolnego te pozycje zajmowały już całą biblioteczną półkę. Natomiast ja kończyłam z kilkoma wnioskami do dalszej pracy.

⁴ D. Pennac, *op. cit.*, s. 79.

⁵ *Czytam sobie. Pierwsza klasa!*, [online] <https://czytamsobie.pl/czytam-sobie-pierwsza-klasa> – 21 III 2025.

ZMIANY

Przed wszystkim biblioteka wymaga natychmiastowego uwolnienia półek i wydzielenia poszczególnych działów, usytuowanych w taki sposób, aby ułatwić dostęp do nich najmłodszym czytelnikom. Powstał dział lektur, który ze względu na brak miejsca pozostał zamknięty dla czytelników – pozycje nadal podaje bibliotekarz. Natomiast dział literatury dla dzieci, dział wierszy, baśni i legend oraz dział literatury młodzieżowej zostały udostępnione czytelnikom do samodzielnego wyszukiwania. Spotkało się to z ogromnym entuzjazmem ze strony czytelników w każdym wieku, również naszych nauczycieli.

Po drugie, moje działania muszą być systematyczne. Wychowanie jest procesem, tak więc wychowanie do czytania dla przyjemności również nim musi być. Nie może to być jednorazowa akcja, ponieważ jednorazowość wiąże się z wieloma wadami:

- ▶ zaproponowana historia może nie zainteresować wszystkich dzieci;
- ▶ dziecko może mieć gorszy dzień i nie móc się skupić na zajęciach, a tym samym na proponowanej aktywności;
- ▶ dziecka może nie być na lekcji.

Proces, a tym samym systematyczność i powtarzalność spotkań, daje szansę na różnorodność prezentowanych książek i gatunków literackich. Tak aby trafić w upodobania wszystkich uczniów, a przy okazji móc wpływać na ich gusta czytelnicze.

Po trzecie, „bibliotekarz musi być nie tylko sługą ideału, lecz i badaczem rzeczywistości, w którą ma wprowadzić ideał”⁶. Mając świadomość, jak wielkim stresem są pierwsze dni w szkole i bezcelowości wprowadzania nowych wiadomości bez oswojenia tego lęku, postanowiłam rozpocząć program warsztatami adaptacyjnymi w szkole z elementami bajkoterapii. Chciałam w ten sposób z jednej strony wesprzeć pierwszoklasistów w tych trudnych dniach, a z drugiej zyskać ich zaufanie – co mogło zaowocować otwartością dzieci na proponowane przeze mnie aktywności. Przecież, jak pisze D. Pennac, „nasze najpiękniejsze lektury zawdzięczamy najczęściej bliskiej osobie”⁷.

Fot. 1. Bibliotekarka z włóczkową Czytającą Jedenastką – w tle biblioteczka „Czytam Sobie” (fot. M. Żołędziejewska).

⁶ H. Radlińska, *Książka wśród ludzi*, Warszawa 1946, s. 49.

⁷ D. Pennac, *op. cit.*, s. 85.

Po latach pracy terapeutycznej z pacynką marki Living Puppets wiedziałam, że dzieciom łatwiej wchodzić w interakcję z lalką, szybciej się z nią utożsamiają i więcej zapamiętują z takich spotkań. Postanowiłam stworzyć postać Czytającej Jedenastki – włóczkowej dziewczynki z rudymi włosami i kolorowymi ubrankami, ładną, przypominającą szkolną panią bibliotekarkę. Jest to lalka, która na stałe zagościła w bibliotece, a jej awatar sygnuje biblioteczne media społecznościowe – profil na Facebooku, Instagramie i TikToku oraz kanale YouTube. Czytająca Jedenastka uczestniczy w zajęciach adaptacyjnych, ponieważ tak jak pierwszoklasiści uczy się zasad obowiązujących w szkole i bibliotece.

Wreszcie postanowiłam też skrócić czas spotkań do jednej godziny lekcyjnej w miesiącu, tak aby nie były one obciążeniem dla realizacji podstawy programowej, a tym samym zyskały aprobatę wychowawczyń klas pierwszych. Od tej reguły są dwa wyjątki. Pierwszy to wrześniowe zajęcia adaptacyjne, odbywające się przez cztery kolejne tygodnie. Drugi natomiast to październikowa pierwsza wizyta w bibliotece połączona z pasowaniem na czytelnika. W trakcie wszystkich spotkań czytana historia jest krótkim tekstem, zajmującym kilka minut, jako przykład danego gatunku. Jest to czas, który pozwala na utrzymanie zainteresowania i koncentracji dzieci.

WCZYTANI W SZKOŁĘ

Tak oto powstała innowacja pedagogiczna „Wczytani w szkołę – projekt edukacyjny wspomagający adaptację uczniów klas pierwszych w szkole poprzez kontakt z literaturą”, która została wprowadzona w roku szkolnym 2022/2023 w klasach pierwszych Szkoły Podstawowej nr 11 im. K.K. Baczyńskiego w Gorzowie Wielkopolskim. Były to dwie klasy o łącznej liczbie 55 uczniów. Innowacja metodyczno-programowa:

opierała się na zmianie sposobu postrzegania nowego środowiska, jakim jest szkoła podstawowa, oswojeniu lęków wynikających z przekroczenia progu szkolnego, oraz zintegrowaniu się uczniów klas pierwszych. Ważnym zadaniem innowacji była również zmiana postrzegania biblioteki szkolnej i jej zbiorów jako sposobu spędzania czasu wolnego, a nie tylko wypożyczania obowiązkowych lektur. Realizowane zadania pozwoliły zaangażować dzieci w różnorodne aktywności, a także upowszechniały czytelnictwo poprzez inne, często nieznane, formy książek⁸.

Celami innowacji było:

- ▶ redukcja stresu związanego z rozpoczęciem nauki w szkole podstawowej,
- ▶ oswajanie lęków wynikających z bycia w nowym środowisku,
- ▶ integracja zespołu klasowego,

⁸ M. Wilczewska, *Wczytani w szkołę – projekt edukacyjny wspomagający adaptację uczniów klas pierwszych w szkole poprzez kontakt z literaturą* [innowacja pedagogiczna, materiały własne autorki].

- zapoznanie uczniów z biblioteką szkolną i jej zbiorami,
- rozbudzanie w uczniach ciekawości literackiej,
- rozbudzanie aktywności czytelniczej.

Każdy z comiesięcznych warsztatów, prowadzonych według stałego schematu, był poświęcony innemu gatunkowi literackiemu, innemu rodzajowi książek, które poza przykładem historii, uzupełnione były innymi publikacjami z danego gatunku. Na początku dzieci samodzielnie podejmowały się zdefiniowania danego gatunku literackiego. Następnie czytałam historię oraz rozmawialiśmy o niej. Prezentowałam również inne przykłady książkowe, zarówno dostępne na bibliotecznych półkach, jak i z prywatnych zbiorów. Im więcej i im bardziej nieprawdopodobne, tym lepiej. Na końcu uczniowie tworzyli pracę plastyczną związaną z tematem spotkania.

Miedzy kolejnymi spotkaniami w klasie uczniowie odwiedzają bibliotekę wraz z wychowawcą lub samodzielnie. W bibliotece został wydzielony specjalny regał gromadzący książeczki z serii „Czytam Sobie”. W pierwszym roku zajmowały one tylko jedną półkę. W chwili, kiedy piszę artykuł, są to już trzy półki. Najniższa kompletuje pozycje z pierwszego żółtego poziomu *Składam słowa*. To książeczki zawierające po około 150 wyrazów, zbudowanych tylko z 23 podstawowych głosek. Półka druga to książeczki z zielonego poziomu *Składam zdania*, w których zaprezentowana jest historia zbudowana z około 800 wyrazów i wprowadzona jest literka „h”. Ostatnia, czerwona, półka *Połykam strony* obejmuje teksty z około 2500 wyrazów, w których użyte są już wszystkie głoski⁹.

Wrzesień był miesiącem adaptacji dzieci w klasie pierwszej oraz poznawania się z bibliotekarzem. Cztery kolejne spotkania przygotowałam na podstawie kolejnych części historii w teatrze kamishibai autorstwa Anny Kaźmierczak i Aleksandry Matuszewskiej *Historia o zwykłym kosmicie, który stał się niezwykłym uczniem*. Bajka opowiada przygody kosmity, który ląduje z rodzicami na Ziemi i idzie do ziemskiej szkoły. Pierwszoklasista, tak jak nasz bohater, w pierwszych dniach jest kosmitą mierzącym się z nowym miejscem, osobami i zasadami. Kolejne spotkania to próba poradzenia sobie z kolejnymi nowymi problemami – pani w szkole jest nie tylko moja, warto słuchać innych, porządek oraz reguły ułatwiają życie i trzeba ich przestrzegać. Świat kosmity przenosimy też na nasz ziemski, a wszystkiemu towarzyszy Czytająca Jedenastka – i ta szydełkowa, i ta żywa. Ja również tworzyłam z dziećmi swoje prace. Tworzyliśmy kolorowe wizytówki i przedstawiliśmy się kosmicie. Wyobrażaliśmy sobie planetę pochodzenia kosmity oraz raketę, którą do nas przyleciał. Wybraliśmy się do dżungli i tam zmieniliśmy się w ulubione zwierzę.

Październik to Międzynarodowy Miesiąc Bibliotek Szkolnych i dlatego właśnie wtedy odbyły się całodniowe warsztaty zapoznające z funkcjonowaniem biblioteki szkolnej. Dzień ten rozpoczęliśmy spotkaniem w klasie i historią w teatrze kami-

⁹ *Czytam sobie. Pierwsza klasa!*, [online] https://czytamsobie.pl/wp-content/uploads/2020/10/ACzSPP_Poradnik_dla_Rodzica_Jak_wspierac_nauke_czytania_i_rozbudzac_pasje_czytelnicza_u_swoich_dzieci.pdf – 21 III 2025.

Fot. 2. Spotkanie adaptacyjne z niezwykłym kosmitą (fot. J. Karbowski).

shibai autorstwa Christosa *Książki* (W bibliotece). Następnie uczniowie opowiadali o przyniesionych z domu ukochanych książkach. Oglądaliśmy również różne książki o książkach, a Czytająca Jedenastka zabrała dzieci do biblioteki. Tam pierwszaki zapoznali się z regulaminem i zasadami dbania o książki, odnalazły regały gromadzące zbiory przeznaczone dla nich i wypożyczyły pierwsze książeczki. Po powrocie do klasy zostały oficjalnie pasowane na Czytelników Czytającej Jedenastki.

W następnych miesiącach pierwszoklasiści zapoznawali się z kolejnymi ciekawymi pozycjami książkowymi:

- w listopadzie fragmenty książki *Mój pan woła na mnie Pies. O psie Marszałka Piłsudskiego* Jana Ołdakowskiego zabrały dzieci do świata książki historycznej;
- moja adaptacja japońskiej legendy o *Momotaro. Brzoskwiniowym chłopcu*, uzupełniona o opowieści o historii drewnianej skrzynki, towarzyszyła grudniowym obchodom Międzynarodowego Dnia Teatru Kamishibai;
- styczniowe bale karnawałowe powiązane były z przykładem literatury fantastycznej, a do krainy fantazji zabrał dzieci *Pudel na dyskotecę* Sylwii Chutnik;
- w lutym świętowaliśmy ekowalentynki, a *Samotny banan* Sylwii Majcher był przykładem ekoliteratury – książek nie tylko o tematyce ekologicznej, ale również tworzonych z papieru z recyklingu;

- ▶ z okazji Światowego Dnia Ziemi rozmawialiśmy o literaturze popularnonaukowej na podstawie książeczki Rafała Witka *Po co wieje wiatr?*;
- ▶ kwietniowe spotkanie z okazji Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich było jedynym spotkaniem, w trakcie którego nie czytałam historii. Była w zamian opowieść o drodze książki od wyobraźni autora do bibliotecznej półki. Prezentowałam książki inne niż wszystkie, np. pop up, leporello, pachnące, bez słów, bez obrazków, z dziurami i okularami 3d;
- ▶ w maju obchodziliśmy Japoński Dzień Dziecka na podstawie japońskiej legendy karpia koi jako przykładu historii opowiadających o innych kulturach i podróżniczych.

STAŁY ELEMENT ŻYCIA SZKOŁY

Pasja i zachwyty, z jakimi pierwszoklasiści angażowali się w kolejne zajęcia, a także częstotliwość odwiedzin w bibliotece i sięganie po kolejne pozycje z półki „Czytam Sobie” oraz inne książki pokazały, że cel projektu został osiągnięty. Dlatego też postanowiłam włączyć program na stałe w życie naszej szkoły. Oczywiście jest to program, który żyje i na bieżąco jest dostosowywany i modyfikowany. W kolejnym roku szkolnym 2023/2024 w programie wzięło udział 51 uczniów z dwóch klas pierwszych. Pojawił się również nowy temat – luty został miesiącem książki o sporcie. Natomiast majowy dzień dziecka połączyłam z książką ekologiczną.

Aby zachęcić rodziców do wspólnego czytania z dziećmi w trakcie ferii 2023 roku, nakręciłam cykl wieczornych spotkań z fragmentami naszych nowości bibliotecznych przeznaczonych dla młodszych czytelników. Opublikowane one zostały na kanale YouTube Czytająca Jedenastka pod tytułem *Czytarynki z Czytającą Jedenastką*. W kolejnym roku wymyśliłam rodzinną akcję „Czytoplecaczek”, w której rodziny przygotowywały sobie wzajemnie plecaczek z książkową polecijką oraz prostą rodzinną zabawą plastyczną. Do pierwszej edycji zgłosiły się cztery rodziny. Nie podają się i liczę na więcej w kolejnych edycjach.

EFEKTY

Przygotowując się do wystąpienia na VIII Nowym Forum Bibliotek Pedagogicznych, organizowanym przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, postanowiłam zadać sobie pytanie: jakie efekty osiągnęłam dotąd?

Dokonałam analizy statystyki wypożyczeń od roku szkolnego 2022/2023¹⁰. Od tego czasu uczniowie obu szkół podstawowych wchodzących w skład Zespołu Szkół

¹⁰ Był to rok szkolny, w którym po raz pierwszy w naszej bibliotece udostępniano woluminy z wykorzystaniem systemu bibliotecznego MOL NET +. Pozwoliło to na dokonanie dokładnej analizy, zarówno statystyki wypożyczeń poszczególnych klas, jak i tytułów czy serii.

Mistrzostwa Sportowego w Gorzowie Wielkopolskim przeczytali łącznie 6720 książek. Po pozycje z serii „Czytam Sobie” uczniowie sięgnęli ponad 1400 razy. Najpopularniejsze tytuły w serii to *Historia pewnego statku* Zofii Staneckiej, *Chrapka na apkę* Jarosława Kamińskiego, *Awantura w śmietniku* Marcina Barana czy *Pora na pomidora (w zupie)* Justyny Bednarek.

Biblioteka była również koordynatorem Ogólnopolskich Wyborów Książek organizowanych przez redakcję miesięcznika „Biblioteka w Szkole”. Uczniowie z trzech szkół wchodzących w skład naszego zespołu – SP nr 11, SPMS nr 3 i VII LO – oddali ponad 920 ważnych głosów w wyborach. Wśród tych głosów ponad 300 to głosy oddane przez uczniów klas I-III. Nasi najmłodsi wymienili ponad 100 pojedynczych tytułów, a wśród nich wymieniane były tytuły z serii „Czytam Sobie” – 14 książek zapadło dzieciom w pamięć i były według nich godne polecenia.

Tyle pokazały mi liczby, ale wyciągnęłam również wnioski z własnych obserwacji. Nasze spotkania wpływają na wyrabianie gustów czytelniczych uczniów. Mogę wskazać już uczniów sięgających po określony rodzaj literatury, m.in. ucznia czytającego z wielkim zaangażowaniem komiksy, np. *Iliadę* Luca Ferry’ego z serii *Świat Mitów* wydawnictwa Egmont. Ten sam uczeń zachęcił swoją rodzinę do udziału w akcji „Czytoplecaczek”. Także uczeń co tydzień wraz z dziadkiem wypożyczającego książki o tematyce historycznej. W trakcie jednej z wizyt dziadek narzekał, że sięga po takie dziwne i trudne książki, na co wnuczek odpowiedział: „Dziadku, ale one są prawdziwe!”. Dwie przyjaciółki co tydzień wypożyczające dokładnie takie same tytuły po to, żeby o nich rozmawiać i porównywać wrażenia. Uczniów spoglądających na półki z literaturą popularnonaukową i takich, którzy jeszcze ciągle szukają swojego tematu.

Wspólne wchodzenie w świat literatury zaowocowało dużą otwartością dzieci, nauczycieli i rodziców na proponowane przez bibliotekarza aktywności. Każde kolejne spotkanie kończy się pytaniem: „A kiedy znowu pani będzie u nas?”. Przechodząc korytarzem, często słyszę zaproszenia do pojawienia się w klasie – zarówno od uczniów, jak i od wychowawców. Nauczyciele sami zgłaszają potrzebę warsztatów na określony temat lub proponują zajęcia biblioteczne jako wprowadzenie do lektury albo jej podsumowanie. Uczniowie klas I-III są pierwszymi, którzy anonsują swój udział w Nocy Bibliotek – cyklicznym wydarzeniu o charakterze ogólnopolskim, mimo że zostają do późnego wieczora tylko ze mną z obcymi koleżankami/kolegami z równoległych oraz starszych klas.

NOWY ROK SZKOLNY

W nowym roku szkolnym 2024/2025 program zostanie wprowadzony do trzech klas SP nr 11 oraz po raz pierwszy w klasie SPMS nr 3 z Oddziałami Sportowymi. Obejme on ponad 70 uczniów, którzy będą uczestniczyć w spotkaniach „Wczytani w szkołę”. Kontynuowana będzie akcja „Czytoplecaczek” oraz stworzony zostanie cykl filmów wspierających rodziców w kontaktach czytelniczych ze swoim dzieckiem,

np. omawiający walory codziennego czytania, prezentujący zbiory naszej biblioteki przeznaczone dla najmłodszych uczniów czy publikacje z serii „Czytam Sobie”.

BIBLIOGRAFIA

Czytam sobie. Pierwsza klasa!, [online] https://czytamsobie.pl/wp-content/uploads/2020/10/ACzSPP_Poradnik_dla_Rodzica_Jak_wspierac_nauke_czytania_i_rozbudzac_pasje_czytelnicza_u_swoich_dzieci.pdf.

Deskur M., Plich E., Rusinek J., *Supermoc książek. #Tata Też Czyta*, Warszawa 2023.

Pennac D., *Jak powieść*, przeł. K. Bieńkowska, Warszawa 2007.

Radlińska H., *Książka wśród ludzi*, Warszawa 1946.

Wilczewska M., *Wczytani w szkołę – projekt edukacyjny wspomagający adaptację uczniów klas pierwszych w szkole poprzez kontakt z literaturą* [innowacja pedagogiczna, materiały własne autorki].

SPIS ILUSTRACJI

1. Bibliotekarka z włóczkową Czytającą Jedenastką – w tle biblioteczka „Czytam Sobie”
2. Spotkanie adaptacyjne z niezwykłym kosmitą

ABSTRAKT

Tekst prezentuje projekt „Wczytani w szkołę”, który jest realizowany przez autorkę w Szkole Podstawowej nr 11 im. K.K. Baczyńskiego w Gorzowie Wielkopolskim. Cel programu to wsparcie uczniów w przekroczeniu progu szkolnego z wykorzystaniem literatury oraz wyrobienie nawyków czytania dla przyjemności i korzystania z biblioteki. Jest to cykl comiesięcznych spotkań z różnorodnymi gatunkami literackimi, formami opowiadania historii oraz książkami innymi niż popularne.

Słowa kluczowe: promocja czytelnictwa, innowacja pedagogiczna, biblioteki szkolne, adaptacja szkolna

ABSTRACT

The ‘Wczytani w szkołę’ Project as a Means of Gaining Readers

The author of the article presents the project called ‘Wczytani w szkołę’ (Read Deep into School) carried out by her in K. K. Baczyński Primary School No. 11 in Gorzów Wielkopolski. The project aims at supporting pupils in graduating from the school with the help of literature and the habit of reading for pleasure and using libraries. It consists of a series of monthly encounters with various literary genres, forms of storytelling and books other than pop-culture.

Keywords: promotion of reading, teaching innovation, school libraries

AGNIESZKA KOWNATKA-RUSZKOWSKA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie

Podcasty – sposób na promocję biblioteki

Podcast to „rodzaj publikacji dźwiękowej, najczęściej w postaci regularnych odcinków, dystrybuowanej za pośrednictwem Internetu i możliwej do odsłuchania w urządzeniach odtwarzających pliki dźwiękowe (np. w formacie MP3)”¹. „W podcastach można poruszać różnorodne tematy – od kategorii rozrywki i edukacji po aktualności i pogłębione intelektualnie dyskusje”².

Nie ulega wątpliwości, że popularność podcastów w Polsce wciąż rośnie. Raport „Słuchacz podcastów w Polsce 2023” przygotowany przez grupę Eurozet donosi, że znajomość terminu sygnalizuje już ponad 3/4 internautów (78%), co stanowi 7% wzrostu w stosunku do poprzedniego badania, a ponad 20% – do tego sprzed trzech lat. Podcastów raz w miesiącu słucha 37,1% internautów, co oznacza 6% przyrostu w odniesieniu do roku ubiegłego. Gdy przełożymy to na dane liczbowe, wynik wydaje się imponujący, bo oznacza skok z 1,6 na 9,8 miliona słuchaczy. Możemy domniemywać, że tendencja ta będzie się utrzymywać. Według najnowszych badań regularnie raz w tygodniu podcastów słucha 7 milionów osób, czyli ponad 29% internautów³.

Podcasty cieszą się największą popularnością wśród dorosłych. Słucha ich 62% osób powyżej 35. roku życia⁴, co oznacza, że grupa ta w ciągu roku zwiększyła się

¹ A. Wolański, *Podcast, audycja, słuchowisko, powieść radiowa*, poradnia językowa Wydawnictwa Naukowego PWN, 11.04.2024, [online] <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/podcast-audycja-sluchowisko-powieść-radiowa;23420.html> – 21 III 2025.

² W. Strózik, *Od czego zacząć podcast?*, „Głos Nauczycielski” 2023, nr 49-50, s. 21.

³ M. Aleksandrowicz, *Znaczący wzrost słuchalności podcastów w Polsce (raport cz. 1)*, Grupa Eurozet, 2.04.2024, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/308187-znaczący-wzrost-słuchalności-podcastów-w-polsce-raport-cz-1> – 21 III 2025.

⁴ Idem, *Profil słuchacza podcastów (raport cz. 4)*, Grupa Eurozet, 21.05.2024, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/320319-profil-słuchacza-podcastów-raport-cz-4> – 21 III 2025.

o 3,9%⁵. Wciąż podcastów słucha nieco więcej kobiet (54%) niż mężczyzn (46%)⁶, co od lat się nie zmienia. Prawie 90% odbiorców ma minimum średnie wykształcenie, a blisko połowa – dyplom wyższej uczelni⁷.

Internetowe audycje uznawane są za godne zaufania przez 59% słuchaczy, co oznacza wzrost o 5% w stosunku do poprzednich raportów i zdecydowanie dystansują telewizję, którą za wiarygodną uznaje 29% respondentów⁸. W ocenie badanych podcast jest „najbardziej wiarygodnym i eksperckim medium, w którym można odnaleźć najciekawsze treści”⁹.

Potwierdzają to kolejne dane, według których internetowe audycje są dla 55% słuchaczy źródłem wiedzy. Prawie połowa wdraża ją w codziennym życiu, 61% wykorzystuje w rozmowie, a 26% korzysta z informacji w swojej pracy. Część miłośników podcastów (37%) zachęca też innych do wysłuchania cyklu lub ulubionego odcinka¹⁰.

Badani deklarują, że najczęściej słuchają podcastów w domu (83%), ale korzystają z nich również w samochodzie (19%), podczas spacerów (15%) czy w pracy (14%)¹¹.

Przyglądając się charakterystyce słuchaczy podcastów wyłaniającej się z powyższych danych, dochodzimy do wniosku, że jest to grupa, która może być żywo zainteresowana korzystaniem z biblioteki pedagogicznej. Miłośnicy internetowych audycji niebędący jeszcze naszymi klientami dzięki podcastom mogą się nimi stać. Poprzez lubiane przez nich medium można do nich dotrzeć i zwrócić ich uwagę na ofertę biblioteki pedagogicznej, zainteresować naszymi zbiorami i działalnością. Ponadto nie tylko potencjalnym, ale i obecnym czytelnikom pokazać, że nasza placówka jest miejscem na czasie, nadążającym za rzeczywistością. Prowadzenie własnego podcastu ugruntowuje też pozycję biblioteki pedagogicznej jako instytucji doskonalącej nauczycieli z kadrą będącą specjalistami w swoich dziedzinach. A przygotowywanie audycji stwarza pracownikom przestrzeń na dzielenie się wiedzą, co może zwiększać motywację i satysfakcję z pracy.

Moim zdaniem podcasty są przyszłością bibliotek, znakomitą szansą na zaprezentowanie wszechstronności działań naszych instytucji i pokazanie ich z jak najlepszej strony. Tworzenie internetowych audycji może pozytywnie wpływać na wizerunek biblioteki, przyczyniać się do jej zaistnienia w świadomości społecznej oraz zwiększyć liczbę czytelników i uczestników szkoleń.

⁵ Czy Polacy słuchają podcastów? (Badania), storytel, [online] <https://storytelpl.prowly.com/42900-czy-polacy-sluchaja-podcastow-badania> – 21 III 2025.

⁶ *Ibidem*.

⁷ M. Aleksandrowicz, *Kim są polscy słuchacze podcastów? (raport cz. 2)*, Grupa Eurozet, 21.09.2023, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/261847-kim-sa-polscy-sluchacze-podcastow-raport-cz-2> – 21 III 2025.

⁸ Idem, *Jak i dlaczego słuchamy podcastów? (raport cz. 3)*, Grupa Eurozet, 24.04.2024, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/313881-jak-i-dlaczego-sluchamy-podcastow-raport-cz-3> – 21 III 2025.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ M. Aleksandrowicz, *Kim są polscy...*

¹¹ Idem, *Jak i dlaczego słuchamy...*

Jak więc powołać do życia biblioteczny podcast? Przede wszystkim podjąć decyzję o jego stworzeniu i z odwagą oraz konsekwencją ją realizować. Pomocą merytoryczną mogą służyć nam poradniki (tradycyjne, elektroniczne i internetowe) będące kopalnią wiedzy.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie postanowiła wyemitować pierwszą biblioteczną audycję w styczniu 2024 roku. Projektując nasz podcast, braliśmy pod uwagę rady ekspertów dostosowane do naszych potrzeb. Poniżej dzielimy się wskazówkami, które okazały się dla nas najbardziej użyteczne, oraz swoimi doświadczeniami.

1. Twórz interesujące dla ciebie treści

Michał Barczak, ekspert od podcastów z Fundacji Geekwork, zapewnia: „Jeżeli, to czym się zajmujesz, fascynuje Cię, pochłania bez reszty i sprawia, że chciałbyś wszystkim o tym jak najwięcej opowiedzieć, to jesteś na dobrej drodze – to jest klucz do przygotowania wartościowych treści”¹².

Opierając się na tym wskazaniu, zaproponowaliśmy naszym słuchaczom cztery cykle tematycznych audycji, przygotowywanych przez pasjonatki przedstawianych zagadnień. Od stycznia do czerwca 2024 roku, w pierwszym półroczu od uruchomienia kanału, w ramach tych serii ukazało się w sumie 19 odcinków:

- ▶ „Agnieszka w Krainie Opowieści” – seria autorstwa Agnieszki Kownatki-Ruszkowskiej opowiadająca o książkach dla dzieci i młodzieży zawierających konkretny motyw. Udostępniono pięć odcinków zatytułowanych: *O babciach i dziadkach*, *O depresji*, *O dziewczynach i dla dziewczyn*, *Co i dlaczego warto czytać z dziećmi*, *O bibliotekarzach i bibliotekarkach*;
- ▶ „Biblioteka Vintage” – seria Katarzyny Majchrzak mówiąca o wybranych książkach z naszych zbiorów znajdujących się w bibliotece cyfrowej Polona. Opublikowano cztery odcinki: *O epopei narodowej, która miała być sielanką, czyli pierwodruk Pana Tadeusza*, *Mocium Panie, czyli Zemsta od 190 lat nie tylko na deskach teatrów*, *Jak leczono ludzi w XVI w., czyli Antidotarium Geminum J.J. Weckera*, *Z pamiętnika młodego naukowca czyli Podróż naturalisty Karola Darwina*;
- ▶ „Bibliowywiad na Gocławskiej” – cykl prowadzony przez Katarzynę Gołubiew będący wywiadami z ludźmi książki i kultury. Upubliczniono pięć wywiadów: z Marcinem Kruszewskim, Justyną Lewicką-Szczęsną, Justyną Jurasz, Iwoną Haberny i Justyną Suchecką-Jadczak;
- ▶ „Zapomniani i Niezapomniani Pedagogodzy” – seria autorstwa Anny Całki przybliżająca sylwetki i dorobek wybitnych pedagogów. Ukazało się pięć odcinków: *Mędzy tomami – krótka opowieść o profesorze Stefanie Wołoszynie*, *Życie nieuchwycone – ku pamięci Jana Władysława Dawida i Jadwigi Szczawińskiej-Dawidowej*, *Maria Grzegorzewska – o pedagogice specjalnej, listach i przyjaźni*,

¹² M. Barczak, *Co to jest podcast?*, Geekwork, [online] <https://geekwork.pl/co-to-podcast/> – 21 III 2025.

Aniela Szycówna – czy zapomniana?, Róża Czacka – matka osób nie tylko niewidomych.

Każdy cykl wyróżniał się nie tylko poruszonym zakresem tematycznym, ale też temperamentem i unikalnym stylem prowadzących. Pokazywał, jak różnorodne mogą być obszary pracy biblioteki pedagogicznej i podkreślał eksperckość nauczycielek bibliotekarek. Zachęcał do korzystania zarówno ze zbiorów, jak i wiedzy pracowników. Stwarzał też przestrzeń do znalezienia przez słuchaczy szczególnie interesujących ich zagadnień, mogących być pogłębianych w bibliotece pedagogicznej.

Nie wykluczamy, że w przyszłości w ramach naszego bibliotecznego podcastu powstaną kolejne serie na inne tematy, w których pracujący u nas specjaliści są ekspertami.

Zaprojektowanie kilku cykli i zaproszenie różnych osób tworzących treści sprawia, naszym zdaniem, że audycje są ciekawsze, ale ma też wymiar praktyczny, np. długotrwałe zwolnienie lekarskie jednej z prowadzących nie wymusza konieczności zawieszenia projektu.

Fot. 1. Stanowisko do nagrywania podcastów w PBW im. KEN w Warszawie (fot. Agnieszka Kownatka-Ruszkowska).

2. Zadbaj o dobrą jakość nagrań

Ta rada wydaje się oczywista, bo nie da się zachwycić treścią, gdy nie słyhać jej wyraźnie. Anna Haręźlak, pasjonatka storytellingu, twórczyni podcastu „Nareszcie na Swoim” ostrzega: „Jeśli kilka pierwszych odcinków twojego podcastu zostanie opublikowanych online, ale jakość dźwięku będzie słaba, prawdopodobnie zrazisz tę początkową publiczność”¹³.

W naszej bibliotece dbanie o dobrą jakość dźwięku rozpoczęliśmy od znalezienia przestrzeni do nagrywania podcastów. Na studio przeznaczona została część sali dydaktycznej, którą oddzielono rozkładaną ścianką akustyczną.

Stanowisko zostało wyposażone w komputer, dwa mikrofony Blue Yeti z filtrem mikrofonowym, z czego jeden z ramieniem umożliwiającym montaż do stołu, oraz w słuchawki i małą, przenośną kabinę akustyczną dla mikrofonu.

W trakcie nagrywania wykorzystywany jest program Audacity, a przy rejestrowaniu wywiadów także Voicemeeter. Oba programy są darmowe, a ich obsługa nie nastręcza trudności.

W naszej bibliotece nie ma studyjnych warunków i pełnego wygłuszenia, bo znajduje się ona przy ruchliwej ulicy i szkole, a pomieszczenia mają duże okna. Niemniej

¹³ A. Haręźlak, *Zacznij nagrywać swój własny podcast*, Gliwice 2023, s. 139.

powyższy sprzęt i uważność podcasterek (przerywanie nagrania, gdy przejeżdża karetka, śmieciarka lub z innego powodu jest głośno itp.) są wystarczające, by nagranie było dobrej jakości.

Techniczną stroną podcastów – montażem materiału, obróbką dźwięku, dodawaniem początkowego i końcowego dżingla oraz umieszczaniem nagrań na platformach streamingowych – zajmuje się koordynatorka projektu Monika Witkowska.

3. Publikuj regularnie w odpowiednim czasie

W badaniach, których wyniki dostępne są online, przeanalizowano, jak często na platformie streamingowej iTunes publikowane są podcasty znajdujące się na liście 25 najpopularniejszych. Okazało się, że 40% z nich pojawia się tam raz w tygodniu¹⁴.

Postanowiliśmy, że odcinki naszego podcastu też będą ukazywać się regularnie raz w tygodniu, w piątki. Jeśli piątek jest dniem świątecznym lub wypada pomiędzy dniami wolnymi od pracy, wtedy nowy odcinek się nie pojawia, a w mediach społecznościowych przypominamy o wcześniejszych nagraniach. Podjęliśmy też decyzję o niepublikowaniu audycji w okresie letnich wakacji szkolnych.

Serie ukazują się naprzemiennie, dzięki czemu jedna twórczyni nagrywa mniej więcej jeden odcinek w miesiącu, co zapobiega wypaleniu.

4. Zadbaj o odpowiednią długość

Jaka powinna być długość odcinka? „Według strony z internetowym radio i podcastami Sticher idealny czas podcastu to 22 minuty. Z kolei wystąpienia TED trwają maksymalnie 18 minut – naukowcy twierdzą, że właśnie tyle czasu potrafimy skupić uwagę na jednym mówcy”¹⁵.

Przyjęliśmy do wiadomości powyższe dane, postanowiliśmy jednak przy nagrywaniu odcinka mniej skupiać się na kontrolowaniu czasu trwania, a bardziej na wartości merytorycznej i wysyceniu tematu. Przy takim założeniu i tak okazało się, że mieścimy się w rekomendowanych długościach. Odcinki naszych podcastów trwają od 10 do 22 minut w zależności od tematu i serii. Najdłuższe są wywiady, a najkrótsze odcinki opowiadające o konkretnych obiektach w księgozbiorze Polony.

5. Zamieszczaj podcasty w różnych miejscach

Według raportu „Słuchacz podcastów w Polsce 2023” – 36% badanych wybiera podcast, dzięki odpowiedziom w mediach społecznościowych¹⁶. Korzystając z tej wiedzy, w dniu premiery nowego odcinka publikujemy o nim post na Facebooku

¹⁴ E. Kowal, *Jak tworzyć zasięgowe i angażujące podcasty?*, Online Marketing. Magazyn, 15.03.2022, aktualizacja: 26.08.2024 [online] <https://o-m.pl/arttykul/jak-tworzyc-zasiegowe-i-angazujace-podcasty> – 15 VII 2024.

¹⁵ M. Barczak, *op. cit.*

¹⁶ M. Aleksandrowicz, *Jak i dlaczego słuchamy...*

i relację na Instagramie. W mediach społecznościowych regularnie przypominamy też o wcześniejszych audycjach.

Podcasty publikujemy na Spotify, która jest drugą najczęściej wybieraną aplikacją podcastową w Polsce¹⁷. Z czasem planujemy też umieszczanie odcinków na innych platformach streamingowych.

PODSUMOWANIE

Powyższe rady i wskazówki były przydatne przy projektowaniu i realizacji podcastu Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie. Cały czas szukamy kolejnych, bo czujemy, że w tym obszarze mamy jeszcze duże pole do rozwoju i ulepszeń. Zachęcamy do skorzystania z naszych doświadczeń i do stworzenia własnego kanału na Spotify lub innej platformie.

Nie da się ukryć, że „podcasty stały się ważnym elementem kultury i mediów, tubą, przez którą zarówno profesjonalni dziennikarze, jak i amatorzy mogą wyrazić swoje poglądy, podzielić się pasjami i przedstawić swój punkt widzenia”¹⁸. Cieszymy się, że możemy dołożyć do tego chóru swój głos. Po pół roku nagrywania internetowych audycji razem z innymi twórczyniami i koordynatorką mogę zapewnić, że jest to wyzwanie, które warto podjąć, bo radość, satysfakcja i rozwój z tego wynikające są znacznie większe niż poniesione koszty.

BIBLIOGRAFIA

- Aleksandrowicz M., *Jak i dlaczego słuchamy podcastów? (raport cz. 3)*, Grupa Eurozet, 24.04.2024, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/313881-jak-i-dlaczego-sluchamy-podcastow-raport-cz-3>.
- Aleksandrowicz M., *Kim są polscy słuchacze podcastów? (raport cz. 2)*, Grupa Eurozet, 21.09.2023, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/261847-kim-sa-polscy-sluchacze-podcastow-raport-cz-2>.
- Aleksandrowicz M., *Profil słuchacza podcastów (raport cz. 4)*, Grupa Eurozet, 21.05.2024, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/320319-profil-sluchacza-podcastow-raport-cz-4>.
- Aleksandrowicz M., *Znaczący wzrost słuchalności podcastów w Polsce (raport cz. 1)*, Grupa Eurozet, 2.04.2024, [online] <https://newsroom.eurozet.pl/308187-znaczacy-wzrost-sluchalnosci-podcastow-w-polsce-raport-cz-1>.
- Barczak M., *Co to jest podcast?*, Geekwork, [online] <https://geekwork.pl/co-to-podcast/>.
- Czy Polacy słuchają podcastów? (Badania)*, storytel, [online] <https://storytelpl.prowly.com/42900-czy-polacy-sluchaja-podcastow-badania>.
- Haręźlak A., *Zaczynij nagrywać swój własny podcast*, Gliwice 2023.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ W. Strózik, *Podcast od podstaw. Zbuduj zasięgi, markę i rozwiń biznes*, Warszawa 2023, s. 19.

Kowal E., *Jak tworzyć zasięgowe i angażujące podcasty?*, Online Marketing. Magazyn, 15.03.2022, aktualizacja: 26.08.2024, [online] <https://o-m.pl/arttykul/jak-tworzyc-zasiegowe-i-angazujace-podcasty>.

Strózik W., *Od czego zacząć podcast?*, „Głos Nauczycielski” 2023, nr 49-50, s. 21.

Strózik W., *Podcast od podstaw. Zbuduj zasięgi, markę i rozwiń biznes*, Warszawa 2023.

Wolański A., *Podcast, audycja, słuchowisko, powieść radiowa*, poradnia językowa Wydawnictwa Naukowego PWN, 11.04.2024, [online] <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/podcast-audycja-sluchowisko-powieść-radiowa;23420.html>.

SPIS ILUSTRACJI

1. Stanowisko do nagrywania podcastów w PBW im. KEN w Warszawie

ABSTRAKT

Tekst omawia doświadczenia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie dotyczące tworzenia audycji internetowych. Prezentuje dane statystyczne dotyczące popularności tej formy przekazu w polskim społeczeństwie. Zawiera praktyczne wskazówki i udowadnia, że podcasty mogą być dobrym sposobem na promocję działań biblioteki pedagogicznej.

Słowa kluczowe: podcast, promocja biblioteki, poradnik, audycja internetowa, biblioteka pedagogiczna

ABSTRACT

Podcasts: A Way to Promote the Library

The article discusses the experiences of the KEN Provincial Pedagogical Library in Warsaw with creating internet programs. It presents the statistics of the popularity of this form of communication in Poland, gives practical tips, and makes clear that podcasts may be a good way of promoting the activities of a pedagogical library.

Keywords: podcast, promotion of a library, guide, internet program, pedagogical library

KLAUDIA MALINOWSKA

Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku

Realizacja projektu „Zdolni z Pomorza” w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku

O PROJEKCIE

Projekt „Zdolni z Pomorza” narodził się w 2010 roku pod bardziej złożoną nazwą: „Pomorskie – dobry kurs na edukację. Wspieranie uczniów o szczególnych predyspozycjach w zakresie matematyki, fizyki i informatyki”. Realizowany był z funduszy europejskich w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 jako innowacyjny projekt, którego najważniejszym założeniem było „stworzenie warunków równych szans edukacyjnych wszystkim uczniom województwa pomorskiego posiadającym szczególne predyspozycje w zakresie matematyki, fizyki i informatyki poprzez opracowanie modelu ich systemowego wspierania”¹. Realizatorem projektu był Departament Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, a jego działania skierowano zarówno do uczniów szczególnie uzdolnionych, jak i do nauczycieli z nimi pracujących.

Utworzenie projektu miało również na celu zaradzenie problemom, takim jak:

- „brak systemowych rozwiązań z zakresu wsparcia uczniów szczególnie uzdolnionych,

¹ *Zdolni z Pomorza – edycja 2010-2013*, [online] https://des.pomorskie.eu/edukacja/regionalne-projekty-edukacyjne-rpo-wp-2014-2020/zdolni-z-pomorza/edycja-2010-2013/?doing_wp_cron=1720438279.6450259685516357421875 – 21 III 2025.

- niewystarczające stosowanie lub brak narzędzi i procedur do diagnozowania uzdolnień,
- ograniczony katalog stosowanych form wsparcia uczniów uzdolnionych,
- brak lub nieadekwatne materiały dydaktyczne przeznaczone do pracy z uczniem wybitnie uzdolnionym,
- brak zdefiniowania modelu uzdolnień i spójnej koncepcji wspierania uczniów uzdolnionych,
- niewystarczające przygotowanie nauczycieli do pracy z uczniem uzdolnionym”².

Działania projektowe obejmowały swoim zasięgiem teren całego województwa, co wymagało utworzenia sieci lokalnych placówek, których inicjatywy docierałyby do wszystkich uzdolnionych uczniów, również tych mieszkających w małych miejscowościach, gdzie dostęp do szerszej oferty edukacyjnej w większych miastach nie był oczywisty. W tym celu powstały Lokalne Centra Nauczania Kreatywnego (LCNK) w każdym powiecie województwa pomorskiego, a ich pracę koordynowało Regionalne Centrum Nauczania Kreatywnego (RCNK) działające w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku (obecnie Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku). Do zadań LCNK należały diagnoza i rekrutacja do projektu uczniów zdolnych oraz tworzenie uczniom i nauczycielom warunków do „kreatywnego nauczania i uczenia się, do podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności [...] w zakresie matematyki, fizyki i informatyki oraz harmonijnego rozwoju”³.

Dzięki temu już na szczeblu lokalnym uczniowie objęci działaniami projektowymi, czyli gimnazjaliści i młodzież ze szkół ponadgimnazjalnych, mieli możliwość korzystania z atrakcyjnych form edukacyjnych (konferencje, spotkania, konkursy itp.), spotkań z wykładowcami i ludźmi nauki oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej⁴. Z kolei regionalnie, w ramach funkcjonowania RCNK, uczniowie mogli korzystać m.in. ze spotkań akademickich, będących wynikiem dobrej współpracy z pomorskimi uczelniami, a także z opieki mentorskiej oraz z obozów naukowych⁵.

Zakończenie finansowania projektu w 2013 roku wiązało się z potencjalnym zakończeniem wszystkich przedsięwzięć podjętych z myślą o uczniach zdolnych. Już wtedy jednak władze samorządowe zauważyły, jak potrzebne i ważne jest kompleksowe wsparcie uzdolnionej młodzieży. Podjęto więc starania o pozyskanie sponsora, który umożliwiłby kontynuację założeń projektu. Zabiegi te zakończyły się sukcesem i w 2014 roku sponsorem została Grupa Lotos S.A.⁶, co zapewniło dalszą realizację projektu, tym razem już pod wyłączną nazwą „Zdolni z Pomorza”.

² U. Kornas-Krzyżykowska, *Zdolni z Pomorza*, „Edukacja Pomorska” 2020, nr 103, s. 39-40.

³ *Zdolni z Pomorza*, red. U. Kornas-Krzyżykowska, Gdańsk 2014, s. 11.

⁴ *Ibidem*, s. 11-12.

⁵ *Ibidem*, s. 12-13.

⁶ U. Kornas-Krzyżykowska, *Zdolni z Pomorza – czas podsumowań*, „Edukacja Pomorska” 2023, nr 120, s. 30-32.

Finansowanie unijne powróciło do „Zdolnych z Pomorza” wraz z projektem Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, by – już jako projekt strategiczny – z większym rozmachem kontynuować działania wspierające uczniów zdolnych. Z uwagi na zmiany w systemie oświaty uczestnikami nowej odsłony projektu mogli być uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych oraz uczniowie gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Powiększony został również katalog dziedzin, z których uczniowie mogli wykazywać uzdolnienia. Do matematyki, fizyki i informatyki dołączone zostały biologia, chemia i kompetencje społeczne⁷. RCNK i LCNK kontynuowały swoje inicjatywy regionalne i lokalne, większą ofertę działań akademickich przygotowały pomorskie uczelnie (Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, Akademia Pomorska w Słupsku, Akademia Morska w Gdyni, Gdański Uniwersytet Medyczny, Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych, Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański), a do przedsięwzięć na poziomie regionalnym Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego włączył swoje jednostki, wśród nich w 2017 roku Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku (obecnie Pomorską Bibliotekę Pedagogiczną im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku).

„ZDOLNI Z POMORZA” W POMORSKIEJ BIBLIOTECE PEDAGOGICZNEJ W GDAŃSKU

Działania Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Gdańsku (dalej: PBP) w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” obejmowały początkowo:

- ▶ organizację spotkań autorskich,
- ▶ organizację spotkań dyskusyjnego klubu filmowego (DKF)⁸,
- ▶ organizację Pomorskich Uczniowskich Konferencji Naukowych.

SPOTKANIA AUTORSKIE

Spotkania autorskie odbywały się z częstotliwością mniej więcej jednego rocznie (łącznie osiem). Do sporych zawirowań w terminarzu przyczyniła się pandemia COVID-19, która wstrzymała ich organizację na cały rok 2020 i wymogła nadrobienie zaległości w kolejnych latach.

Przygotowując spotkania, pracownicy PBP starali się jak najczęściej pytać uczniów o ich zainteresowania czytelnicze, o autorów, których szczególnie cenią i z którymi

⁷ *Zdolni z Pomorza*, [online] <https://rpo.pomorskie.eu/projekt/zdolni-z-pomorza/> – 21 III 2025.

⁸ W roku 2019 spotkania DKF zostały zastąpione przez warsztaty dziedziczne.

spotkaliby się najchętniej. Pytania te były przedstawiane w formie ankiet zarówno papierowych, jak i zamieszczanych w mediach społecznościowych placówki oraz podczas swobodnych rozmów z młodzieżą. W miarę możliwości opinie uczniów były brane pod uwagę podczas zapraszania kolejnych gości, ale nie zawsze okazywało się to wykonalne.

Gośćmi zaproszonymi na spotkania z pomorską zdolną młodzieżą byli:

- ▶ Rafał Kosik (2017) – pisarz science fiction, autor cyklu powieści *Felix, Net i Nika*;
- ▶ Adam Wajrak (2018) – dziennikarz i działacz na rzecz przyrody, autor książek o tematyce przyrodniczej;
- ▶ Ewa Lipska (2019) – poetka;
- ▶ Jacek Pałkiewicz (2021) – podróżnik i reporter;
- ▶ dr Łukasz Lamża (2022) – filozof i dziennikarz naukowy;
- ▶ Katarzyna Ryrych (2022) – pisarka, poetka, nauczycielka i malarka;
- ▶ Natalia Mętrak-Ruda (2023) – tłumaczka literatury włoskiej i anglojęzycznej;
- ▶ Przemysław Rudź (2023) – kompozytor muzyki elektronicznej i popularyzator astronomii.

Zróźnicowanie zawodów oraz stylów pisarskich poszczególnych zaproszonych autorów miało na celu pokazanie młodzieży uczestniczącej w spotkaniach, jak szeroka jest gama pracowników książki. Jak różne gatunki literackie można spotkać podczas przygód czytelniczych. Jak wiele ciekawych zawodów łączy się z książką oraz na jak wiele różnych sposobów można swoje myśli i doświadczenia przelewać na papier.

DYSKUSYJNY KLUB FILMOWY

Kolejnym zadaniem powierzonym PBP w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” było prowadzenie dyskusyjnego klubu filmowego. W ramach DKF odbyło się 13 spotkań w latach 2017-2018. Podczas każdego z nich młodzież oglądała film, po którym odbywała się dyskusja i analiza zaprezentowanego dzieła z udziałem specjalisty – filmoznawcy. Wśród prezentowanych obrazów znalazły się m.in.: *Powrót, Miasto zaginionych dzieci, Dziewczynka w trampkach, W imię ojca, Czarownica, Gnijąca panna młoda, Marsjanin, Amadeusz, Chłopiec na rowerze*.

Spotkania dyskusyjnego klubu filmowego nie były kontynuowane w kolejnych latach. W ich miejsce rozpoczęto organizację warsztatów dziedzinowych, które z powodzeniem odbywały się od 2019 roku.

WARSZTATY DZIEDZINOWE

Warsztaty dziedzinowe, jak już wspomniano, dołączyły do pakietu działań PBP w ramach projektu w 2019 roku. Ich tematyka była szeroka i obejmowała:

- warsztaty kreatywnego pisania z pisarką Małgorzatą Wardą (2019);
- warsztaty teatralne z pedagogami gdańskich teatrów: Weroniką Łucyk i Moniką Tomczyk (2021 i 2022);
- warsztaty cyberbezpieczeństwa ze specjalistką NASK dr Klaudią Rosińską (2023);
- warsztaty komunikacji społecznej z dziennikarką Justyną Suchecką (2023).

Aby uczniowie mogli jak najliczniej uczestniczyć w warsztatach, każdorazowo organizowano je w dwóch niewielkich grupach. Problematyka spotkań wynikała z potrzeb uczestników i zgłaszanych przez nich zainteresowań. Z tej przyczyny aż dwukrotnie przygotowane zostały warsztaty teatralne, które okazały się szczególnie bliskie sercu pomorskiej młodzieży.

POMORSKIE UCZNIOWSKIE KONFERENCJE NAUKOWE

O ile opisywane wyżej spotkania autorskie, spotkania dyskusyjnego klubu filmowego oraz warsztaty dziedzinowe to przedsięwzięcia dość często spotykane w różnych bibliotekach, a zatem i ich organizacja nie była szczególnie wymagająca czy kłopotliwa, o tyle Pomorskie Uczniowskie Konferencje Naukowe stanowiły dla pracowników PBP zdecydowanie większe wyzwanie.

Według założeń projektowych podczas trwania konferencji uczniowie, jako Zdolni z Pomorza, mieli być nie tylko słuchaczami wykładów, ale również prelegentami i przedstawiać w referatach własne przemyślenia, opinie i wyniki badań. W latach 2017-2023 odbyło się siedem konferencji (w tym dwie zdalnie w czasie pandemii COVID-19), po jednej rocznie. Na każdej kolejnej konferencji zajmowano się innym zagadnieniem, omawiano je wszechstronnie z punktu widzenia: matematyki, fizyki, chemii, informatyki, biologii i kompetencji społecznych. Poruszane przez lata tematy to:

- *Sztuczna inteligencja – nadzieje, wyzwania i perspektywy* (2017),
- *Wszechświat – pomiędzy mikro- a makrokosmosem w nauce oraz sztuce* (2018),
- *Mózg nieposkromiony – dążenie człowieka do doskonałości* (2019),
- *Cywilizacja kontra natura – Ziemia w obliczu zmian klimatycznych* (2020),
- *Niewidzialny świat wirusów i bakterii* (2021),
- *Słońce, Księżyc – spójrzmy w niebo okiem naukowca lub artysty* (2022),
- *Ciało człowieka – fascynująca maszyna* (2023).

Tematy poszczególnych edycji były wybierane przez uczniów w głosowaniu online. Po dokonaniu wyboru głównego, ogólnego motywu, którego dotyczyć będzie konferencja, we współpracy z opiekunem naukowym wydarzenia sporządzano listę bardziej szczegółowych zagadnień, żeby potencjalni prelegenci łatwiej znaleźli tematykę, na której się znają i o której mogą opowiedzieć pozostałym uczestnikom konferencji w referacie.

Każda kolejna konferencja gościła od 200 do 300 uczestników – uczniów oraz różną liczbę nauczycieli i rodziców. Tak dużego gremium nie sposób było pomieścić

w salach PBP, dlatego podjęta została decyzja o ścisłej współpracy z Politechniką Gdańską, która przez 7 lat używała na potrzeby wydarzenia sale wykładowe i inne potrzebne pomieszczenia. Z kolei konferencje zdalne odbywały się przy wykorzystaniu politechnicznej sieci komputerowej. Szczęśliwym zbiegiem okoliczności siedziba Politechniki Gdańskiej sąsiaduje z PBP, co dodatkowo ułatwiło wszelkie działania logistyczne.

Przebieg konferencji każdego roku był podobny. Rozpoczynała się wykładem inauguracyjnym wygłaszanym przez naukowca, wybitnego specjalistę z danej dziedziny, w którym uczestniczyli wszyscy obecni. Następnie publiczność rozchodziła się do innych sal, aby wziąć udział w trwających równolegle sesjach przedmiotowych. Liczba sesji w poszczególnych latach była zmienna. Wahała się od sześciu (matematyczna, fizyczna, chemiczna, informatyczna, biologiczna, nauk humanistycznych) do trzech (biologiczno-chemiczna, techniczna, nauk humanistycznych), zawsze jednak obejmowała wszystkie dziedziny nauki zawarte w projekcie. Obrady w sesjach przedmiotowych rozpoczynał wykład naukowca, a następnie swoje referaty wygłaszali uczniowie prelegenci, którzy wcześniej zgłosili chęć wystąpienia i ich abstrakt został zaakceptowany przez moderatora sesji. Uczniowie występowali indywidualnie lub w 2-3-osobowych grupach, w każdej sesji odbywało się 5-6 wystąpień uczniowskich.

W przerwie pomiędzy wykładami uczestnicy mieli czas, aby zapoznać się ze stanowiskami wystawców, którymi byli partnerzy konferencji, a także pomorskie uczelnie wyższe oraz ich koła naukowe. Konferencja dla uczniów, gromadząca uzdolnioną naukowo młodzież z całego województwa, każdego roku gościła wiele uczelni chętnych, aby interesująco zaprezentować swoje działania i zachęcić przyszłych studentów do wstąpienia w swoje progi.

Przerwa w obradach konferencyjnych stanowiła również dogodny moment, aby uczestnicy zapoznali się z posterami naukowymi. Równolegle bowiem z naborem prelegentów trwał nabór chętnych do przygotowania posterów. Była to opcja dogodna dla osób interesujących się nauką, ale niechętnych wystąpieniom publicznym. Ponadto osoby, które zgłosiły chęć wygłoszenia referatu, ale z braku miejsc nie zostały przez moderatorów przyjęte, otrzymywały propozycję zaprezentowania swojego wystąpienia w formie posteru.

Pierwsza konferencja odbyła się bez dodatkowych szkoleń dla prelegentów ze strony PBP. Szybko jednak okazało się, że warto poświęcić tym uczniom dodatkowy czas i przygotować ich do wystąpienia, które dla większości osób stanowiło pierwsze takie wydarzenie w życiu. Tym sposobem, poczynawszy od drugiej konferencji, organizowane były warsztaty dla prelegentów – początkowo stacjonarne, później zdalne – podczas których uczniowie mieli okazję dowiedzieć się:

- ▶ jak występować publicznie;
- ▶ jak i gdzie szukać rzetelnych informacji, potrzebnych do przygotowania referatu;
- ▶ w jaki sposób prawidłowo przygotować artykuł wraz z aparatem naukowym.

Dwa ostatnie tematy prezentowali pracownicy PBP. Informacje z ostatniej części warsztatów, o tym, jak przygotować artykuł naukowy, były uczniom niezbędne do napisania swojego wystąpienia w formie artykułu do publikacji pokonferencyjnej.

Wszystkie wydane publikacje pokonferencyjne zawierały artykuły naukowców, którzy wygłosili wykład inauguracyjny lub wykład w sesji przedmiotowej, a także artykuły uczniów prelegentów. Niektórzy uczniowie stawiali na wysokości zadania i powstawały bardzo dobre prace. Niestety, nie wszyscy radzili sobie z tym wyzwaniem, przez co również nie wszystkie wystąpienia finalnie znalazły się w publikacjach, pomimo merytorycznej korekty ze strony moderatorów oraz korekty stylistycznej i edytorskiej, które przeprowadzali pracownicy PBP.

PLUSY I MINUSY REALIZACJI PROJEKTU

Projekt „Zdolni z Pomorza” w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku to 33 wydarzenia, w których wzięło udział 3271 uczestników, to też ogrom pracy i zaangażowania pracowników PBP. Realizacja tych zadań niosła ze sobą szereg trudności, z którymi trzeba było się zmierzyć.

Dużym problemem był fakt, że w ramach budżetu projektu nie przewidziano funduszy na jego promocję, co z perspektywy organizatora wydarzeń stanowiło sporą przeszkodę, w szczególności na początku przygody z projektem. Nie było łatwo przebić się z informacjami o naborze prelegentów na konferencję czy kolejnych wydarzeniach, mając do dyspozycji wyłącznie własną stronę internetową i media społecznościowe. Pomagał, oczywiście, portal edukacyjny przeznaczony do informowania o wszystkich działaniach projektowych, ale to i tak było mało. Ostatecznie najbardziej skuteczne okazywały się indywidualne kontakty pracowników PBP z nauczycielami.

W przypadku organizowania konferencji, której przygotowanie trwało okragły rok, niedogodnością było niedopasowanie cyklu przygotowań do roku szkolnego. Konferencje odbywały się każdego roku jesienią, a zatem w nowym roku szkolnym, podczas gdy nabór prelegentów miał miejsce w poprzednim. Nie byłoby to zapewne barierą dla dorosłych wykładowców, uczniowie jednak przez czas wakacji niejednokrotnie tracili zapał i rezygnowali z wystąpienia. Dodatkowe zamieszanie związane z przejściem pomiędzy jednym rokiem szkolnym a drugim stanowiły zmiany szkół ósmoklasistów przechodzących do szkół ponadpodstawowych. W zgłoszeniu, a zatem i w programie konferencji, uczeń prelegent widniał jako przedstawiciel jednej szkoły, podczas gdy w rzeczywistości uczęszczał już do innej.

Trudnością, która szczególnie dała się we znaki pracownikom PBP, była konieczność gromadzenia poprawnie wypełnionej dokumentacji projektowej. Z racji finansowania projektu z funduszy europejskich każdy uczeń biorący udział w organizowanym wydarzeniu musiał dostarczać pięciostronicową dokumentację wypełnioną i podpisaną przez rodziców. Ogromnie częste było dostarczanie dokumentów niekompletnych lub niepodpisanych we wszystkich miejscach. W takich sytuacjach pracownicy PBP zobowiązani byli po każdym wydarzeniu dzwonić/pisać do uczniów lub ich rodziców i prosić o uzupełnienie – nie zawsze z dobrym skutkiem.

Oczywiście udział w projekcie to również szereg plusów, wśród których na pierwszy plan wysuwają się dodatkowe środki na zbiory, jakie PBP otrzymywała przy okazji organizacji każdego wydarzenia. Można było zatem kupić na konferencje publikacje dotyczące ich tematu, na spotkania autorskie książki zaproszonego gościa, a na warsztaty materiały z dziedziny wiedzy obejmującej ich tematykę.

Ponadto dzięki udziałowi w projekcie PBP zyskała większą rozpoznawalność w regionie oraz szereg potencjalnych nowych użytkowników spośród młodzieży uczestniczącej w wydarzeniach. Nie bez znaczenia jest również ogrom doświadczeń, jakie pracownicy PBP, a pośrednio i cała instytucja, nabyli, organizując wydarzenie tak duże jak konferencja uczniowska.

PLANY

Projekt „Zdolni z Pomorza” współfinansowany przez Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 zakończył się w październiku 2023 roku. Podobnie jednak jak miało to miejsce w poprzednich wersjach projektu, nie uległ on rozwiązaniu, a jedynie modyfikacji. Obecnie, od listopada 2023 roku, główne założenia projektu są kontynuowane pod nazwą „Zdolni z Pomorza – wsparcie regionalne” w ramach programu Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027. Kontynuowane również są i będą działania, które w jego ramach realizowała Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Gdańsku. Pomorskie Uczniowskie Konferencje Naukowe, a także spotkania autorskie i warsztaty dziedzinowe będą się odbywały na Pomorzu jeszcze co najmniej kilka lat.

BIBLIOGRAFIA

- Kornas-Krzyżkowska U., *Zdolni z Pomorza*, „Edukacja Pomorska” 2020, nr 103, s. 39-40.
Kornas-Krzyżkowska U., *Zdolni z Pomorza – czas podsumowań*, „Edukacja Pomorska” 2023, nr 120, s. 30-32.
Zdolni z Pomorza – edycja 2010-2013, [online] https://des.pomorskie.eu/edukacja/regionalne-projekty-edukacyjne-rpo-wp-2014-2020/zdolni-z-pomorza/edycja-2010-2013/?doing_wp_cron=1720438279.6450259685516357421875.
Zdolni z Pomorza, [online] <https://rpo.pomorskie.eu/projekt/zdolni-z-pomorza/>.
Zdolni z Pomorza, red. U. Kornas-Krzyżkowska, Gdańsk 2014.

ABSTRAKT

Artykuł prezentuje działania podejmowane przez Pomorską Bibliotekę Pedagogiczną im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku w latach 2017-2023 w ramach projektu „Zdol-

ni z Pomorza” finansowanego ze środków europejskich. Biblioteka zorganizowała wówczas: 7 Pomorskich Uczniowskich Konferencji Naukowych, 8 spotkań autorskich, 5 różnych warsztatów tematycznych oraz 13 spotkań dyskusyjnego klubu filmowego. Projekt, jak i wydarzenia realizowane w jego ramach skierowane były do uzdolnionej młodzieży z województwa pomorskiego w wieku 13-19 lat.

Słowa kluczowe: Pomorska Biblioteka Pedagogiczna im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku, Zdolni z Pomorza, województwo pomorskie, uczeń zdolny, konferencje uczniowskie, spotkania autorskie, warsztaty rodzinowe

ABSTRACT

The Implementation of the Project ‘The Gifted from the Pomerania’ in the Pomeranian Pedagogical Library in Gdańsk

The article presents the efforts made by the Pomeranian Pedagogical Library in Gdańsk in 2017-23 within the Project ‘Zdolni z Pomorza’ (The Gifted from Pomerania), financed by EU grants. The library ran seven Pomeranian schoolchildren Science Conferences, eight author’s meetings, five different thematic workshops, and thirteen meetings of the film discussion club. The project and all its activities were addressed to gifted teenagers from the Pomeranian Province.

Keywords: The Pomeranian Pedagogical Library in Gdańsk, Zdolni z Pomorza, Pomeranian Province, gifted student, schoolchildren conferences, author’s meetings, thematic workshops

AGNIESZKA F. HANDZEL

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy

Czy warto mieć patrona,

czyli co Marian Rejewski zawdzięcza Pedagogicznej Bibliotece
Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy?

O budowaniu marki napisano już wiele książek. Większość opisuje budowanie marki osobistej jako istotny element zaistnienia w dowolnej branży. Czy istnieje jednak sposób, by zbudować silną markę danej instytucji, co więcej, instytucji kultury, centrum informacji i edukacji w jednym?

Personal branding to ostatnio modny temat. Wyrażenie mające źródło w szeroko pojętym marketingu, zarządzaniu i biznesie bardzo trafnie opisuje Paweł Marchel. W artykule w czasopiśmie „Bibliotekarz” podaje następującą definicję marki osobistej: „to nic innego jak pewien obraz konkretnej osoby, który pojawia się w przestrzeni publicznej. To wizerunek, który kreowany jest przez samą osobę i który ma odzwierciedlać jej cechy”¹. Przykładem świetnie zbudowanej marki osobistej jest Iwona Pietrzak-Płachta i jej Wypożyczalnia Skrzydeł.

MARKA

Według definicji American Marketing Association marka (brand) to „nazwa, termin, symbol, wzór rysunek lub ich kombinacja, stworzona w celu identyfikacji dóbr lub usług, sprzedawcy lub ich grupy i wyróżnienia ich spośród konkurencji. Jest zespołem cech, które wyróżniają produkt pozytywnie od innych wyrobów”².

¹ P. Marchel, *Marka osobista bibliotekarza*, „Bibliotekarz” 2024, nr 1, s. 11.

² T. Sztucki, *Encyklopedia marketingu. Definicje, zasady, metody*, Warszawa 1998, s. 160.

Kiedy myślimy o naszej branży bibliotekarskiej, to z rzetelnością i sumiennością, podążaniem za najnowszymi trendami i usługami będzie kojarzyć się nam np. Biblioteka Narodowa. Pytanie brzmi, jak przełożyć to na lokalny teren. Co zrobić, by o bibliotece lokalnej mówiło się tak samo dobrze jak o przytoczonej wyżej księżnicy?

PATRON

Jednym ze sposobów na wypromowanie usług i działań, a przez to również pozyskanie nowych czytelników przez bibliotekę, jest nadanie imienia. Korzyści wynikające z posiadania patrona to:

- ▶ uzyskanie przez instytucję odrębności i tożsamości;
- ▶ wzmocnienie roli i prestiż w środowisku;
- ▶ wzbogacenie swojej tradycji i symboliki;
- ▶ pozyskanie do współpracy instytucji i osób związanych z patronem;
- ▶ spopularyzowanie niezwyklej, a jednocześnie czasami mało znanej postaci patrona.

Dzięki temu można rozszerzyć działalność o nowe i ciekawe inicjatywy, m.in. zajęcia i wydarzenia popularyzujące postać patrona.

NADANIE IMIENIA PEDAGOGICZNEJ BIBLIOTECE WOJEWÓDZKIEJ

Podczas XV sesji Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu nadano Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej imię Mariana Rejewskiego³. Wybór patrona to sprawa najwyższej wagi. Nie może to być wybór przypadkowy, nieuzasadniony. I tak w naszym przypadku, decydując się na wybór Mariana Rejewskiego na patrona Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Bydgoszczy, brano pod uwagę niezaprzeczalny wkład postaci w rozwój matematyki i kryptologii, wpływ na zakończenie II wojny światowej, ogromny patriotyzm i to, co dla bydgoszczan bardzo ważne – miejsce urodzenia i zamieszkania przez wiele lat.

Imieniem Mariana Rejewskiego nazwano ulicę oraz jedną z auli Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Z kolei przy skrzyżowaniu ulic Gdańskiej i Śniadeckich w Bydgoszczy w 2005 roku, w 100. rocznicę urodzin matematyka, stanęła rzeźba w formie ławki autorstwa Michała Kubiaka, przedstawiająca kryptologa⁴. Marian Rejewski jest

³ Uchwała nr XV/250/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 28 listopada 2011 r. w sprawie nadania imienia Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Bydgoszczy, [online] <https://sejmik.kujawsko-pomorskie.pl/upload/file/sejmik/uchwaly/2011/US-4-11-250.pdf> – 21 III 2025.

⁴ M. Sękowska, *Marian Rejewski wraca na Gdańsk: wizyta: Janina Sylwestrzak, córka światowej sławy kryptologa, przyjechała wczoraj do Bydgoszczy*, „Express Bydgoski” 2005, nr 162, s. 11.

również patronem dwóch szkół Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bydgoszczy jest pierwszą instytucją szczebla wojewódzkiego noszącą jego imię.

FUNKCJE BIBLIOTEKI

Marian Rejewski to wybitny bydgoszczanin, kryptolog, matematyk. Można by zadać sobie pytanie, dlaczego akurat ta postać, dlaczego akurat on, a nie kto inny. Wiemy, że Marian Rejewski miał niekwestionowany wkład w szybsze zakończenie II wojny światowej. A na wojnie najistotniejszy i najważniejszy jest dostęp do informacji. Informacja sprzyja skuteczniejszej walce z wrogiem.

Biblioteka pełni liczne funkcje związane z informacją. Jest m.in.:

- ▶ centrum informacji – daje dostęp do szeroko pojętej wiedzy, opracowuje zestawy bibliograficzne, bezustannie powiększa swój księgozbiór;
- ▶ centrum edukacji – realizuje lekcje, spotkania i warsztaty dla osób indywidualnych i grup użytkowników;
- ▶ centrum kultury – organizuje wystawy, wernisaże, pokazy i spotkania autorskie.

BUDOWANIE MARKI

Siła marki naszej instytucji rośnie, gdy mamy wpływ na innych, gdy stajemy się dla kogoś ważni i komuś potrzebni. Słowa „Nie ważne, kogo znasz, ważne, kto zna ciebie” są bardzo aktualne przy budowaniu marki instytucji. Istotne jest, kto zna naszą instytucję i uznaje nasze usługi za profesjonalne. Sama popularność nie może być wyznacznikiem naszej siły. Użytkownicy biblioteki muszą kojarzyć działania z kompetencją i rzetelnością⁵.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego buduje swoją markę, m.in. popularyzując postać patrona. Działania, które podejmujemy w tym zakresie, to:

- ▶ wystawa *Marian Rejewski – bydgoszczanin, matematyk, kryptolog*;
- ▶ Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty;
- ▶ zajęcia edukacyjne;
- ▶ strona internetowa marian-rejewski.pl.

⁵ A. Chimkowska, *Autentyczny personal branding, czyli silna marka osobista w praktyce*, Warszawa 2022, s. 16.

WYSTAWA *MARIAN REJEWSKI – BYDGOSZCZANIN, MATEMATYK, KRYPTOLOG*

W październiku 2012 roku w sali sesyjnej Urzędu Miasta Bydgoszczy odbyła się uroczystość otwarcia wystawy przygotowanej przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. Mariana Rejewskiego pod tytułem *Marian Rejewski – bydgoszczanin, matematyk, kryptolog*. Uroczystość stanowiła rozpoczęcie oficjalnych obchodów nadania imienia Mariana Rejewskiego naszej bibliotece. Została zorganizowana w 80. rocznicę złamania szyfru Enigmy. Wystawa składa się z 16 plansz, z których każda przedstawia kolejne etapy życia M. Rejewskiego i polskich kryptologów (Henryka Zygalskiego i Jerzego Różyckiego). Scenariusz opracował pułkownik Jerzy Lelwic, a projekt graficzny wykonał Tadeusz Brudnoch⁶.

KUJAWSKO-POMORSKIE CENTRUM DZIEDZICTWA OŚWIATY

Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty swoją działalność rozpoczęło 30 czerwca 2014 roku, a powstało z inicjatywy Ewy Pronobis-Sosnowskiej, dyrektora Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego. Stowarzyszenie m.in. wspomaga działalność biblioteki. Opracowuje i wdraża programy rozwoju, finansowane przez instytucje rządowe i samorządowe oraz struktury Unii Europejskiej. Dzięki tym działaniom biblioteka pozyskuje fundusze na ciekawe i kreatywne zajęcia edukacyjne⁷. Obecnie jest realizowany projekt „Poznaj bydgoskich bohaterów”, w ramach którego 7 października 2023 roku odbyła się m.in. „Noc z Marianem Rejewskim”. W jej trakcie można było skorzystać z:

- ▶ pokoju zagadek Klub Enigma;
- ▶ zajęć otwartych dla uczestników;
- ▶ prezentacji książek z rozszerzoną rzeczywistością;
- ▶ szyfrowania z Rejewskim;
- ▶ gier planszowych;
- ▶ symulatora Enigmy;
- ▶ szachów plenerowych;
- ▶ zajęć w starej szkole.

A wieczorem obejrzeć pokaz laserowy o Marianie Rejewskim⁸.

⁶ E. Pronobis-Sosnowska, A. Handzel, *Wystawa mobilna Marian Rejewski – bydgoszczanin, matematyk, kryptolog prezentowana na terenie województwa kujawsko-pomorskiego*, „UczMy” 2022, nr 2, s. 14-15.

⁷ O nas, Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty, [online] <https://dziedzictwo-oswiaty.pl/o-nas/> – 21 III 2025.

⁸ *Noc z Rejewskim!*, Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty, 13.10.2023, [online] <https://dziedzictwo-oswiaty.pl/noc-z-rejewskim/> – 21 III 2025.

ZAJĘCIA EDUKACYJNE

Zajęcia edukacyjne są ważnym i bardzo potrzebnym elementem w pracy nad budowaniem silnej marki w środowisku oświatowym. Opracowywane z najwyższą starannością co roku cieszą się ogromnym zainteresowaniem wśród wychowawców. Pozwalają również nauczycielom bibliotekarzom Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy bezustannie doskonalić swój warsztat pracy oraz być na bieżąco z najnowszymi trendami i pomocami dydaktycznymi.

Młodzież szkół ponadpodstawowych zapraszamy na wykład o życiu i działalności M. Rejewskiego, natomiast uczniom szkół podstawowych proponujemy zajęcia warsztatowe „Marian Rejewski – pogromca Enigmy”. W ramach zajęć dzieci dowiadują się o dokonaniach naszego patrona, oglądają fragment filmu *Tajemnica Enigmy* z 1979 roku w reżyserii Romana Wionczka. Mają również możliwość zamienienia się w szyfrantów, wykorzystując tablety z aplikacją Enigmy⁹. Kolejna propozycja lekcji to „Bądź jak Marian Rejewski – szyfruj i deszyfruj informacje”. Są to zajęcia edukacyjne mające na celu zapoznanie dzieci i młodzieży z klas IV-VII z tajnikami kryptologii. Uczestnicy poznają zagadnienia związane z koniecznością utajniania informacji. Poznają początki tajnych kodów i szyfrów oraz rolę kryptologii w dziejach świata. I w tym wypadku uczniowie również mają możliwość zapoznania się z zasadami działania maszyny szyfrującej Enigma¹⁰. Na kanwie kryptologii, szyfrów i kodów powstała „Lekturowa kryptogra”. Są to zajęcia sprawdzające i utrwalające wiadomości z zakresu lektur szkolnych. Uczniowie odpowiadają na pytania w formie zagadek, testów, krzyżówek, rebusów¹¹.

Ostatnią propozycją zajęć, jaką mamy w ofercie naszych lekcji o patronie, jest „Klub Enigma – pokój zagadek”. Na potrzeby escape roomu przygotowano i opracowano różnego rodzaju zagadki oraz zadania wymagające od uczestników myślenia matematycznego, logicznego, analitycznego oraz wykorzystujące spostrzegawczość, kreatywność i umiejętność pracy w grupie i pod presją upływającego czasu. Elementem związanym z postacią M. Rejewskiego jest w pewnym momencie zabawy symulator Enigmy, z którego należy skorzystać, oraz potrzeba zastosowania innych prostych szyfrów, np. szyfru Cezara. Uczestnicy mają 45 minut, aby rozwiązać wszystkie zadania i zagadki oraz wydostać się z escape roomu. Całe działanie odbywa się pod czujnym okiem kamery. Postępy w przebiegu gry uczestników są monitorowane. Kiedy zaistnieje taka potrzeba, na ekranie w pokoju zagadek wyświetlane są

⁹ *Marian Rejewski. Bydgoszczanin, matematyk, kryptolog*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/marian-rejewski/> – 21 III 2025.

¹⁰ *Bądź jak Rejewski – warsztaty*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/badz-jak-rejewski-warsztaty/> – 21 III 2025.

¹¹ *Lekturowa kryptogra*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/lekturowa-kryptogra/> – 21 III 2025.

podpowiedzi do rozwiązania zadania, z którym gracze sobie nie radzą. Do pokoju wchodzi grupa od dwóch do pięciu osób. Przeznaczony jest on głównie dla grup szkolnych, istnieje też możliwość skorzystania z niego przez uczestników indywidualnych¹². Są to zajęcia cieszące się ogromnym zainteresowaniem zarówno wśród uczniów, jak i nauczycieli.

STRONA INTERNETOWA MARIAN-REJEWSKI.PL

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego prowadzi również stronę internetową dotyczącą patrona. Witryna udostępnia informacje związane z życiem i dokonaniem M. Rejewskiego, a także promuje działania osób i instytucji na rzecz zachowania pamięci o wybitnym kryptologu. Każda z zakładek na stronie zawiera ciekawe informacje:

- ▶ Bibliografia – to selektywne zestawienie bibliograficzne wydawnictw zwartych i artykułów dostępnych w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy;
- ▶ Informacje – znajdziemy tutaj informacje o nowych wydawnictwach dotyczących Mariana Rejewskiego i Enigmy;
- ▶ Kalendarium życia i dokonań Mariana Rejewskiego;
- ▶ Konkursy – informacje o konkursach organizowanych przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy;
- ▶ Wydarzenia – to wiadomości o bieżących imprezach, piknikach i wystawach związanych z M. Rejewskim;
- ▶ Rejeviana – czyli wszystko, co dotyczy życia i dokonań M. Rejewskiego, m.in.: autograf, medale, monety znaczki, pomniki i tablice pamiątkowe dotyczące patrona¹³.

PODSUMOWANIE

Powyżej opisane działania mają na celu popularyzowanie postaci patrona Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy. Niesłabnące zainteresowanie zajęciami świadczy, że działania podejmowane przez naszą instytucję przynoszą wymierne efekty. Liczby mówią same za siebie. W ciągu dekady wystawę obejrzało 6852 uczniów, a z pokoju zagadek skorzystało ponad 6000 uczestników. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że na sukces, a co za tym idzie, systema-

¹² *Klub Enigma – pokój zagadek*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/pokoj-zagadek/> – 21 III 2025.

¹³ *Marian Rejewski – pogromca Enigmy. Informacje o dokonaniach kryptologa oraz promocja działań zmierzających do zachowania pamięci o tym wybitnym bydgoszczaninie*, [online] <https://marian-rejewski.pl/> – 21 III 2025.

tyczne i kompleksowe budowanie marki pracują wszyscy pracownicy biblioteki. Z pełnym zaangażowaniem i kreatywnością chcemy dalej promować postać Mariana Rejewskiego oraz jego dokonania.

BIBLIOGRAFIA

- Bądź jak Rejewski – warsztaty*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/badz-jak-rejewski-warsztaty/>.
- Chimkowska A., *Autentyczny personal branding, czyli silna marka osobista w praktyce*, Warszawa 2022.
- Klub Enigma – pokój zagadek*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/pokoj-zagadek/>.
- Lekturowa kryptogra*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/lekturowa-kryptogra/>.
- Marchel P., *Marka osobista bibliotekarza*, „Bibliotekarz” 2024, nr 1, s. 10-13.
- Marian Rejewski. *Bydgoszczanin, matematyk, kryptolog*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, [online] <https://pbw.bydgoszcz.pl/marian-rejewski/>.
- Marian Rejewski – pogromca Enigmy. *Informacje o dokonaniach kryptologa oraz promocja działań zmierzających do zachowania pamięci o tym wybitnym bydgoszczaninie*, [online] <https://marian-rejewski.pl/>.
- Noc z Rejewskim!*, Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty, 13.10.2023, [online] <https://dziedzictwo-oswiaty.pl/noc-z-rejewskim/>.
- O nas*, Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa Oświaty, [online] <https://dziedzictwo-oswiaty.pl/o-nas/>.
- Pronobis-Sosnowska E., Handzel A.F., *Wystawa mobilna Marian Rejewski – bydgoszczanin, matematyk, kryptolog prezentowana na terenie województwa kujawsko-pomorskiego*, „UczMy” 2022, nr 2, s. 14-15.
- Sękowska M., *Marian Rejewski wraca na Gdańską: wizyta: Janina Sylwestrzak, córka światowej sławy kryptologa, przyjechała wczoraj do Bydgoszczy*, „Express Bydgoski” 2005, nr 162, s. 11.
- Sztucki T., *Encyklopedia marketingu. Definicje, zasady, metody*, Warszawa 1998.
- Uchwała nr XV/250/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 28 listopada 2011 r. w sprawie nadania imienia Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Bydgoszczy, [online] <https://sejmik.kujawsko-pomorskie.pl/upload/file/sejmik/uchwaly/2011/US-4-11-250.pdf>.

ABSTRAKT

W artykule omówiono działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy związaną z promowaniem postaci patrona oraz jego dokonań. W kontekście rosnącego znaczenia personal brandingu przedstawiono, jak odpowiednio zaplanowane działania mogą przyczynić się do budowania silnej i rozpoznawalnej marki

instytucji w środowisku lokalnym. Zaprezentowano różnorodne inicjatywy, m.in. wystawę, warsztaty, zajęcia edukacyjne, escape room, które pozwalają na szeroką popularyzację postaci patrona.

Słowa kluczowe: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, budowanie marki, patron, biblioteka pedagogiczna, działalność edukacyjna

ABSTRACT

Is it Any Good to Have a Namesake, or How Is Marian Rejewski Indebted to the Marian Rejewski Provincial Pedagogical Library in Bydgoszcz?

The article discusses the activities of the Marian Rejewski Provincial Pedagogical Library in Bydgoszcz connected with promoting its namesake and his achievements. In the context of the increasing role of personal branding, it is shown how properly tailored activities may contribute to building a strong and identifiable brand of an institution in its local environment. The author presents various initiatives, such as an exhibition, workshops, classes, and an escape room, which give opportunities to promote the person of the namesake.

Keywords: the Marian Rejewski Provincial Pedagogical Library in Bydgoszcz, brand building, namesake, pedagogical library, educational activities

BOGUSŁAWA JANKOWSKA

Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu,
Biblioteka Pedagogiczna w Zgierzu, Filia w Łęczycy

Realizacja projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus”

na przykładzie Biblioteki Pedagogicznej w Zgierzu, Filia w Łęczycy

Budżet obywatelski stał się powszechnie stosowanym narzędziem demokratyzacji procesów decyzyjnych w lokalnych społecznościach, pozwalając mieszkańcom uczestniczyć w wyborze projektów społecznych na obszarze ich zamieszkania. W pracy skupię się na jego zastosowaniu w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy, która odgrywa istotną rolę w edukacji i kulturze powiatu łęczyckiego.

Celem tej pracy jest analiza dwóch realizowanych projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus” w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy, ze szczególnym uwzględnieniem efektywności działań oraz zaangażowania społecznego. W latach 2020 i 2023 realizowano następujące projekty: „Uważni w sieci... kształtowanie bezpiecznych zachowań w Internecie mieszkańców powiatu łęczyckiego” (2020 rok), „Rehabilitacja książką sposobem na radzenie sobie w życiu” (2023 rok). Realizacja obu projektów znacząco wpłynęła na działalność i powiększenie zasobów biblioteki, a efekty wskazują na szereg korzyści wynikających z korzystania z budżetu obywatelskiego w kontekście bibliotek pedagogicznych. W artykule dzielę się doświadczeniem w realizacji budżetu obywatelskiego w bibliotece, napiszę o strategiach oraz praktykach, które mogą być przydatne dla innych bibliotek planujących lub już realizujących projekty w ramach budżetu obywatelskiego.

Budżet obywatelski to wydzielona część budżetu miasta/powiatu/województwa, o której przeznaczeniu decydują mieszkańcy. Poprzez głosowanie kwoty

przeznaczone na zadania są dopisywane jako jedna z pozycji w corocznym budżecie samorządu terytorialnego i przeznaczane na przedmiotowe zadania. Pojęcie „budżet obywatelski” często jest określane jako „partycypacja społeczna”, „zaufanie społeczne”, „edukacja obywatelska” oraz „zarządzanie obywatelskie”. Należy zauważyć, że każdy z terminów przenosi decydowanie o mieście, powiecie czy województwie na mieszkańców, a nie na przedstawicieli administracji publicznej.

Warto pamiętać, że budżet partycypacyjny jest unikatową okazją do rzeczywistego współdecydowania o tym, na co wydana zostanie część budżetu. Każdy członek lokalnej społeczności ma szansę przedstawienia własnych pomysłów, dzięki którym może rozwiązać istniejące problemy i przeszkody, zainicjować wydarzenia lub przyczynić się do poprawy funkcjonowania różnych członków społeczności.

Po co się tworzy budżet obywatelski? Jakie są jego główne zadania?

- ▶ lepsze zarządzanie budżetem jednostki, takie, które odpowiada lokalnym potrzebom – wydatkowanie „szyte na miarę”;
- ▶ aktywizacja, integracja i identyfikacja mieszkańców z miejscem zamieszkania, którzy wspólnie działają we własnej sprawie;
- ▶ większa przejrzystość, wzrost zaufania i polepszenie usług świadczonych przez władze samorządu;
- ▶ szansa na dialog lokalnych władz z mieszkańcami i tzw. ruchami miejskimi;
- ▶ większa przejrzystość procesu zarządzania środkami publicznymi, co wpływa na zmniejszenie lub wyeliminowanie problemu korupcji¹.

W Polsce dopuszczanie obywateli do decydowania o publicznych pieniądzach jest regulowane przez Ustawę z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych. Jednostki administracyjne uchwalające budżety obywatelskie określają kwotę, jaka zostanie przeznaczona na ten cel.

Najczęściej cały proces związany z budżetem obywatelskim składa się z następujących etapów:

1. składanie formularzy przez obywateli;
2. weryfikacja zgłoszonych projektów;
3. głosowanie nad pomysłami;
4. realizacja projektów, które wygrały.

Cały cykl w zależności od potrzeb i możliwości jest różnie rozkładany w czasie. Zwykle trwa rok, a najwięcej czasu przeznaczają na realizację.

Każda jednostka samorządu terytorialnego tworząca budżet obywatelski/partycypacyjny opracowuje swój regulamin, według którego przyznawane są środki na realizację projektów zgłaszanych przez obywateli – mieszkańców danego terytorium. Regulaminy te określają podział na pule środków przeznaczonych na projekty, zasady

¹ W. Kębłowski, *Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi*, Warszawa 2013, s. 14.

zgłaszania projektów, wymagania, które powinien spełniać projekt, zasady oceny zgłaszanego projektu, trybu odwoływania od decyzji o niedopuszczeniu do głosowania projektu, zasady przeprowadzenia głosowania, ustalenia jego wyników i podania go do publicznej wiadomości. W ramach budżetu obywatelskiego mogą być realizowane projekty mieszczące się w zakresie działania lub w zadaniach własnych jednostki samorządu terytorialnego. Mogą to być zadania własne wykonywane zarówno obowiązkowo, jak i fakultatywnie. W większości regulaminów zadania podzielone są na inwestycyjne i nieinwestycyjne, mieszczące się w zakresach tematycznych związanych m.in. z edukacją, kulturą, sportem, ekologią, zdrowiem, bezpieczeństwem publicznym.

Wsparcie bibliotek jako instytucji kultury w ramach realizacji budżetu obywatelskiego jest jak najbardziej uzasadnione, a w przypadku bibliotek pedagogicznych dochodzi jeszcze aspekt edukacyjny. Do zadań samorządu należy prowadzenie bibliotek, biblioteki z kolei służą mieszkańcom danego terytorium. Zasadne jest zatem wspomaganie ich inicjatywami poszerzającymi ich ofertę dla mieszkańców, które nie wynikają z zadań biblioteki.

Realizacja projektów obywatelskich w bibliotekach, w tym pedagogicznych, służy osiągnięciu wielu celów, dla których powołano budżet obywatelski jako rodzaj konsultacji ze społeczeństwem. Może to być poprawa warunków lokalowych placówki, dzięki czemu mieszkańcy chętniej ją odwiedzają, poszerzenie jej oferty czytelniczej czy rozwinięcie działań skierowanych do mieszkańców. Warto zatem współpracować z lokalnymi organizacjami i działaczami, którzy będą widzieli potrzebę wsparcia tych instytucji.

Przystępując do starania się o środki obywatelskie, warto zapoznać się nie tylko z wytycznymi aplikowania o nie, lecz również z inicjatywami realizowanymi w innych miastach, a także nawiązać ściślejszą współpracę z czytelnikami (lub szerzej – mieszkańcami), starając się wysłuchać ich opinii i zyskać poparcie dla zgłoszonego wniosku. Wartościowym doświadczeniem może być również lektura wniosków, które nie uzyskały z różnych powodów dofinansowania².

Biblioteka Pedagogiczna w Łęczycy miała możliwość realizowania dwóch projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus”. Zasady przyznawania środków z budżetu obywatelskiego w województwie łódzkim określa Uchwała Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2019 r. w sprawie budżetu obywatelskiego. Wskazuje ona m.in., że w ramach budżetu obywatelskiego może być zgłaszany projekt, którego realizacja:

- 1) pozostaje w zakresie działalności Województwa, z zastrzeżeniem iż:
 - a) pulę wojewódzką przeznaczają się na realizację zadań inwestycyjnych i remontowych,

² Z. Gruszka, *Budżet obywatelski a biblioteka publiczna. Analiza wniosków na przykładzie Łodzi*, [w:] *Pieniądże dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny*, VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa Białystok, 29-30 czerwca 2017 r., red. J. Żochowska, Białystok 2018, s. 273-286.

b) pule powiatowe przeznacza się na realizację zadań nieinwestycyjnych:

- o charakterze sportowym, w tym z zakresu upowszechniania sportu różnych grup społecznych i środowiskowych,
- dotyczących bezpieczeństwa publicznego,
- o charakterze turystycznym,
- z zakresu edukacji ekologicznej,
- z zakresu ochrony środowiska,
- z zakresu rehabilitacji zdrowotnej,
- z zakresu upowszechniania folkloru związanego z Województwem,
- upowszechniających kulturę w nawiązaniu do historii województwa i pamięci historycznej³.

Biblioteka realizowała projekty z zakresu bezpieczeństwa publicznego i rehabilitacji zdrowotnej.

REALIZACJA PROJEKTU EDUKACYJNEGO „UWAŻNI W SIECI...
KSZTAŁTOWANIE BEZPIECZNYCH ZACHOWAŃ W INTERNECIE
MIESZKAŃCÓW POWIATU ŁĘCZYCKIEGO” W RAMACH BUDŻETU
OBYWATELSKIEGO „ŁÓDZKIE NA PLUS” NA ROK 2020

Projekt mieścił się w zakresie tematycznym związanym z bezpieczeństwem publicznym i dotyczył cyberzagrożeń.

„Uważni w sieci...” to projekt edukacyjny, którego głównym celem było kształtowanie kompetencji informatycznych wśród uczniów, nauczycieli i rodziców powiatu łęczyckiego. Projekt powstał w odpowiedzi na sugestie nauczycieli współpracujących z biblioteką, którzy postulowali rozszerzenie oferty edukacyjnej o nowe zagadnienia związane m.in. z cyberzagrożeniami, postępem technologicznym, możliwościami jego wykorzystania w edukacji oraz koniecznością kształcenia kompetencji informatycznych i społeczno-obywatelskich uczniów.

Oprócz zakupów oznaczonych w kosztorysie zaplanowano zajęcia z przedszkolakami i uczniami, szkolenia dla nauczycieli, powiatowy konkurs wiedzy o cyberzagrożeniach, pogadanki dla rodziców.

W styczniu 2020 roku został opracowany harmonogram działań. Niestety ogłoszenie stanu pandemii uniemożliwiło realizację zadań związanych z zaspokojeniem potrzeb mieszkańców wskazanych we wniosku projektu.

Część działań udało się zrealizować do 12 marca 2020 roku (tj. przed zamknięciem placówek oświatowych). Do końca czerwca 2020 roku wszystkie placówki oświatowe były nieczynne, przez co realizacja działań nie mogła być kontynuowana.

³ Uchwała Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2019 r. w sprawie budżetu obywatelskiego, par. 9, pkt 1.

Od września 2020 roku uczniowie wrócili do szkół, jednak w związku z utrzymującym się stanem pandemii szkoły i inne placówki oświatowe ograniczyły obszary swojej dotychczasowej aktywności. Dotyczyło to przede wszystkim udziału uczniów w zajęciach realizowanych poza terenem szkoły oraz możliwości prowadzenia zajęć w szkole przez osoby z zewnątrz.

Po konsultacjach z dyrektorami szkół i przedszkoli z terenu powiatu łęczyckiego otrzymano informację, że większość placówek nie przewiduje możliwości udziału dzieci i młodzieży w zajęciach organizowanych poza szkołą, w tym w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy. Deklarację udziału swoich podopiecznych w warsztatach organizowanych przez bibliotekę wyraziło tylko kilka placówek (głównie przedszkolnych i szkół podstawowych) pod warunkiem zachowania określonego reżimu sanitarnego.

Harmonogram działań był przygotowany na okres 11 miesięcy, nie mogły one jednak być realizowane przez długotrwałe zamknięcie placówek oświatowych. Zadaniem bibliotekarzy było przededefiniowanie zadań tak, by dało się zrealizować plan. Część projektu związana z jego kosztami, takimi jak: zakupy sprzętu, książek, filmów, nagród na konkurs, przygotowanie umów z prowadzącymi szkolenia i warsztaty, szła zgodnie z planem. Zmieniono natomiast formułę szkoleń, spotkań z rodzicami i konkursu – przeprowadzono je zdalnie.

Przedsięwzięcie było adresowane do uczniów, nauczycieli i rodziców z powiatu łęczyckiego. Uczestniczyli oni w wybranych lub wszystkich formach zajęć zgodnie z własnymi potrzebami.

Zajęcia edukacyjne wprowadziły uczniów w świat technologii informacyjnych, co wpłynęło na rozwój ich kreatywności, innowacji, kompetencji cyfrowych i logicznego myślenia. Poszerzenie wiadomości i umiejętności informatycznych oraz kształtowanie pozytywnych postaw społecznych i obywatelskich umożliwi uczniom dostosowanie się do szybko zmieniającego się świata oraz przygotuje do wykonywania zawodów przyszłości. Przeprowadzono 13 lekcji i 2 warsztaty z psychologami, w których uczestniczyło 284 uczniów.

Nauczyciele poznali nowoczesne metody, pomoce, narzędzia dydaktyczne wzbogacające ich warsztat pracy, zapoznali się z wpływem treści przemocowych na zachowania dysfunkcyjne, dzięki czemu będą kształtować kluczowe kompetencje swoich uczniów. Zorganizowano 6 szkoleń, w których uczestniczyło 187 nauczycieli.

Rodzice zapoznali się z zagrożeniami związanymi z Internetem i nauczyli się, jak reagować na sytuacje związane z cyberprzemocą poprzez zrealizowany i udostępniony przez bibliotekarzy film *Co rodzic musi wiedzieć o zagrożeniach w Internecie* (https://www.youtube.com/watch?v=-vb3uKEQ_Pk). Film wysłano do 3838 rodziców.

Zakładana liczba uczestników: 500 osób.

Liczba końcowa uczestników: **5646 osób.**

Rezultaty:

- ▶ zakup sprzętu multimedialnego do biblioteki (Robot Photon EDU rozszerzony + tablet Lenovo 7 [10 zestawów], laptop Asus [2 sztuki], zestaw komputerowy Optimus, monitor interaktywny Newline 65 cali z podstawą mobilną) za kwotę 31 269,72 zł;
- ▶ zakup literatury metodycznej – książki i filmy (58 egzemplarzy) za kwotę 1 999,29 zł;
- ▶ zakup nagród na konkurs (książki, gry planszowe i słuchawki bezprzewodowe) za kwotę 1 996,44 zł;
- ▶ zatrudnienie ekspertów do szkoleń dla nauczycieli i warsztatów dla dzieci.
 - * Przeprowadzono zakładane dla eksperta 3 szkolenia za kwotę 2000,00 zł.
 - * Przeprowadzono zakładane dla psychologów 2 warsztaty za kwotę 1000,00 zł.

**REALIZACJA PROJEKTU EDUKACYJNEGO „REHABILITACJA KSIĄŻKĄ
SPOSOBEM NA RADZENIE SOBIE W ŻYCIU” W RAMACH BUDŻETU
OBYWATELSKIEGO „ŁÓDZKIE NA PLUS” NA ROK 2023**

Projekt mieścił się w zakresie tematycznym rehabilitacji zdrowotnej i dotyczył biblioterapii.

Biblioterapia pomaga w rozwoju dzieci i młodzieży, integracji osób z niepełnosprawnościami, nieprzystosowanych społecznie, grup mniejszościowych oraz uczniom z zaburzeniami zachowania. W ramach projektu powstał cykl zajęć, szkoleń, spotkań edukacyjnych, akcji czytelniczych dla różnych grup wiekowych, zorganizowano konkurs literacki oraz utworzono bazę czytników, audiobooków i książek pomagających czytelnikom w ich codziennym życiu.

„Rehabilitacja książką sposobem na radzenie sobie w życiu” to projekt edukacyjny, którego głównym celem było zapewnienie dzieciom i młodzieży, również z niepełnosprawnościami, oraz osobom dorosłym korzystania z terapii książką; nauczycielom – umiejętności w pracy z lekturą, pełnego wsparcia w procesie terapeutycznym; mieszkańcom województwa łódzkiego, ze szczególnym uwzględnieniem powiatu łęczyckiego – dostępu do literatury pięknej i fachowej oraz urządzeń pomagających w czytaniu. Projekt powstał w odpowie-

Fot. 1. Roboty Photon EDU i tablety Lenovo 7 (fot. Bogusława Jankowska).

dzi na sugestię nauczycieli współpracujących z biblioteką, którzy postulowali rozszerzenie oferty edukacyjnej o zagadnienia związane z biblioterapią jako formą pomocy dzieciom z zaburzeniami, wykorzystaniem dobrego tekstu literackiego podczas zajęć w szkole i przedszkolu.

Przedsięwzięcie było adresowane do uczniów, nauczycieli i rodziców z powiatu łęczyckiego. Uczestniczyli oni w wybranych lub wszystkich formach zajęć zgodnie z własnymi potrzebami.

Wszyscy uczestnicy przedsięwzięcia mogli brać udział w akcjach czytelniczych w warunkach sprzyjających czytaniu, a więc przy dobrym oświetleniu i wygodnych miejscach do siedzenia z wykorzystaniem różnych form aktywizujących i wspierających odbieranie literatury, m.in. wykorzystując arteterapię.

Zakładane rezultaty:

- ▶ zwiększenie zdolności do radzenia sobie ze stresem i emocjami: poprzez udział w sesjach biblioterapeutycznych uczestnicy mogli rozwijać umiejętności radzenia sobie ze stresem i lepiej zarządzać emocjami dzięki identyfikacji z bohaterami i sytuacjami z książek;
- ▶ poprawa umiejętności komunikacyjnych: dyskusje i wspólne czytanie wspierały rozwój umiejętności komunikacyjnych, zarówno werbalnych, jak i niewerbalnych, poprzez dzielenie się myślami i opiniami na temat literatury;
- ▶ zwiększenie świadomości o biblioterapii: poprzez udostępnienie różnorodnych książek i promocję ich wykorzystania w terapii projekt zwiększył świadomość społeczną na temat roli biblioterapii w poprawie zdrowia psychicznego;
- ▶ personalizacja terapii: posiadanie szerokiego wyboru książek pozwoliło dostosować terapię do indywidualnych potrzeb uczestników i umożliwiło lepsze dopasowanie lektur do ich sytuacji życiowej i emocjonalnych potrzeb.

Co osiągnięto?

Dzieci i młodzież powiatu łęczyckiego:

- ▶ powstał cykl zajęć związany z rehabilitacją książką;
- ▶ przeprowadzono warsztaty biblioterapeutyczne dla uczniów na różnych etapach edukacyjnych, wykorzystujące tekst literacki do niwelowania niechcianych zachowań;
- ▶ poszerzono umiejętności sięgania po literaturę w momentach problemów psychicznych;
- ▶ pokazano czytanie jako dobrą formę spędzania wolnego czasu;
- ▶ ukazano ogromne znaczenie słowa czytanego oraz leczniczą rolę literatury;
- ▶ uzyskano dostęp do różnych form książki, nie tylko tradycyjnej;
- ▶ zorganizowano powiatowy konkurs literacki dla dzieci i młodzieży.

W trakcie realizacji zadania przeprowadzono 65 lekcji i zajęć, w których uczestniczyło 1195 uczniów, przeprowadzono również 3 warsztaty biblioterapeutyczne prowadzone przez eksperta trwające 4,5 godziny, w których uczestniczyło 60 przedszkolaków. W konkursie literackim wzięło udział 35 uczniów.

Nauczyciele powiatu łęczyckiego poprzez szkolenia:

- ▶ poznali podstawowe środki i techniki biblioterapeutyczne;
- ▶ zdobyli praktyczną umiejętność tworzenia programów biblioterapeutycznych dostosowanych do konkretnego odbiorcy oraz problemu;
- ▶ zdobyli umiejętności doboru odpowiedniego tekstu biblioterapeutycznego oraz poznali poszczególne części całego procesu biblioterapii;
- ▶ uzyskali możliwość korzystania z zebranej bogatej literatury dotyczącej przedmiotu projektu, dającej możliwość poszerzenia wiedzy i wykorzystania jej podczas zajęć z dziećmi i młodzieżą (zakupiono 80 publikacji).

W trakcie realizacji zadania przeprowadzono szkolenia: „Jak zachęcić nastolatków do odwiedzin w bibliotece”, „Biblioteczny dobrostan – od kogo i od czego zależy”, „Czytanie zawsze w modzie – przestrzeń szkolna miejscem rozwijania zainteresowań czytelniczych uczniów”, „Literacka apteczka”, „Uważność i biblioterapia sposobem na radzenie sobie ze stresem”, w których wzięło udział 238 nauczycieli.

Mieszkańcy powiatu łęczyckiego:

- ▶ zebrano bogaty zestaw książek, także z dużymi literami, audiobooków oraz czytelniki e-booków;
- ▶ zaproponowano mieszkańcom udział m.in. w akcjach: Narodowe Czytanie, Majówka Zdrowia, Noc Bibliotek, w których wzięło udział 191 osób.

Zakładana liczba uczestników: 1000 osób.

Liczba końcowa uczestników: **4693 osoby**.

Fot. 2. Szkolenie „Biblioteczny dobrostan – od kogo i od czego zależy” (fot. Bogusława Jankowska).

Rezultaty:

- ▶ bogata literatura do pracy biblioterapeutycznej; nowości wydawnicze dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych, książki z dużą czcionką (zakupiono 248 tytułów);
- ▶ literatura metodyczna i literatura przedmiotu do pogłębienia tematu (zakupiono 80 tytułów);
- ▶ zbiór audiobooków dla osób mających problemy z czytaniem lub wybierających tę formę obcowania z literaturą (zakupiono 153 audiobooki);
- ▶ dostępność czytników e-booków dla osób z trudnościami w czytaniu (zakupiono 5 czytników);
- ▶ zakup tzw. bitów inteligencji do nauki czytania pomocnych nauczycielowi w jego pracy (zakupiono 2 zestawy „bitów inteligencji”);
- ▶ zbiór płyt z muzyką do wykorzystania podczas sesji/zajęć z biblioterapii (zakupiono 32 jednostki płyt CD);
- ▶ nagrody na konkurs (zakupiono 50 nagród);
- ▶ zatrudnienie eksperta do szkoleń dla nauczycieli i warsztatów dla dzieci;
- ▶ materiały piśmiennicze i kreatywne oraz chusta animacyjna wykorzystywane podczas zajęć biblioterapeutycznych;
- ▶ poduszki-siedziska dla dzieci uczestniczących w zajęciach w bibliotece;
- ▶ lampy tworzące atmosferę sprzyjającą odbiorowi literatury;
- ▶ komputer z oprogramowaniem i drukarka kolorowa do tworzenia materiałów dydaktycznych, promocyjnych, dyplomów potrzebnych do realizacji zadania „Rehabilitacja książką sposobem na radzenie sobie w życiu”.

Realizacja obu projektów w placówce zatrudniającej 2 nauczycieli bibliotekarzy nie należała do najłatwiejszych. Dobra organizacja i skupienie się na wykonaniu założonych zadań było priorytetem. Przy pierwszym projekcie pandemia spowodowała niemałe problemy w realizacji działań polegających na bezpośrednim spotkaniu z beneficjentami zadania. Przy drugim z kolei wyzwaniem okazało się zorganizowanie spotkań z dziećmi i młodzieżą oraz nauczycielami w taki sposób, by nie kolidowały ze statutową działalnością placówki. Wykonanie wszystkich założonych działań wymagało niejednokrotnie poświęcenia czasu wolnego.

Realizacja budżetu obywatelskiego w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy przyniosła wiele korzyści, które mają pozytywny wpływ zarówno na użytkowników biblioteki, jak i na samą instytucję. Zakupione w ramach tego budżetu roboty Photon, komputery, monitor interaktywny, czytniki książek, nagrody na konkurs, książki, audiobooki oraz płyty z muzyką relaksacyjną przyniosły następujące korzyści:

1. Rozwój kompetencji cyfrowych i technologicznych:

- ▶ roboty Photon – pomagają dzieciom i młodzieży w nauce programowania i rozwijaniu umiejętności logicznego myślenia. Mogą również stymulować kreatywność i umiejętności rozwiązywania problemów;

- ▶ komputery i monitor interaktywny – umożliwiają organizowanie warsztatów i zajęć z zakresu technologii informacyjnych, co wspiera rozwój umiejętności cyfrowych wśród użytkowników biblioteki.
- 2. Zwiększenie dostępności i atrakcyjności zasobów bibliotecznych:
 - ▶ czytniki książek – ułatwiają dostęp do literatury w formie elektronicznej, co jest szczególnie ważne dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz tych, które preferują e-booki;
 - ▶ książki, audiobooki, płyty z muzyką relaksacyjną – poszerzają ofertę biblioteki, dzięki czemu przyciągają nowych użytkowników i zaspokajają różnorodne potrzeby czytelnicze i relaksacyjne obecnych czytelników.
- 3. Promowanie edukacji i kształcenia ustawicznego:
 - ▶ roboty Photon i inne narzędzia edukacyjne – mogą być wykorzystywane do prowadzenia zajęć edukacyjnych dla różnych grup wiekowych oraz wspierają edukację formalną i nieformalną;
 - ▶ nowoczesne technologie – dostęp do komputerów, interaktywnego monitora i innych nowoczesnych narzędzi wspiera kształcenie ustawiczne i samodzielne uczenie się.
- 4. Poprawa jakości i efektywności usług bibliotecznych:
 - ▶ nowoczesne urządzenia – użycie nowoczesnych technologii może usprawnić zarządzanie zasobami bibliotecznymi i poprawić jakość świadczonych usług, co przekłada się na większe zadowolenie użytkowników.
- 5. Wzrost zaangażowania społeczności lokalnej:
 - ▶ nagrody na konkurs – organizacja konkursów z atrakcyjnymi nagrodami może zwiększyć zaangażowanie lokalnej społeczności, promować czytelnictwo i aktywność kulturalną;
 - ▶ budżet obywatelski – sam proces udziału w budżecie obywatelskim wzmacnia poczucie wspólnoty i odpowiedzialności obywatelskiej, angażując mieszkańców w decydowanie o kierunkach rozwoju lokalnych instytucji.

Podsumowując, realizacja budżetu obywatelskiego w bibliotece poprzez zakup nowoczesnych technologii i zasobów bibliotecznych przynosi wielowymiarowe korzyści: wzmacnia funkcję edukacyjną, społeczną i kulturalną biblioteki oraz podnosi jakość życia lokalnej społeczności. Należy podkreślić, że udział łączyskiej biblioteki pedagogicznej w dzieleniu środków publicznych jest dowodem na niezmienną od lat operatywność łączyskich nauczycieli bibliotekarzy, a także – jeśli wziąć pod uwagę efektywność w pozyskiwaniu środków w wyniku głosowania obywatelskiego – świadectwem dużej roli, jaką biblioteka pedagogiczna odgrywa w życiu mieszkańców powiatu łączyskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Gruszka Z., *Budżet obywatelski a biblioteka publiczna. Analiza wniosków na przykładzie Łodzi*, [w:] *Pieniądze dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny*, VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa Białystok, 29-30 czerwca 2017 r., red. J. Żochowska, Białystok 2018, s. 273-286, <https://doi.org/10.15290/pdbcfb.2018.16>.
- Kębliński W., *Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi*, Warszawa 2013.
- Uchwała nr IV/56/19 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2019 r. w sprawie budżetu obywatelskiego (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2019 r. poz. 1242).
- Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 130).

SPIS ILUSTRACJI

1. Roboty Photon EDU i tablety Lenovo 7
2. Szkolenie „Biblioteczny dobrostan – od kogo i od czego zależy”

ABSTRAKT

W tekście dokonano analizy dwóch projektów realizowanych z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus” w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy ze szczególnym uwzględnieniem efektywności działań oraz zaangażowania społecznego. W latach 2020 i 2023 realizowano projekty: „Uważni w sieci... kształtowanie bezpiecznych zachowań w Internecie mieszkańców powiatu łęczyckiego” (2020) i „Rehabilitacja książką sposobem na radzenie sobie w życiu” (2023). Omówiono realizację budżetu obywatelskiego w bibliotece, napisano o praktykach, które mogą być przydatne dla innych bibliotek planujących lub już realizujących projekty w ramach budżetu obywatelskiego.

Słowa kluczowe: budżet obywatelski, biblioteka pedagogiczna, budżet obywatelski w bibliotece pedagogicznej, realizacja projektów w bibliotece pedagogicznej

ABSTRACT

The Implementation of the Łódź Province Civic Budget Projects ‘Łódzkie na plus’ with the Example of the Łęczycza Branch of the Pedagogical Library in Zgierz

The article analyzes two projects financed from the Łódź Province Civic Budget ‘Łódzkie na plus’ in the Pedagogical Library in Zgierz with a special focus on the effectiveness of the efforts and the commitment of the local community. Two projects were implemented in 2020 and 2023, respectively: ‘Uważni w sieci... kształtowanie bezpiecznych zachowań w Internecie mieszkańców powiatu łęczyckiego’ (Careful online: forming secure Internet behaviors among the residents of the Łęczycza District; 2020) and ‘Rehabilitacja książką sposobem na

radzenie sobie w życiu” (Health recovery with books as a copying strategy, 2023). The realization of the civic budget was described together with the practices that may prove useful for other libraries which seek to be, or currently are, in the process of doing civil budget projects.

Keywords: civic budget, pedagogical library, civic budget in pedagogical libraries, project implementation in pedagogical libraries

SYLWIA MAŚKO

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

ANNA KRUK-GRUCA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Wpływ działalności klubów bibliotecznych na wzrost zainteresowania ofertą Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na przykładzie Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki”

KLUBY ZAINTERESOWAŃ W BIBLIOTECE, ALE PO CO?

Biblioteczne kluby zainteresowań to znakomity sposób promowania biblioteki w lokalnej społeczności. Dzięki takim dodatkowym inicjatywom można w bardzo łatwy sposób zachęcić nowych czytelników do skorzystania z oferty biblioteki. Dyskusyjne kluby książki, warsztaty rękodzielnicze, spotkania z ludźmi pióra czy kluby gier planszowych przyciągają osoby o różnorodnych zainteresowaniach i potrzebach. A od uczestnictwa w tego typu spotkaniach dzieli już tylko krok do odkrycia pełnego potencjału biblioteki.

Zgodnie z ustawą o bibliotekach z 1997 roku¹ biblioteki mają za zadanie gromadzić i udostępniać zbiory i informacje. W obecnych czasach działania podstawowe,

¹ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 1997 r., nr 85 poz. 539).

statutowe stały się po trosze towarzyszącymi. Zdając sobie z tego zjawiska sprawę, postanowiliśmy zadziałać na zasadzie „odwrócenia”. Zainteresować użytkowników przedsięwzięciami „pobocznymi” i jednocześnie wpłynąć na zainteresowanie literaturą oraz materiałami oferowanymi przez naszą instytucję. Jednym z głównych zadań klubu bibliotecznego jest rozwijanie zainteresowań osób uczestniczących w spotkaniach i wpływanie na użytkowników w taki sposób, by przy okazji chcieli skorzystać z podstawowych usług bibliecznych, jakimi są wypożyczanie książek i innych materiałów bibliecznych lub poszerzanie informacji w wybranym temacie. Okazało się, że działalność klubów wręcz dopinguje do takiej aktywności. Czytelnicy często wypożyczają nowe tytuły zainspirowani tematyką poruszaną podczas spotkań. Na przykład po dyskusji w klubie literackim sięgają po dzieła polecane przez innych klubowiczów, a po spotkaniu w klubie gracza wypożyczają wypróbowaną grę.

Pamiętajmy, że biblioteki obecnie oferują więcej niż tylko książki. Umożliwiają dostęp do multimediów, e-booków, kursów online, baz danych czy lokalnych archiwów. Przy okazji spotkań klubowych czytelnicy mogą zapoznać się z bibliotecznymi nowościami, zasięgnąć porady bibliotekarza lub pozyskać informacje o nadchodzących wydarzeniach. Dla wielu osób uczęszczających na klubowe spotkania, biblioteka staje się nie tylko miejscem wymiany myśli, ale także strefą wspierającą rozwój osobisty, edukację oraz przestrzeń umożliwiającą odpoczynek po pracy. Dzięki tej synergii biblieczne kluby zainteresowań spełniają podwójną funkcję: budują społeczność wokół wspólnych pasji, umożliwiają pozyskanie informacji, a tym samym udowadniają, jak wszechstronne są współczesne biblioteki.

W niniejszym artykule zostanie zaprezentowany potencjał klubów bibliecznych w kontekście pozyskiwania nowych użytkowników na przykładzie Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki” działającego w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie.

POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTECZNEGO KLUBU GRACZA „ZGRANE PIONKI” I PLANY NA NAJBLIŻSZĄ PRZYSZŁOŚĆ

W listopadzie 2022 roku został powołany do życia Biblieczny Klub Gracza „Zgrane Pionki”. Organizatorem spotkań w ramach klubu gracza jest Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie. Główne cele działalności klubu to:

1. promowanie gier planszowych jako formy spędzania wolnego czasu;
2. rozwijanie umiejętności logicznego i strategicznego myślenia;
3. integracja lokalnej społeczności;
4. wykorzystanie gier planszowych do promocji czytelnictwa.

Inauguracyjne spotkanie klubu odbyło się 23 listopada 2022 roku. Otwarcie klubu poprzedziły kilkutygodniowe przygotowania oraz wieloletnie pozyskiwanie gier planszowych do zbiorów biblioteki. Punktem wyjścia było sformułowanie odpowied-

niego regulaminu, który jednoznacznie określałby zasady funkcjonowania oraz dawał odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące działalności klubu. W tym celu po wstępnym opracowaniu treści organizatorzy konsultowali się z bardziej doświadczonymi klubami, których regulaminy stały się punktem odniesienia i weryfikacji. Bardzo ważną kwestią w fazie przygotowań było ustalenie nazwy klubu. Nazwa powinna bowiem wyróżniać klub, kojarzyć się z dobrą zabawą oraz nawiązywać do założonej działalności. Po krótkiej debacie wybrano nazwę „Zgrane Pionki”. Aby podkreślić fakt, iż klub działa w ramach biblioteki, nazwę poprzedza sformułowanie „Biblioteczny Klub Gracza”. Kolejnym ważnym punktem przygotowań było wykreowanie logo klubu. Znakiem rozpoznawczym Zgranych Pionków stał się wesoły żółty pionek na niebieskim tle. Logo pojawia się na wszystkich materiałach promocyjnych. Organizatorzy są przekonani, że widok tej radosnej postaci odzwierciedla atmosferę w trakcie rozgrywek i staje się powoli synonimem dobrej zabawy.

Dużo uwagi poświęcono również na wybór odpowiedniego dnia na spotkania klubu. Ostatecznie zdecydowano się na piątek. Od momentu przeniesienia rozgrywek na ten dzień tygodnia zauważono stały, systematyczny wzrost liczby uczestników spotkań. Rozgrywki odbywają się w godzinach 17.00-19.30. Większość osób potencjalnie zainteresowanych działalnością klubu gracza jest bowiem o tej porze wolna od obowiązków zawodowych, może więc poświęcić czas na aktywną rozrywkę, relaks oraz rozwój zainteresowań. Początkowo rozgrywki w ramach klubu odbywały się raz w miesiącu. Po roku działalności, wraz z widocznym wzrostem zainteresowania i liczniejszą frekwencją, zaczęto organizować rozgrywki dwa razy w miesiącu. Dzięki regularności spotkań organizatorzy mają stały kontakt z uczestnikami, poznają ich zainteresowania oraz dobierają gry do ich potrzeb. Daje to możliwość stałego rozwoju, bieżącego reagowania na trendy na rynku wydawniczym, wzbogacania zasobów biblioteki o wartościowe pozycje oraz promowania lokalnych pomysłodawców gier planszowych.

Klub gier planszowych, tak zresztą jak wszystkie tego rodzaju inicjatywy, powinien mieć wybraną grupę docelową². Spotkania Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki” mają jednak charakter otwarty i skierowane są do wszystkich zainteresowanych. Mile widziane są rodziny z dziećmi, młodzież szkolna, dorośli oraz seniorzy. Oczywiście obecność grup o różnych potrzebach, oczekiwaniach i zainteresowaniach generować może pewne problemy. Dlatego, aby zapewnić komfort jak największej liczbie graczy, wydzielono dwie strefy gry. Pierwsza, rodzinna, przeznaczona jest dla najmłodszych uczestników spotkań. Druga – dla osób starszych i doświadczonych graczy. Do tego podziału organizatorzy podchodzą elastycznie i reagują na bieżąco. W trakcie rozgrywek gracze mają do dyspozycji biblioteczny hol, salę dydaktyczną, a jeśli warunki atmosferyczne są sprzyjające, spotkania odbywają się w Letniej Czytelnii zlokalizowanej przy bibliotece.

² S. Wiechowski, *Klub gier planszowych w bibliotece krok po kroku*, „Biblioteka w Szkole” 2019, nr 3, dodatek „Planszówki w szkole”, s. 12-13.

W związku z szeroką grupą odbiorców gry na rozgrywki dobierane są w taki sposób, by każdy mógł znaleźć coś dla siebie. Przygotowujemy zarówno propozycje dla maluszków, jak i dorosłych, proste gry karciane, idealne na początek przygody z planszówkami, oraz tytuły dla doświadczonych graczy. Na rozgrywkach pojawiają się zatem różne typy gier, m.in. edukacyjne, zręcznościowe, strategiczne, logiczne, kooperacyjne, dedukcyjne, narracyjne oraz, jeśli warunki pozwalają, gry wielkoformatowe. Zdarza się, iż stali bywalcy przynoszą na spotkania własne planszówki i zawsze jest to mile widziane. Organizatorzy chętnie też rozważają propozycje zakupu nowych gier zgłaszane przez uczestników rozgrywek.

Przygotowaniem oraz obsługą spotkań klubu gracza w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie zajmują się pracownicy Wydziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Warto zauważyć, że sama inicjatywa powołania do życia klubu to zasługa właśnie pracowników tego wydziału, jak się bowiem okazało, pracowało w nim (niektórzy z propagatorów gromadzenia gier planszowych w naszej instytucji są już na emeryturze) i nadal pracuje wielu miłośników planszówek. Zwykle na spotkaniach obecnych jest trzech bibliotekarzy, a przy szczególnych okazjach, takich jak np. turnieje, obsada, w miarę potrzeb, zostaje zwiększona. Skład trzech prowadzących doskonale się sprawdza. W każdej strefie znajduje się bowiem jeden bibliotekarz, który wprowadza w ofertę przygotowanych gier, jeśli jest potrzeba – prezentuje zasady gry oraz wspomaga inicjację rozgrywki. Trzecia osoba asystuje w przebiegu spotkania i dba o komfort graczy. W trakcie całego wydarzenia bibliotekarze są do dyspozycji uczestników rozgrywek: tłumaczą zasady, dzielą się doświadczeniem, doradzają wybór kolejnej gry. Przyjazna atmosfera sprzyja budowaniu dobrych relacji i zachęca do powrotu. Organizatorzy odnoszą wrażenie, że stali bywalcy czują się w bibliotece jak w domu. Wiedzą, że są oczekiwani na rozgrywkach, a jeśli nie ma kogoś ze stałych prowadzących, zauważają to. Możemy zatem powiedzieć, że jesteśmy nie tylko twórcami tej małej społeczności, ale także ważną jej częścią.

Gry planszowe w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie gromadzone są od 2015 roku. Pomysł wypożyczania gier planszowych był wówczas pionierski. W tym samym roku narodziła się idea utworzenia klubu gracza. Realizacja tego projektu została jednak odłożona w czasie. Wraz z rozwojem bibliotecznej kolekcji gier postanowiono wrócić do tego pomysłu. Obecnie biblioteczna kolekcja składa się z 358 egzemplarzy³, wszystkie gry są udostępniane naszym czytelnikom do wypożyczenia lub do korzystania na miejscu, w czytelni. A za sprawą stałego zainteresowania tymi materiałami naturalną kolejną rzeczą stało się stworzenie przestrzeni do rozgrywek w bibliotece.

Początki działalności klubu nie napawały optymizmem. Pojawił się nawet moment zwątpienia, kiedy to rozważano zamknięcie projektu. Jednakże dzięki pracy zespołowej, determinacji, wzmożonej promocji oraz pewnym zabiegom organiza-

³ Stan na dzień 31.01.2025 r.

cyjnym na spotkaniach zaczęło pojawiać się coraz więcej zainteresowanych. Średnia frekwencja podczas każdego spotkania wynosi obecnie 18 osób. Od początku działalności klubu do końca stycznia 2025 roku odbyły się 34 spotkania. Przy planszy uczestnicy rozgrywek spędzili 85 godzin, a bibliotekę odwiedzono w tym czasie 604 razy. Należy zauważyć fakt, iż 604 razy DODATKOWO odwiedzono naszą bibliotekę, co daje 604 okazje do skorzystania z pozostałej oferty biblioteki i jej zasobów. Warto wspomnieć w tym miejscu, że większość regularnie odwiedzających nas osób jest zapisana do biblioteki i chętnie w trakcie rozgrywek lub tuż po ich zakończeniu wypożycza nie tylko gry planszowe.

Jak każdy klub, tak również Biblioteczny Klub Gracza „Zgrane Pionki” ma mnóstwo planów na przyszłość. Dotyczą one m.in. organizowania turniejów gier planszowych, zarówno samodzielnie, jak i we współpracy z innymi instytucjami. Do tej pory przeprowadzono jedną taką imprezę. Były to eliminacje do mistrzostw Polski w grze „Palec boży”. Dzięki organizacji tego wydarzenia o klubie gracza dowiedziały się osoby z różnych stron Krakowa, a nawet Polski (jeden z uczestników przyjechał spod Katowic). Organizatorzy są przekonani, że przeprowadzenie kolejnych turniejów umocni pozycję „Zgranych Pionków” na krakowskiej mapie klubów gier planszowych i tym samym zachęci kolejne osoby do skorzystania z oferty biblioteki.

Przy okazji imprez plenerowych organizowanych przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Krakowie, samodzielnie lub we współpracy, doskonale sprawdzają się gry wielkoformatowe oraz proste plenerowe gry zręcznościowe. Nietypowe rozmiary komponentów, atrakcyjna forma, jasne i proste zasady oraz możliwość grania na świeżym powietrzu – wszystko to przyciąga wielu zainteresowanych. Gry wielkoformatowe wykorzystywane są także w trakcie „zwykłych” rozgrywek, o ile oczywiście warunki na to pozwalają. W związku z widocznym zainteresowaniem tego typu materiałami być może dobrą decyzją będzie pozyskiwanie innych tytułów w rozmiarze XXL do zasobu biblioteki. Tym bardziej że wiele gier w tym formacie ma charakter edukacyjny i przeznaczonych jest dla dzieci i uczniów w początkowym etapie edukacji.

Organizatorzy nieustannie zabiegają o pozyskanie nowych uczestników spotkań. Poza dotychczas podjętymi działaniami promocyjnymi planowane jest m.in. nawiązanie współpracy z krakowskimi klubami seniorów. Poczyniono już pierwsze kroki. Gry planszowe mogą bowiem znacząco wesprzeć aktywizację tej grupy społecznej. Taka forma animacji przynosi ogromne korzyści zdrowotne w przestrzeni intelektualnej i emocjonalnej. Wyzwania związane z rozpoznaniem i analizą zasad, zapamiętywaniem, odnajdywaniem elementów i wskazówek na planszy, opracowaniem strategii działania, dedukcji i interpretacji opóźniają procesy demencyjne i otępienie. Gry stanowią doskonałą formę ćwiczeń kognitywnych. Taka forma aktywności stymuluje procesy poznawcze. W lekkiej formie pozwala w naturalny i swobodny sposób utrzymać oraz rozwijać sprawność umysłu. Z myślą o seniorach sięgamy po gry o prostych, jasnych, zrozumiałych zasadach, odpowiadających ich możliwościom poznawczym. A ponieważ grupa dojrzałych graczy towarzyszy nam na prawie każdym spotkaniu, znamy ich potrzeby, oczekiwania i preferencje.

Planowane jest również poszerzenie asortymentu klubu o sekcję gier fabularnych (RPG). W tym momencie organizatorzy zbierają niezbędne doświadczenie do prowadzenia sesji gier tego typu i rozpoznają rynek wydawniczy.

To plany na najbliższą przyszłość, natomiast na koniec tej części artykułu warto pochwalić się sukcesami. Za największe osiągnięcie uważamy to, że klub gracza działa i zrzesza liczną grupę miłośników planszówek. Obecnie w Krakowie istnieje bardzo dużo podobnych klubów. Fakt, że wciąż udaje nam się dobrze funkcjonować, to bez wątpienia zasługa zgranego zespołu obsługującego rozgrywki. Mamy dużo szczęścia, gdyż udało nam się w jednym miejscu zgromadzić aż tylu miłośników planszówek. I to jest właśnie klucz do sukcesu, bo pasja często bywa zaraźliwa.

DLACZEGO PLANSZÓWKI? KILKA SŁÓW O ZALETACH GIER PLANSZOWYCH

Gry planszowe przeżywają obecnie renesans. Coraz więcej osób chętnie poświęca czas na rozrywkę w takiej postaci. Ta forma relaksu sprzyja tworzeniu więzi społecznych i je wzmacnia, a tym samym integruje i daje możliwość realnego kontaktu. Nie ma znaczenia, czy gramy w gronie rodziny, przyjaciół, znajomych czy osób nowo poznanych. Liczy się gra, towarzystwo, atmosfera „tu i teraz”, radość, zabawa, satysfakcja, odprężenie psychiczne i fizyczne. To wszystko towarzyszy potyczkom przy planszy. Eksperci⁴ potwierdzają, że miłośnicy gier planszowych rzadziej doświadczają stanów przygnębienia, lękowych i depresyjnych. Statystycznie w dużo późniejszym wieku niż w grupie niegrających seniorów dotyka ich problem spadku koncentracji i możliwości poznawczych umysłu.

Gry planszowe przestały już kojarzyć się wyłącznie z szachami, chińczykiem czy gryzobranem. Planszówki są świetną rozrywką, posiadającą szereg zalet. Nie przytoczymy wszystkich korzyści płynących z grania, uwypuklimy jedynie te, naszym zdaniem, najistotniejsze.

Nie trzeba być znawcą tematu, aby zauważyć, że gry planszowe to alternatywa dla gier komputerowych. Widzimy, jak ciężko jest nam oderwać się od ekranu, zatem każda forma aktywności „bez komputera” jest bardzo cenna. Podczas potyczek musimy dyskutować, negocjować, a także współpracować z innymi graczami. Jak już wspomniano, wspólne granie rozwija ważne kompetencje społeczne oraz otwiera na nowe znajomości. Gry planszowe sprzyjają integracji, uczą kooperacji, ale również rywalizacji. Dzięki graniu w planszówki możemy uczyć się różnych zachowań, np. jak zwyciężać, ale też jak poradzić sobie z porażką. Warto zaznaczyć, że planszówki „har-

⁴ J.F. Dartigues, A. Foubert-Samier, M. Le Goff, M. Viltard, H. Amieva, J.M. Orgogozo, P. Barberger-Gateau, C. Helmer, *Playing Board Games, Cognitive Decline and Dementia: A French Population-Based Cohort Study*, „BMJ Open” 2013, Vol. 3, No. 8, e002998c.

tują emocje”⁵. Grając w gry, raz się wygrywa, innym razem przegrywa, a to pociąga za sobą przeżywanie różnych, często skrajnych emocji. „Dziecko, które dużo gra w gry planszowe, lepiej będzie radziło sobie ze stresem w życiu szkolnym i późniejszej dorosłości”⁶. A tym samym łatwiej mu będzie dostosować się do ciągle zmieniających się warunków oraz nauczyć się rozumieć swoje emocje. Ponadto planszówki uczą strategicznego, logicznego myślenia, planowania oraz mierzenia się z następstwami własnych decyzji. Uczą przestrzegania zasad, cierpliwości, konsekwencji oraz działania pod presją czasu. Pomagają ćwiczyć spostrzegawczość i refleks.

Wiele osób podkreśla walory edukacyjne gier planszowych:

Umiejętnie dobrana planszówka może doskonale uatrakcyjnić, urozmaicić lekcje. Może być sposobem sprawdzenia wiedzy uczniów. Może pomóc zrozumieć i zapamiętać. Uczniowie, grając, są bardziej zaangażowani, także emocjonalnie. Gry uczą myślenia problemowego i szybkiego podejmowania decyzji. Często wspomagają naukę liczenia. Dzieci i młodzież, grając w planszówki, siedzą twarzami do siebie, rozmawiają, zamiast skupiać się na ekranach smartfonów czy komputerów⁷.

Obecna w grach rywalizacja wpływa na zaangażowanie graczy oraz skupienie uwagi w trakcie gry (problem z koncentracją dotyczy szczególnie młodszych). „Gry mają to do siebie, że oprócz samego procesu grania zawierają element rywalizacji, a to związane jest z przeżywaniem emocji”⁸, a przecież im bardziej coś przeżywamy, tym lepiej to pamiętamy. Co więcej, grając, uczymy się nowych rzeczy. Dlatego warto sięgać po gry nie tylko w czasie wolnym, ale również w trakcie lekcji.

Podczas spotkań klubu gracza organizatorzy starają się pokazać pełen potencjał nowoczesnych gier planszowych i w tym celu uczestnikom proponowane są różne ich typy. Na naszych stołach pojawiają się gry edukacyjne, zręcznościowe, strategiczne, logiczne, kooperacyjne, ekonomiczne czy wszelkiego rodzaju gry karciane. Chcemy, aby uczestnicy rozgrywek dobrze bawili się przy grach, które już znają i cenią, ale także żeby mieli szansę poznać nowe tytuły i reguły nimi rządzące.

⁵ Z. Jastrzębska-Krajewska, *Dlaczego tak ważne jest, żeby grać z dzieckiem w gry planszowe?*, „Remedium” 2022, nr 7-8, s. 3.

⁶ *Ibidem*.

⁷ G. Bonk, *Planszowi gracze XXI wieku*, „Biblioteka w Szkole” 2019, nr 3, dodatek „Planszówki w szkole”, s. 5.

⁸ Z. Jastrzębska-Krajewska, *op. cit.*

KLUBY ZAINTERESOWAŃ I ICH WPŁYW NA PROMOCJĘ BIBLIOTEKI NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTECZNEGO KLUBU GRACZA „ZGRANE PIONKI”

W jednym z artykułów Iwona Pietrzak Płachta napisała:

Biblioteki dzisiaj, a już na pewno jutro nie mogą być tylko magazynami i wypożyczalnią książek. To muszą być mocno bijące serca miejsc, w których funkcjonują, przestrzenie działające zgodnie z potrzebami lokalnej społeczności i dla lokalnej społeczności, uwzględniające przemiany współczesnego świata, a zatem miejsca animacji kultury, strefy odpoczynku od nowych technologii lub centra nowych technologii (w zależności od założenia), obszary rozwijania potencjałów⁹.

Trudno nie zgodzić się z jej słowami. Współczesna biblioteka powinna być czymś więcej niż tylko „składem książek”, może, a nawet powinna stać się „trzecim miejscem”. Jednym ze sposobów, aby otworzyć bibliotekę na potrzeby lokalnej społeczności, są kluby zainteresowań, zrzeszające osoby o tych samych lub podobnych pasjach i zainteresowaniach. Uczestnicy takich spotkań to ludzie chętnie poświęcający wolny czas na rozwój swojego hobby lub na to, aby o tym hobby rozmawiać. Biblioteka to miejsce, które idealnie nadaje się do współtworzenia i rozwijania takich inicjatyw. Więcej, kluby biblioteczne stanowią znakomitą promocję biblioteki – należy pamiętać, że każdy uczestnik takich spotkań potencjalnie chętnie skorzysta z pozostałej oferty biblioteki. Warto podkreślić rolę, jaką odgrywają tego typu kluby. Paweł Jezierski, pisząc o dyskusyjnych klubach książki, zauważa:

Kluby i ich uczestnicy oddziałują na otoczenie i realizują określone potrzeby społeczne, np. potrzebę rozwoju czy nabywania informacji oraz rozwijania zainteresowań, potrzebę towarzystwa, wzmocnienia poczucia własnej wartości. Ambicji, tworzenia i poznawania [...] zabawy czyli relaksu i rozwoju w czasie wolnym¹⁰.

Powyższe słowa można odnieść także do pozostałych bibliotecznych klubów zainteresowań.

Dużą popularnością cieszą się wszelkiego rodzaju dyskusyjne kluby książki, kluby kreatywności, kluby miłośników podróży, filmowe czy gier planszowych. Tematyka klubu może być zatem różnorodna i tak naprawdę organizatorów ogranicza tylko wyobraźnia. Trzeba być jednak otwartym na użytkowników i konstruować ofertę w odpowiedzi na ich potrzeby, a jeśli nasz pomysł nie spotka się z zainteresowaniem, warto zmodyfikować jego formułę. Spotkania, które organizujemy, powinny być kuszącą alternatywą wobec oferty kulturalnej innych instytucji, nie muszą jednak przybierać

⁹ I. Pietrzak-Płachta, *Biblioteka jako tzw. „trzecie miejsce”*, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, 1.08.2024, [online] <https://nprcz.pl/news/biblioteka-jako-tzw-trzecie-miejsce/> – 21 III 2025.

¹⁰ P. Jezierski, *Funkcje Dyskusyjnych Klubów Książki*, „Bibliotekarz” 2023, nr 4, s. 8.

od razu formy klubu zainteresowań. Mogą to być cykliczne spotkania poświęcone danej tematyce. Biblioteka może stać się również tzw. *makerspace*, które z definicji „oznacza publicznie dostępne miejsce, w którym ludzie spotykają się i korzystają z dostępnych tam narzędzi – po to, by uczyć się przez zabawę i eksperymentowanie, wspólnie tworzyć, wymyślać i realizować różne projekty, a także dzielić się wiedzą i rozwiązywać problemy”¹¹. Biblioteka może zatem udostępniać jedynie przestrzeń do spotkań grup pasjonatów. Nie musi, ale może te spotkania organizować. Efekt zarówno w jednym, jak i drugim przypadku będzie podobny. Wysyłamy sygnał do społeczności: w naszej instytucji dużo się dzieje, to miejsce dla każdego. Wszystkie inicjatywy podejmowane przez kluby mogą w pozytywny sposób przysłużyć się budowaniu wizerunku biblioteki jako miejsca z rozbudowaną ofertą, przyjaznego użytkownikom. Obie strony mogą czerpać z tego korzyści: członkowie klubu będą mieć miejsce idealne na spotkania, a biblioteka dodatkową reklamę.

Widoczny wzrost zainteresowania lokalnymi inicjatywami, w tym klubami bibliotecznymi, bez wątpienia świadczy o zapotrzebowaniu środowiska na taką właśnie formę spędzania wolnego czasu. Bibliotekarzom nie pozostaje zatem nic innego, jak tylko działać.

W Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie odbywa się wiele spotkań cyklicznych adresowanych do różnych grup odbiorców, są to m.in.:

1. Biblioteczny Klub Gracza „Zgrane Pionki”,
2. „Czytanie na dywanie” – rodzinne warsztaty literackie w bibliotece,
3. „Książka i kawa” – klub czytelniczy dla dorosłych,
4. „Wesołe kodowanie” – rodzinne warsztaty robotyczne,
5. Tematyczne spotkania z zaprzyjaźnionym klubem seniora.

W fazie przygotowań jest klub miłośników gier komputerowych.

Z doświadczenia wiemy, że bibliotekarze lubią dzielić się swoimi zainteresowaniami. Warto też zaangażować uczestników spotkań do współprowadzenia klubu. Osoby, które regularnie uczestniczą w rozgrywkach, chętnie przyłączają się do organizowania spotkań wraz z bibliotekarzami. Swobodna atmosfera sprzyja temu, by osoby znające zasady gier tłumaczyły je innym uczestnikom lub pomagały tym mniej odważnym. Bywa i tak, że członkowie klubu przynoszą własne egzemplarze gier, wówczas rola bibliotekarzy ogranicza się jedynie do zapewnienia miejsca na rozgrywkę. Warto rozmawiać z uczestnikami spotkań, im dłużej dana inicjatywa jest prowadzona, tym lepiej organizatorzy znają członków tej społeczności, więc wiedzą, jak wykorzystać ich mocne strony dla obopólnego zadowolenia. A nieformalne dyskusje zmierzają wielokrotnie w kierunku informowania nowych osób o działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, jej zasobach, w tym o zbiorach i ofercie oświatowo-kulturalnej.

¹¹ A. Koszowska, *Co to jest makerspace i jak zorganizować to w bibliotece?*, [online] https://biblioteki.org/app/uploads/2023/01/MIC_material_edukacyjny_creative_makerspace.pdf – 21 III 2025.

Kluczem do sukcesu każdej inicjatywy jest skuteczna promocja. W dzisiejszych czasach nie da się skutecznie promować projektu bez udziału mediów społecznościowych. Poza informacjami o spotkaniach, na profilach w social mediach biblioteki warto zamieszczać fotorelacje ze spotkań klubu po to, by pokazać działalność klubu „od środka”. Organizatorzy dbają, aby tego typu informacje pojawiały się w miarę regularnie na wszystkich profilach społecznościowych biblioteki.

Promocję klubu warto zacząć oczywiście od lokalnego środowiska, dla którego w dużej mierze dana inicjatywa zostaje utworzona. W przypadku Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki” doskonale sprawdził się marketing tradycyjny – rozwieszanie plakatów i dystrybucja ulotek. Plakaty roznoszone są raz w miesiącu do pobliskich instytucji (szkoły, inne biblioteki). Rada dzielnic Kraków-Zwierzyniec grzecznościowo umieszcza plakat promujący rozgrywki na swojej tablicy informacyjnej oraz na stronie internetowej. Plakaty pojawiają się również na pobliskich ogólnodostępnych tablicach informacyjnych. W początkowej fazie działalności oraz przed inauguracją klubu ulotki informujące o spotkaniach umieszczano bezpośrednio w pudełkach z grami. Był to dobry sposób, aby poinformować o rozpoczęciu i działalności klubu osoby, które wypożyczały gry planszowe.

Najlepszą jednak reklamą klubu są zadowoleni użytkownicy. Fakt, że klubowicze pojawiają się regularnie i często przyprowadzają ze sobą znajomych, dużo mówi o jakości tych spotkań. Warto podkreślić, iż wielu uczestników spotkań z własnej inicjatywy udostępnia informacje o działalności klubu. Każdy zadowolony użytkownik to dowód na to, że w instytucji podejmowane są ciekawe inicjatywy, że każdy mieszkaniec Krakowa i okolic może przyjść, nauczyć się czegoś nowego, aktywnie odpocząć, spędzić miło czas, psychicznie się odprężyć czy poznać nowych ludzi. I to jest i będzie najlepszą promocją każdej inicjatywy.

Konieczne trzeba podkreślić, że wszystkie powyższe działania mają na celu nie tylko promocję klubu, ale przede wszystkim biblioteki. Nie można bowiem mówić o promocji klubu bez promocji instytucji, przy której ten klub działa. Skutkiem każdej inicjatywy, jaką podejmuje klub lub jego członkowie, jest bowiem bezpłatna promocja i informacja o bibliotece. Dlatego też między promocją klubu a promocją biblioteki można postawić znak równości.

GRY PLANSZOWE JAKO POMOC DYDAKTYCZNA W PROCESIE NAUCZANIA

Poza działalnością klubu gry planszowe często wykorzystywane są na lekcjach i warsztatach edukacyjnych. W ofercie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej znajdują się m.in. lekcje: „Baśnie na planszy” i „Legends na planszy”. Są to warsztaty kierowane do młodszych uczniów szkół podstawowych, którzy posiadają już elementarną wiedzę dotyczącą legend i baśni. Po części teoretyczno-literackiej związanej

z przedmiotem spotkania uczniowie grają w gry inspirowane motywami popularnych baśni i legend lub na nich oparte. Ten nieoczywisty element, jakim są gry planszowe, to dla uczniów i nauczycieli spore zaskoczenie, ale bez wątpienia pozytywnie wpływa na przebieg zajęć. Planszówki mają bowiem ogromny potencjał edukacyjny, a to, jak są wykorzystywane podczas lekcji, zależy wyłącznie od prowadzącego. Nie trudno zauważyć, że ta nietypowa forma pomocy dydaktycznych spotyka się z coraz większą akceptacją i dużym zainteresowaniem.

Innym przykładem zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem gier planszowych są warsztaty „Trenuj mózg w bibliotece”. Są to integrujące grupę zajęcia, w trakcie których uczniowie mierzą się z logicznymi grami planszowymi. Podczas lekcji młodzież wykorzystuje umiejętności strategicznego myślenia oraz ćwiczy spostrzegawczość. Uczestnicy uczą się współpracować oraz ponosić konsekwencje swoich działań. Warto podkreślić, iż tego typu lekcje pozwalają zaprezentować potencjał gier planszowych nie tylko uczniom, ale także nauczycielom.

Z planszówkami chętnie wychodzimy również poza bibliotekę. Staramy się zabierać gry na różne imprezy plenerowe. Takie wydarzenia to świetna okazja do pokazania gier planszowych, zareklamowania klubu oraz zachęcenia do zapisania się do biblioteki. Kilka razy udało nam się przeprowadzić warsztaty dla dzieci i młodzieży w Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym im. św. Ludwika w Krakowie. Podczas zajęć wykorzystaliśmy planszówki z naszej bibliotecznej kolekcji, co spotkało się z dużym entuzjazmem.

Inną odsłoną prezentacji możliwości gier planszowych były organizowane w bibliotece wystawy. Spośród wielu na uwagę zasługuje m.in. *Przeczytaj i zagraj – gry inspirowane literaturą*. Wystawa ta została zorganizowana w okresie wrzesień-grudzień 2019 roku. Jej celem było zaprezentowanie czytelnikom bogatej, atrakcyjnej i wciąż powiększającej się bibliotecznej kolekcji gier planszowych nawiązujących do literatury. Pokazanie wszystkich tego typu gier było niemożliwe, dlatego zaprezentowane zostały najbardziej znane tytuły. Gry oparte na motywach literackich są interesującą formą adaptacji znanych tekstów, a forma gry zaprasza do aktywniejszego wejścia w świat w nich przedstawiony. Fabuła gier wykorzystuje elementy powieści, opowiadań lub tylko się nimi inspirowuje. Gry planszowe, podobnie jak filmy, oferują uczestnikowi scenografię z tą różnicą, że w postaci planszy, pionków, kart z poleceniami lub postaciami bohaterów oraz innych komponentów. Scenografia ta wprowadza graczy w świat powieści, przywołując wrażenia poznane podczas lektury. Gry planszowe proponują innego rodzaju przeżycia niż książki, zmieniają gracza w zaangażowanego w przebieg fabuły bohatera i dają mu możliwość wpływania na bieg wydarzeń. Do powyższej wystawy wykorzystano następujące gry: „Mały Książę. Droga do gwiazd”, „Sherlock Holmes. Detektyw doradczy. Zagadka Kuby Rozpruwacza & Przygody na West Endzie”, „Robinson Crusoe. Przygoda na przeklętej wyspie”, „W pustyni i w puszczy. Na podstawie powieści Henryka Sienkiewicza”, „Hobbit” oraz „Hobbit. Wyprawa po skarb. Na podstawie powieści J.R.R. Tolkiena”, a także „Detektyw Pozytywka na tropie”, „Mikołajek. Wielka bójka”, „Tytus, Romek i A'Tomek”, „Asteriks.

Wielka wyprawa”, „Przygody wojów. Kajko i Kokosz”, „Pan Twardowski. Legendy polskie” oraz „Bazyliszek”. Wystawa cieszyła się popularnością wśród czytelników i na pewno wpłynęła na zainteresowanie ofertą biblioteki.

NA ZAKOŃCZENIE I NA ZACHĘTĘ

Biblioteczne kluby zainteresowań z Bibliotecznym Klubem Gracza „Zgrane Pionki” przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie bez wątpienia przyczyniają się do promocji biblioteki. Działalność klubów z pewnością ożywi przestrzeń każdej instytucji, pokaże przy tym jej otwartość na potrzeby użytkowników. W przyjaznych murach biblioteki łatwo można poczuć się komfortowo, a to powinno być jednym z głównych celów działania instytucji oświatowo-kulturalnej i klubów. Podstawą jest bowiem stworzenie przyjaznego miejsca, w którym osoby zainteresowane danym tematem będą chciały przebywać i aktywnie uczestniczyć, nie tylko ze względu na siebie, ale również na rozwój tej małej społeczności. Biblioteka to miejsce dla ludzi i obecność ludzi w jej murach w czasie wolnym to największy dowód uznania dla jej działalności. Z ogromną satysfakcją możemy powiedzieć, że „Zgrane Pionki” doskonale wpisują się w ten trend. Biblioteczne kluby zainteresowań w większości przypadków nastawione są na integrację lokalnej społeczności, a jedną z największych zalet gier planszowych jest właśnie integracja grupy. Uważamy również, że planszówki to doskonałe narzędzia nie tylko służące rozrywce, ale także rozwijające kompetencje społeczne i umysłowe. Klub gracza jest więc cennym elementem w ofercie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie.

Na koniec warto przytoczyć słowa Barbary Morawiec, które idealnie oddają istotę funkcjonowania bibliotecznych klubów:

Kluby w bibliotekach – jako miejsca bezpłatne i otwarte dla każdego – są wręcz przeznaczone do integracji społeczności, nawiązania nowych znajomości oraz prowadzenia inspirujących dyskusji. Spotkania klubowiczów to okazja zarówno do oficjalnych, jak i nieformalnych rozmów o literaturze, do nauki przez zabawę, jak i zaszczepienia pasji u innych. A także – co najważniejsze – do pozyskania czytelników i budowania stałej więzi z nimi¹².

Zachęcamy zatem wszystkich bibliotekarzy do dzielenia się swoją pasją z czytelnikami. To od nas w dużej mierze zależy, jak nasza biblioteka będzie postrzegana. Nie należy się zniechęcać początkowymi trudnościami – może kilka pierwszych spotkań nie przyciągnie tłumów, ale konsekwentna promocja i zaangażowanie w dany projekt z czasem przyniosą oczekiwane rezultaty. Tak właśnie było z Bibliotecznym Klubem

¹² B.M. Morawiec, *Angażujące kluby czytelnicze w bibliotekach*, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, [online] <https://nprcz.pl/dla-bibliotekarzy-i-nauczycieli/angazujace-kluby-w-bibliotekach/> – 21 III 2025.

Gracza „Zgrane Pionki”. Na inauguracyjne spotkanie nie przyszedł żaden czytelnik, natomiast obecnie jednorazowo pojawia się ponad trzydzieści osób.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie należy do najstarszych w Polsce bibliotek pedagogicznych i ma status biblioteki naukowej. Doniosły charakter instytucji nie stoi w sprzeczności z równolegle funkcjonującym w jej strukturach klubem gier planszowych. Dlatego naszym zdaniem biblioteczne kluby zainteresowań sprawdzą się w każdym typie bibliotek, wzbogacą ofertę tych instytucji i w znacznym stopniu przyczynią się do ich promocji.

BIBLIOGRAFIA

- Bonk G., *Planszowi gracze XXI wieku*, „Biblioteka w Szkole” 2019, nr 3, dodatek „Planszówki w szkole”, s. 5-7.
- Dartigues J.F., Foubert-Samier A., Le Goff M., Viltard M., Amieva H., Orgogozo J.M., Barberger-Gateau P., Helmer C., *Playing Board Games, Cognitive Decline and Dementia: A French Population-Based Cohort Study*, „BMJ Open” 2013, Vol. 3, No. 8, e002998c, <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2013-002998>.
- Jastrzębska-Krajewska Z., *Dlaczego tak ważne jest, żeby grać z dzieckiem w gry planszowe*, „Remedium” 2022, nr 7-8, s. 2-3.
- Jezierski P., *Funkcje Dyskusyjnych Klubów Książki*, „Bibliotekarz” 2023, nr 4, s. 8.
- Jezierski P., *Kluby jako forma aktywizacji lokalnych społeczności*, „Bibliotekarz” 2018, nr 3, s. 7-8.
- Koszowska A., *Co to jest makerspace i jak zorganizować to w bibliotece?*, Biblioteki.org, [online] https://biblioteki.org/app/uploads/2023/01/MIC_material_edukacyjny_creative_makerspace.pdf.
- Morawiec B.M., *Angażujące kluby czytelnicze w bibliotekach*, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, [online] <https://nprcz.pl/dla-bibliotekarzy-i-nauczycieli/angazujace-kluby-w-bibliotekach/>.
- Pasterak A., *Czas spędzony przy planszy nie jest stracony*, „Biblioteka w Szkole” 2019, nr 3, dodatek „Planszówki w szkole”, s. 17-18.
- Pietrzak-Płachta I., *Biblioteka jako tzw. „trzecie miejsce”*, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, 1.08.2024, [online] <https://nprcz.pl/news/biblioteka-jako-tzw-trzecie-miejsce/>.
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 1997 r., nr 85 poz. 539).
- Wiechowski S., *Biblioteka gier planszowych od podstaw*, „Biblioteka w Szkole” 2019, nr 3, dodatek „Planszówki w szkole”, s. 8-11.
- Wiechowski S., *Klub gier planszowych krok po kroku*, „Biblioteka w Szkole” 2019, nr 3, dodatek „Planszówki w szkole”, s. 12-13.

ABSTRAKT

Autorki artykułu prezentują działalność Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki” działającego przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Omawiają plany, podjęte inicjatywy wykorzystujące gry planszowe, ich realizację oraz

uzyskane efekty przekładające się na wzrost zainteresowania ofertą placówki. Poruszają temat działań promujących instytucję w kontekście kształtowania wizerunku.

Słowa kluczowe: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, biblioteki pedagogiczne, środowisko lokalne, klub gier planszowych, gry planszowe, „trzecie miejsce”, edukacja, promocja biblioteki

ABSTRACT

The Role of Library Clubs in Increasing the Interest in the Offer of the Provincial Pedagogical Library in Kraków on the Example of a Gamer Club 'Zgrane Pionki'

The authors present the activities of the library club 'Zgrane Pionki' (Checkers in Sync) for board gamers who operate within the Hugo Kołłątaj Provincial Pedagogical Library in Kraków. They discuss the plans, initiatives concerning board games, their implementation, and the effects resulting in the increase of the interest in the offer of the library. They describe activities that promote the institution in the context of forming its public image.

Keywords: the Hugo Kołłątaj Provincial Pedagogical Library in Kraków, pedagogical libraries, local communities, board games club, board games, 'the third place,' education, library promotion

Indeks nazwisk

- Albertus Pictor 61
Alejski Jakub 66
Aleksandrowicz Michał 125, 126, 129
Aliaga Roberto 85
Amieva Hélène 168
Andersen Hans Christian 90
Andrzejewska Jadwiga 13, 16
Antczak Mariola 8, 21-22, 35, 37-38, 40, 50
Arneson David 63
- Babik Wiesław 37
Bacon Molly 37
Baluch Alicja 82, 94
Bałachowicz Józefa 81
Baran Marcin 123
Barberger-Gateau Pascale 168
Barczak Michał 127, 129
Barlińska Katarzyna „Pizgacz” 102
Barthes Roland 57
Bartłomiejczyk Anna 98
Bauman Zygmunt 56
Bednarek Justyna 123
Bergman Ingmar 61
Bernatowicz Małgorzata 66
Biedrzycki Krzysztof 21
Biedrzycki Mariusz 86
Bieńkowska Katarzyna 115
- Błaszczak Anna 90
Bobiński Witold 21
Bohlmann Sabine 85
Bonilla Rocío 86
Bonk Gabriela 169
Borowski Dominik 21
Braunstein Maria 85
Broda Martyna 85
Brown Rita Mae 20
Brudnoch Tadeusz 146
Bucholc Marta 56
Bukowczan Wanda 22, 77
Burska Katarzyna 42
Bykowska Małgorzata 105
- Cackowska Maria 82
Caillois Roger 59-60
Całek Agnieszka 43, 58, 66
Całka Anna 127
Camus Albert 19
Carr Alan 89
Celer Bogumiła 21
Celuch Małgorzata 105
Centner-Guz Małgorzata 22
Chacińska Maja 22
Chimkowska Angelika 145
Chmara Łukasz 99

- Chmiel Diana 46, 99
Chmielewska Iwona 87
Chomik Piotr 47
Christos 121
Chrobak Małgorzata 82
Chutnik Sylwia 121
Chymkowski Roman 8, 18, 97
Cichoń Iwona 41
Ciesielska-Kruczek Renata 22
Cieszyńska Jagoda 82
Cieśla Bartłomiej 42
Cieślowski Jerzy 81
Cimatoribus Alessandra 85
Côté Jean-Marc 18
Crist Walter 61
Czopek Jakub 42
- Dartigues Jean François 168
Dawidowicz-Chymkowska Olga 100
Del Amo Jean-Baptiste 86
Demby Beata 42
Depaulis Thierry 60
Derfert-Wolf Lidia 58
Deskur Maria 116
Diduszko-Zyglewska Agata 22
Digman Kristina 86
Doerrfeld Cori 87
Dudek Agata 86
Dudziński Robert 64
Dunaj Ewa 21
Dybula Marta 87
Dymmel Anna 21
Dzieńdziora Joanna 75
Dziubak Emilia 87
- Einstein Albert 20
Erlandsson Aleksandra 22
- Fedorowicz-Kruszewska Małgorzata 43-44
Figurska Katarzyna 49
Filiciak Mirosław 66
Filimowicz Michael 66
Fiske John 57
Foubert-Samier Alexandra 168
Franklin Benjamin 20
Fredrickson Barbara L. 89
Fudala Rafał 56
- Gajewska Marta 98
Galant Karolina 22
Gallagher Kelly 14
Garda Maria B. 67
Gawrych Izabela 105
Gęborska Marlena 21, 47, 49
Gilewicz Joanna 89
Głazewski Michał 84
Głowiński Michał 57
Gołubiew Katarzyna 127
Góra Anna 105
Górska Elżbieta 58
Griffin Ricky W. 38
Gruszka Zbigniew 153
Grzegorek Anna 65
Grzesiak Mateusz 75
Guzowska-Dąbrowska Małgorzata 14
Gygax Ernest Gary 63
- Haberny Iwona 127
Handzel Agnieszka F. 10, 21, 146
Haniec Beata 85
Haręźlak Anna 128
Harris Paul 89
Haviland-Jones Jeannette M. 89
Heder Sian 8, 24
Hejmej Andrzej 57
Helmer Catherine 168
Hingston Peter 37
Hoffmanowa Klementyna 61
Hosch William L. 63
Huizinga Johan 59
Hyla Karolina 85
- Ignaciuk Bartłomiej 86
Ippoldt Lidia 22
Isern Susanna 86
- Jabłoński Artur 49
Jabłoński Sławomir 83
Jabluszewska Monika 74
Jachimczak Barbara 13
Jachimczak Emilia 99
Jacobus de Cessolis 60
Jakubowski Witold 59
Jamrozek Wiesław 91
Janik Beata 22

- Jankowska Bogusława 10, 156, 158
Janus-Sitarz Anna 21
Jaroszeńska Anna 89
Jastrzębska-Krajewska Zuzanna 169
Jenkins Henry 66
Jeske Łukasz 41
Jeske Natalia 41
Jeziński Paweł 170
Jędrzych Jarosław 58
Johnson LouAnne 24
Jurasz Justyna 127
- Kaczmarzyk Marek 92
Kahneman Daniel 75
Kamińska Aneta 84
Kamiński Jarosław 123
Kania Agnieszka 21
Kapela-Bagińska Beata 21
Karbowski J. 121
Kawoń-Noga Dagmara 8
Kąrmierczak Anna 120
Kębski Wojciech 152
Kidacka Eluta 85
Kiełczewska Anna 105
Klaudiusz, cesarz rzymski 60
Kleinbaum Nancy Horowitz 23
Kołodziejczyk Edyta 41
Konieczny-Rozenfeld Bogumiła 47
Kopacz Agnieszka 21
Kopernik Mikołaj 107
Korczak Janusz 81, 88
Koren Majda 86
Kornas-Krzyżkowska Urszula 134
Kortas Weronika 42
Korwin-Szymanowska Adamina 81
Koryś Izabela 18, 97
Kosik Rafał 136
Kosowska Agnieszka 171
Kościuch Hanna 47
Kotula Sebastian Dawid 21
Kowal Edyta 129
Kowalczyk Ola 37
Kowalska Olga 98
Kownatka-Ruszkowska Agnieszka 10, 50, 127-128
Kozmińska Irena 14
Krajewski Piotr 41
- Krasicki Michał 85
Królicki Zbigniew A. 89
Kruk-Gruca Anna 10
Kruszewski Marcin 127
Kruszyńska Elżbieta 21
Krysiński Przemysław 43, 45, 47
Krzyżewski Krzysztof 65
Kubiak Michał 144
Kubiński Piotr 66
Kuhn Thomas 56
Kulig Agnieszka 21
Kurecka Maria 59
Kurzowa Zofia 62
Kusion Mariusz 105
- Lamża Łukasz 136
Le Goff Mélanie 168
Lelwicz Jerzy 146
Lem Stanisław 107
Leonardo da Vinci 19
Lewandowska Ewa 81
Lewicka-Szczęśna Justyna 127
Lewis Clive Staples 16
Lewis Michael 89
Lind Asa 86
Lipka Maciej 105
Lipska Ewa 136
Lisowska-Magdziarz Małgorzata 68
Loth-Ignaciuk Agata 86
- Łapiński Paweł 86
Łucyk Weronika 137
Łuszkowski Agnieszka 22
- Machcińska Katarzyna 37-38, 40, 43, 48
Maciejak Katarzyna 98
Maffesoli Michel 56
Majcher Sylwia 121
Majchrzak Katarzyna 127
Majkowski Tomasz Z. 61
Maksymowicz-Hamann Jowita 85-86
Malinowska Klaudia 10
Malmon Agnieszka 85
Mańkowska Nela 99
Marchel Paweł 9, 77, 105, 143
Marcol Anna 40, 49
Markiewicz Henryk 57

- Markowski Michał Paweł 57
Maroń Agnieszka 93
Martin Pauline 86
Marzęda Agnieszka 48
Maśko Sylwia 10
Matuszewska Aleksandra 120
Mętrak-Ruda Natalia 136
Michalak Marek 86
Mielczarek Iwona 41
Milc Piotr 42
Milerski Bogusław 22
Mochocki Michał 63
Mojska Katarzyna 9, 50
Morawiec Barbara Maria 174
Mukherjee Souvik 61
- Nadolna-Tłuczykont Marta 21
Nalazek Aleksandra 41
Niemirska-Pliszczyńska Janina 60
Nikitorowicz Jerzy 94
Norwid Cyprian Kamil 107
Nyczaj-Drag Mirosława 84
- Odlanicka-Poczobutt Monika 37
Okoń Wincenty 13
Olkusz Ksenia 66
Olszewska Elżbieta 14
Ołdakowski Jan 121
Omilian-Mucharska Małgorzata 41
Orgogozo Jean Marc 168
- Pacewicz Alicja 90
Pagińska Magdalena 14
Pałasz Michał 38, 43, 45
Pałkiewicz Jacek 136
Papuzińska Joanna 13, 81, 93
Parlett David 61
Pennac Daniel 115, 117-118
Perek Marzena 37
Petrowicz Marcin 65
Piekut Krzysztof 8
Pietrzak-Płachta Iwona 143, 170
Pigla Marlena 37
Piotrowski Dominik Mirosław 39
Piquemal Michel 85
Pisarski Mariusz 65
Plich Edyta 116
- Pomirska Zofia 21
Pronobis-Sosnowska Ewa 9, 146
Przybylska Renata 21
- Raczek Zofia 87
Rackowska Joanna 21
Radlińska Helena 118
Radniecki Bartek 38
Radwańska Marta 91
Radziwiłł Katarzyna 88
Rajca Piotr 88
Rejewski Marian 106-107, 144-149
Rodziewicz Ewa 82
Rosińska Klaudia 137
Rowling Joanne Kathleen 17
Różycki Jerzy 146
Rudomina Justyna 74
Rudź Przemysław 136
Rusinek Joanna 116
Rusiński Michał 38
Ryan Marie-Laure 66
Rydygier Ludwik 107
Rygielska Małgorzata 57
Ryrych Katarzyna 136
- Sadowska Katarzyna 86
Sadowski Robert 44
Samojlik Tomasz 87
Sawicka Katarzyna 57
Schoene Kerstin 85
Sękowska Marta 144
Sieńczewska Małgorzata 91
Sieroń-Galusek Dorota 21
Sikora Barbara 105
Sikora Wojciech 60
Skibiński Wiktor 38
Sławiński Janusz 57
Smith John N. 8, 24
Sobierańska Dorota 91
Sobolewska Justyna 21
Sofokles 85
Sołtysiak Michał 61
Spier Peter 88
Spitzer Manfred 14
Stanecka Zofia 123
Stanicka Elżbieta 105
Stempin Agnieszka 60

- Strawa Ewelina 21
Strózik Wojciech 125, 130
Stróżyk Agnieszka 86
Strzelecka Celina 63-64
Suchecka Justyna 137
Suchecka-Jadczak Justyna 127
Suchomliński Wasyl 88
Surdyk Augustyn 62-63
Swetoniusz 60
Śwędrowska Małgorzata 9, 92
Szeffler Elżbieta 16
Szekspir William 23
Szlachta Bogdan 56
Sztajer Sławomir 61
Sztucki Tadeusz 143
Szul Elżbieta 59
Szwagrzyk Aleksandra 21
Szymczak Piotr 75
- Śliwerski Bogusław 82
Ślósarska Magdalena 89
Ślusarek Marta 77
- Tabaczyńska Anna 89
Tałuć Katarzyna 93
Tatarkiewicz Anna 60
Tinc Małgorzata 99
Tomaszewska Grażyna 21
Tomczyk Monika 137
Tubylewicz Katarzyna 22
Turner Victor 64
Twain Mark 20
Tworzydło Dariusz 39
- Ulatowska Roksana 38
Ungeheuer-Gołąb Alicja 82, 92
- Villemard 18
Viltard Mélanie 168
- Wachowicz Monika 8, 35, 37, 40, 49-50
Wajda Alina 14-15
Wajrak Adam 136
Walczak-Niewiadomska Agata 21-22
Walczewska-Klimczak Grażyna 13, 81
Walentynowicz Marian 13
- Waloszek Danuta 84
Walther Bo Kampmann 62
Wałek Anna 40
Warda Małgorzata 137
Wasiak Elżbieta 105
Waters Roger 19
Weir Peter 8, 23
Weiser Bernhard D. 88
Whitman Walt 24
Widmark Martin 87
Wiechowski Sławek 165
Więć Aleksandra 14
Wilczewska Maja 119
Wionczek Roman 147
Wirpsza Witold 59
Witek Elżbieta 107
Witek Rafał 122
Witek-Hajduk Marzanna K. 74
Witkowska Monika 129
Witkowska-Tomaszewska Anna 81
Włodarczyk Rafał 82
Wojciechowska Julita 83
Wojciechowska Maja 9, 21, 37, 41, 46
Wojciechowski Jacek 37
Wojciechowski Kazimierz 13
Wolański Adam 125
Wolny-Zmorzyński Kazimierz 39, 43
Wójcik Magdalena 22
Wróbel Magdalena 75
Wróblewska Anna 64
Wróblewski Maciej 21
Wróblewski Michał 21
- Zasacka Zofia 8, 16-18, 21, 27, 97
Zatora Anna 21
Zioło Krzysztof 37
Zygalski Henryk 146
- Żbikowska-Migoń Anna 22
Żłobicki Wiktor 82
Żmigrodzki Piotr 62, 64
Żochowska Jolanta 47, 153
Żołędowska-Król Beata 22
Żołędziejewska M. 118
Żurowska Maria 60

Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych nr 8

INSTYTUCJA
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

<https://akademicka.pl>

